

SOCIOLOGICKÝ FRAGMENT BYDLENÍ

Krajské středisko
státní památkové péče
a ochrany přírody
v Brně

Zvi Kohn

JIŘÍ KROHA

SOCIOLOGICKÝ FRAGMENT BYDLENÍ

**Analýzy třídních standardů a politických, sociálních
a kulturních podmínek v kapitalismu**

Sociologická analýza bytu předpokladem ekonomické analýzy bytu

Vědecké sociální znalosti podmínkou architektonické tvorby

Instruktažní a fotomontážní dokumentace cyklu

„Sociologický fragment bydlení“

vypracovaného v roce 1932—1933; knižně zpracováno 1968—1970

Tuto knihu připisuji
památce rosicko-oslavanské hornické stávký 1932-1933
za životně aktivní podnět,
žákům mého architektonického ústavu
na Vysoké škole technické v Brně,
za účinnou pracovní pomoc a pochopení,
památce své ženy Miloslavy
za trpělivě odvážné utváření mého bezpečí,
potřebného k vypracování tohoto díla

VÚVA BRNO	
dt.	
liv.:	16019 12. 10. 73
sign.:	9894

M. Houša

Úvodem

Jiří Grabmüller,

ředitel Krajského střediska
státní památkové péče
a ochrany přírody v Brně

Předkládáme vám **Sociologický fragment bydlení**, který před čtyřiceti roky rozbořil hladinu politického i odborného života, vryl se hluboko do paměti současníků a svým významem přispěl k sociálnímu, politickému i kulturnímu vývoji naší společnosti. Sociologický fragment je hluboká, otřásající analýza bydlení třicátých let, která názorně a srozumitelně ukázala krutou pravdu, že „byt chudoby je obilný hrob“, že bydlení je v prvé řadě otázka třídní a politická; analýza, která pro tyto svoje hluboké sociologické kořeny byla současně nazvána milníkem architektonického nazírání.

Odvážné a převratné myšlenky, podložené vědeckou analýzou, jsou ztvárněny na desítkách panelů, které hovoří slovem a obrazem a ještě dnes překvapují a poutají výtvarnou invencí. Jsou to fotomontáže a koláže, kde často obraz byl přibit na kříž a krvácí — nepřikrášlené statistiky, usvědčující čísla — křičící myšlenky.

Předkládáme-li veřejnosti po čtyřiceti letech Sociologický fragment bydlení, pak také jako poctu národnímu umělci Jiřímu Krohovi při příležitosti jeho osmdesátých narozenin. Pocta člověku, kterého jako by se nedotýkal věk, člověku čistého srdce, přímého slova, neochvějně směřovaného logikou rozumu sociálního a politického vývoje společnosti. Umělci, mistrovsky ovládajícímu tužku, štětec, hlínu i slovo ve službách myšlenek. Umělci, jenž ve všech životních polohách činorodým slovem, přesvědčivým obrazem a architektonickým plánem vytvořil reálně strhující představy o dnes ještě nepředstavitelné bohatosti socialistického života, napovídaje v mnohých směrech dnešní dialektickou souvislost vědeckotechnické revoluce na jedné straně a sociálně-politické revoluce na straně druhé. Filosofu, nezajímavému konvenci, mysliteli, nepovolujícímu oddech myšlenkám. Učitel, který nikdy ze svého přesvědčení necouvl, jeho příkladně disciplině, snoubící se s rozevlátou fantazií ducha vpravdě rene-

sančního. Politikovi ne pro módnost kritiky a osobní zisk, ale pro víru ve spravedlnost, srostlému s pokrokovým proudem. Politiku-bojovníkovi, politiku-hrdinovi, ve všech aspektech své činnosti vidícímu lepší budoucnost člověka.

Mistra není možno oslavit slovy, nenecháme-li hovořit jeho práci.

Sociologický fragment bydlení jako nejdůležitější — vstupní a inspirativní — část rozsáhlého cyklu Technika výstavby socialistického bytu je důsledně třídní vědeckou analýzou bytového problému v krizových letech první republiky. Dokumentuje komparaci přepychu „bytu bez lidí“ s bídou „lidí bez bytu“, vymezuje pojem sociálního prostoru a formuluje sociální bytový standard třídním vyrovnáním protikladných vysokých a nízkých životních úrovní. Jako první odhaluje moment reprezentativnosti v napodobování vnějšku životního slohu bohatých chudými. Analýzu polyfunkčnosti bytu znázorňuje výraznými, široce srozumitelnými fotomontážemi obrazů o lidech a rodinách, o všech životních procesech v bytě (často i utajených), o generační dynamice rodin a jejím odrazu v bydlení, o ztrátách času a únavě z bydlení ve špatných „domech“. Kroha tu vytvořil nejen objevný vědecký souhrn rozborů osvícených sociální a třídní dialektikou bydlení, ale vpravdě velkorysý obraz střetání světa přepychu a nouze v úpadku kapitalistických lidských vztahů.

Sociologický fragment bydlení je plodným podnětem a nepostradatelným pramenem každého dalšího architektonického a urbanistického vědeckého zkoumání bytové otázky. Autor sám dále rozvádí své objevné teze a závěry v dalších dílech cyklu. V druhé části — v Ekonomickém fragmentu bydlení — „reagenční a kombinační metodou“ předpokládá řešení generační dynamiky rodiny v jejím sociálním prostoru s tabelárním vyčíslením „bytového efektu“ proměnné rodiny ve stabilní skladbě. Jasněžijivá předtucha norem mi-

nímálních standardů a plošných parametrů třicátých let odpovídá dnešnímu stavu v bytové politice. Objevný je požadavek polyfunkční „variability“, shodný s dnešní „flexibilitou“ vyžadovanou zejména při koncepci „nejmenšího bytu“. Architektonický tvůrčí souhrn obou fragmentů (sociologického a humanistického) představuje třetí díl cyklu **Humanistický fragment bydlení**. V něm autor rozvíjí varianty „bytových aglomerátů“ s myšlenkou urbanistické stavebnice „Socroddomů“ — sociálních rodinných domů, jako nového pojetí „kolektivního bydlení“. Zásada přednostní úlohy dispozice jako určující před úlohou stavební struktury v architektonické koncepci bytové výstavby patří k jejím základním definicím.

Sociologický fragment bydlení jako první část knižního vydání ucelené trilogie díla národního umělce Jiřího Krohy, které se rodilo před čtyřiceti lety a dnes se realizuje, patří k těm kulturním hodnotám, které nestárnou a ozařují náš dnešek i cesty do budoucnosti. Pádnost jeho vědecké pravdy i svěžest jasněživé umělecké vůle má aktuální cenu denní nezbytnosti pro další pokrok vědy o bydlení. Autorův výrok, že „socialistická typizace bytové výstavby musí vycházet ze sociálně humanistických norem a nikoli jen z racionalistickotechnických čísel a vztahů“ z r. 1931 není ještě ani dnes plně uplatňována ve stále kritičtější převaze technizace a mašinizace před humanizací světa lidí. Krohovo dílo přetrvává dobu svého zrodu jako osamocený statečný čin v naší i světové mezinárodní architektonické avantgardě. Jeho nabádavá podnětnost trvá i v naší současnosti. Je jen logickým důsledkem, že právě dnes, po přestálých krizových letech, dostává se tato významná Krohova práce do rukou naší i zahraniční veřejnosti. Právem možno Krohovo dílo nazvat nejen svědomím československé socialistické kultury, československé architektury a umění vůbec, ale i sociálně-humanistickou výzvou a tvůrčí kritikou tvorby světové.

I. Sociologický fragment bydlení

(Situace v roce 1932)

Bytová otázka stala se v době trvající hospodářské krise problémem, jehož analysou přicházíme k dávno již tušeným, ale dosavadními architektonickými hledisky nedosti respektovaným souvislostem sociálním, hospodářským a politickým. A právě v těchto souvislostech nutno hledat příčiny nejen dnešní, ale každé jiné bytové krise, která se dostavila a pro mnohé dostavuje velmi překvapivě, obyčejně po údobí značného rozmachu bytové produkce. Jestliže stavební výsledky tohoto rozmachu nezabraňují propuknutí bytové krise, poznáváme, že její příčiny netkví asi jenom v plošné a prostorové, tj. architektonické nedostatečnosti bytové produkce, nýbrž že vyvěrají z příčin jiných. Velké množství dnešních prázdných bytů, malých i velkých, a množství lidí nebydlících nebo špatně bydlících, jasně ukazuje na jinou příčinu nedostatku ubytování: odhaluje příčiny sociální a hospodářské. Poklesem životní míry v důsledku nezaměstnanosti jsou tyto byty finančně nepřístupné jak širokým vrstvám pracujících, tak těžce přístupné i četným, pauperisaci podléhajícím vrstvám středním.

Lidé bez bytu a byty bez lidí, toť zevní obraz a výsledek složitého hospodářsko-sociálního procesu, v němž značná část nejširších vrstev propadá stále hlouběji ke dnu a pod hladinu minimální existence, což se v otázce bytové projevuje vylidňováním stávajících bytů, starých i nových, byť zřízených často i pro existenční minimum.

Hospodářská krise projevuje se zde jako katastrofální síla, odsávající z přiměřených bytů vrstvy, jež bytovou formu, vyžadující určité hospodářské prostředky, nemají zabezpečenu pevnou hospodářskou existencí.

Široké vrstvy pracujících souběžně se zvyšujícím se tlakem hospodářské krise jsou nuceny opouštět v dočasné konjunktúře dosažitelné a dosažené byty a stěhovat se do bytů levnějších, tj. horších, menších, nebo dokonce do svépomocně a nouzově zřízených „bytových kolonií“, nedobrovolných to táborů nejen hospodářské slaboty, ale i sociální bezmocnosti.

Tak se projevuje v naší době historická a trvající závislost bydlení určitých vrstev na jejich hospodářském a politickém sociálním začlenění. Poznáváme z toho,

že bytový prostor je součástí všeobecného prostoru sociálního, a že jedincům i masám, podléhajícím v boji o sociální, hospodářské a politické udržení nebo ovládnutí prostoru sociálního, uniká také možnost obhájení či udržení prostoru bytového. Stupňům sociálního a hospodářského začlenění v prostoru sociálním odpovídají i jednotlivé stupně a formy bydlení: bydlení dělníka, úředníka, výrobce, tj. bydlení lidí prodávajících fyzickou sílu pro výrobu, lidí prodávajících duševní energii pro výrobu a lidí výrobu ovládajících a eventuálně vlastnících atd. Hospodářské výsledky tohoto sociálního začlenění vedou k příslušným bytovým formám, určitým **bytovým standardům**, jejichž základní charakteristikou je **závislost na životní míře té které vrstvy**, lépe řečeno: té které sociální třídy.

Sociologický fragment bydlení představuje analysu těchto skutečných bytových standardů a ukazuje jejich značnou kvantitativní i kvalitativní odlišnost. Konstatuje, že pro základní (pro všechny lidi společné) a často velmi málo se různící životní úkony existuje velké množství **diferenciací bytových zařízení**. V této analyse se ukazuje, že bytem v jednotlivých třídách se vědomě rozdílným materiálním i duchovním způsobem formují úkony v podstatě však všem lidem společné.

V dnešní době se tedy také stupňuje historická vývojová odlišnost bydlení jednotlivých tříd. Rozpětí mezi bytovými standardy tříd sociálně slabých a tříd sociálně silných se rozvojem kapitalistického hospodářství až katastrofálně zvětšilo. I když je původu historicko-sociálního, zdálo by se, že právě z důvodů rozvoje moderní techniky a v mnohých případech i sociálně uplatněných výsledků průmyslové výroby, bude toto rozpětí spíše zmenšováno zvýšením nízkého standardu sociálně slabých vrstev, jak o tom také hovoří pokrokové tесе dnešní moderní architektury. Ukazuje se však, že výsledky a výrobky průmyslu se neuplatňují v úměrné míře v bytovém provozu oněch sociálně slabých vrstev s důsledky zásadního zlepšení jejich bydlení. Objevuje se paradoxní zjev, že i při rozmachu technického standardu dochází k hospodářskému zeslabení širokých tříd pracujících. Roz-

pětí mezi bytovými potřebami a bytovými možnostmi jednotlivých tříd a vrstev je značné a stále se zvětšuje. **U vrstev sociálně slabých bytové možnosti (závislé na příjmech) jsou zdaleka menší než bytové potřeby. Naproti tomu u vrstev sociálně silných bytové možnosti, i při ohromných a značně stupňovaných bytových potřebách, jsou díky ziskům těchto tříd podstatně větší, než bytové potřeby.**

Určitá forma bydlení pro jednotlivé vrstvy je pak výslednicí hospodářských bytových možností a bytových potřeb. Výsledkem jsou **rozdílné a třídní bytové standardy.**

Jako v jiných oborech, tak i v oboru stavební produktivity jediným východiskem je postavení bytové politiky na vědecký základ. Vzniká proto pro architektonickou práci nutnost opřít se o vědecká fakta všech složek a sil, tvořících náplň bydlení. Především jsou to vědecky zjišťovaná fakta o člověku, rodině, rodinném životě, o všech nutných ekonomických, biologických a psychologických úkonech a procesech, tvořících souhrnný pojem o bydlení. Ukazuje se zde nutnost usoustavnění nejen dnešních, ale i historických bytových fakt.

Věda o bydlení stává se prvním předpokladem projekční architektonické práce. Je vědeckým oborem exaktně podchycujícím proces bydlení ve všech jeho technicko-energetických, ekonomických, sociálních, biologických a psychologických formách se stanoviska však nejen racionálního, ale i humanistického, tj. se stanoviska jeho výroby (výstavby bydlení, počínaje bytem, domem, konče všemi formami urbanistického osídlení) i jeho provozu (průběhu životních procesů a vlivů na životní tonus člověka).

Věda o bydlení analyzuje všechny dříve uvedené faktory jako předpoklady pro architektonickou humanisaci bytových procesů, pro vědecky motivovanou architekturu, schopnou řešit nejen dnešní, ale i perspektivní úkoly **industriálně se vyvinující společnosti.** Třebaže architektonická humanisace je dána teprve tvůrčí syntesou oněch analytických vědeckých faktorů, i do architektonické tvorby patří nikoliv ovšem jen staticko-statistický zájem o analytické výsledky vědy o bydlení, ale i tvůrčí účast na sledování oněch analyzovaných faktorů, jakožto dynamicko-humanistických, neustále se přetvářejících jevů, utvářejících **humanistické klima životního prostředí.**

V analýsách vědy o bydlení objevují se jednotlivé

životní procesy také ve všech svých **individuálních, skupinových (rodinných) i společenských a celospolečenských podmíněnostech a závislostech,** tvoříce nejen dynamiku dílčích i celkových životních slohů jednotlivce, skupiny a celku, ale i předpoklady materiálního, energetického a prostorového řešení, předpoklady různých výrobně technických, funkčních a i psychologických a posléze i třídních standardů. Věda o bydlení i podmíněnost životních procesů jak na historicko-biologickém, tak historicko-společenském vývoji v souvislosti s obdobným vývojem přínáležejících bytových forem, dochází tak k **elementárním rozborům bydlení** nejen jako **otázky sociální,** ale i jako sociálně prostorové architektonické tvorby, neboť bydlení je základním motivem architektury od jejích prvních začátků. **Sociologie bydlení, ekonomie bydlení, psychologie bydlení, biologie bydlení, technika a technologie bydlení a organizace bydlení tvoří hlavní kapitoly vědy o bydlení** a představují současně oblasti potřebných výzkumů, podmiňujících vědecky fundovanou architekturu, výzkumů s nutnou tvůrčí účastí architektů. **Sociologický fragment bydlení** je analyticko-optickým znázorněním hlavních skutečností, jež vytvářejí dnešní bydlení, v němž rodinný způsob života je vázán převážnou měrou domácností. Jsou v něm analysovány jednotlivé faktory, ovlivňující jednotlivce a procesy, které tento jednotlivec v bytě vykonává. Sociologický fragment znamená záměrnou architektonickou snahu uvědomit si základní funkce bytu v souvislosti jak s hlavními potřebami a úkony ubyvatele (vztahy socio-biologickými) a s požadavky a jeho možnostmi sociálními (vztahy sociologickými). Ukazuje se, že v širokých vrstvách sociální slabost zaviňuje řadu hospodářských nedostatků a odráží se i v oblasti požadavků biologických, technických, kulturních, že je jim nadřazena. Lze proto Sociologický fragment bydlení chápat jako instruktáž, ukazující různé třídní bytové standardy podmíněné rozdílným společenským a hospodářským začleněním.

Je-li obsahem tohoto fragmentu analýza bytových procesů bydlícího člověka a vzrůstající rodiny, jeho účelem je konkrétní zjišťování, že **bytové standardy jsou v prokazatelné souvislosti se standardy třídními.** A dále, že je s tímto faktorem nutno počítat v tom smyslu, že jeho nerespektování činí v dnešní kapitalistické společnosti jakýkoliv projekt nového bytového typu realizačně ilusorním a trvaleji neupotřebitelným, neudržitelným. Naproti tomu tyto třídní faktory uka-

zuji, že z nich pramení největší a nejtěžší obtíže pro vytvoření **pozitivního bytového sociálního standardu pracujících vrstev,** neboť sociální pozitivní standard znamená vyrovnání standardů třídních. Jinými slovy: architekt zde přichází do styku se sociálně politickými jevy současnosti, k vědomí, že nikoliv jen rozvíjením technického pokroku, ale hlavně rozvíjením humanistického sociálního pokroku ve smyslu zrušení vykořisťujících tříd, může se dojít i ke skutečně a nepředstíraně humanisticky vyšším existenčně udržitelným formám bydlení.

Zjištěná sociologická fakta třídního původu vyžadují obzvláštní pozornost. Architekt je zde nucen přidat se ke všem silám současnosti, směřujícím k odstranění neblahých třídních důsledků ve všech oborech lidské produktivity.

Sociologický fragment chce prokázat, že moderní architekt, ať pod tlakem skutečnosti, ať v důsledku socialisticky pojaté avantgardní literatury, je veden k ekonomicko-humanistické základně bydlení a že si uvědomuje, že plánovitá bytová politika předpokládá skutečnou znalost životního procesu a vůli spolupracovat na odstranění všech anachronismů sociálních, hospodářských a politických, znemožňující **plánovité hospodářství** a tím i nové, zdravé bydlení.

Aby tempo permanentního rozvoje bydlení nejširších lidových vrstev odpovídalo stejnému tempu rozvoje genetického — biologickému růstu lidské společnosti, konkrétně řečeno, aby výstavba bytů a urbanistických objektů odpovídala kvantitativně i kvalitativně skutečné potřebě je třeba, aby dosavadní spekulativně nepravdivý kapitalisticko-podnikatelský stavební ruch byl nahrazen systematictější postupem a byl daleko harmoničtější spjat se sociologicky, ekonomicky i humanisticky analyzovanou bytovou potřebou.

Ukazuje se potřeba systematictější metodologie permanentní sociologicko-ekonomické a normativní tvorby bytového procesu a prostoru, jakožto nezákladnějšího lidského životního práva.

I když je patrné, že vzhledem k stále otevřenému perspektivnímu vývoji lidské společnosti ani otázka bytová neuspěje k jakémukoliv staticky konvenčnímu vyřešení (permanentně neukončený lidský vývoj odpovídá obdobně stále neukončené bytové potřebě), je jisté, že systematictější metodologie umožní, abychom se v budoucnosti zabývali nikoliv jen vulgárním nedostatkem bytů, ale spíše jejich stále vyšší humanistickou kvalitou, humanistickým standardem.

II. Historická sociální problematika bytového prostoru

Historické bydlení vytvořilo nepřehlednou řadu bytových forem samostatných i sdružených ve vyšší celky, v úzké souvislosti s vývojem urbanismu. Stavební a posléze i architektonický a urbanistický útvar, determinovaný sociálními, materiálními i ideologickými podmínkami a vztahy, vyhraňoval se jako účelové zhmotnění základních lidských potřeb, vzcházejících jak z vlastního lidského života, tak jeho zabezpečení v přírodním prostředí. Přetváření přírodního prostředí v humanistické životní prostředí začíná nejprimitivnějšími útvary bydlení, které se pak postupně stává základní podmínkou a potřebou člověka. Bydlením konkrétně začíná civilisačně-kulturní vývoj lidské společnosti a současně vývoj dvou jejích tváří, tj. soukromé jako života jedince, a společenské jako života celku.

Časoprostorové vyhraňování bydlení je úzce spojeno se sociálně ekonomickým i sociálně psychologickým vývojem lidské společnosti a jednotlivce v ní.

Bytový prostor, to je byt, ať již v jakékoliv historické formě, byl a je v podstatě součástí **všeobecně společenského sociálního prostoru**. A boj, eventuálně sociálně ekonomická a politická dělba sociálního prostoru ve všech historických údobích i dnes odráží se také v utváření a užívání bytového prostoru.

Sociální prostor jednotlivce nebo celé třídy je dán jejich biologickými, fyziologickými, ekonomickými, sociálními, politickými, kulturními a pohybovými vztahy a možnostmi. Obsahově značí jejich pracovní, výdělečné, existenční, spotřební a vzdělanostní možnosti, výrobní, organizační, kulturní a fyziologické schopnosti, sociální vztahy a politická práva. Marxisticky upřesněno, poměr k společenským výrobním silám a prostředkům. Svou dynamikou udávají pohyb, vzrůst

nebo zánik, rozmach nebo útlak určitých společenských skupin. Sociální prostor je časoprostorem, je topografickým rozprostraněním jmenovaných sil a zájmů kolem určitého jednotlivce, eventuálně celé společenské třídy. Je vidět, že sociální prostor je možno kvantitativně definovat lidským potenciálem a množstvím výrobních, sociálních a kulturních vztahů a procesů a kvalitativně jejich vývojovým stupněm. Dynamika tohoto sociálního prostoru je pak nejen otázkou růstu či poklesu těchto kvantit a kvalit, nýbrž jejich sociálním pohybem, v první řadě přisvojováním si výrobních a produktivních prostředků a výsledků a v tom směru prostorovým rozprostraňováním. Opět marxisticky upřesněno, vývoj životních a časoprostorových možností a potřeb jednotlivce závisí určitým způsobem na vztahu k výrobním prostředkům. Podle toho, jak jednotlivce, nebo shodně celá sociální třída projevují se ve výše uvedeném smyslu, vytvářejí svůj **individuální** nebo **třídní** prostor jako součást celkového sociálního prostoru.

Vedoucím vrstvám, tj. vlastním, nebo jinak ovládajícím zdroje a prostředky sociálního, hospodářského a politického života, tedy třídám ovládajícím materiální obsah sociálního prostoru, proměňuje se tato jejich superiorita v totální přebytek hospodářské a politické moci a prostředků, v přebytek sociálního a politického práva a tím i ovládající vůle. Tento přebytek způsobuje vzestupný růst možností takového jednotlivce anebo celé třídy a pokrokem v jednotlivých oborech vede ke zkvalitnění těchto možností. Jako vzrůst možností určité vedoucí třídy projevuje se agresivním rozšiřováním individuálního nebo třídního prostoru vedoucích tříd na úkor sociálního prostoru tříd ostatních, tak i kvalitnění těchto vzrůstajících možností

určité třídy vede přímo i nepřímo k zaostalosti tříd ostatních. Vzniká tím napětí jako historicko-vývojová příčina sociálních, politických i ideologicko-existenčních konfliktů.

Výrobní zdroje a organizační aparát jsou z nejdůležitějších těžišť a vazeb sociálního prostoru vedoucích tříd. Vlastnění výrobních podniků a ovládání sociálně organizačních aparátů je základní vlastností sociálního prostoru vedoucích tříd.

K těmto základům jejich materiální moci v příslušném sociálním prostoru více méně soustředěně druzí se ostatní síly a zájmy, vytvářejíce tak dynamickou sféru potřebnou k výrobě jejich vysoké životní míry a blahobytu. Je tedy každý soukromý, určitý předmět vyrábějící podnik také výrobnou **vyššího životního standardu svého majitele**, vždy vyššího, než lidí v něm zaměstnaných, od nichž se kupuje práce. To znamená, že sociální prostor zaměstnavatele nutně obsahuje v sobě menší či větší část sociálních prostorů zaměstnanců. Jen potud, pokud zaměstnanci jakéhokoliv kapitalistického výrobního, eventuálně obchodního podniku nejsou přímo závislí na svém zaměstnavateli, mohou vytvořit jinou část svého sociálního prostoru, která by byla mimo sféru sociálního prostoru zaměstnavatele. Avšak nutnost námezdné práce vylučuje naprosto jakéhokoliv úplné osamostatnění sociálního prostoru zaměstnance od sociálního prostoru zaměstnavatele. V sociálním prostoru zaměstnance je tento námezdný vztah příčinou nejruznějších méněcenností jeho sociálního prostoru (nižšího životního slohu a životní úrovně) a v sociálním prostoru zaměstnavatele je takto, svou částí v něj vrostlý prostor zaměstnance naopak asociálním předpokladem k účinné kontrole životní míry zaměstnancovy. Vzájemný růst sociálních prostorů dvou rozdílných tříd je dán rozdílnými existenčními zájmy na témž výrobním prostředku, je zdrojem permanentního sociálně ekonomického, ale i sociopsychického napětí, jehož konkrétní formy silně deformují i základní lidská práva, k nimž patří i právo na bydlení, právo na konkrétní byt.

Vývoj kapitalistického hospodářství je takový, že právě vyšší formy monopolistického kapitalismu stále soustavněji zmenšují materiální kapacitu sociálního prostoru zaměstnaných vrstev. Udržení **minimální existence** v těchto vrstvách stává se největším jejich životním zájmem. Jejich sociální prostor je převážně vyplněn bojem o udržení existence a pouze v menší

své části znamená všechny humanistické potřeby ostatní. Tím, že sociální prostor vedoucích tříd váže na jimi vlastněné výrobní zdroje sociální prostory ostatních tříd právě v jejich existenčně materiálních částech, je dána také možnost kontroly nad vzrůstem ostatní části prostoru tříd takto závislých; progresivní vývoj životní míry zaměstnaneckých vrstev stává se tím postupně stále větší měrou závislejší na svrchovanostech sociálního prostoru vedoucích kapitalisticko-monopolistických vrstev.

Jsou tedy výrobní zdroje a organizační (hospodářské, distribuční a politické) aparáty společným materiálním obsahem sociálních prostorů rozdílných tříd, s diametrálně protichůdným dopadem.

A těm, pro něž sociální i hospodářské včlenění znamená v těchto zdrojích pouhý prodej jejich práce, tj. těm, kdo ve výrobě prostorů závislých zaměstnaneckých a monopolního podnikání a příslušných organizačních aparátů jsou pouhými zaměstnanci, tedy třídám, které jsou pracovně využívány nebo dokonce vysávány výrobou a organizací, tvořící společnou část různých sociálních prostorů, proměňuje se tato závislost nikoliv v přebytek, nýbrž v pouhou náhradu za vydané síly, s větším či menším přídatkem, závislým na velikosti přebytku vládnoucí vrstvy. Dochází k potenciálnímu vzrůstu sociálního prostoru vedoucích tříd a jejich jednotlivců a k neúprosnému pohlcování sociálních prostorů závislých zaměstnaneckých tříd, k utváření třídních, kvalitativně rozdílných životních prostředí, k záměrnému oklešťování základních lidských práv existenčně závislých společenských vrstev, a tyto vrstvy pak nemají dostatečnou životně materiální základnu pro vytvoření plně humanistického a úměrného sociálního prostoru, který degeneruje obsahově i objemově.

Tím však není proces ukončen. V společných materiálních sektorech sociálního prostoru vedoucích a závislých tříd zaujímají třídy vedoucí superiorní postavení, pouhý existenční zájem vrstev zaměstnaných o výrobní zdroje přinucuje výrobní kapitál k určité materiální dělbě (mzdy, sociální náklady); i při všech svrchovanostech vlastní výrobní zdrojů ji pocítují jako nežádoucí nutnost, k jejímuž omezení všemi prostředky své organizace pracují.

A tak např. technickým pokrokem a rozmachem převládající strojové racionalisace a mechanisace je především využívána také k propuštění pracovních sil a dokonce ke zmenšování mezd zbývajících pracovníků.

Vzniká tím armáda lidí se sociálními prostory zbavenými základního sektoru materiálně existenčních podmínek a v torsech takto okleštěných a „vyprázdňených“ sociálních prostorů vyřazených lidí dochází k odumírání částí dalších: vznikají lidé bez sociálního prostoru, tj. bez životních možností, s určitými, násilně však nevyužívanými schopnostmi.

Proto i u vrstev, jejichž sociální prostor je, byť minimálně, materiálně zajištěn námezdnou prací, dochází stále k větší závislosti na prostoru vedoucích vrstev; udržení práce a zaměstnání vyžaduje pracovně i energeticky stále větší námahy. Monopolisací a koncentrací výrobních zdrojů dochází i k zvládnutí ostatních úseků sociálního prostoru nejširších tříd: „Vykouřil-li továrník dělníka natolik, že mu vyplatil mzdu v hotových penězích, vrhne se na dělníka druhá část měšťáctva, obchodník, vlastník domu, majitel zastavárny apod.“ (K. Marx).

V nejvyšších formách monopolistické výroby pak všechno toto vykořisťování provede průmyslový velkopodnik se svými „službami zaměstnancům“ tak, že převážnou část mzdy v těchto službách výdělečně inkasuje pro sebe. Proto v části sociálního prostoru pracujících vrstev, daných spotřebními, hospodářskými a i kulturními možnostmi, rozšiřuje síť „služeb“. Za poskytnutou službu materiální se tak vlastně odsávají prostředky pracujících s příslušným přebytkem zisků. A dokonce i zájem takovéto výrobní koncentrace na školství, dopravě, bydlení, rekreaci (nemocnice, ozdravovny) je příznakem vystupňovaného pohlcování sociálního prostoru pracujících vrstev prostorem vrstev vedoucích.

Vidíme tedy obraz nepřetržitého vývoje vztahů sociálních prostorů jednotlivých tříd: nesmírně rostoucí sociální prostor tříd kapitalistických zmenšuje, pohlcuje a umrtvuje sociální prostory ostatních vrstev. Nejružnějšími formami charitativního a sociálně-humanistického předstírání snaží se kapitalistický systém toto pohlcování a tento umrtvující životní proces zakrýt a povrchně i zpříjemnit. Dokladem toho jsou např. ony nesčetné sociálně-stavební bytové akce průmyslových koncernů a trustů (u nás např. fa Baťa, atd.), kde pod účelostním objektivismem dokonce konstruktivistické architektury jsou obsaženy egoisticky a třídně racionální podnikatelské a zaměstnavatelské zájmy na úkor životně subjektivních práv zaměstnanců.

Pro životně existenční procesy vedoucích vrstev je typický veliký a vzrůstající sociální prostor, v němž **by**

je pevně zakotveným jádrem, eventuálně představuje pevných jader několik. Tato jádra jsou surogátem téměř všech procesů probíhajících v sociálním prostoru těchto tříd, ovšem mimo procesy výrobní (výdělkové, pracovní), z kterých však k bytovému jádru vplývá dříve zmíněný materiální přebytek. Tak jsou byty vedoucích tříd nejen organizační všech existenčně životních procesů jejich rodin, ale i tesaurací hodnot sociální svrchovanosti, konkrétně řečeno prestiží zisku. Takový byt podobá se jádru (těžišti) mnohohramenné prostorové hvězdičky, v jejichž diametrálně vyběhávajících ramenech jsou vyjádřeny četné možnosti a požadavky biologické, individuální, společenské, ekonomické a kulturní. Vztahy tohoto jádra k výrobním zdrojům a jejich lidskému potenciálu jsou značně podobny ramenům polypa, vysávající své oběť. Takovéto byty nefungují totiž pouze jako zárodečná platforma vitality obyvatel v nich žijících, nýbrž zároveň jsou vyústěním, vykrystalizováním a uložením výsledků rentability sociálního prostoru vedoucích tříd. Část přebytků, pokud jich tato třída nepoužívá pro investice ve svém zevním sociálním prostoru, ukládána je v jejich bytě pro kvantitativní a kvalitativní vybavení bytových funkcí. Takovéto byty jsou tedy nejen vitálně funkčním předpokladem, ohniskem rodinného života, nýbrž i výsledným aktivem sociálního prostoru; jsou pevným, uvnitř i zevně stále upevňovaným jádrem sociálního prostoru. Rodinnému soužití a výchově potomků je zde utvořen pevný rámec, do něhož zvenci vplývá jen materiální přebytek z příslušného sociálního prostoru.

Rodinný svazek krve a citu je zde účinně sesilován hospodářskými faktory takovou měrou, že hospodářský motiv při většině rodin kapitalistických stává se více méně motivem vedoucím a je pak takováto rodina - domácnost, především svazkem hospodářským. Tento faktor navozuje pak konkrétní formy procesuální a účelově technické diferenciaci a vybavení bytu. Bydlení je zde komplikovaným souhrnem ekonomických, společenských, biologických a kulturních funkcí, procesuálně i prostorově značně diferencovaných.

Maloměšťácké vrstvy, vyznačující se podstatně menším a méně kvalitním sociálním prostorem, svým obsahem v mnohém velmi podobným sociálnímu prostoru dělnických vrstev, ale ve své historicko-tradiční napodobivosti vyšších vrstev jsou ovlivňovány procesuálně i prostorově (třebaže v malém měřítku) bytovou

formou vyšších tříd. Při omezených materiálních prostředcích této třídy dostávají se notorické sepjetí ženy-hospodyně s domácími pracemi a dochází tak k onomu (ve středních vrstvách nejrozšířenějšímu) typu ženy, která celý svůj život tráví v kuchyni, v prádelně, s dětmi, vyřazené z kulturního i hospodářského života a notoricky snižované na pohyblivý kus dynamického domácího zařízení. Monogamická nadvláda muže nad ženou, typická pro rodinné i bytové formy naší společnosti, v uplahočené maloměšťácké paničce podává nejgrotesknější a současně nejsmutnější obraz měšťácky jinak prudce odmítaného faktu třídního boje; v tomto případě třídního boje mezi mužem a ženou.

Proti vyvíjejícímu se bytovému ústrojí vedoucích, anebo je napodobujících vrstev maloměšťáckých, malozivnostenských a malorolnických, možno být lidí existenčně závislých na minimální mzdě (dělnictva, širokých vrstev středního stavu, části špatně placené inteligence) charakterizovat jako silně nezajištěné jediné labilní jádro excentrického, obsahově většinou kusého a objemově celkem malého, v materiálním svém sektoru vždy zájmy vedoucích tříd ovlivňovaného sociálního prostoru. Obsahová neúplnost sociálního prostoru širokých pracujících vrstev je způsobena jejich omezenými materiálními možnostmi, závislými a podmíněnými mzdami, regulovanými pevně soukromým kapitálem. Pokud bychom takováto jádra chtěli znázornit prostorovou hvězdici, byla by dána jen několika málo rameny, představujícími v podstatě více méně nejzákladnější životní potřeby; sacímu rameni bytové hvězdice hospodářsky vedoucích vrstev odpovídá by v tomto případě nepatrný vodič, přivádějící do bytu rodinným příslušníkům za prodanou duševní nebo tělesnou práci živitele minimum materiálních prostředků k obnově a udržení pracovních sil živitele a členů rodiny. A je tedy i byt, jeho procesuální i technicko-účelová kapacita, úměrná minimálnímu obsahu i objemu sociálního prostoru. Protože výstavba i nejmenších bytů vyžaduje určitého stavebního nákladu, musí i lidé s nejmenším sociálním prostorem, chtějí-li udržet minimální možnost bydlení, zaručovat jeho rentabilitu. Námezdný systém, kupující pokud možno nejlevnější pracovní sílu, udržuje životní míru širokých pracovních vrstev na takovém minimu, že nejsou často schopny zaplatit ani nájemné za nejmenší byt a dokonce ani činži, sníženou jen na umořovací anuitu v domech, zbudovaných se stát-

ními podporami a příspěvky. Životní kapacita sociálního prostoru širokých pracujících vrstev klesá pod existenční minimum, potřebné k udržení alespoň minimální organizované bytové formy. Převážná část životně existenčních procesů dělnických vrstev probíhá pak nutně mimo byt. Příjmy stačí sotva na nejnútnejší výživu, neumožňují vybavení ani minimálních bytů — a tak nejen, že se procesuálně obcházejí široké lidové vrstvy bez vhodné bytové úpravy určitých funkcí, ale materiální deficit jejich sociálního prostoru zabraňuje jim vůbec vytvořit pevný bytový standard, pevnější jádro, ohnisko rodinného života. Vytvářejí byt nanejvýš jako dočasnou a nejistou minimální platformu k nejzákladnějším biologickým a ekonomickým potřebám, bez ohledu na vyšší mravní a kulturní vztahy. Byt o jediné místnosti pro několikačlennou rodinu, převážně bez vlastního klosetu a lázně, je nejistým bytovým jádrem beznadějně zmenšovaného sociálního prostoru dnešního proletáře. Omezené výdělečné možnosti vynucují si snížení rodinné spotřeby; podvýchá seslabující fyziologickou odolnost, omezování sociálních a politických práv, odpírání, znemožňování a znedostupňování kulturního vzdělání, to jsou konkrétní příznaky progresivního zmenšování sociálního prostoru proletářských tříd. Je údělem proletářských dětí, že značná část nemá v bytech vlastní lůžko, že se nestravuje u rodinného stolu a není ani počata v manželské ložnici. Mimo čas ztrávený ve škole, nepomáhají-li výdělkem rodičům, žijí tyto děti na ulici. Dospělým slouží pak takovéto byty jen pro nezbytný počet biologických a vulgárně-ekonomických funkcí, anebo dokonce jen jako noclehárna. Žena-hospodyně, pokud výdělky muže dovolovaly, obstarávají nejvulgárnějším a nejprimitivnějším způsobem domácí hospodářství — musí spoluvydělávat, a protože za ni není náhrady, nabývají jednotlivé procesuální úkony proletářského bytu obsahově, formálně a časově zcela nového významu. Zmenšování sociálního prostoru mužova vyhání ženu z bytu, aby byla nápomocná spoluprací alespoň k zahánění hladu. Dochází k rozkladu a posléze k úplnému rozpadu rodinného života, měšťansky pojatého i v části dělnictva. Ukazuje se neudržitelnost této rodinné formy domácnosti pro proletariát. Uvádí-li se často, že bydlení a rodinný způsob soužití je základ civilizace a kultury, je zřejmé, že kapitalistický hospodářský řád ohrožuje nejen tuto civilizaci a kulturu, ale i pouhou existenci dělnických rodin a širokých

lidových vrstev vůbec, protože jim nemůže poskytnout dostatečný sociální prostor, vedoucí k bytové formě, úměrné potřebám jejich rodin.

Charakteristikou všech pokusů o ubytování dělnické a sociálně slabé vrstvy je okolnost, že se tak dalo a děje právě na úkor beztak již nepatrného jejich sociálního prostoru, jinými slovy: zvýšení bytové úrovně mělo být a bylo vykoupeno neúměrnými obětmi těchto vrstev. Ať to byly historické dělnické byty v továrních koloniích, nebo ať to jsou novější rodinné domky, pohlcující obyčejně veškeré finanční možnosti a úspory obyvatel, vždy tyto ubytovací akce zmenšují a zmrtevují sociální prostor sociálně slabých tříd, podvazují jejich hospodářsko-sociální aktivitu. Váhou všechny jejich síly na udržení vnucené jim vyšší bytové formy. Řeší se zde otázka bytového jádra bez ohledu na odumírající sociální prostor obyvatel.

Bytová bída je tedy v tomto směru trvalým zjevem hospodářského a společenského řádu; je zjevem sociální struktury, je příznakem společnosti sociálně třídně diferencované, a je to tedy zjev trvale třídní. Dnes nejde v podstatě jen o nedostatek bytů, nýbrž o to, že se mění sociální struktura obyvatelstva, že se zvětšuje množství proletariátu a zproletarisovaných tříd, z čehož se dostává hospodářská nedostupnost i nejmenších bytů pro stále větší část pracujících vrstev.

Minimální byt je v kapitalismu záležitostí vrstev existenčního minima a ztráta existenčního minima (sociálního prostoru) je přirozeně i ztrátou minimálního bytu.

Socialistická rekonstrukce sociálního prostoru nezaměstnaných či polozaměstnaných znamená nejen jejich vřazení do výrobního procesu a produktivní práce, ale tím i nový sociálně prostorový-předpoklad, humanisticko-ekonomickou podmínku práva na existenčně zajištěný a udržitelný byt. Teprve vytvoření těchto životně-existenčních podmínek v celospolečenském měřítku utvoří podmínky pro tvorbu nové bytové koncepce. Bez toho každý projekt nových bytových forem zůstává buď platonickou ilusí, nebo formalistickým experimentem a trvale nezabezpečenou realisací.

Teprve odstraněním třídních nadřazeností bude možno, aby se **nedeforovaný individuální sociální prostor rozvíjel jako plně humanistické životní prostředí se všemi, ani vnitřně, ani zevně nezpochybňovanými aspekty etickými, estetickými a psychickými.**

III. Lidský byt

Lidský byt byl vždy určen bydlením konkrétních lidí; podle toho se také vzhledem i uspořádáním značně diferencoval. Architektonického uspořádání dostávalo se jen bytovým potřebám vedoucích společenských vrstev. Historickým společenským vývojem antagonističticky rozvrstvená společnost představuje také lidské jednotlivce, jejich skupiny, vrstvy a třídy s navzájem velmi odlišnými potřebami. I jejich základní životní úkony jsou objektivně poznamenány určitými znaky, které se diferencují ve prospěch jedněch, ke škodě a na újmu druhých.

Téměř všichni tvůrčí a ve své době pokrokoví architekti, i při svých službách dobově směřodatným stavebníkům, snili o humanistickém významu architektonického díla. Proto se i v historickém vývoji velká část architektonické tvorby spínala často s nejprogresivnějšími snahami o společenské reformy, počínající jejich socialisticko-utopistickým pojetím až do dnešních forem vědeckého objektivismu, socialismu, marxismu.

Základním nedostatkem byla však neznalost pravých příčin společenského rozvrstvení, skutečných příčin životní vyspělosti jedněch proti zaostalosti druhých. Dlouho trvalo, než i v architektonické tvorbě bylo zpochybněno jednoznačné axiomatické pojetí, že z moci pramení i kultura i vkus oproti kulturní zaostalosti závislých vrstev. Historické pokrokové tendence i v architektuře příliš často vázaly se jednak jen na potřeby vyšších vrstev, jednak předpokládaly objektivisticky všespolečenského — v kapitalismu nutně abstraktního — člověka obecného, mluvíce o humanistickém, etickém a estetickém konceptu architektury.

Proto i tyto architektonické reformy, založené na idea-

listickém chápání historického sociálního vývoje a jedinice v něm, neznající skutečné ekonomické, statické i dynamické příčiny společenské diferenciace a jejího vývoje, končily nerealisovatelnými projekty nejen z nevhle vedoucích sociálně-politických režimů, ale hlavně z příčin nereálnosti utopistického humanismu převážné části dobových reform. Podstatná část historických architektonických reform dala se většinou mimo aktuální sociální a politický vývoj nejširších lidových vrstev.

Podstatnou změnu v řešení humanistických úkolů architektury nemůže navodit jakákoliv jen hmotně a prostorově pokroková tvorebná tendence, ale v první řadě pokroková znalost společenského vývoje a změn. V historickém vývoji pak zřetelně vidíme, jak sociálně politické změny, pokud byly omezeny rámcem trvajících společenského řádu (evoluční), doznávaly užšího společenského významu než ty, které vytvářely společenský řád nový (revoluční). Revoluční společenské změny směřodatně určily i nový vývoj architektury a tím i jejím úkolům. Revoluční sociální změny nedávaly vznik jen novým tvorebným metodám, ale i nový sociální smysl realizačním skutečnostem. Pak tedy jakékoliv uspokojivější vyřešení bytové otázky nejširších lidových vrstev, kterou již B. Engels osvětlil jako otázku sociální, ukazuje se i dnes jako podminěné podstatnou změnou společenského uspořádání, řádu.

Koordinace architektonické prostorové a hmotné tvorby se sociálním vývojem je z nejvýznačnějších úkazů dneška.

Nový typ bytu jako součást sociálního prostoru a dokonce životního prostředí není tedy problémem jen jeho jednostranně objektivní provozní vybavenosti,

nýbrž záležitostí skutečných společenských práv a možností, míry společenské moci, svobody a její psychické gradace.

Je pak třeba, aby si i architekti ve své tvorbě uvědomili, že se mají zabývat i přechodnými formami bytu, nikoliv jen perspektivně definitivními — visemi, neboť i v revolučních převratných změnách sociálních život neumírá, ale — přetváří se.

Od starých dělnických bytových brlohů, od starých maloměstských okleštěných bytů a asociálních velkoburžoasních palácových apartementů nevede cesta k novému bydlení mechanickým zvětšováním něčeho a zmenšováním jiného, ale soustavnou analýsou pokrokových humanistických elementů v životním slohu pracujícího člověka; jedině z takovýchto prvotních procesů může být vytvořen koncept nového humanistického bytu, v němž by jeho provoz měl všechny aspekty skutečně humanistické a nikoliv předstírané svobody. Jak bytový prostor, tak jeho účelové zařízení je výslednou potřebou koordinace určitých lidských životních procesů, které během vývoje civilisace a kultury utvářely pojem humanistického **individuálního soukromí** (i rodinného) jako protiváhy pojmu **společenské veřejnosti**. Vzájemný poměr těchto pojmů, jsa v historických dobách v důsledku společenských řádů proměnlivý, dával určující znaky humanistickému životu.

IV. Antagonistické rozdílnosti v bydlení

Historický vývoj dělnické třídy, předznačený již rozvojem a přechodem historických cechovních forem výrobní práce v manufakturu, byl podstatně urychlen kapitalistickým pojetím této manufaktury a její přeměnou ve výrobu průmyslovou, založenou systematicky na výrobních strojích a vědecko-technických poznatcích. Na rozdíl od dřívějšího bezprostředního sepetí pracovního výkonu s výrobní hmotou, došlo k sepetí pracovníka se strojem. Nové průmyslové stroje vyvolaly hromadnou potřebu průmyslového dělnictva, kvalifikovaného i pomocného. Tak došlo k rozšíření historických městských vrstev o nové vrstvy městského dělnického proletariátu, jakožto pracovního rezerváru pro městské továrny.

Vývoj dělnické třídy prošel také vzájemnými boji a vyhraňováním jednotlivých dělných vrstev, než došlo k třídnímu a posléze politickému uvědomění dělnictva. Ohlasem toho jsou různé „dělnické“ a „socialistické“ politické strany, včetně outsiderů, měšťáckých odrůd dělnictva, získaných kapitalistickými politickými stranami.

Historický vývoj buržoasní třídy prošel velmi složitým a diferencovaným vývojem. Od feudálních středověkých vedoucích městských vrstev (měšťanských), úzce spjatých s provozem a výsledky řemeslné cechovní výroby a obchodu, postupně vybavených správními, sociálními a posléze i politickými právy (čtvrtý stav), přecházejí tyto vrstvy i k vedoucí hospodářsko-produktivní moci. Na podkladě nových manufakturních výrobních metod a nové podnikatelské organizace práce, ve formách průmyslové výroby se všemi jejími sociálními důsledky, přejímají právě tyto vrstvy hospodářské a politické vedení ve smyslu nové společenské koncepce, **kapitalistického řádu. Rozvojem kapitalis-**

mu se ovšem buržoasie nově rozděluje v množství vrstev spjatých s různými odvětvími společenské práce a produktivity.

Podstatnou část těchto živnostenských, malopodnikatelských a úřednických administrativních vrstev, včetně svobodných povolání, lze zařadit do **maloburžoasie** (středních vrstev) na rozdíl od **velkoburžoasie**, kterou postupně konstituují hospodářsky nejsilnější vrstvy buržoasní, vytvářející nové kapitalistické formy řízení a vlastnictví, nové formy politického a sociálního života.

Pro kapitalistické maloburžoasní vrstvy je tedy příznačné vlastnictví maloobchodních, živnostenských dílen, podniků a rukodílných závodů, pro kapitalistické velkoburžoasní vrstvy vlastnictví průmyslových podniků, velkoobchodních, bankovních a ovládnutí nejrůznějších finančně správních institucí s rozhodujícími vlivy státní politiky.

Vzdělanostní rozvoj vytvořil také výrazné vrstvy odborně i humanisticky vzdělané **inteligence** (technická a humanitní inteligence).

I když vědecká sociologie není zcela jednotná v názoru na vyšší celky společenských vrstev, lze říci, že jim jsou nadřazeny **třídy**, z nichž dělnická je sociologicky nejvyhraněnější, vzhledem ke svým politickým cílům, vědecky, hlavně Karlem Marxem, precizovanými sociálními, politickými, hospodářskými a humanistickými analýzami, faktory a metodami jejich etapového i závěrečného uskutečňování (vědecký socialismus, marxismus).

Lze-li dělníka charakterizovat tím, že jeho existence je založena na práci jeho rukou, podstatnou část buržoasie lze charakterizovat tak, že její existence je založena na různých formách práce, ale posléze

hlavně na práci hlavou, spojenou však většinou s výhradním vlastnictvím výrobních prostředků i přivlastněním si výrobních výsledků: ruční i strojové práce. Tato část buržoasie, nazývaná maloburžoasií, vytváří tak se svými maloživnostenskými, malopodnikatelskými, úřednickými, inteligenčními vrstvami duchovních i svobodných povolání **třídní protiváhu dělnické třídě**, maloburžoasní středostavovskou kapitalistickou třídu. Tato maloburžoasní středostavovská třída, odlišuje se pak v mnohém od nejvyšších, nejmocnějších vrstev buržoasně-kapitalistických, i když ideologicko-politicky je s ní spjata stejným názorem na vlastnictví a z toho plynoucí zisk a tedy na různé formy pracovního vykořisťování člověka člověkem. Avšak i pro podstatnou část maloburžoasních vrstev představují velkoburžoasní vrstvy a jejich správní, výrobní a administrativní instituce **zaměstnavatele**, přivlastňujícího si hodnoty práce i pracujících maloburžoasních vrstev (hlavně inteligence). Je nutno tyto nejvyšší buržoasní vrstvy velkopodnikatelů, továrníků, bankéřů atd. a jejich manažerů považovat za podstatně a daleko nezávislejší, společensky, hospodářsky a politicky nejmocnější společenskou třídu, **kapitalistickou velkoburžoasii**, dnes v hospodářském světě **nositelku kapitalistických výrobních monopolů**, v politice mezinárodního imperialismu.

Proto v tomto Sociologickém fragmentu bydlení provádíme srovnání bytových procesů v **možnostech dělnické třídy** (proletariátu), **maloburžoasní kapitalistické třídy** (středních živnostenských vrstev a pracujících úřednické inteligence) a **velkoburžoasní kapitalistické třídy** (velkopodnikatelských a monopolních vrstev).

V. Sociologický fragment bydlení

(Tabulka 1)

já   my
ty   vy
on, ona, ono   oni, ony, ona

VŠICHNI

Věří-li jedni v nutnost bídy (určitých vrstev), druzí jsou přesvědčeni o zbytečnosti blahobytu (jen určitých vrstev).

Je pochopitelné, že lidé pracující hlavou a rukou emancipují se od pověr i předsudků!

Sociologický fragment bydlení jako sociologická analytická konfrontace pro stanovení sociálních determinant sociálního typu bytu ve všespolečenském měřítku.

Sociální typ bytu není okleštěným buržoasním (dnešním) bytem; vychází nejen z nového všespolečenského a nikoliv třídního měřítka, ale i z nového uspořádání společenských a individuálních úkonů, z nového usoustavnění biologicko-ekonomických i sociopsychických procesů bydlení.

Sociální typ bytu je ve shodě se sociálním standardem výrobním a jeho rozvojem a jako odrazíště pro všespolečensky humanistický rozvoj života a jeho materiální a kulturní úrovně.

Oproti dosavadním i historickým formám bydlení nejvýraznějším antirysem sociálního typu bydlení je jeho procesuální a komplexní plánovitost; procesuální, založená na průběhu skutečného života a systematickém zvyšování životní úrovně v celospolečenském měřítku a komplexní, zabývající se všemi stavebně-prostorovými a urbanistickými důsledky. Bydlení jako životně návazný, ale i životně vyústující a tím vývojově plynulý proces.

Sociální typ bytu (bydlení) v socialismu je přirozeně podmíněn **socialistickým výrobním standardem**, který v kapitalistické výrobě je kvalitativně nejnižším, vzhledem i k vyšším stupňům výroby (lux, superlux atd.), většinou určeným nejen pro vyšší funkční nároky, ale současně i pro třídní přestíž.

Naproti tomu socialismus umožní kvalitní rozvíjení **sociálního výrobního standardu** ve směru stále vyšší objektivní kvality. Neznamená to, že výrobní standard nebude i jinak diferencován; bude, ale nikoliv třídně.

Nejde o všespolečenský výrobní standard, ale o uplatnění všespolečenského měřítka v podstatné části jeho výroby.

sociologický fragment bydlení

já my
ty vy
DII, DIII DIII DIII
DII DIII

věřili jedni
v nutnost bídy (URČITÝCH VRSTEV),

jest pochopitelné že

druzi jsou přesvědčeni
o zbytečnosti blahobytu (JEN URČITÝCH VRSTEV).

člověk pracující hlavou i rukou emancipuje se od pověry i
od těchto předsudků

VI. Bytový standard v závislosti hospodářské a sociální

bytový standard

v závislosti
hospodářské a sociální

hladina neuskutečněního
SOCIÁLNÍHO STANDARTU
bytového zařízení, odpovídajícího
možnostem dnešního stavu techniky a průmyslové výroby.

výše dnešního standardu
výše hospodářských možností
bytových

výše dnešního standardu technického vybavení bytů
KONKRETNÍ POZADAVKŮM
HOSPODÁŘSKÉ MOŽNOSTI
SOCIÁLNÍHO STÁTU
SKUTEČNÝ
TRÍDNÍ STANDART BYDLENÍ PROLETARIÁTU

výše hospodářských možností sociálně a hospodářsky nejslabších vrstev
bytových
COVĚLA OD MINIMÁLNÍCH
PŘÍJMŮ A VÝZDY MĚNĚ
NEŽ BYTOVÉ POTŘEBY.

B Í D A

výše hospodářských možností sociálně a hospodářsky středních vrstev

bytových

HOSPODÁŘSKÉ MOŽNOSTI /
BOHATŠÍ NEŽ VĚTŠÍ NEŽ
NEJVYŠŠÍ BYTOVÉ POLITIKY

SKUTEČNÝ
TRÍDNÍ STANDEK BYDLENÍ KAPITALISTICKÉHO

+ KLADBY

socialně a hospodářsky silných vrstev

bytových potřeb sociálně a hospodářsky středních vrstev

socialně a hospodářsky středních vrstev

P A U P E R I S A C E

ИЗМЕНИМОСТИ

JEST ZAJISTĚNÍ

ZÁKLADNÍ ÚLOHOU BYTOVÉ POLITIKY

BYDLENÍ VŠEM VRSTVÁM PRACUJÍCÍCH
VE VÝŠI SOCIÁLNÍHO BYTOVÉHO STANDARDU

UMOVNĚNÍM STAVEM MODERNÍ TECHNIKY
ROVNÁNÍM VYROVNÁNÍM SOCIÁLNÍCH PROTIV

Hladina neskutečného, tj. pouze výrobního, nikoliv však všespolečensky uplatňovaného standardu je dána komplexní souhrnem všech užitkových výrobků a stavebních zařízení, pro životní potřeby člověka, jak je schopen realizovat dnešní stupeň techniky a výroby manufakturní a průmyslové.

Rozvoj, vědy, techniky a průmyslové výroby tuto hladinu možností neustále zvyšuje, nikoliv však proporcionálně ve prospěch celé společnosti, nýbrž disproporcionálně (třídně) ve prospěch jen některých vrstev. **Výše (úroveň) hospodářských možností sociálně a hospodářsky silných vrstev** (průmyslové a finanční velkoburžoasie) vysoce převyšují jejich bytové potřeby. I nejluxusnější formy jejich bydlení vyžadují většinou daleko menších nákladů, než jsou jejich příjmy, jak absolutně, tak relativně. Skutečný (třídní) standard těchto vrstev je vysoko nad hladinou (úrovní) standardu sociálního. Je standardem vyjímečnosti, luxem všeho druhu.

Výše (úroveň) hospodářských možností sociálně a hospodářsky středních (maloburžoasních, malopodnikatelských, živnostenských a úřednických) vrstev v období hospodářské konsolidace a konjunktury také přesahuje většinou náklady na přiměřené bytové potřeby, eventuálně — hlavně ve vrstvách středně majetkových a úřednických, odkázaných na během služby zvyšující se plat a pensí — je s nimi v určité rovnováze.

Labilní, často i těžce udržovaná rovnováha mezi existenčními výdaji a příjmy, je příznačným rysem většiny maloburžoasních — a hlavně úřednických — vrstev a odráží se přímo i v bytovém standardu, klesajícím v mnoha případech i pod standard sociální. Dekoratívni dvojí okenní záclony a stopy zakrývají často pohledy na zastaralé nábytkové zařízení starých maloburžoasních bytů v dožívajících obytných domech. I s dodatečným, více méně improvizovaným hygienickým zařízením, tyto byty ukazují právě dnes v průběhu světové hospodářské krise na permanentně se objevující pauperisační jevy středních vrstev a tím i permanentní zpochybnování jejich existenční jistoty, základu to i jejich bytového standardu.

Výše (úroveň) hospodářských možností sociálně a hospodářsky slabých a nejslabších vrstev je podstatně nižší než náklady na úměrné životní potřeby a hlavně bytové. Závislost na minimálních platových příjmech nedovoluje ani minimální bytové potřeby.

Periodická a trvalá nezaměstnanost, tak či onak omezené pracovní možnosti, vedou ke ztrátě minimální existence, zadluženosti a posléze i k nutnosti opustit často i ubohý byt a hledat bydlení ve formách vagonových a barákových kolonií, ve skladištních kolnách a i jinak realizovaných úkrytech. Tak vyrůstají dnešní bytové brlohy městské chudiny, vydědenců práce.

Výše (úroveň) dnešního standardu bytových potřeb sociálně i hospodářsky slabých a nejslabších vrstev, je hluboko pod hladinou sociálního standardu. Postupné zbídačování dělnických vrstev znemožňuje stanovení jakékoliv pevnější bytové formy, minimálního využití sociálně technického standardu. Protože ani minimální životní možnosti nejsou dělnickým vrstvám zajištěny jako trvalý životní standard, ani minimální, tj. z minimálních prostorových, plošných a technologických norem vykonstruovaný byt, nemůže jim být v podmínkách kapitalismu trvale zabezpečen.

I když nikomu není odpíráno ani v kapitalismu, idealistické právo na bydlení, a naopak, v charitativní péči považováno, lépe řečeno, je připouštěno za jedno ze základních lidských práv, konkrétní byt je považován za ekonomický fakt a zboží předmět, determinovaný dostatečnou kupní silou; právo na přiměřený byt je podmíněno nájemným, které převyšuje finanční možnosti mnohých vrstev dělnické třídy.

Protože nikoliv jen právo na bydlení, ale právo na konkrétní byt je jedním ze základních lidských práv, je třeba, aby podkladem humanistické politiky bylo zajištění bydlení formou konkrétního bytu všem vrstvám pracujících, alespoň ve výši sociálního standardu, odpovídajícího běžným možnostem současné techniky a výroby bytových potřeb (výrobním standardem bytových potřeb).

Jestliže v bytových koloniích v mnohých kapitalistických průmyslových podniků (u nás např. Baťových, Škodových a mnohých těžařských, hutních a důlních závodů, atd.) je uplatněna alespoň část sociálního standardu (jak ve výstavbě bytů, jeho členění, instalacím a dokonce nábytkovým zařízením), včetně průměrně nízkého nájemného, tedy vždy za dodatečnou cenu omezení jiného sociálního práva pracujících člověka ve prospěch chodu kapitalistické výroby. Zákaz členství v určitých protikapitalistických politických stranách, omezení členství v odborových organizacích, povinnost nákupu v podnikových „konsumech“, tvoření finančních úsporných podnikových „kont“ (Baťa)

atd., jsou nejčastějšími podmínkami bydlení v nejrůznějších továrních bytových koloniích.

I když takovéto byty nejsou nástrojem zvláštního zisku (ovšem ani ztráty), značně omezují sociálně politický, sociálně kulturní a ideologický radius dělnické třídy, jsou poznamenány spekulativním a isolačním tlakem připoutání dělnictva do služeb kapitalistického chlebováře.

Nemohou dělnické stávky zjevně zakazovat, což by v mnoha státech odporovalo ústavním zákonům, mohou takto motivovanou bytovou péčí o své zaměstnance jakoukoliv stávku podstatně dělnickým vrstvám stěžovat, neboť hrozba výpovědi z bytu je i těžkou zábranou odvahy ke stávce, zvláště u ženatých a dětmi početných rodin.

Byt jako spekulativní a donucovací nástroj k uznání třídní poslušnosti a závislosti, je nesporně účinným prostředkem asociálních, pod charitativní bytovou péčí skrytých tendencí. I při poměrně kvalitním vybavení jsou takovéto dělnické závodní byty ve skutečnosti sociální klecí, jak je charakterizoval již Karel Marx, v níž je okleštěnými formami maloburžoasního pohodlí otupován odpor dělníků proti pracovnímu asociálnímu vykořisťování. Takové byty, přidělované i s různými jinými službami pracovním nebo organizačně vlivným dělnickým jednotlivcům, pomáhají vytvářet politicky „neutrální“, nebo dokonce i kapitalismu přivrácující vrstvu (t. zv. „dělnická elita“). Klasické příklady nalézáme v anglických, francouzských, německých a amerických továrních dělnických sídlištích, a u nás v dělnických sídlištích Baťových. Nejsou to byty životní svobody, ale naopak byty systematictější závislosti, jak vyplývá z třídní kapitalistické diferenciace. Stratifikačními (třídními a vrstevními) aspekty bydlení je pak poznamenána i pokroková architektonická projekce ve stavbách liberálního kapitalismu. Byty skutečné životní svobody a třídní nezávislosti pro široké vrstvy dělnictva a pracujících vrstev, nemohou být dílem dnešního antagonistického kapitalismu, jsouce podrobeny nejrůznějším spekulativním formám zisku. Nicméně i dnes třeba si uvědomit základní úlohu bytové politiky: zajištění bydlení všem vrstvám pracujících, alespoň ve výši sociálního bytového standardu, umožněného stavem dnešní techniky. Jen vítězný socialismus, jako dílo dělnické, osvobozující třídy může vyřešit i bytovou otázku nikoliv jen jako morální právo na bydlení, ale sociálně-ekonomické právo na konkrétní byt.

Všespolečenské právo na konkrétní byt, přirozeně také v závislosti na socialistické ekonomii a produktivitě, podstatně jinak organisované však než v kapitalismu, vynutí si také vedle nové technické ústrojenosti a dimensionální skladebnosti daleko soustavnější sledování životních souhrnů, vědecko-analyticky stanovených funkcí, než tomu je dosud za kapitalismu. Z pozice všespolečenských měřítek vedená syntéza těchto analys, v plné šíři proveditelná skutečně jen v socialismu, umožní dosáhnout koncepci, ve které i lidský byt — ostatně jako všechny útvary architektonicko-stavební služby — objeví se ve své humanistické, nížádnými dnešními nebo historickými aspekty zkreslené tvářnosti a funkcionálnosti, tj. jako součást permanentní rekonstrukce životního prostředí — v případě bytu — jako odrazíště života soukromého (jednotlivce) pro život veřejný (společenský). Již utopistický socialismus se zabýval otázkou bydlení a konkrétního bytu zvláště. Právo na konkrétní byt bylo spojováno s obdobně utopistickými představami o socialisticky spravedlivé pospolitosti, založené na harmonické jednotě práce, oddechu, zábavy, vzdělání, duchovní a fyzické práce. Teprve K. Marx a B. Engels, odhalivše dialekticko-materialistickou zákonitost vývoje lidské společnosti a sociální význam produktivní práce a tvorby nadhodnoty a jejího antagonistického přivlastňování si v historických společenských řádech na úkor druhých, ukázali také reálné ekonomické a sociální (sociologické) determinanty všech forem historického i dnešního bydlení, t. j. konkrétních bytových útvarů (B. Engels: Bytová otázka otázkou sociální).

Bylo pak přirozené, že jedním z prvních činů Velké říjnové socialistické revoluce byl i převratný zásah do bytové otázky. Záborem buržoasních velkých bytů a nájemných domů a využitím jich pro ubytování — resp. „obydlení“ — milionového množství proletářských lidí s jejich rodinami, nebylo sice ještě řešením socialistického bytu a bydlení, ale nutným revolučně-ekonomickým předpokladem. Právě z takto ubytovaných vrstev postupně s masovým (všespolečenským) zájmem o bydlení, vzházely všelidové — byť i primitivní — ale první reálné požadavky pracujících, od třídního vykořisťování osvobozených vrstev. Více rodinami obydlený byt se všemi nedostatky přeplněnosti a hromadného nediferencovaného soužití byl sice obrazem oné drtivé bytové tísně v SSSR hlavně ve velkých městech, ale současně daleko menším zlem,

než nepředstavitelně nelidská bída proletářského bydlení v carském Rusku.

Souběžně s tímto vývojem od samého počátku sovětská avantgardní architektura — hlavně její konstruktivismus — sleduje novou koncepci všespolečenského bydlení.

I v protikladných koncepcích urbanistických a desurbanistických a posléze i koncepcí pásových měst, konstituují se názory na nový sociální průběh bytových procesů, na obytné útvary, bloky, domy, byty, tentokrát v organické závislosti s komplexními životními potřebami (společenská bytová služba, centrální kuchyně a jídelny, kulturní domy, dětské jesle, sady, dětské domy, fyskulturní zařízení, sanatoria, profylaktoria, atd.).

Dochází k soustavnému uplatňování kolektivního bydlení, konkrétně řečeno, k sespolečnění určitých bytových procesů, tentokrát již za předpokladu moderní techniky a průmyslové výroby. Uplatňuje se co nejširší typisace a normalisace jak ve výstavbě, tak v projekci. Počáteční „obščežitije“, kolektivní domy, domy-komuny, obytné kombináty a obytné úly jakožto útvary různého stupně kolektivisace, obytná skupina, obytný kvartál a obytný rayon jakožto urbanistické celky v životním prostředí představují bytovou všespolečenskou koncepci zbavenou všech historických třídních aspektů.

Tato přetvářecí architektonická projekce přirozeně předpokládá úměrné množství socioekonomických a sociopsychických průzkumů, sociologických, biologických, ekonomických, psychologických, technologických a energetických analys, z nichž teprve možno odvodit determinanty reálných forem bytové koncepce. Nejen omezené možnosti dotud zaostávající sovětské stavební výroby, ale i nedostatek takovýchto analys a konfrontací s dříve uvedenými poměry stavební produktivity a nově vznikajícími sociálně-ekonomickými vztahy, podstatně poznamenává dnešní bytové snahy sovětské architektury sociologickým, sociopsychickým a socioenergetickým schematismem, v mnoha případech dokonce vulgarismem (hlavně pokud se týče instalací).

Tento schematismus — zaviněný projekcí bez oněch analys — neuvažuje v dostatečné míře nutnost přirozeného dožívání tradičních, ale stále živých lidských vztahů v bytových formách rodinného soužití; problematiku rozdílu domácnostního a zespolečněného provozu ekonomických bytových procesů staví do

sociopoliticky nesprávného rozporu a řeší formálním donucováním ke kolektivním životním formám. **Rekonstrukci životního prostředí mění v jednoznačnou provozní výstavbu pouhého nového provozu za cenu demolice všeho starého organismu.**

Vulgarismus je dán tím, že kolektivisace bytových procesů a provozu předpokládá proti tradici značně větší množství energetických instalací, které, nejsou či nemožouce být provedeny, zbavují tuto koncepci všech humanisticky kladných výhod a myšlenku kolektivisace spíše diskreditují.

Také maximalistická víra kvantitativního zespolečnění bytových procesů a zúžení rodinného života na nejomezenější styk rodičů s dětmi, jak se projevuje v řadě sovětských avantgardně-konstruktivistických projektů, nese znaky problematického předbíhání skutečného strukturálního společenského stavu.

Všechny tyto okolnosti, podstatně zpochybňující řadu jinak architektonicky překvapujících sovětských projektů, jednoznačně ukazují na nutnost a význam průzkumných analys pro vědecky motivovanou architektonickou tvorbu.

Zabývající se koncepcí sociálního typu bytu, bydlení a perspektivních bytových forem v dnešním Československu, můžeme se zabývat touto koncepcí přirozeně jen teoreticky. Ale právě proto nutno základní důraz položit na analytický průzkum sociologický, ekonomický, technický a humanistický.

V tomto smyslu je třeba rozumět „Sociologickému fragmentu bydlení“ jako pokusu o onen druh analys. K jednotlivým sociologickým třídním konfrontacím jsou uvedeny zároveň úvahy a stanoviska projekčního architekta, neboť architekt nemůže používat sociologická fakta jako axiomata, ale jako permanentně v jistých mezích proměnlivé sociálně-ekonomické a sociálně-ideologické směrné hodnoty, jež determinují životnost a nikoliv jen věcnost projekce.

VII. Lidé práce a lidé zisku

Sociální standard.

Reprodukce z časopisu „Hvězda“, jakožto novinářská reakce na „Sociologický fragment bydlení“.

Svět zisku

nad hladinou

Svět práce

pod hladinou

NAD HLADINOU: Rozkošná dívenka, má život před sebou, je rozkošná a všichni gentlemani na celé Riviére touží po ní a jejím věně, které tatiček nashromáždil...

POD HLADINOU: prací utýraná žena, má také ještě život před sebou a co jí ještě zbývá? Na ušetření kapitálu neměla kdy, žije jen z toho, co jí poskytne milosrdenství...

NAD HLADINOU: rozkošnice u telefonu s přesýpacími hodinami. Před dobrým obědem, — „Haló, haló, dárling, ani nevíš jak rozkošně čas utíká s přesýpacími hodinami. Ještě desetkrát se písek přesype a pak už nashledanou na banketu“.

POD HLADINOU: stará žena natáčejí si vodu z pouličního stojanu — Po „dobrém“ obědu. Je to jeden z tisíců chudšasů, kteří bloudí velkoměstem, chodí sbírat zbytky do automatů a pak svůj „banket“ zapijí čistou vodou ze stojanu — a ta je zdarma.

NAD HLADINOU: „Ach, jak se nudím“ stýská si choť pana generálního ředitele všesvětového koncernu. Nic ji, chudinku, už netěší, má věčný spleen a je jen unavená životem...

POD HLADINOU: „Ach jak jsem unavená“ — tato žena, ale ne leností, nýbrž tuhou prací. V polední přestávce padne jako dub na klády a odpočívá...

NAD HLADINOU: hraběnka X, která je půvabná a nevytáhne nožičky bez svého vozu poctěného cenou elegance...

POD HLADINOU: paní Y, která na půvab nemá čas a která od rána do noci tahá dvoukolák, aby uživila hladové krky...

Představuje-li souhrn výrobně-technických prostředků a životně-humanistických možností určitou hladinu potřeb, t. j. sociální standard v nejširším slova smyslu, možno říci, že v antagonistickém kapitalismu jen část lidí žije nad, a druhá část lidí naproti tomu trvale pod touto „hladinou“.

Znamená to, že jedni — v důsledku sociálního začlenění a materiálních možností žijí v převážných vztazích určité svobody, druzí v převážných vztazích určitých závislostí, konkrétně řečeno jedni v různých formách dostatku a přebytku, jiní nedostatku a bídy. V kapitalistickém řádu odpovídá to rozdílu světa zisku a světa práce. Zisk a jeho předpoklady jako základ životního standardu u jedněch, práce a její podmínky jako základ životního standardu u druhých. Protichůdnost jistoty zisku a nezabezpečení práce, odráží se také v životním standardu a v otázce bydlení, v bytovém standardu, v bytových formách, v bytové obsažnosti a jejím procesuálním průběhu.

Můžeme-li mluvit o architektonických úkolech světa nad hladinou, nemůžeme uvažovat o architektuře úkolů světa pod touto hladinou, protože lidské potřeby tohoto světa nejsou zabezpečeny ani v nejpřimitivnější stavební formě vzhledem k menšímu, či většímu nedostatku hospodářských možností.

Jako však vzrůstají masy lidí světa pod hladinou, právě tak i počet jejich — byť nejnutnějších — potřeb a sociálních úkolů z toho plynoucích.

Není architektury existenčně nezabezpečeního života, architektury světa bez úkoje alespoň základních lidských potřeb.

Analýsa těchto základních potřeb v souvislosti s činností jejich životního zabezpečení musí předcházet jakoukoli její architektonickou projekci.

VIII. Fysiognomie lidí tří hlavních městských společenských tříd

L I D É

Svět zisku

nad hladinou sociálního standardu
pod hladinou

Svět práce

1. Když žena...
2. Když žena...
3. Když žena...
4. Když žena...
5. Když žena...

6. Když žena...
7. Když žena...
8. Když žena...
9. Když žena...
10. Když žena...

11. Když žena...
12. Když žena...
13. Když žena...
14. Když žena...
15. Když žena...

16. Když žena...
17. Když žena...
18. Když žena...
19. Když žena...
20. Když žena...

21. Když žena...
22. Když žena...
23. Když žena...
24. Když žena...
25. Když žena...

26. Když žena...
27. Když žena...
28. Když žena...
29. Když žena...
30. Když žena...

31. Když žena...
32. Když žena...
33. Když žena...
34. Když žena...
35. Když žena...

36. Když žena...
37. Když žena...
38. Když žena...
39. Když žena...
40. Když žena...

CLOVEK A JEHO OBYDLÍ

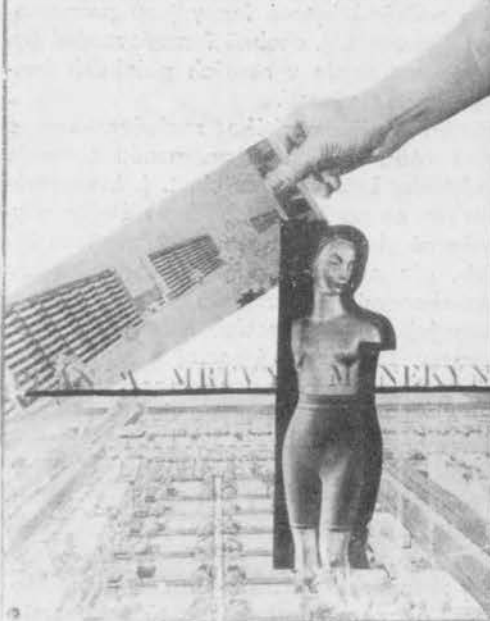

TO NEJSOU LIDÉ TO JSOU
MANEKYNI VE VYKLADU

TOTO JSOU SKUTIČNÍ LIDÉ A V TAKOVÝCHTO DOMECH BYDLÍ

ŽIVÍ LIDÉ

BYDLÍ

SKUTEČNOST A

ŽIVÍ LIDÉ

MANEKYNI

IX. Člověk a jeho obydlí

Dělnická třída: (proletariát)

fysiognomie fyzicky vykořisťované práce — existenční poroby (dělníci, nádeníci atd.).

Jednotlivci mají své jméno (křestní a příjmení).

Celek označován vždy jako bezejmenný „dav“.

V určitých případech jako „lůza“.

Sebe i rodinu živí prací svých rukou.

Podléhají periodické nezaměstnanosti, sociálně-charitativní podpory se znaky občasně nadbytečnosti těchto lidí.

Většinou trpí nedostatkem, bídou.

Maloburžoasní třída: (středostavovské vrstvy):

Fysiognomie práce hlavou — zakrývané znaky existenční závislosti (úředníci, učitelé, živnostníci, malopodnikatelé, většina svobodných povolání atd.) Jednotlivci mají své jméno (křestní a příjmení) a společensky nebo stavovsky chráněný nebo vžitý titul.

Tvoří prestižně ohraničené vrstvy.

Sebe a rodinu živí většinou prací hlavou.

Trpí často existenční a prestižními starostmi.

Velkoburžoasní třída: (nejvyšší společenské vrstvy):

Fysiognomie pracovního vykořisťování — zisku a společenské svrchovanosti (velkopodnikatelé, fabrikanti, finanční a průmysloví magnáti, monopolisté včetně jejich manažerů). Jednotlivci mají svá jména (křestní a příjmení) s mnoha predikáty a nejvyšší společenské rodové tituly a atributy. I v rámci své třídy tvoří ostře ohraničené užší svazky moci. Sebe i rodinu živí vykořisťujícím ziskem v důsledku stále stupňovaných životních požadavků.

Lidé nejsou manekýni. Mnohé architektonické projekty jsou však podobny idealistickým plánům pro mrtvé manekýny. Naproti tomu existuje skutečnost a živí lidé s nejrůznějšími životními, tj. hlavně hospodářskými možnostmi.

Hospodářské odlišnosti:

Roční příjem v ČSR v roce 1930:

72 % lidí žije s příjmem pod 10.000 Kč ročně,

9 % lidí žije s příjmem do 20.000 Kč ročně,

13 % lidí žije s příjmem do 100.000 Kč ročně,

6 % lidí žije s příjmem nad 100.000 Kč ročně.

Bytové odlišnosti:

Podle hospodářských možností bydlí lidé v různých bytových typech a formách; proletáři v bédných nejmenších prostorách a brložích, maloburžoasní příslušníci v konvenčních bytech a velkoburžoasie v exkluzivních bytových útvarech historického i moderního komfortu.

Proletářský byt obyčejně kvalitativně nevyhovuje ani jediné potřebě mnoha lidí, naproti tomu, kapitalistický byt slouží často neomezenému množství kvalitních účelů pro každého jednotlivce.

Maloburžoasie je obětí své sociálně-politické nejasnosti a napodobivosti životního slohu vyšších vrstev: z prava přejímá různé „vyšší požadavky“, z leva je však nicméně také ohrožována nedostatkem mnohých základních potřeb.

Toto protisměrné „nebezpečí“, t. j. ohrožování i nedostatkem vyvolává permanentní napjetí maloměstácké rodinné ekonomie, projevující se v nesourodosti kvality základních životních potřeb. „Bílý límeček“ a módní odívání děje se nejen na úkor kulturně-společenských potřeb, ale často i výživy, vzdělání a politických znalostí členů rodiny.

Bytový interier vyšších a nejvyšších vrstev, menší či větší souče kvalitních zařízení, menší či větší tesaurace cenných hodnot, pokladnice starožitného i moderního nábytku, předsudků a exkluzivních požadavků.

Proletářské byty jako „obilené hroby“,
maloburžoasní byty jako „opentlené hroby“,
Velkoburžoasní byty jako „prestižní hroby humanistického soužití“.

Není problémem bytová otázka a konkrétní bytové formy velkoburžoasních vrstev; naopak životní náročnost a hospodářské možnosti těchto vrstev dávají i architektuře a její tvorbě nejexklusivnější úkoly bydlení, ve kterých architektura a její tvorba se může projevit ve svých nejpokrokovějších a nejvypjatějších možnostech. Těmito — z jistého stanoviska maximalistickými požadavky — není ovšem zdaleka vystižen sociální význam architektury a tím méně její tvorby a nejen dnes, ale hlavně v perspektivním vývoji, neboť stále do společenského popředí a stále výrazněji vstupují i životní požadavky tříd a vrstev ostatních.

I ostatní společenské vrstvy v kapitalismu přinášejí proto architektuře a její tvorbě řadu nových, ale se stanoviska sociálního a hlavně ekonomického, daleko podmíněnějších a diferencovaných úkolů, a hlavně v oblasti bydlení. Ale ani bydlení středních městských a venkovských vrstev ve vlastních bytech, domcích a obdobných vlastněných bytových formách není zvláštním problémem, neboť do značné míry i tato bytová forma, jsouc založena většinou na vlastnění, je podložena do značné míry určitou hospodářskou, eventuálně tedy majetkovou podstatou. I zde — byť v různé diferenciaci — bytová forma odpovídá zabezpečení majetkové, eventuálně příjmové zabezpečení.

Všechny dříve zmíněné bytové formy jsou poznamenány **individualismem**, t. j. **osobně formulovanými bytovými požadavky**, třebaže v různých polohách hospodářských a jiných možností.

Od prvopočátku kapitalistického společenského a hospodářského řádu však stále průkazněji objevuje se nutnost výstavby **bytů nájemných**, t. j. bytů utvářených nikoliv jen na podkladě jeho konkrétního obyvatele a současně vlastníka a jím formulovaných bytových potřeb, ale na podkladě určitým způsobem podnikatelsko-ekonomicky a sociálně vymezené z **konvencionalizovaných** bytových potřeb jednotlivých společenských vrstev. Urbanistický rozvoj v kapitalistickém údobí je pak podstatně spjat s masovou výstavbou městských nájemných obytných domů. Při nejrůznějších diferenciacích velikosti bytu a jeho řešení představují tyto bytové nájemné formy také nové formy programové koncepce, v níž na rozdíl od jednostranně individuálního názoru na byt, jsou uplatněny objektivisticky formované účelově-věcné názory se všemi aspekty zkonvencionalisované anonymnosti. Tato konvenčnost a anonymnost, postupně stále syste-

ČLOVĚK A JEHO OBYDLÍ

BYTY S POHLEDEM DO DVORA
PROLETÁRSKÉ

BYTY S POHLEDEM DO ULICE
STŘEDOSTAVOVSKÉ

BYTY S POHLEDEM DO ZAHRAJ
KAPITALISTICKÉ

POHLEDY Z BYTU A DO BYTU

PRACUJI

PROJEKTUJI

DEVISA :
dnes hospodářsky
možná :
1000 účelů × 1 člověk
sociálně potřebná :
1000 lidí × 1 účel

byt nevyhovuje
TĚMĚŘ JEDINÉMU ÚČELU
MNOHA LIDI

NEDOSTATEK

nebezpečí

POŽADAVKY

ZLEVA

ZPRAVA

byt slouží

NEOMEZENÉMU MNOŽSTVÍ
ÚČELŮ PRO JEDNOHO ČLOVĚKA

Chromovaný nábytek

NEPŘEDNÍ POHLEDY NA STARŠÍHO NÁBYTKU PŘEDPOUSKÁJÍ ČLOVĚKA

X. Lidé vstupují do bytu

matictěji objektivisticky upřesňovaná, vedla pak ke koncepčnímu vyhranění různých forem nájemného bytu, nájemného obytného domu a jeho urbanistického celku. Přirozeně tuto koncepci, založenou na pokrokově se rozvíjejících stavebních metodách od začátku kapitalismu v 18. století, příznačným způsobem poznamenalo i kapitalistické podnikatelské stavebnictví, a to nejen svým podnikatelským schematismem, ale daleko více třídním racionalismem. Hygienické nedostatky nájemného městského bydlení jsou pak obzvláště tíživé u bytů menších a nejmenších pro hospodářsky slabé a nejslabší společenské vrstvy. **Problematickou** se naproti tomu dnes jeví bytová otázka pro nejširší vrstvy pracujících, jak průmyslového dělnictva a zemědělského lidu, tak obchodních a administrativního středostavovského zaměstnanectva a všech těch, kteří, odkázáni jsou na tak či onak omezené pracovní mzdy v převážné většině jsou nuceně odkázáni na nájemnou formu bydlení. Týká se to středních maloburžoasních a části kvalifikovaných dělnických vrstev. **Nejproblematičtějším** zůstává však bydlení těch společenských vrstev, jejichž mzdové příjmy nejsou zabezpečeny trvale, podléhající konjunkturálnímu procesu výroby a obchodu. Z toho je vidět, že nejzohavějším zjevem bytové otázky je skutečnost, příznačná právě pro městské bydlení, že hromadná sociální potřeba bydlení bude nadále vyžadovat kvantitativně tomu úměrnou výstavbu bytů, především domů s nájemnými byty; hromadnou jejich výstavbu.

Počítajíc s touto vývojovou perspektivou, pokroková část světové architektonické tvorby, včetně československé, orientuje se proto na daleko zodpovědnější řešení nájemného typu bytu než dosud. Proto hlavně v avantgardní architektuře vznikají tendence směřující k ekonomicko-provozně a sociopsychicky zodpovědnější typologické a prostorové tvorbě bytu jako **sociálnímu typu**, standardu.

V socialistickém zaměření tyto tendence musí pak být opřeny nikoliv jen o třídní charitu nebo jen humanistickou objektivnost, jak tomu je v západním liberalistickém kapitalismu, ale **o sociálně-politické a sociologicko-ekonomické analysy a jejich humanistické syntézy**.

Jedině tyto sociologicko-ekonomické analysy a jejich humanistické syntézy jsou cestou k architektonické tvorbě životně únosného sociálního typu bytu a bydlení, osvobozeného od aspektů třídního nazírání. K realizaci takovýchto skutečně sociálních typů bytů a bydlení je ovšem zapotřebí nejen projekční tvorby, ale oproti dnešku zcela nových sociálních podmínek, které mohou vyplynout jen ze socialistického charakteru společnosti. Tak nastupuje architekt i do fronty za společenskou obrodu, do boje o lepší společenský řád.

Proto určitá část československých avantgardních architektů (Svaz československých architektů) usiluje nejen o tuto analyticko-kritickou tvorbu, ale i socialistickou přestavbu společnosti.

Dveře do bytu.

Ve stavebním plánu, stejně graficky normativním způsobem vyznačené dveře, ve skutečnosti představují velmi odlišné typy vstupů do rozdílných bytů.

Dveře do proletářského bytu, kde „prahové prkénko“ často chybí, otevírají existenční bídu,

do středostavovského bytu, kde prahové prkénko jest idealizovaným „rodinným prahem domova“, dveře otevírají existenční starost,

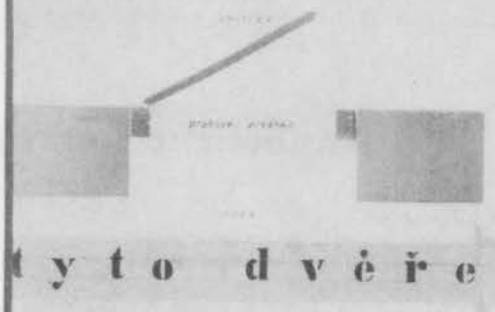
do kapitalistického bytu, kde jsou výrazným znakem meze vlastnictví a chrání majetek, jsou třídně rozdílné vstupy do třídních bytových prostředí. „Umělecký tvar aristokratické kliky byl ve své době bezpečnostním opatřením určité třídy, obdobným mechanismu patentního zámku na dveřích dnešního demokrata“.

Určité umělecké formy užitkového zařízení v třídní společnosti přechází i v třídní aspekty jejich používání a účelu. V podstatě stejné pojmy, účely a procesy mají v antagonistické společnosti velmi rozdílný obsah, formy a průběh. Čistě objektivní architektonická projekce nemá reálných podmínek v obdobně objektivní společnosti, která neexistuje.

Žádoucí architektonická objektivnost proto musí být spojena se znalostí subjektivně-třídního společenského uspořádání a musí nalézt cestu k těm společenským vrstvám a celé třídě, která k humanistické objektivitě má nejbližší. Je to dělnická třída, která v programu svého hospodářského, sociálního a politického osvobození má také osvobození všech vrstev, event. tříd — obdobně, byť jinými formami vykořisťovaných.

I při architektonické projekci nutno myslet na sociální podpad projektu, který v třídní společnosti je také třídní.

DVĚŘE DO BYTU
LIDĚ VSTUPUJÍ
DO BYTU

prahově přelého
často chybi
otevirají bídu

praní do
uzavírají starost

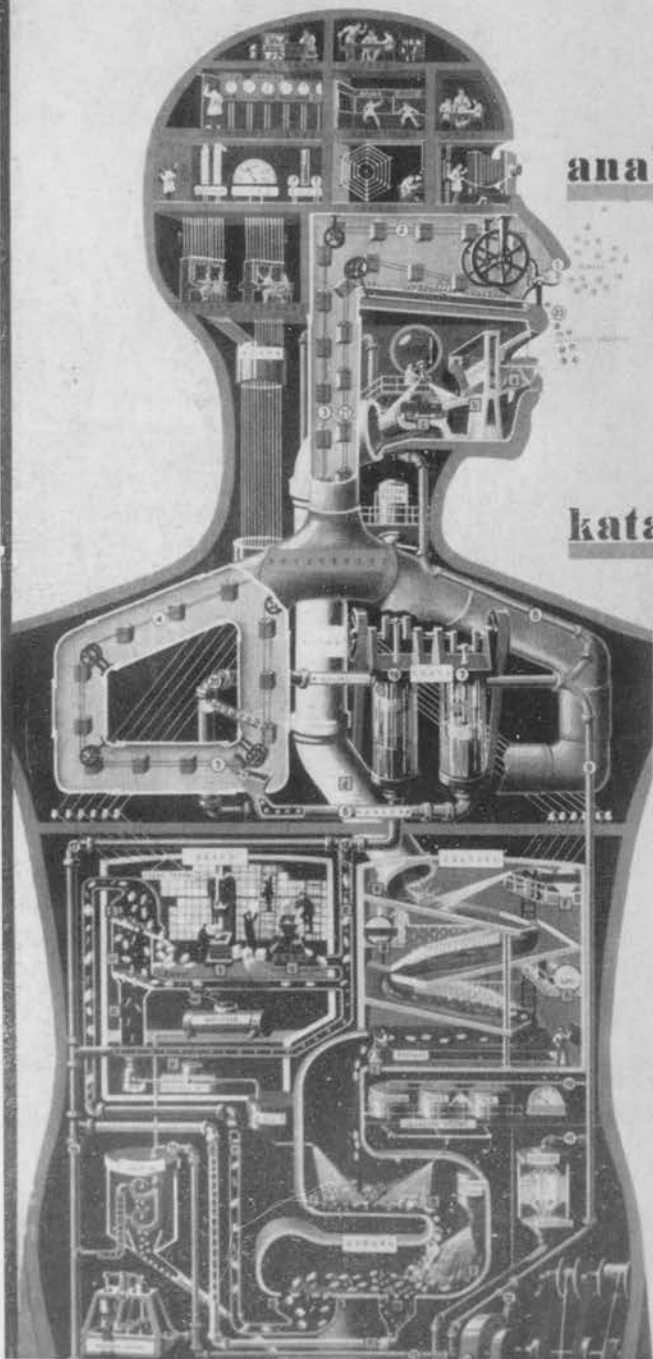

mez
chrání majetek

zámky
Vše aristokratické klíčky
byl ve své době týmž bez
pečnostním opatřením určité
řidy jako mechanism dnešní
o patenti zámku na dveřích DEMOKRATA

BIOLOGICKÉ FUNKCE:

anabolické funkce:

1. přijímání potravy.
2. zažívání.
3. trávení.
4. vyměšování.

katabolické funkce:

- spotřeba energie:**
1. pohyb.
  2. práce.
  3. růst.
  4. rozmnožování.

XI. Biologické funkce

Hlavní bytové procesy týkají se jak anabolických, tak katabolických funkcí. Jejich historicko-konvenční a dnes nutně třídní provozní formy vyžadují ovšem podstatné reformy. V domácnostně rodinném seskupení doznaly značných deformací. Přijímání potravy podmíněné domácí výrobou výživy zotročilo ženu, pohyb a práce v bytech orientovány na jeho mechanickou údržbu. Katabolické funkce rozmnožování (reprodukce člověka) představuje nejintimnější složku rodinného života rodiny, sexuální život rodičů.

Jako instalační zařízení dotýká se anabolických funkcí (zažívání, trávení, vyměšování) a je technicky stále zdokonalováno, právě tak i katabolická funkce růstu, stárnutí a tělesného a duševního dospívání, vyžaduje v rodinném bytě zvláštních zřetelů.

Z disharmonie zařízení pro tyto anabolické a katabolické funkce, hlavně v proletářských a i maloburžoasních bytech, dochází k těžkým konfliktům rodinného soužití.

XII. Anabolické funkce**Přijímání potravy**

Stravování jako sociální a třídní problém.

Problematika veřejného a rodinného (individuálního) stravování.

Výroba rodinného stravování, nejzávažnější část domácí práce ženy-hospodyně a nejtěžší okov jejího připoutání k bytu.

V dělnických vrstvách jedí většinou jídlo doma uvařené na pracovištích, v kantinách a hospodách — eventuálně odbývají oběd nejlevnějšími uzeninami s chlebem.

V středostavovských vrstvách jedí většinou u „rodinného stolu“ doma, eventuálně v různých typech jídelen a restaurací.

Ve velkoburžoasních vrstvách jedí kdekoli, nejčastěji ve svém domě, v prvotřídních restauracích hotelových i klubovních.

Zažívání a trávení

v dělnických vrstvách ve spojení s časově vymezeným odpočinkem na pracovišti, v dílně, na zemi, ve formě dospávání.

Ve středostavovských vrstvách „siesta“ doma po obědě, eventuálně v kavárně atd.

Ve velkoburžoasních vrstvách nejpohodlnější a nejkomfortnější formy siesty doma, klubech, kavárnách, spojené s konzumem prvotřídních desertů, atd., eventuálně se společenskými hrami a politicko-obchodními schůzkami.

Vyměšování

Není snad věci dobrého vkusu otiskovati vnitřek záchoda, není však také důvodů, proč by nebylo tímto poněkud drastickým způsobem ukázáno na další důležitou oblast nerovnoměrného pokroku, na oblast domácí hygieny: v kolika našich domácnostech je toto místo, pro hygienu tak významné, stále ponecháváno ve svém orientálním stavu, jak je dole na obrázku? A také praní prádla, jež je dnes již technicky tak dokonale vyřešeno, zůstává stále ještě těžkým údělem našich hospodyň, postrachem všech ostatních členů domácnosti. (Z deního tisku).

Žumpové záchody periferijních a proletářských bytů z prken ve dvoře, eventuálně společné záchody starých pavlačových domů, splachovací obyčejně však temné a nedokonale větrané záchody mnohých středostavovských bytů v činžovních domech a konečně záchody s nejvyššího technicko-hygienického komfortu, spojené s odsavným, vysušovacím a čistícím toaletním zařízením — představují i třídně odstupňovanou kvalitu základně hygienických potřeb, a více méně zřejmou protikladnost procesuálních standardů.

ANABOLICKÉ FUNKCE

ANABOLICKÉ FUNKCE
ANABOLICKÉ FUNKCE
ANABOLICKÉ FUNKCE

přijímání potravy

MUŽ JÍ V MÍSTĚ PRÁCE

RODINA JÍ DOMU

JÍ KUCHY NEJČASTĚ-
VE SVĚTĚ DOMĚ

ANABOLICKÉ FUNKCE
ANABOLICKÉ FUNKCE
ANABOLICKÉ FUNKCE

zažívání a trávení

ČLOVĚK
ODPOČINEK NEB. V PRÁCI

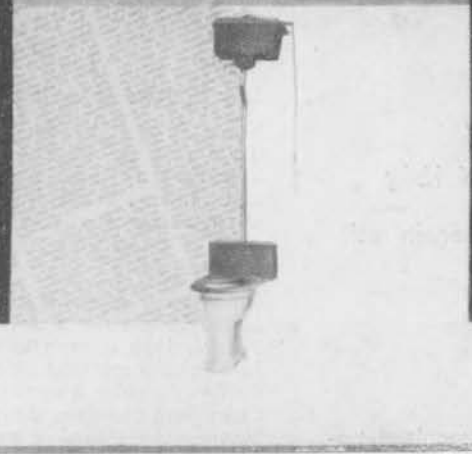
ŽENA
S PŮBŮM

ČLOVĚK
S PŮBŮM

ANABOLICKÉ FUNKCE
ANABOLICKÉ FUNKCE
ANABOLICKÉ FUNKCE

vyměšování

The best hygienical paper
LUVGIENA

XIII. Výživa

Biologická hodnota výživy.

Normální lidská strava je kombinací potravy rostlinné a masité. Obsahuje organické i anorganické výživné látky.

Organické výživné látky představují:

bílkoviny
tuky
uhlohydráty

Anorganické výživné a životu potřebné látky představují:

výživné minerální soli
voda
vitamíny

Organické výživné látky:

Bílkoviny

Bílkoviny slouží k výstavbě těla a udržování organismu, tvoří hlavní součást většiny tkání lidského těla, svalů, nervů,

žláz, krve i lymfy a vůbec každé buňky. Tělu nutno přivádět dostatečné množství bílkovin; nejsou ničím nahraditelné, organismus je nedovede ukládat do zásoby. Nedostatek bílkovin vede k vyčerpání sil a k zhubnutí, poněvadž tělo tráví ze svých vlastních orgánů. Bílkoviny obsahují hlavně maso, vejce, mléko a mléčné výrobky (sýr, tvaroh), ořechy a luštěniny.

Tuky

Tuky jsou pro organismus hlavním zdrojem energie tepelné.

V těle se spaluje uhlík obsažený v tuku v kyselinu uhličitou a tím hlavně slouží k výrobě tělesného tepla. Přídavek tuku k potravě znamená úsporu bílkovin, takže potrava může mít poměrně méně drahých bílkovin, obsahuje-li dostatečné množství tuku. Tělo je dovede ukládat do zásoby.

Uhlohydráty

Uhlohydráty jsou hlavním zdrojem energie pohybové, výživnou látkou pro svaly. Při zvýšené spotřebě energie pohybové, jako u osob tělesně pracujících a sportovců, zvyšuje se také potřeba uhlohydrátů.

Dělí se na cukry a škroby. Cukry jsou obsaženy v medu, ovoci, sladu a cukru řepném. Škroby jsou hlavně v mouce a jiných obilných výrobcích (krupice, kroupy, vločky), v rýži, bramborách a luštěninách.

Výživné soli

Výživné minerální soli jsou ve všech potravinách, v jedné více, ve druhé méně. Jsou lučebně vázány na organické součásti potravin: bílkoviny, uhlohydráty a tuky. Mají v sobě jistou „životní sílu“, kterou se podstatně liší od stejnojmenných substancí anorganických.

Voda

Voda je velmi důležitá pro zažívání. Je prostředkem k transportu různých produktů rozpadných, jichž vylučování vážne jakmile se tělu nedostává vody. Je jí zapotřebí k regulování tělesného tepla vypařováním a vyměšováním potu.

Vitamíny

Ačkoliv jsou vitamíny obsaženy v potravě v poměrně malém množství, jsou naprosto nepostradatelné. Jejich důležitost a podstata není dosud zcela bezpečně zjištěna. Hlavními dodavateli jsou ovoce a zelenina. Jejich nedostatek v potravě vyvolává složité, těžko přesně určitelné choroby (avitaminosy).

Výživné látky v potravě nahrazují látkovou výměnou spotřebované tělesné substance; jsou potřebné pro tvorbu nových buněk a orgánů. Současně dávají pro průběh tělesných procesů potřebnou energii tím, že v živých látkách obsažená potenciální tepelná energie se spálením uvolňuje a přeměňuje v energii aktuální, ale i potřebnou nejen pro práci svalů, ale i činnost tělesných orgánů, t. j. dýchání, krevní oběh, činnost žláz a zažívacích orgánů. Biologicky vydatná potrava musí tedy obsahovat dostatečné množství těchto látek a v určitém vzájemném poměru. Tímto problémem se stanoviska biologického, sociálního, ekonomického a politického zabývá se množství národních i mezinárodních institucí, ústavů a organizací. Perspektivní otázky výživy lidstva v měřítku národním i světovém tvoří již dnes — vzhledem k populačnímu vývoji lidstva — z nejozřejavějších ekonomicko-sociálních a politických problémů.

Dostatečná výživa je nezákladnějším požadavkem života.

Dostatečná a správná výživa jest však předpokladem zdravého energeticky aktivního člověka.

Pro fyzicky pracujícího je průměrně třeba:

bílkoviny	120 gr = 1/10 celkové váhy výživných látek
tuky	360 gr = 3/10 celkové váhy výživných látek
uhlohydráty	720 gr = 6/10 celkové váhy výživných látek

Pro duševně pracujícího je průměrně třeba:

bílkoviny	120 gr = 1/6 celkové váhy výživných látek
tuky	120 gr = 1/6 celkové váhy výživných látek
uhlohydráty	480 gr = 4/6 celkové váhy výživných látek

Pro lehce žijícího (nepracujícího) je průměrně třeba:

bílkoviny	120 gr = 1/6 celkové váhy výživných látek
tuky	120 gr = 1/6 celkové váhy výživných látek
uhlohydráty	480 gr = 4/6 celkové váhy výživných látek
event.	360 gr = 3/6 celkové váhy výživných látek

VÝŽIVA

POTRAVA OBSAHUJE:

BÍLKOVINY
K VÝSTAVBĚ
TĚLA

TUKY
ZDROJ ENERGIE
TEPELNĚ

UHLOHYDRÁTY
ZDROJ ENERGIE
POHYBOVĚ

BÍLKOVINY

TUKY

UHLO- HYDRÁTY

VÝŽIVNÉ SOLI

VODA

VITAMINY

BÍLKOVINY

120 GR=1/2

TUKY

360 GR=3/10

UHLOHYDRÁTY

220 GR=6/15

BÍLKOVINY

170 GR=1/2

TUKY

120 GR=1/5

UHLOHYDRÁTY

480 GR=1/3

BÍLKOVINY

150 GR=1/5

TUKY

120 GR=1/5

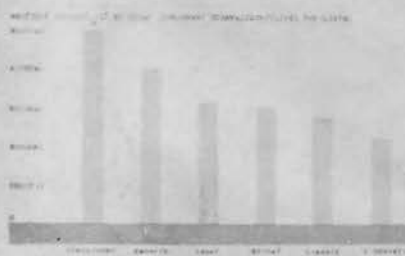
UHLOHYDR.

480 GR=1/3

SPRÁVNĚ SLOŽENÍ JEDNODENNÍ POTRAVY PRO:
FYSICKY PRACUJÍCÍHO DUŠEVNĚ PRACUJÍCÍHO LEHCE ŽIJÍCÍHO

VÝŽIVA

KOLIK KALORICKÉ ENERGIE MÁ POSKYTNOUTI POTRAVA :

5.000 KAL.

4.000

3.000

2.000

1.000

FYZICKY PRACUJÍCÍM

2.800 KAL.

2.000

1.000

DUŠEVNĚ PRACUJÍCÍMU

2.500 KAL.

2.000

1.000

LEHKÉ ŽIVČENÍ

ÚHRADA NA VÝŽIVU JEDNOTL. STANDARDŮ Z CELKOVÉHO PŘÍJMU ČINÍ :

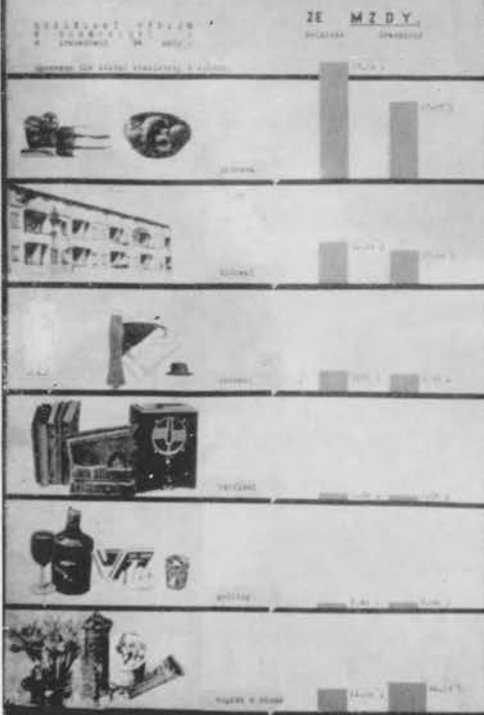
53,24%

47,67%

NEPŮVRNÉ PROCENTO

XIV. Výživa

Kalorická (energetická) hodnota výživy.

Živné látky jsou současně dodavateli tělesné vnitřní i zevní energie. Jako měřítko pro výživnou cenu potravy a jejího potřebného množství ustálila se tepelná hodnota výživných látek (spalovací teplota), kterou mohou tyto látky v těle vyvolat pro uvolnění potenciální energie obsažené v živných substancích a pro přeměnu v energii aktuální (práci).

Tato teplota udává se ve velkých kaloriích (Kcal.). Tělo v absolutním klidu ležícího hladového člověka představuje energetickou spotřebu 1 velkou Kalorii (1 Kcal.) na 1 kg tělesné váhy za 1 hodinu. (při váze 74 kg za 24 hod. to činí 1600—1700 Kcal.). Tato kalorická spotřeba se však zvyšuje i vnitřními procesy živého těla, hlavně zaživacími procesy (o 10—15 %). Podstatně se spotřeba zvyšuje pracovním pohybem těla, svalovou prací atd.

Proto při zaměstnáních intelektuálních a hlavně se sedacími způsoby práce (duševní pracovníci), činí energetická spotřeba 2300—2500 Kcal. za 24 hodin, u středně těžkých tělesných prací průměrně 3000 Kcal. a lehkých tělesných procesech 3000—3500—5000 Kcal.

Množství kalorií, jež má dodat jednodenní strava podle povolání:

dřevorubec	5 000 kalorií	
kameník	4 000 kalorií	
tesař	3100 kalorií	
knihář	3 000 kalorií	
úředník	2 800 kalorií	
člověk v posteli	2 200 kalorií	(nehladový, normálně odpočívající)
dítě	1 500 kalorií	

Zjednodušeně lze z toho vyvodit, že pro fyzicky pracující je

přiměřeno	4 000—5 000 Kalorií
pro duševně pracující	2 800 Kalorií
pro lehce žijící (nepracující)	2 500 Kalorií, event. 2 200 Kal.

Při spalovacím zaživacím procesu v lidském těle 1 gr bílkovin, nebo 1 gr uhlohydrátů celkové stravy dodá tělu 4.1 Kcal., 1 gr tuku však 9.3 Kcal.

Nedostatek kalorického obsahu vede k podvýživě, přebytek k nadvýživě (přejídání).

Sestavování stravy na podkladě těchto požadavků se ovšem zdaleka ve správné míře neuplatňuje ani v domácnostech ani ve veřejném stravování. Pokud některé zkušenosti při výrobě stravy ženy uplatňují, hlavně pokud se týká bílkovin, tuků a uhlohydrátů a primérních rostlinných a živočišných potravin je obsahujících, jsou ovšem silně závislé na hospodářských možnostech.

Bílkovinami bohatá strava je vždy podstatně dražší než strava bohatá na tuky a uhlohydráty. Proto také „uhlohydrátová“ strava (brambory, luštěniny, kroupy atd.) jest hlavním vyživovacím prostředkem hospodářsky slabých vrstev.

Rozdělení výdajů v domácnosti v procentech ze mzdy:

u dělníků: potrava přibližně	53.24 %
bydlení přibližně	21.00 %
ošacení přibližně	9.66 %
vzdělání přibližně	2.8 %
požitky přibližně	2.3 %
topivo a různé přibližně	11.00 %

u úředníků: potrava přibližně	47.67 %
bydlení přibližně	17.00 %
ošacení přibližně	9.49 %
vzdělání přibližně	2.5 %
požitky přibližně	3.00 %
topivo a různé přibližně	20.34 %

(Podle státní statistiky ČSR z r. 1930)

Úhrada na výživu jednotlivých třídních standardů z celkového příjmu činí podle statistického zjištění:

u dělníků přibližně 53.24 % jejich příjmů (více než polovinu příjmů)

u úředníků přibližně 47.67 % jejich příjmů (o něco méně než polovinu příjmů)

u kapitalistických vrstev menší a někdy nepatrné procento jejich příjmů.

XV. Výživa

Sestavení stravy

Příklady jednodenních jídelních listků

- 1 — pro těžce fyzicky pracující
- 2 — pro duševně pracující (event. „sedavé“ povolání)
- 3 — pro lehce žijící, nepracující, nedospělé

Tyto jídelní listky vypracoval Masarykův učitelský ústav odborných škol pro ženská povolání v Brně; odborná inspektorka Marie Krausová.

Biologické a kalorické údaje z lexikonu Der Grosse Brockhaus.

Kalorie podle Königa

Vitamíny podle R. Berga a Vogla.

VÝŽIVA

POČET 5 000 kcal
PŘEDSTAVUJE
TENTO JIDELNÍ
LISTEK

DUŠEVNÍ

POČET 2 800 kcal
PŘEDSTAVUJE
TENTO JIDELNÍ
LISTEK

LEŽE ŽIJÍCÍ

POČET 2 500 kcal
PŘEDSTAVUJE
TENTO JIDELNÍ
LISTEK

		gr	potraviny	cena		kal.	bíl. tuky uhl.		A	vitamíny			D
				Kč	hal		v gramech			B	C		
Snídaně:													
káva, chléb,													
máslo, marmeláda	5	voda	—	—	—	—	—	—					
	10	cikorie	—	05	—	—	—	—					
	5	obilné kávy	—	08	—	—	—	—					
	5	zrnkové kávy	—	20	—	—	—	—					
	250	mléka	—	50	168	8	8	10	xx	x	x	x	
	150	chleba	—	40	321	6	—	72	o	o	o	o	
	20	másla	—	32	152	—	16	—	xx	o	—	x	
	30	marmelády	—	36	67	—	—	17	x	o	o	—	
	15	cukru	—	10	60	—	—	15	—	—	—	—	
Desátek:													
chléb, máslo,	150	chleba	—	40	321	6	—	72	o	o	o	o	
vejce	2	vejce	—	90	148	11	11	—	x	x	o	x	
	20	másla	—	32	152	—	16	—	xx	o	—	x	
		sůl	—	02	—	—	—	—	—	—	—	—	
Oběd:													
polévka krupicová	20	voda-sůl	—	02	—	—	—	—					
se zeleninou,	15	krupice	—	05	65	2	—	13	o	x	—	—	
a vejčím	50	margarínu	—	20	118	—	13	—	o	o	o	o	
hovězí maso na	20	zeleniny	—	10	19	1	—	3	o	o	x	—	
slanině, brambo-	20	másla	—	32	152	—	16	—	xx	o	—	—	
rové opečenky,	10	mléka	—	02	6	05	05	05	xx	x	x	x	
kapusta	¹ / ₂	vejce	—	23	37	3	3	—	x	x	o	x	
koláč s ovocem	100	masa	2	—	121	20	2	—	x	o	x	—	
	15	sůl-koření	—	05	—	—	—	—	—	—	—	—	
	20	slaniny	—	30	102	—	10	—	o	o	o	o	
	20	cibule	—	05	10	—	—	2	o	x	x	—	
	150	brambor	—	15	132	2	—	30	o	x	xx	—	
	50	mouky	—	15	160	4	—	34	o	o	o	o	
	¹ / ₃	vejce	—	15	25	2	2	—	x	x	o	x	
	10	margarínu	—	50	216	—	35	—	o	o	o	o	
	150	sůl	—	02	—	—	—	—	—	—	—	—	
	20	kapusty	—	20	44	1	—	9	x	x	xx	—	
	15	sádky	—	30	177	—	19	—	o	o	o	o	
	10	cibule	—	05	6	—	—	1	o	x	x	—	
	10	mouky	—	02	32	—	—	7	o	o	o	o	
	100	sůl-koření	—	05	—	—	—	—	—	—	—	—	
	20	mouky	—	28	325	8	—	68	o	x	o	o	
	5	margarínu	—	24	158	—	17	—	o	o	o	o	
	10	droždí	—	10	—	—	—	—	o	xx	o	—	
	15	mléka	—	02	6	05	05	05	xx	x	x	x	
	15	cukru	—	12	60	—	—	15	—	—	—	—	
	¹ / ₄	vejce	—	02	19	1	1	—	x	x	o	x	
	100	sůl	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	
	5	ovoce	—	40	51	1	—	11	x	o	x	—	
	5	cukru	—	03	20	—	—	5	—	—	—	—	
Svačina:													
houska s máslem	80	houšky	—	50	202	3	—	55	o	o	o	o	
ovoce	20	másla	—	32	152	—	16	—	xx	o	—	—	
	100	ovoce	—	40	51	1	—	11	x	o	x	—	
Večeře:													
chléb, tvaroh,	200	chleba	—	50	440	9	—	95	o	o	o	o	
máslo, kyselá	150	tvarohu	—	60	148	25	1	6	o	—	—	—	
mléko	50	másla	—	80	390	—	40	—	xx	o	—	x	
	250	kys. mléka	—	50	169	8	8	10	xo	o	o	o	

Příklad jednodenního jídelního listku pro těžce fyzicky pracujícího — 5.000 kalorií — (snídaně, desátek, oběd, svačina, večeře), který by byl úměrný fyzické námaze těžce pracujícího.

Cena a počet kalorií tohoto jednodenního jídelního listku pro jednu osobu na jeden den z průměrných potravin činí:

	Kč hal.	Kalorií
snídaně	2.—	768
desátek	1.64	621
oběd	6.24	2.061
svačina	1.22	405
večeře	2.40	1.145
	13.50 Kč	5.000 Kalorií

Návrh kaloricky úměrného, z průměrných potravin vyrobeného týdenního jídelního listku pro těžce pracujícího. (7×5.000 Kalorií = 35.000 Kalorií)

Pondělí:

oběd: polévka z uzeného masa, maso, zelí, brambory
večeře: uzené maso, okurka, chléb

Úterý:

oběd: polévka hovězí s nudlemi, maso, cibulová omáčka, knedlík
večeře: káva, chléb

Středa:

oběd: polévka kmínová, buchty
večeře: salám, chléb

Čtvrtek:

oběd: polévka rýžová, bramb. knedlíky se slaninou, zelí
večeře: guláš, brambory

Pátek:

oběd: polévka krupicová, roštěnky, brambory
večeře: chléb, máslo, sýr

Sobota:

oběd: polévka zeleninová, vepřová pečeně, knedlík, zelí
večeře: párky, chléb

Neděle:

oběd: polévka zasmažená, dušené hovězí maso, noky
večeře: chléb, vejce

Denně:

snídaně: káva, chléb
desátek: chléb, ovoce (marmeláda)

Legenda: vitamíny o málo x dosti, xx značně

	gr.	potraviny	cena Kč hal.		kal.	bíl. tuky uhl. v gramech			vitamíny			
								A	B	C	D	
Snídaně:												
káva, 2 housky		voda	—	—	—	—	—					
	5	cikorie	—	05	—	—	—					
	10	zrnkové kávy	—	40	—	—	—					
	3/16	mléka	—	38	126	6	6	7	xx	o		x
	15	cukru	—	10	61	—	—	15				
	80	housky	—	50	202	3	—	55	o	o	o	o
Desátek:												
houska, jablko	40	housky	—	25	101	1	—	27	o	o	o	o
	120	jablka	—	50	60	—	—	14	o	o	o	o
Oběd:												
polévka z rajských jablek s rýží, vepřové žebírko dušené, kapusta, brambor piškot. omelety		voda	—	—	—	—	—	—				
	50	rajsk. jabl.	—	20	9	—	—	2	xx	xx	xx	o
	10	margarínu	—	24	79	—	8	—	o	o	o	o
	20	mouky	—	05	65	2	—	13	o	x	o	o
	20	cibule	—	02	6	—	—	1	o	x	x	
	10	cukru	—	07	41	—	—	10				
		sůl-koření	—	20	—	—	—	—				
		ocet	—	—	—	—	—	—				
	10	mléka	—	05	6	—	—	1	xx	o		o
	15	rýže	—	06	49	9	—	11	o	x	o	
	100	vepř. maso	1	60	130	23	7	—	o	o	o	o
	15	sádla	—	22	132	—	14	—	o	o	o	o
	20	cibule	—	05	6	—	—	1	o	x	x	
	10	mouky	—	20	34	1	—	7	o	x	o	o
		sůl - koření	—	05	—	—	—	—				
	1000	kapusty	—	20	38	1	—	7	x	x	xx	
	20	slaniny	—	40	136	1	14	—	o	o	o	o
	10	mouky	—	02	34	1	—	7	o	x	o	o
	200	brambor	—	25	180	3	—	40	o	x	xx	
		sůl	—	02	—	—	—	—				
	1	vejce	—	45	74	6	6	—	x	x	o	x
	20	cukru	—	12	82	—	—	20				
	20	mouky	—	07	60	2	—	14	o	x	o	o
	10	uměl. tuku	—	12	79	—	8	—	o	o	o	o
	30	marmelády	—	36	67	—	—	17	x	o	o	
Večeře:												
spagety s máslem a parmezánem, hlávkový salát se smetanou	70	spagetů	—	60	231	5	—	50				
	30	másla	—	48	228	—	24	—	xx	o		x
	30	parmezánu	1	80	114	7	7	1	x			
		sůl	—	05	—	—	—	—				
	200	salátu	—	20	30	2	—	3	x	x	xx	
	10	cukru	—	60	41	—	—	10				
	1/4	citronu	—	40	10	—	—	2	x	x	xx	
	20	slaniny	—	40	136	1	14	—	o	o	o	o
	60	smetany	—	23	150	2	13	2	x	x		

Příklad jednodenního jídelního lístku pro duševně pracujícího, event. „sedavé povolání“ (2.800 kalorií — snídaně, desátek, oběd, svačina, večeře), který by byl úměrný duševní námaze pracujícího hlavou.

Legenda:
vitamíny
o nepatrně
x dosti
xx značně

Cena a počet kalorií tohoto jednodenního jídelního lístku pro jednu osobu na jeden den z průměrných potravin činí:

	Kč hal.	kalorií
snídaně	1.94	389
desátek	0.50	131
oběd	4.68	1.352
svačina	—	—
večeře	3.94	940
	11.06 Kč	2.812 ≈ 2.800

Teoreticky byla by tedy kaloricky úměrná strava pro duševně pracující levnější než pro těžce pracujícího. Cena jídelního lístku se však zvyšuje konsumem dražších druhů potravin.

Návrh kaloricky úměrného týdenního, z průměrných potravin vyrobeného jídelního lístku pro duševně pracujícího. (7 × 2.800 Kal = 19.600 Kalorií)

Pondělí
oběd: polévka s mrkvovými knedlíčky, telecí závitek, krupicové noky, špenát, ovocný krém
večeře: francouzské brambory

Úterý:
oběd: polévka zeleninová s parmezánem a rýží, dušené hovězí maso, mrkev se zeleným hráškem, brambory, tvarohový nákyp s ovocnou šťávou
večeře: špenát, sázená vejce, chléb

Středa:
oběd: polévka z ovesných vloček, smažený karbanátek, míchaná zelenina, ovocné knedlíky
večeře: chléb, sýr, máslo, ředkvičky, kyselé mléko

Čtvrtek:
oběd: polévka hrachová lisovaná s houskou, risoto s telecím masem a houbami, salát z rajských jablek, vdolečky s povidly, tvarohem, kyselou smetanou
večeře: roštěná ryba, brambory, zeleninový salát

Pátek:
oběd: polévka houbová se sněhovým svitkem, omelety plněné mozečkem, pečené brambory, květáková omáčka, kekсы s ovocnou kaší
večeře: beefsteak, zelená fasolka, brambory, ovoce

Sobota:
oběd: polévka z rajských jablek s rýží, sýrový pudink, lisovaná kapusta, kynutý koláč s ovocem
večeře: telecí játra na slanině, brambory

Neděle:
oběd: polévka z praženého strouhání, mladé vepřové maso dušené s brukví, brambory, piškotová omeleta
večeře: topinky se šunkou, sýrem a vejcem

Denně:
snídaně: Káva, 2 housky
desátek: houska, jablko

VYZIVA

VE SKUTEČNOSTI Z DŮVODŮ HOSPODÁŘSKÝCH MÁ:

FYSICKY PRACUJÍCÍ

1. Jídlo	2. Pivo	3. Mléko	4. Maso	5. Vejce	6. Zelenina	7. Ovoce	8. Chléb	9. Sůl	10. Olej
11. Kávu	12. Cukr	13. Sůl	14. Olej	15. Chléb	16. Ovoce	17. Zelenina	18. Vejce	19. Maso	20. Pivo
21. Jídlo	22. Pivo	23. Mléko	24. Maso	25. Vejce	26. Zelenina	27. Ovoce	28. Chléb	29. Sůl	30. Olej

1000 Kč
160 Kč

TENTO JÍDELNÍ LÍSTEK.

DUŠNĚ PRACUJÍCÍ

1. Jídlo	2. Pivo	3. Mléko	4. Maso	5. Vejce	6. Zelenina	7. Ovoce	8. Chléb	9. Sůl	10. Olej
11. Kávu	12. Cukr	13. Sůl	14. Olej	15. Chléb	16. Ovoce	17. Zelenina	18. Vejce	19. Maso	20. Pivo
21. Jídlo	22. Pivo	23. Mléko	24. Maso	25. Vejce	26. Zelenina	27. Ovoce	28. Chléb	29. Sůl	30. Olej

1000 Kč
230 Kč

TENTO JÍDELNÍ LÍSTEK.

DUŠNĚ PRACUJÍCÍ

1. Jídlo	2. Pivo	3. Mléko	4. Maso	5. Vejce	6. Zelenina	7. Ovoce	8. Chléb	9. Sůl	10. Olej
11. Kávu	12. Cukr	13. Sůl	14. Olej	15. Chléb	16. Ovoce	17. Zelenina	18. Vejce	19. Maso	20. Pivo
21. Jídlo	22. Pivo	23. Mléko	24. Maso	25. Vejce	26. Zelenina	27. Ovoce	28. Chléb	29. Sůl	30. Olej

1000 Kč
230 Kč

TENTO JÍDELNÍ LÍSTEK.

	gr	potraviny	cena Kč hal		kal.	bíl. tuky uhl. v gramech			vitamíny A B C D			
Snídaně: káva, 2 housky		voda	—	—	—	—	—	—				
	15	cikorie	—	05	—	—	—	—				
	10	zrnkové kávy	—	40	—	—	—	—				
	3/16	mléka	—	38	126	6	6	7	xx	o		x
	15	cukru	—	61	10	—	—	15				
	80	housky	—	50	202	3	—	55	o	o	o	o
Desátek: houska, ovoce	40	housky	—	25	100	1	—	27	o	o	o	o
	100	ovoce	—	40	50	—	—	12	xx	o	o	
Oběd: polévka hovězí s kapáním maso, zel. fasolka, brambory ovocná pěna piškot	150	voda	—	—	—	—	—	—				
	30	hovězí maso	2	10	181	30	3	—	x	o	x	
	30	zel. polévka.	—	20	12	—	—	2	o	o	x	
	150	sůl	—	02	—	—	—	—				
	20	fazolek	3	—	32	2	—	5	x	x	x	
	10	másla	—	32	152	—	16	—	xx	o		x
	125	mouky	—	05	32	1	—	7	o	o	o	o
	200	smetany	—	50	148	4	12	4	x	x		
	120	koření, sůl	—	02	—	—	—	—				
	1/3	brambor	—	20	180	3	—	40	o	x	xx	
	50	ovoce	—	50	84	—	—	20	xx	o	o	
	40	bílku	—	07	5	1	—	—	o	o	o	o
	200	cukru	—	30	205	—	—	50				
	100	piškotu	—	45	152	3	2	29				
Večeře: vejce, máslo, chléb, ředkev	2	vejce	—	90	148	11	10	—	x	x	o	
	30	másla	—	48	228	—	24	—	xx	o		x
	200	chleba	—	52	428	8	—	96	o	o	o	x
	100	ředkve	1	—	18	1	—	3	o	o	x	

Legenda: vitamíny o nepatrně, x dosti, xx značně

Příklad jednodenního jídelního lístku pro lehce žijící, nepracující, nedospělé (2.500 kalorií — snídaně, desátek, oběd, svačina, večeře), který by byl úměrný menší námaze zdravého, lehce žijícího, nepracujícího, eventuálně nedospělého jedince.

Cena a počet kalorií tohoto jednodenního jídelního lístku z kvalitnějších potravin činí:

	Kč hal.	kalorií
snídaně	1.94	389
desátek	0.65	150
oběd	7.73	1.183
svačina	—	—
večeře	2.90	822
	13.22 Kč	2.544 = 2.500 kalorií

Bylo by tedy možno připravit kaloricky úměrnou stravu, ale z kvalitních potravin (t. j. bílkovinami bohatých) i za cenu menší než stravu pro těžce pracující, a dokonce i levnější

než stravu pro duševně pracující. Ve skutečnosti však vzhledem k velkým hospodářským možnostem a požitkové náročnosti stupňované do nejvyšších poloh požitkářství, jsou pro bohaté vrstvy typické jídelní lístky využívající neexklusivnějších kvalit průměrného potravinářského materiálu a nejvyspělejších forem kuchařského umění.

Návrh kaloricky úměrného týdenního, z nejkvalitnějších potravin vyrobeného jídelního lístku pro lehce žijící (nepracující).

(7 × 2.500 = 17.500 kalorií)

Pondělí:

snídaně: čaj s citronem, bílá houska s máslem a se šunkou
desátek: ovoce (pomeranč)
oběd: hovězí polévka s játrovými knedlíčky, telecí roláda s rýží, piškotový závin, černá káva
svačina: kakao, třená bábovka
večeře: smažený brzlík s tatarskou omáčkou, bramborová kaše, okurka

Úterý:

snídaně: bílá káva, třená bábovka
desátek: ovoce (hruška)
oběd: chřest s máslem, francouzská polévka, pečený poularde, bramborový salát, káva zrnková
svačina: čaj, čajové pečivo
večeře: studená švédská mísa

Středa:

snídaně: bílá káva, pečivo, máslo, jam
desátek: ovoce (banán)
oběd: ruská vejce, boullion, svíčková pečeně přírodní, francouzské brambory, černá káva
svačina: čaj, Harlekýnský chlebiček
večeře: pstruzi na másle, brambory

Čtvrtek:

snídaně, kakao, tvarohové koláčky
desátek: ovoce (jablko)
oběd: nadívání hlemýždi, telecí polévka s mozečkovou sseďlinou, hovězí beefsteak s obložením, brambůrky, datlový pudíng se šlehačkou
svačina: ovocná bowle
večeře: uzený jazyk s jablkovým křenem, chléb, sýr

Pátek:

snídaně: čaj s citronem, topinka, vejce na měkko, šunka
desátek: ovoce (jablko)
oběd: smažená žabí stehýnka, zeleninová polévka, koroptve na víně, červené zelí, bílý chléb
svačina: biskupský chlebiček, zmrzlina, šlehačka
večeře: anglická játra, opékané hranolky

Sobota:

snídaně: čaj s mlékem, bílá houska s paštikovou pomazánkou
desátek: ovoce (pomeranč)
oběd: květáková polévka, vepřová kýta ala Hamburg, karlovarský knedlík, jablka v sněhové závěži
svačina: grappefruit, drobné cukroví
večeře: vaření raci, telecí ořech v rosolu s majonesou, bílá houska

Neděle:

snídaně: čokoláda, mramorová bábovka
desátek: ovoce (různé)
oběd: míšeninka na lasturách z telecího masa, královská polévka s dvojitým svítkem, přírodní srnčí kýta obložená paštičkami z máslového těsta, brusinky, dort „Malakov“, vanilková zmrzlina, černá káva
svačina: ovocný salát (i ořechy a likér)
večeře: plněná vejce, hlávkový salát, vařená šunka s křenem

Jídla samozřejmě se speciálními cizojazyčnými jmény původními i reklamními.

Svému životu úměrných 2500 kalorií, pro denní stravu buržoasní a velkoburžoasní vrstvy většinou překračují, různými formami jídel se přejírají.

XVI. Výživa ve skutečnostech různých hospodářských možností

Ve skutečnosti mají z hospodářských důvodů fyzicky pracující, duševně pracující a lehce žijící nikoliv stravu úměrnou biologické potřebě a ve správném kalorickém složení, nýbrž v jednostranné závislosti na jejich mzdách a příjmech.

Fyzicky pracující. Typický jídelní lístek tříčlenné dělnické rodiny zhruba za 120,— Kč:

	Jídelní lístek:	potraviny:	kalorie	Kč
Neděle:	oběd: polévka hovězí, řízky, bramborový salát večeře: káva, buchty	10½ l mléka 2½ kg chleba	6733.5 5825	16.80 6.—
Pondělí:	oběd: zbytky od neděle večeře: káva, chléb	2 kg cukru 1½ kg hov. masa ¾ kg vepř. masa	7900 2895 2445	12.20 15.— 12.—
Úterý:	oběd: polévka hovězí, hovězí maso, omáčka koprová, knedlík večeře: káva, chléb	1½ kg vuřty 2 kg mouky ¼ kg másla ¾ kg sádla	1280 7140 1880 3585	6.— 5.80 4.— 9.—
Středa:	oběd: polévka z úterka, amoletky večeře: káva, chléb	5 kg brambor 8 vajec	4400 600	2.50 4.—
Čtvrtek:	oběd: hov. polévka, hov. maso, kapusta (špenát) večeře: zbytky od oběda, káva, chléb	32 housek 1 kg špenátu ¼ kg povidel	2400 510 577.5	8.— 2.— 1.50
Pátek:	oběd: polévka od čtvrtku, šulánky večeře: káva, buchty	½ kg fasolí ½ kg hrachu	580 462.5	1.25 1.25
Sobota:	oběd: ½ kg cveků, žemle večeře: káva, buchty od pátku	1 kg cikorie ⅛ kg žitné kávy drobnosti	180 1.— 5.—	1.80 1.— 5.—
		Celkem	49.213,5	za 120.10 Kč

Celotýdenní rodinná strava podle tohoto jídelního lístku obsahuje přibližně 49.200 kalorií, t. j. 7.030 kalorií na rodinu denně, což jest citelně méně než kaloricky přiměřené množství pro tříčlennou dělnickou rodinu, t. j. 8.500 kalorií. [3.500 kal. (těžce pracující otec) + 2.500 kal. (matka posluhovačka) + 2.500 kal. (syn těžce pracující) = 8.500 kalorií].

Pro pětičlennou rodinu může dělnická rodina maximálně počítati se 160.— Kč na celotýdenní rodinnou stravu. Při

počtu 63.300 kalorií, které za tuto částku může stravu získat, připadá na jeden den pro pětičlennou rodinu 9.300 kalorií, což je ještě podstatněji méně než kaloricky přiměřené množství 12.500 kalorií.

[3.500 kalorií (těžce pracující otec) + 2.500 kalorií (matka posluhovačka) + 2.800 kalorií (syn, těžce pracující) + 2.000 kalorií (dítě ve škole) + 2.000 kalorií (dítě ve škole) = 12.500 kalorií].

Celotýdenní rodinná strava dle následujícího jídelního lístku obsahuje přibližně 73.300 kalorií, t. j. 10.460 kalorií na rodinu denně, což okrouhle odpovídá úměrné denní kalorické spotřebě čtyřčlenné rodiny.

[2.800/kal. (otec) + 2.500 kal. (matka) + 2.800 kal. (syn, studující) + 2.300 kal. (dcera, úřednice) = 10.400 kalorií].

Při pětičlenných a větších rodinách mohou vzhledem ke svým příjmům maloburžoasní vrstvy počítat s většími finančními částkami na stravu. Nejčastěji až do výše 220—230 Kč týdně finanční náklady stravy nepřekračují finanční rovnováhu rodinného rozpočtu. Mohouce si za tuto částku opatřiti stravu s obsahem až 105.300 kalorií, zaručují si celkem pro jednotlivé členy rodiny i při větším počtu dostatečnou kalorickou hodnotu výživy, t. j. 15.050 kalorií na rodinu denně, což i při různosti zaměstnání a povolání členů buržoasní rodiny vyhovuje i při větším počtu než pro pět osob.

Lehce žijící, nepracující:

Lehce žijící (nepracující) jedinci i rodinné skupiny mohou si opatřiti jídelní lístek jakýkoliv, o výživnosti a hlavně o ceně nemusí uvažovat.

Menší či větší otylost jest typickým zjevem maloburžoasních a vyšších vrstev; i když v určitých případech má své patologické příčiny, hlavně ve vrstvách pracujících, většina všech druhů otylosti jest důsledkem biologického i kalorického překračování přiměřené stravy, notorického a požitkářského přejídání.

XVII. Výživa končící podvýživou

(Rozbor z r. 1932, údobí hospodářské krise a nezaměstnanosti, periodického to údělu nejen dělnictva, ale i pracující inteligence v kapitalismu.)

Lidé nemají ani 160 Kč týdně na jídlo.

Duševně pracující. Typický týdenní jídelní lístek čtyřčlenné úřednické (maloburžoasní) rodiny, zhruba za 195—200 Kč:

	Jídelní lístek:	Potraviny:	Kalorie:	Kč:
Neděle:	oběd: polévka hovězí, svíčková na smetaně, knedlík, moučník večeře: zbytek od oběda, chléb, máslo	15 ¹ / ₂ l mléka 8 kg chleba 1 ¹ / ₂ kg cukru	10.600 17.680 5.925	31.— 16.— 9.30
Pondělí:	oběd: polévka bramborová, zapražená, risoto, třešně večeře: smažená vejce, salát	1 ³ / ₄ kg hovězího masa 1 kg telecího masa 3 ³ / ₄ kg vepř. masa 1 ¹ / ₂ kg klobásů	2.410 1.790 2.640 1.280	20.— 22.— 12.— 8.—
Úterý:	oběd: polévka zeleninová s rýží, vepř. žebírko, brambory, moučník večeře: chléb, máslo, mléko	3 kg mouky 1 kg másla 1 ¹ / ₂ kg sádla	10.610 7.520 2.390	9.— 20.— 8.—
Středa:	oběd: polévka hovězí, hovězí se špenátem, brambory, třešně večeře: telecí guláš	1 ¹ / ₂ kg margarínu 2 kg brambor 15 vajec 40 housek	3.710 1.760 1.125 3.000	6.— 3.— 7.50 10.—
Čtvrtek:	oběd: polévka rajská, telecí řízky, bramborový salát večeře: nové brambory, mléko	1 ¹ / ₄ kg rýže 1 cikorie 1 ¹ / ₈ kg zrnkové kávy drobnosti	825 1.80 5.—	—80 1.80 5.—
Pátek:	oběd: polévka bramb., chřest s máslem, třešňová bublanina večeře: vejce, salát			
Sobota:	oběd: polévka houbová, karbenátky, špenát, knedlík, moučník večeře: klobásy s hořčicí			
		Celkem	73.265	194,90= =195 Kč

V době hospodářské krise jsou proletářské rodiny s ohledem na polozaměstnanost a nezaměstnanost (podpory v nezaměstnanosti) nuceni bez ohledu na početnost rodiny jíst za 50,— Kč, za což si mohou opatřit na týden:

Množství:	potraviny	kalorií:	Kč
2 ¹ / ₂ bochn.	chleba	28.600	22.50
2 kg	brambor	1.862	1.20
1 ¹ / ₂ kg	margarínu	3.239	5.60
3 ³ / ₈ kg	slaniny	2.163	6.75
1 ¹ / ₂ kg	rýže	1.770	2.—
1 ¹ / ₂ kg	mouky	1.780	1.50
1 ¹ / ₂ kg	cukru	1.970	3.10
3 l	mléka	2.048	5.40
Celkem		43.432 kal.	za 48.05 Kč = 50 Kč

Na jeden den připadá tedy pro celou rodinu bez ohledu na její početnost 6.204 kalorií.

Vystupňováním hospodářské krise však rodiny nezaměstnaných mohou jíst denně jen za 10 Kč (žebračenky):

5 kg brambor	4.570 kalorií	3.— Kč
7 l syrovátky	— —	1.20 Kč
1 ¹ / ₄ kg žitné kávy	— —	1.— Kč
1 ¹ / ₂ bochn. chleba	5.160	4.50 Kč
Celkem		9.730 kalorií za 9.70 Kč = 10.— Kč

Na jeden den připadá na celou rodinu bez ohledu na její početnost 1.395 kalorií, což znamená **PODVÝŽIVU**. Takový člověk se žije denně 700 dkg nemaštěných brambor, sbíraným mlékem, 1¹/₂ l černé neslazené žitné kávy a krajíčkem chleba; dostává se podvýživa a její následky. Vzdal se kouření, čtení a cholení do hospody.

Trvalou podvýživou dochází k nestejnomyrné atrofii orgánů:

mozek	3 %	plíce	18 %
ledviny	26 %	maso	31 %
tuk	97 %	kev	27 %
kosti	14 %	játra	54 %

V poměrech větší nebo menší podvýživy buď otec rodiny se nenají a omdlévá slabostí v práci, děti a matka se najedí částečně, nebo otec rodiny se nají, matka se žije černou žitnou kávou a chlebem, děti se přizívají ŽEBROTOU.

Dítě žebra pro otce a matku, matka a otec pro dítě.

Lidé bez chleba, kteří drtivou většinou představují lidi bez práce, znamenají také lidi ztrácející ekonomicko-existenční podmínky pro udržení nejskrómnějšího, nejběžnějšího bytu. Základní lidské právo v těchto okolnostech přechází v násilné a nelidské společenské BEZPRAVÍ.

Proto všechny pokusy tyto lidi ubytovat, aniž by se řešila otázka jejich existenční práce, jsou asociální charitou, jež je opatřením spíše policejné-bezpečnostním třídní státné politické moci než řešením bytové otázky.

VÝŽIVA KONČÍCÍ PODVÝŽIVOU

ALE LIDÉ NEMAJÍ ANI 160 Kč TÝDNĚ.

PODVÝŽIVA JEST NEDOSTATEČNĚ KRYTÍ PO
TŘEBY TĚLA ŠPATNOU
VÝŽIVOU.

JEDÍ ZA 50 Kč

100g chleba	100g	100g
100g masla	100g	100g
100g mléka	100g	100g
100g cukru	100g	100g
100g soli	100g	100g
100g vajec	100g	100g
100g masa	100g	100g
100g zeleniny	100g	100g
100g ovoce	100g	100g
100g koření	100g	100g
100g ostatní	100g	100g
CELKEM	1000g	1000g

JEDÍ ZA 10 Kč

100g chleba	100g	100g
100g masla	100g	100g
100g mléka	100g	100g
100g cukru	100g	100g
100g soli	100g	100g
100g vajec	100g	100g
100g masa	100g	100g
100g zeleniny	100g	100g
100g ovoce	100g	100g
100g koření	100g	100g
100g ostatní	100g	100g
CELKEM	1000g	1000g

DOSTAVUJE SE PODVÝŽIVA A JEJÍ NÁSLEDKY

OTEC RODINY SE NENAJÍ A OMDLĚVÁ
SLABOSTÍ V PRÁCI,
DĚTI A MATKA SE NAJÍ ČÁSTEČNĚ.

OTEC RODINY SE NAJÍ, MATKA JÍ
KÁVU A CHLEBA,
DĚTI SE PŘIŽIVUJÍ ŽEBROU.

XVIII. Formy jení

U proletářských pracujících vrstev:

snídaně narychlo doma,
přesnídávka a oběd v pracovním místě,
svačina — příležitostně,
večeře v domácnosti.

Často některé jídlo odpadá.

Rodina se k jídlu společně schází obvykle jen jednou denně (večer), obvykle v kuchyni, kde se vaří, často i spí a bydlí.

U středních duševně pracujících vrstev (zaměstnanců):

snídaně doma v ložnici, eventuálně u rodinného stolu,
přesnídávka v pracovním místě,

oběd u rodinného stolu v obytné kuchyni, pokoji, eventuálně v jídelně (při dvojité pracovní frekvenci mezi 12—13 hodinou polední, při jednoduché pracovní frekvenci mezi 14—15 hodinou odpolední),

svačina (siesta v kavárně),

večeře u rodinného stolu, v zábavním podniku, před a po divadle, v buffetu nebo restauraci, eventuálně kavárně či vinárně.

Rodina se k jídlu společně schází, ke dvěma až třem hlavním jídlům, hlavně k obědu a večeři.

U kapitalistických vrstev:

snídaně, přesnídávka, oběd, svačina a večeře u rodinného stolu, společenského nebo zábavního stolu.

Večeře před a po divadle u společenského stolu neb v luxusní restauraci, vinárně, atd.

Rodina se obvykle schází ke všem jídlům buď u rodinného nebo společenského stolu, eventuálně každý dle svého vkusu a denního programu.

Příprava jídla.

Jsou různé formy přípravy jídla; proletářské ženy s nejprimitivnějším pracovním zařízením, středostavovské hospodyně s pomocí konvenčních i modernějších technických kuchyňských zařízení. Kapitalistická žena se přípravou jídla nezabývá, na to má kuchařku a většinou nejkvalitnější kuchyňské zařízení.

Příprava jídla je nejsložitějším procesem bydlení a bytu zvláště; je také nejvýrazněji poznamenána třídními aspekty a největšími rozdíly technického standardu.

Kuchyně je ve většině dělnických a i nižších středostavovských vrstev těžištěm rodinného života a bytového provozu. Poměr kuchyně k ostatním částem bytu je určujícím znakem sociálně kulturní úrovně bydlení.

Kuchyně jako těžiště rodinného života je historicko-vývojovým zjevem, značně dosud komplikujícím snahy o nové sociálně, humanisticky a kulturně lepší bydlení.

Oprošťování bytového celku od kuchyňských procesů a jejich důsledků není jen technickou záležitostí uplatnění vyšších instalací a zařízení, ale především sociální otázkou ženy a rodiny. Proto i převážná část techniky pokrokových tendencí (zrationalisování kuchyňského prostoru jen na přípravu jídla, t.j. kuchyňské kabiny, kouty a niky v obytných kuchyních, atd.) je pouhým kompromisem, neřešícím však hlavní sociálně ekonomické a humanistické vztahy.

I když dnes systematicky sledujeme ulehčení kuchyňské práce ženě různým racionálněji upraveným kuchyňským zařízením a náradím, v podstatě definitivním řešením bude teprve odstranění každodenního vaření z bytu, dodávkou jídla i ve formě polotovarů do bytu, v souvislosti se všespolečensky vyřešenou otázkou veřejného stravování a jeho nových sociálních a kulturních forem, při zachování i určitých možností vyrobiti jídla mimořádné osobní potřeby doma.

Časové normy:

snídaně
desátka (přesnídávka)
oběd
svačina
večeře

FORMA JEDENÍ

časové normy:
 snídaně
 desátek
 oběd
 svačina
 večeře

příprava jídla

snídaně
 desátek
 oběd
 svačina
 večeře

společná večeře

snídaně
 desátek
 oběd
 svačina
 večeře

společný / rodinný
 oběd a
 večeře.

snídaně
 desátek
 oběd
 svačina
 večeře

společná
 rodinná · společenská
 snídaně
 oběd
 večeře

XIX. Čas v bytě

Obývací časový provoz a frekvence v bytě.

Jak k bydlení a jednotlivým jeho úkonům, tak k využití jeho zařízení je zapotřebí určitého času. Jeho míra je vymezována jak faktory třídními, tak důsledky plynoucími z různých povolání.

Třídní vymezení časového provozu a frekvence v rodinném bytě. Při středověkém spojení rukodílné výroby a přírodního hospodářství městských vrstev, procesy práce prolínaly se s úkony bydlení; byt byl rodinným i pracovním prostředím. V bytě a jeho bezprostředním prostředí (dílna, dvůr, sklepy a kolny, zahrada, atd.), trávily městské vrstvy většinu svého času. Nepravidelná školní výchova dětí poutala je, proto také spíše k bytu, kde pomáhaly rodičům.

Bytové i pracovní spolupůly 2—3 generace.

Bylo dostatek (přebytek) času pro využití bytového, postupně doplňovaného bytového zařízení.

Historický typ časového pobytu v bytě:

	dopoledne	odpoledne	večer	v noci
muž	v práci doma	v práci doma	doma	doma
žena	doma	doma	doma	doma
dítě	venku	doma	doma	doma

V obdobných typech pobytu (ve spojení bytového procesu s pracovním) dožívají dnes staré maloživnostenské a řemeslnické vrstvy a některá soukromá samostatná povolání s výjimkou dětí vzhledem k povinné školní návštěvě.

Časový rozsah tohoto historického časového pobytu byl narušen počínající manufakturou; pevně vymezenou pracovní dobou jak administrativně-intelektuálních zaměstnání, tak fyzicky pracujících dělníků a dělnic.

Industriální dělba práce a její organizační řízení vynutily si pak další nové denní časové rozvržení, jako časovou osnovu nového životního slohu.

Nové denní časové rozvržení odrazilo se i v časovém pobytu v bytě. Jak postupující manufaktury (18. stol.), jak industrialisace (19. stol.) s manufakturními a továrními dílnami, obchodními a kancelářskými pracovišti, uvolnily sice byt pro vlastní bytové procesy, ale současně sice v důsledku časově rozdílné, ale pevně stanovené značně dlouhé pracovní doby výdělečné námezdní práce, podstatně omezily i celkový čas pro bytový provoz manufakturního dělnictva a jeho časové možnosti pro pobyt v bytě. 12—16hodinová, později 10—12hodinová pracovní doba námezdné práce podstatně ovlivnila denní časový rozvrh jednotlivých tříd a dospělých rodinných příslušníků. I uzákonění povinné školní výchovy obdobně zasáhlo do pobytu dětí v bytě.

Pozdější vývojový typ časového pobytu v bytě:

	dopoledne	odpoledne	večer	v noci
muž	v zaměstnání	v zaměstnání	doma	doma
žena	doma	doma	doma	doma
dítě	ve škole	ve škole	doma	doma

Pracovní činnost muže a povinná školní výchova dětí podstatně zmenšily dobu možného pobytu v bytě, naproti tomu domácími provoz bydlení ještě důrazněji zesílil nutnost celodenního pobytu ženy v bytě.

Vývojový typ časového pobytu v bytě příznačný pro buržoasní vrstvy:

v měšťanských a středních vrstvách maloobchodních, malo podnikatelských a maloživnostenských zkracována je doba možného pobytu v bytě jejich účastí na společenském, politickém, kulturním a sociálním životě, u ženy-hospodyně zúženou na obstarávání (nákupy) potřeb domácích prací (potraviny, úklid, šatstvo, prádlo) a minimální rekreační oddech (procházka, návštěvy atd.).

	dopoledne	odpoledne	večer	v noci
muž	v zaměstnání	v zaměstnání	doma	doma
žena	doma	doma	doma	doma
dítě	ve škole	ve škole	doma	doma

Ve středních zaměstnaneckých vrstvách úřednických s dvojitou frekvencí (t. j. dopoledne a odpoledne), jsou poměry obdobné. Při jednoduché frekvenci zvyšují se však časové možnosti také pro pobyt v bytě.

	dopoledne	odpoledne	večer	v noci
muž	v zaměstnání	v zaměstnání	doma	doma
žena	doma	event. doma	doma	doma
dítě	ve škole	ve škole	doma	doma

V proletářských vrstvách (dělnických a nádenických), kde většinou i žena je nucena spolupodělavat (posluhou) a děti jsou dopoledne, částečně i odpoledne a i večer ve školách (večerní učednické školy atd.), byt je převážně určen spánku, základní tělesné hygieně a minimálním vzájemným rodinným vztahům.

Typ časového pobytu v bytě proletářských vrstev:

	dopoledne	odpoledne	večer	v noci
muž	v zaměstnání	v zaměstnání		doma
žena	v zaměstnání	v zaměstnání	doma	doma
dítě	ve škole	ve škole		doma

Z nedostatku času redukuje se tu bydlení na pouhý nocleh, bydlení přestává být bydlením a mění se v biologické skladnění (stájení) lidí.

Byt funguje jako pouhá noclehárna.

Skutečností, že se otec po celodenní práci zdrží v hostinci, matka po obdobné celodenní práci nebo posluze dohání večer v kuchyni vaření, praní a úklid, děti po vyučování skotačí na ulici, jsou také motivovány i prostorovou nedostatečností proletářských bytů, kde často i postele slouží k dennímu sezení a odkladu šatstva.

FORMA JEDENÍ

časové normy:
 snídaně
 desátek
 oběd
 svačina
 večeře

příprava jídla

oběd
 snídaně
 desátek
 svačina
 večeře

společná večeře

oběd
 snídaně
 desátek
 svačina
 večeře

společný / rodinný oběd a večeře.

oběd
 snídaně
 desátek
 svačina
 večeře

společná rodinná · společenská / snídaně oběd večeře

BYT

ráno

OBÝVACÍ PROVOZ A FREKVENCE V BYTECH

PŘI DOMÁCÍ VÝROBĚ A HOSPO-
DÁŘSTVÍ (2-3 GENERACE)
(TYP ZE STŘEDOVĚKU)

	DOPOLEDNE	DOPOLEDNE	V NOCI
MUŽ (DĚTI)	DOMA	DOMA	DOMA
ŽENA (BÁBA)	DOMA	DOMA	DOMA
DĚTI	DOMA	DOMA	DOMA

v poledne

V MĚŠTANSTVU A STŘEDNÍCH
STAVECH

	DOPOLEDNE	DOPOLEDNE	V NOCI
MUŽ	V PRÁCI	DOMA	DOMA
ŽENA	DOMA	DOMA	DOMA
DĚTI	VE ŠKOLE	DOMA	DOMA

V PROLETÁŘSKÝCH POMĚRECH
(BYDLENÍ REDUKUJE SE NA
POUKÝ NOCLEH A PŘESTÁVA BÝ-
TI BYDLENÍM)

	DOPOLEDNE	DOPOLEDNE	V NOCI
MUŽ	V PRÁCI	V PRÁCI	DOMA
ŽENA	V PRÁCI	V PRÁCI	DOMA
DĚTI	VE ŠKOLE	VE ŠKOLE	DOMA

večer

JEDÍ VE 4.5.6 HOD. RÁNO
MUŽ I ŽENA ČASNĚ VSTÁVÍ
RYCHLE ODIJÍ TĚ SNÍDANÍ
JÍDLO DO BANDAŠKY A DO PRÁCE!

JEDÍ ISOLOVANĚ
V MÍSTĚ PRACOVNÍM

DĚTI
SAMY DOMA

JEDÍ BUD SPOLEČNĚ
NEBO SCHUPLĚ SPOLEČNĚ
V MÍSTĚ PRACOVNÍM
A V KOMBINACI

V 7-8 HOD. RÁNO
PODOBŇNÁ SNÍDANĚ

SPOLEČNĚ - RODINNĚ V OBĚDI

SPOLEČNĚ
VEČERĚ DOMA
V BUFETU NEBO
RESTAURACI
PŘED
DIVADLEM

ROZKOŠNÁ SNÍDANĚ V POSTELI

RODINNÝ
NEBO SPOLEČENSKÝ OBĚD

SPOLEČNOST

Stravování v bytě.

Fysicky pracující vrstvy (dělníci, nádeníci, zřízenci atd.). Ráno muž a žena časně vstávají, jedí ve 4, v 5, v 6 hodin; rychle obdobytá snídaně, jídlo do bandasky a do práce!

V poledne jedí obyčejně izolovaně v pracovních místech, sedíce na zemi, kládách, bednách, mezi pracovním materiálem a nářadím — posluhující ženy (uklizečky), odbývají jídlo během práce. Děti jedí většinou samy doma, často i vícekrát „ohříváné jídlo“.

Večer jedí buď společně, nebo jednotlivě doma; občas se schudlými středními vrstvami v předměstských jídelnách, vyvařovnách a lidových bufetech.

Dostaví-li se ovšem nezaměstnanost, pak kdysi biblická „Poslední večeře Páně“

přechází u lidí vyhozených, eventuálně vyřazených z práce v každodenní poslední večeři, poslední jídlo, bez jistoty, jak bude zítra. Za koruny a haléře vypůjčené nebo vyplacené v zastavárně za poslední věci osobního majetku a šatstva, nebo získané podporami v nezaměstnanosti a úředními „žebračenkami“, obstarávané jídlo je tristi masovou stravovací „normou“ lidí bez práce.

Existenční nejistota desorganizuje pravidelnost bytových procesů, zužujíc je často na „hladový spánek“ po „práci“ celodenního jejího hledání.

Středostavovské zaměstnané vrstvy.

Vzhledem k nástupu do práce od 8 hodin ráno, tyto vrstvy snídají mezi 7—8 hodinou pohodlně doma.

V poledne většinou (veřejní i soukromí zaměstnanci, učitelé, profesori atd., svobodná povolání) jedí u společného rodinného oběda (narušovaného ovšem různou pracovní dobou a vzdáleností pracoviště od bytu).

Večer obyčejně večeří společně doma, nebo v bufetu, eventuálně v restauraci.

Poměrná existenční jistota i časově narušovanému pobytu v bytě dává dosti možností pro kvalitní stravování v bytě (bytové zařízení, instalace atd.) i z určitými formami společenskými.

Kapitalistické vrstvy.

Nejsouce vázány pevně stanovenou pracovní dobou, upravují si časový pobyt v bytě v nejpříjemnějším a individuálním rozsahu a formách.

Ráno příjemná, rozkošná a bohatá snídaně, snídaně v posteli.

V poledne oběd u rodinného nebo společenského stolu. Večer večeře doma pravidelně i s hosty, nebo ve společnosti v exklusivních restauracích, prodlužovaná návštěvami barů, nočních podniků atd.

Pobyt v bytě a na veřejnosti tvoří organickou časovou dynamiku jejich životního prostředí a umožňuje všechny formy stravování.

poslední večeře páně

každodenní poslední večeře

lidí vyhozených z práce, náhodně za poslední koruny a haléře - zadlužování, vypůjček a poslední podpor v nezaměstnanosti a "žebračenkách".

NÁKUP POTRAVIN

XX. Nákup potravin

Motto:

Obilím se topí, sype se do moře a ještě je mouky příliš mnoho, „Jak to“ ptají se desetitisíce proletářských žen, pro jejichž děti je koláč nedostižnou vzácností.

V domácnostním provozu rodinného bytu příprava stravy vyžaduje určité množství potravinářských produktů, jež zpravidla obstarává (nákupem) žena-hospodyně.

Třídní formy nákupu: paní domu osobně, telefonicky nebo služka-kuchařka; žena-hospodyně osobně v tržnici, na trhu, v obchodech. Nákup potravin je spojen i s jejich dopravou do bytu.

Proletářská žena (matka) potřebuje sice pravidelně nakupovat, ale nemá často dostatek peněz. „Prosím napište mi na dluh!“ Je nucena se zadlužovat. Zákaznice si musí vypůjčit ať chce, či nechce. Jednoho dne jí však obchodník úvěr odepře a pan domácí vyhodí z bytu!

Sbírání odpadků z jídelen, odpadních košů atd. starými proletářskými lidmi — toť také „nákup“ potravin v sociální dnešní společnosti. Vyhození z bytu je nečeká, protože v bytě nebydlí, nýbrž v kolnách a sklepích.

I středostavovská žena (v domácnosti) často starostlivě přemýšlí čeho se prodejem zbavit, čeho se na čas nebo trvale zřící, na čem možno ušetřit, aby nemusela kupovat na dluh. Často tak „vytlouká klín klínem“. Dopláci se z úspor.

Kapitalistická žena — nařizuje své hospodyně: „Potřebujeme — kupte!“

XXI. Fysiologie bytu - smysly

Byt jakožto prostor pro energetickou, biologickou a psychickou periodickou (každodenní) regeneraci obyvatele bytu je podstatně determinován lidskými smyslovými vjemy a z toho vzházejícími životními aspekty.

Smysly, vázané na lidské orgány oka, ucha, nosu, jazyka a pokožky navozují také optické (vizuální), akustické (zvukové), biologicko-energetické, (klimatické a tělesné) a prostorově hmotné (obsažnostní) aspekty vymezeného bytového prostoru, více či méně zbaveného živelnosti prostoru přírodního, vnějšího.

Rodinné soužití představuje souhrn těchto aspektů všech členů rodiny. Jestliže ve veřejnosti (ve společnosti) tyto aspekty podléhají cenzuře (společenské konvence a morálky), v bytě se tyto aspekty většinou projevují bez zábrán — protože byt je a má být jednotlivci (i rodině) oním nejosobnějším místem duchovní a tělesné regenerace a osobní svobody. Dochází proto ke známému rozporu — hlavně v maloburžoasních vrstvách — mezi společensko-vnějšími (ve společnosti) a intimně-vnitřními (v rodině) vystupováním, projevováním se a chováním (měšťácká pruderie).

Proto možno mluvit o jasnosti, světelnosti zakrývající temnosti, o bezohledné hlučnosti, rámusivosti nebo tichu, klidu a dokonce o hudbě, o pachu, zápachu i vůni rodinného života, o čistém, spořádaném a rozháraném bytovém prostředí, o jedné, či dvojí morálce v životním slohu atd.

Světlo (jas) — tma (stín),

zvuk (hluk) — ticho (klid),

hmotnost (obsažná objemovost) — prázdnota (volnost pohybu), dýchatelnost (a osvěžující ovzduší, vůně) — nedýchatelnost (pachy, dusící ovzduší, zápach),

syťost (síla, aktivní svěžest) — hladovost (slabost, únava),

zima (ohrožující nutnou teplotu pro životnost těla) — teplo (udržující životnost těla),

to jsou protikladné faktory úzce spojené se smyslovými, t. j. zrakovými, sluchovými a hmatovými vjemy pro vnější energetickou orientaci člověka a s čichovými a chuťovými vjemy umožňujícími biologický růst a udržování lidského těla živou.

Požadavky plynoucí ze smyslových vjemů ovlivňují pak materiální, energetické a psychické zařízení bytového prostoru, dávající mu fysiologické rysy lidské bytelnosti, t. j. fysiologickou a biologicko-psychickou regenerační účinnost hmotného a prostorového zařízení.

Bytelnost je ovšem velmi různorodě diferencovaná podle velikosti, členění a účelového bytového zařízení v úzké závislosti na hospodářských možnostech a biologických, sociologických a ideologických požadavcích jednotlivých společenských vrstev a tříd.

Procesuální průběh smyslových vjemů determinuje permanentně bytovou vizuálnost (zrak), akustičnost (sluch), věcnou účelnost (hmat), atmosféru (čich) a životnost (chuť), které udávají komplexní bytové klima a obdobný výsledný tonus civilisačně a kulturně ubytovaného člověka.

V bytovém prostoru jde vždy o různé stupně záměrné regulace smyslových vjemů, improvizované i systematicky plánované, jak to vyplývá z ekonomicky, biologicky i psychicky různě upravených hlavních procesů bydlení jednotlivých

SMYSLY

ZRAKY

SVĚTLO A STÍN
ZVUK A OZVĚNA

MAŁA OKNA NEDOSTATEK SVĚTLA
PŘIROZENÉHO I UMĚ-
LÉHO
TEMNO
NEMOŽNÉ ČASO
UBOHOŠT SVĚHO BY-
TÍ ANI VĚTÍ.

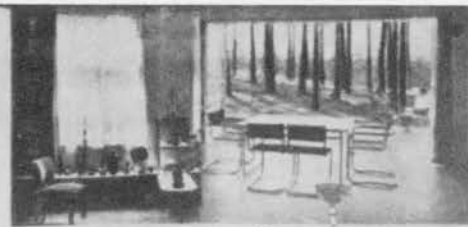

PROSTŘEDÍ STÍNU
PROSTŘEDÍ ZVUKU

DOŠTATEČNÁ OKNA, ALE VE ZÁCLONÁCH FI-
TRACÍ SVĚTLA (TLUMENÍ) **SĚRO**
STRÁVILA LAMP PRO NALADU
NECHTEŠ NEDOSTATEK A ŽÁVADY SVĚHO
BYDLNÍ VĚTÍ.

PROSTŘEDÍ REFLEXŮ
PROSTŘEDÍ OZVĚNY

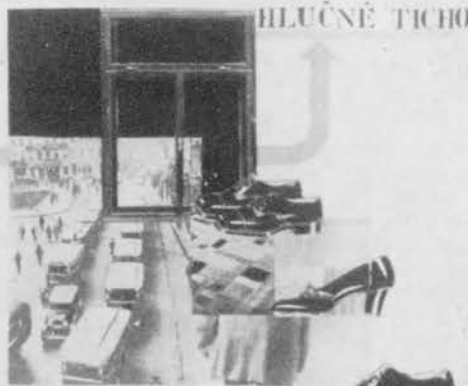

SVĚTLO

PROSTŘEDÍ SVĚTLA
PROSTŘEDÍ TÍCHA

HLUK A KRÍK
Z PŘEHŔNĚNOSTI SVĚTLA NEDOSTATEK
STATKY MĚTA

HLUČNĚ TÍCHO

TÍCHO
RESPEKTU, ŽÁDO
KVALITĚM
ZVUKOVĚ SOLACE, BU-
MOVĚ PODLAHY, SLO-
VĚNĚ ŽÍ DRÁKA,
DĚVĚ ŽÍ KOST-
CE

vrstev a tříd (spaní, hygiena, jení, domácí práce včetně vaření a domácího bytového tělesného a duševního odpočinku). Protikladně jde jak o útlum např. nadbytečné světelnosti, viditelnosti, hlučnosti, nadměrné teploty, eventuálně opačně chladna, tak v jiných případech naopak o stupňování (gradaci) např. umělé osvětlení a větrání, izolované ticho, vůně, atd.

Dialektika bytového zařízení je dána nejen protikladností jednotlivých bytových procesů, ale i smyslových aspektů: těsnících — větracích, chladících — tepelných, ozvučných — odhlučňovacích, zatemňujících — osvětlovacích, prostorově členících a dělicích — prostorově spojujících atd.

Úkolem architekta je, aby bytové klima bylo nikoliv živelnou, ale naopak záměrně harmonisovanou syntesou uvedených smyslových vjemů a aspektů.

SMYSLY (K tab. 20. a 21. na str. 52—53)

Zrak.

Světlo a stín.

Pro proletářské příbytky jsou typická menší okna s menšími skleněnými tabulemi a silnými příčkami, často rozbitá a všelijak spravená skla. Nedostatek přirozeného světla, hlavně v prostorách tělesné hygieny.

Byty do tmavých stíněných dvorků, umělé osvětlení ještě hojně petrolejovými lampami, svíčkami, hořákovými plynovými světly, nejmenšími elektrickými lampami bez stínidel. Zánovní lustry. „Temné večerní hodinky“. V místnostech obyčejně jedno světlo u stropu, „sirky na záchod“.

Prostředí stínu, více temna než světla.

Pro středostavovské příbytky jsou typická dostatečná, někdy i nadměrně velká okna (v nových stavbách), opatřená záclonami a „storami“ všech forem. Filtrace denního světla (tlumení), jakožto součást buržoasní mentální konvence. Pro umělé osvětlení svítidla plynová a elektrická v nejrůznějších formách lustrů. Stropní, nástěnná, stojací i stolní svítící tělesa a lampy. Stínidla pro „náladu“.

Prostředí reflexů — více náladového šera než jasu a světla. Intimní, decentní šero, lomené odstíny.

Pro kapitalistické příbytky je typický nadbytek přirozeného světla, umělého i lomeného. Nejkonservativnější i nejmódnější architektonické formy — byty otevřené přírodním světlu okny, posuvnými stěnami, logiemi, terasami atd. Rafinovaná filtrace světla nejrůznějšími způsoby a druhem záclon, rolet, závěsů atd. Luxusní formy svítidel a stínidel. Rafinované reprezentační světlo. Osvětlení přímé i nepřímé — svítící stěny. Záměrná tma i polotma intimním drážděním. Prostředí reprezentativně egoistického a vyzývavého světla. Tyto vrstvy vždy usilují, aby v určitých situacích byly viděny v zářících reflexích prestiže, svrchovanosti.

Prostředí všech forem oslňování i delikátního zacloňování.

Sluch.

Zvuk a ozvěna.

Pro proletářské příbytky jsou typické hluk a křik z přeplněnosti bytů, z hustoty zastavení a nedostatku místa v bytě.

Život na dvorech, pavlačích. Byty bez předsíně, pavlačové domy. Nedostatečná zvuková izolace bytu, práce vykonávané v bytě, společná bytová zařízení (vodovod, záchody, atd.). Hlučný chod primitivních zařízení. Prostředí živelného hluku, často vulgární bezohlednosti.

Pro středostavovské příbytky je typický zvukový útlum. Zvuková izolace mezi byty, koberce, linoleum, guma atd. Na dveřích i oknech často tlumící závěsy. Hlučné ticho, t. j. utlumovaný hluk pomocí jednoduchých mechanických tlumidel.

Prostředí ozvěny, šepotu, pruderijního útluhu hlučnosti, dekorativního zakrývání diskreditujících sklonů atd.

Pro kapitalistické příbytky je typický nejnáročnější útlum zvuku a jakéhokoliv hluku. Tlumiče zvuku nejmodernějších forem. Čalouněné dveře, izolované nebo dvojitě stěny, závěsy, gumové podlahy, dřevem obkládané stěny, vysoké tlumící koberce, hojnost isolačních mezíprostor atd.

Prostředí ticha, prestižně utajovaného hlučného rozčilení a často i všech forem morálního i materiálního podvodu.

Čich.

Diferenciace bytové plochy dle účelů a osob.

Pro proletářské příbytky je typická minimální diferenciace bytové plochy. Rodiny bydlí v 1—2 místnostech (obytné kuchyni), kde se vaří, pere prádlo, spí, jí a pobývá. Výpary provozu i osob, špatně větrané záchody. Typická čichová vlastnost proletářského bytu: zatuchlý komplexní zápach z vaření, jídla a lidských těl — — — slabá možnost větrání — — — celodenní a celonoční metamorfóza zápachů. V domě cítit i podle rodin odstíněný zápach všech anabolických i katabolických funkcí, pachy hrubého, vulgárně udržovaného nábytkového zařízení a materiálu. Vulgární formy větrání otevřenými bytovými dveřmi atd.

Zápach nutným zlem . . .

Pro středostavovské vrstvy je typická větší diferenciace bytové plochy; kuchyně, 1—3 pokoje (ložnice, jídelna, obývací pokoj), vlastní koupelna. Jednotlivé místnosti alespoň pro hlavní účely, nebo jejich menší celek. Rozdílná atmosféra kuchyně a pokojů. Měšťácké „rodinné teplo“. Pachy vyšších stravovacích možností (jídla) se často dokonce chlubí. Konvenční pravidelné větrání, hlavně ložního prádla v oknech a na balkonech. Pachy voskovaných podlah a různými prostředky čištěného nábytku. Menší či větší používání osvěžujících prostředků vůně.

Zápach regulovatelným zlem.

Pro kapitalistické bydlení je typická bohatá diferenciace bytové plochy podle účelů i osob. Téměř pro každý účel a osobu zvláštní místnost (kuchyně, přípravná, jídelna, ložnice rodičů, ložnice paní, ložnice pána, ložnice dětí včetně koupelen, šaten a WC, budoire, pánský pokoj, pracovna, kuřácký salón, hudební salón, obývací pokoj, společenský pokoj atd.).

Luxusní vybavení odstraňuje zápachy, umožňuje příjemné aroma v jednotlivých prostorech. Umělé, otopem i klimatizací spojené větrání.

Čich požitkem.

Chuť.

Fysicky pracující proletář v práci vyhladoví; jí proto z přirozeného hladu, většinou bez zvláštní „chuti“, t. j. ukáží vulgární hlad jako tělesnou vyčerpanost vyvolanou tělesnou potřebou obnovy sil. Často se do syta nenají. Z hladu jí všude a všechno.

Duševně pracující zaměstnanec sice pravidelně jí, ale chce jíst se zvýšenou chutí. Proto různé přísady k jídlu, chuť posilující medikamenty. Hladem netrpí. Jídla si spíše vybírá. Jídelní přiborníky na obdiv postavené v jídelně, eventuálně v malém „saloně“, jako typické zdůrazňování maloměšťácké zámožnosti a prestiže.

U lehce žijících kapitalistů je často chuť nutno uměle vyvolat nejrůznějšími dráždidly. — — — Uměle vydražďovaná chuť vede k přejídání. Prestižní otylost. Nedosycení jedněch a přejídání druhých — různé příčiny a následky. Nejen nábytkové zařízení a formy „stolnění“, ale vizuální úprava (malířské obrazy různých jídelních zátěží) jídelen slouží k vystupňování chuťového požitku. Anabolická chuť výrazem nejvyššího životního egoismu odpovídá reprezentativnímu vybavení jídelen a jejich provozního zařízení.

Hmat.

Ruce jsou neaktivnějším nástrojem hmatu.

Upracované mozolnaté ruce fysicky pracujících, nesoucí stopy těžké práce bez jakékoliv péče o ruce, kancelářskou práci poznamenané ruce úředníků, s minimální péčí o ruce — a vysoce pěstěné, prsty zdobené ruce nepracujících, ukazují také smyslové aspekty do značné míry ovlivňující bytové zařízení, jak v jeho vzhledu, tak v provozu. Nejen čistota, ale citlivost rukou, projevuje se zvýšeným smyslem i pro bytové nábytkové materiálu, bytový interiér. Citlivá, těžkou prací a jejími nástroji nezmrzačená ruka schopná vedle pracovních nástrojů užívat i nástroje tvorby, napomáhá i do bytového prostředí vnikat uměleckým aspektům, hudebnosti, výjavnosti atd. Pěstování amatérské hudby v bytovém prostoru i v době rozhlasu a dalšího rozvoje reprodukčních zařízení nezankne a znamená zvyšování kulturní úrovně bydlení, umožňuje dříve zmíněnou hudebnost rodinného soužití, dnes většinou vyhrazenou středním a vyšším společenským vrstvám. Totéž se výhradně týká kulturního amaterismu, jenž předpokládá, aby citlivost rukou pracujících vrstev nebyla ničena vulgárními formami práce, aby v tom smyslu byly systematicky využívány tendence humanistického tvárnění užitkových a pracovních nástrojů.

Těžkou fysickou prací je hmat otupován, nástroji tvůrčí práce a tvorby kultivován. Nic neděláním mění se hmat rukou v ódiosní „omak“, typický pro nepracující společenské vrstvy. Zmenšení a posléze zrušení rozdílu mezi fysickou a duševní prací, znamená také udržování a rozvoj ruční kultivovanosti a citlivosti všech lidí pro nejen pasivní, ale i pro aktivní účast na společenské kulturní a umělecké tvorbě a tím i pro skutečné humanistické kulturní bydlení.

SMYSLY

ČICH

diferenciace bytové plochy dle účele

pro všechny účele jedna místnost

místnosti pro určité účele

pro každé účel vlastní místnost

CHUŤ

ji z hladu většinou bez chuti

jí a chce jíst s chutí

chutí uspokojit dítě, aby bylo šťastné

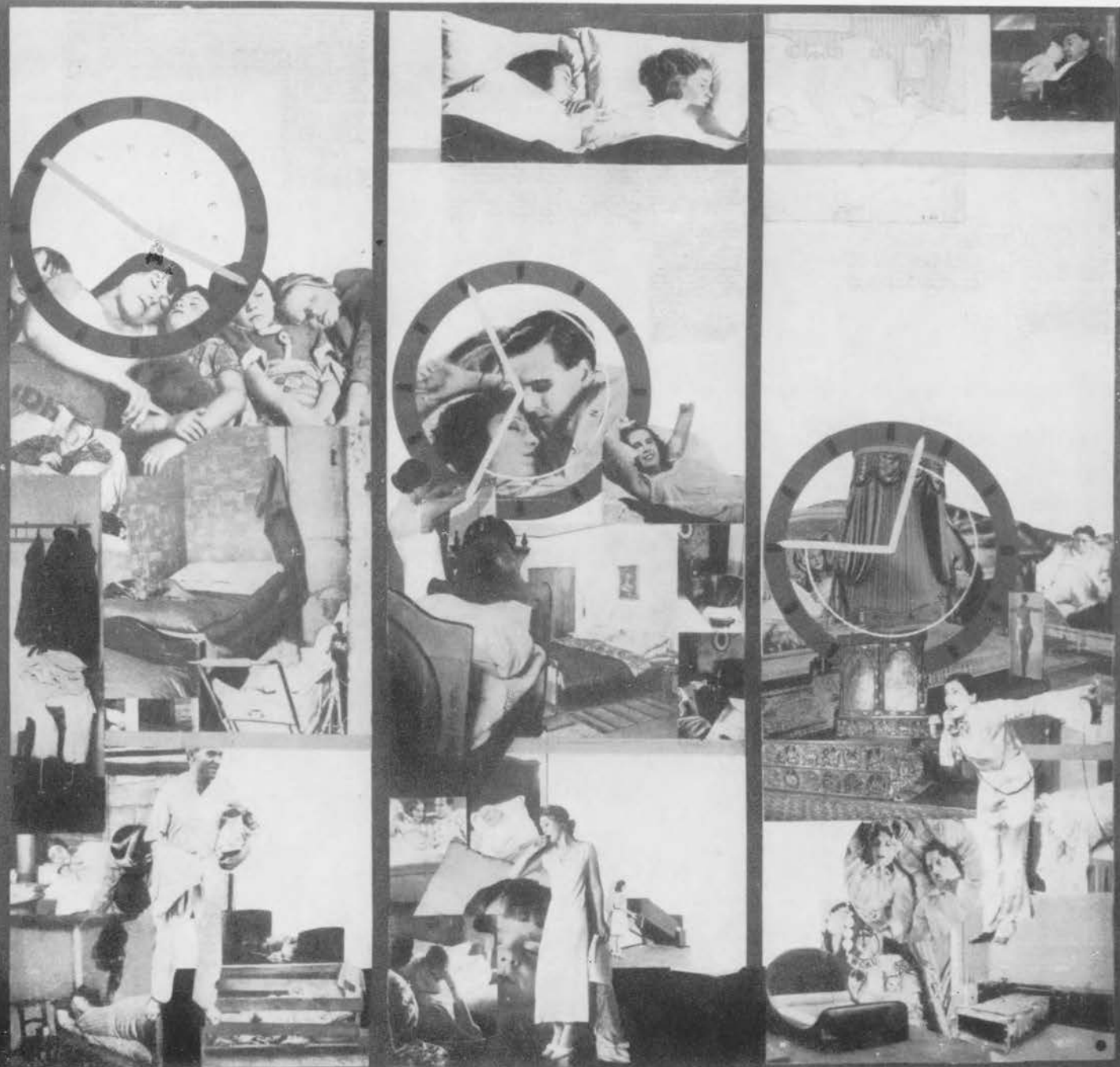
CHUŤ

SPÁNEK

spánek jest útlum
kory mozkové. úče-
lem spánku jest
zotavení hlavně ner-
vového systému a
odstranění únavy.

únava vzniká nej-
časteji z práce.

XXII. Spánek

Spánek je útlum kory mozkové; jeho účelem spánku je zotavení hlavně nervového systému a odstranění únavy. Únava vzniká nejčastěji z práce, ale i z jiných duševních a tělesných činností.

Většina fyzicky pracujících proletářů i členů jejich rodin spí průměrně méně, než je biologická potřeba. Nástup do vzdálených pracovišť nutně zkracuje dobu spánku. Otec spí s matkou na jedné posteli, často i s nejmenším dítětem. Děti po dvou i více na jedné posteli, pohovce, rozkládacím lůžku, lavici a eventuálně (nejčastěji) na zemi po celém bytě rozložení, bez ohledu na pohlaví. Spí se, kde a jak se dá... Zřídka se používá nočního prádla, nanejvýš u rodičů. Časté permanentní využívání jedné postele; v noci jeden a ve dne po noční směně druhý člen rodiny. Ložní prádlo: deky, houně, stuchlé peřiny. Postele dřevěné, železné, rozkládací, slamníky. Nedostatky se nezakrývají. Bědná noční nahota — otrlý denní stud. Nečistota, hmyz. Bída ve dne — bída v noci. Bědný spánek — bědné probuzení. Tajně ve dne dospávají. Biologická nerovnováha mezi délkou spánku a bdělostí. Pověřivá spekulace na sny, snář a „lotynka“ (lote#e): naděje bezmocných a nevědomých. Nespavost a její nejčastější příčiny: tělesné vyčerpání a často strach o hořou existenci.

Většina duševně pracujících středostavovských vrstev má dosti časových i materiálních možností věnovat spánku biologicky průměrně potřebných 8 hodin. Jednotlivci spí většinou ve vlastních lůžkách, někdy však také menší děti popolu. Typická je manželská ložnice, kde někdy s rodiči na samostatném lůžku spí i nejmenší dítě. Spí se v ložnicích i v denních pokojích (obytných). Konservativní i moderní formy lůžek (pevné postele, sklápěcí, rozkládací křesla atd.). Postele dřevěné, kovové, drátěnky a matrace. Běžné osobní noční prádlo, včetně různých druhů lůžkovin a potahů. Ne-

dostatky se různým způsobem zakrývají. Uspávací prostředky. Kultura optimálního spaní. Psychologická nerovnováha mezi délkou spánku a bdělostí. Spánek osvěžením. Po dobrém obědě rádi navíc „vypávají“.

Nespavost a její nejčastější příčiny: duševní vyčerpání a starost o udržení navykého životního standardu.

Nepracujícím z velkoburžoasních vrstev zábava, životní požitky a starost o zisky řídí také rozličnou délku spaní. Mohou spát jak jim libo, ve dne i v noci. Jednotlivci spí v izolovaných ložnicích manželských, osobních, dětských, hostinských atd. Vedle společné ložnice manželské, samostatné ložnice ženy, muže, dcer a synů. Divany, lůžka se závěsy, baldachýny a nebesy, vybavené komfortem intimní hygieny, optickými efekty a dráždidly. Postele z nejdražšího materiálu, drahého dřeva, vyřezávané i moderní z moderních hmot (kov). Lůžka všech forem a velikostí. Telefon k posteli atd. Kultura přepychového a požitkářského spaní. Přepychové noční a ložní prádlo. Zneužití Balzacovy „Teorie postele“. Nespavost a její nejčastější příčiny: únava z blahobytného a požitkářského života a starost o zisky a o udržení hospodářské a jiné moci.

Spaní v rodinném soužití je konvenčně ve všech vrstvách spojováno se sexuálním životem rodičů. Právě v těchto směrech těžké nedostatky v proletářských rodinách, dané společným spaním rodičů s dětmi, odráží se morálními důsledky v životě dětí.

Sexuální hygiena spojená se spaním je sociálním problémem nejen proletářských, ale do značné míry i středostavovských rodin. I v tomto směru tendence tzv. obytných pokojů se spacími gauči je pro rodiče racionálním kompromisem, bránícím však skutečně přirozenému a zdravému sexuálnímu životu, pro který i byt měl by být nejhumanističtější a nejvznešenější prostředím.

XXIII. Odpočinek denní

Fyzicky pracující, často nevyspalí, kradou čas k odpočinku spíše v práci, protože po odečtení pracovního času, nástupu do práce a odchodu z práce, nemají prakticky již čas na denní odpočinek.

Pracující středostavovských vrstev mají i ve dne dosti vhodného času na odpočinek, vzhledem ke kratší pracovní době a kratším pracovním nástupům a odchodům z práce.

Příslušníci nejvyšších vrstev odpočívají kdykoliv, používajíce velmi rozdílných a pohodlných zařízení.

Denní odpočinek a jeho pohodlí:

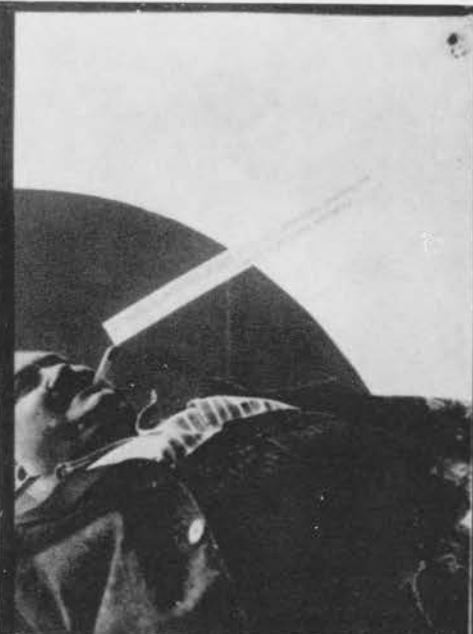
Dělníci odpočívají v krátkých pracovních přestávkách na lavicích, lavičkách, kládách, bednách, na zemi pracovišť.

Příslušníci středních vrstev mají vhodný čas k odpočinku a používají sedacího nábytku doma, v kanceláři, v kavárně, restauracích.

Příslušníci nejvyšších vrstev mají nejpohodlnější komfort pracovního prostředí, spojeného vždy s požadavky přiměřeného odpočinku.

Je proto při dnešním časovém rozvrhu práce (námezdné a podnikatelské) denní odpočinek více než s bytem spjat s pracovištěm, závisí tedy daleko více než na bytovém zařízení na nové úpravě životního prostředí v důsledku nového pracovního rozvrhu (pětidenní pracovní týden atd.).

ODPOČINEK DENNÍ

KRADE ČAS K ODPOČINKU • MÁ VHODNÝ ČAS

• ODPOČIVÁ KDYKOLIV

denní odpočinek
a jeho pohodlí

XXIV. Energetika bydlení

I bydlení, jakožto souhrn určitých životních funkcí a z toho plynoucích úkonů a pohybových reakcí, vyžaduje na člověku v bytovém, věcně a účelově těmito funkcemi a úkony determinovaném prostoru určitou **pohybovou energii**, prakticky řečeno námahu. Také anabolické a katabolické funkce ke svému vnitřnímu biologickému průběhu v lidském těle vyžadují určitou **životní energii** (vitalitu).

Pro tuto biologickou životní energii má základní význam jednotlivcův **životní sloh**, jenž podstatně ovlivňuje vnitřně tělesně procesuální průběh anabolických a katabolických funkcí.

I byt se svým klimatem a aspekty uzavřeného, oproti přírodním žvlům chráněného prostoru i tento procesuální průběh do jisté míry ovlivňuje, avšak váže současně tento procesuální průběh na jednotlivá plošně a prostorově rozprostraná účelová zařízení a v důsledku toho na řadu pomocných vnějších, ale nutných pohybů k překonávání dimensionálních vzájemných komunikačních vzdáleností těchto zařízení. Energetika bydlení je pak energetikou těchto vnějších pomocných, ale k průběhu anabolických a katabolických procesů nutných pohybů, **energetika určitého bytu** je pak dána úsečkami těchto vnějších pomocných pohybů, jejich součtem vyjádřeným v metrech. Energetika bytu, jsouc dána součtem těchto komunikačně nutných pohybů v té které bytové dispozici vzhledem k jejímu rozčlenění a umístění bytového zařízení, je tedy otázkou větší či menší tělesné pohybové námahy, potřebné k životním procesům v účelově konstituovaném prostoru, v bytě.

Energetika vlastních anabolických a katabolických procesů je otázkou životně daleko širší, je úkazem celého lidského životního prostředí a zabývá se jí sociální zdravotnictví, dnes nikoliv na zcela uspokojivém stupni, ačkoliv i v dnešním kapitalismu některé liberalistické zdravotnické tendence v tomto směru ukazují sociálně kladné výsledky. Daleko soustředěněji touto otázkou může se ovšem zabývat teprve socialistický společenský řád, jak vidíme v SSSR.

Energetika bytu není tedy energetikou vlastních životně biologických procesů, ale záležitostí vnějších pohybů v bytě, tyto procesy umožňující v bytovém prostředí a jeho klimatu.

Z toho je zřejmé, že různá typologická bytová forma i při stejných plošných a prostorových velikostech znamená také i různost těchto pohybových úseček, jejich délek a hlavně rozdílně velký jejich celkový souhrn.

Ve bdělém stavu absolvuje každý jedinec v bytě určité množství těchto pohybových úseček.

Jestliže při stejném množství životních procesů souhrn těchto meziprocessuálních pomocných pohybů (hlavně pro anabolické a katabolické funkce) daných komunikačními vzdálenostmi účelových zařízení bude menší, i byt se stane pohybově úspornějším, **energeticky ekonomičtějším**.

Při energetice bydlení nejde však jen o ekonomii, t. j. úměrnost pohybových komunikačních délek, ale také o to, aby plošně prostorová diferenciací bytu odpovídala správně provozní vazbě užitkových zařízení a — v souhlase s bytostným průběhem životních funkcí — i plynule návaznému sledu jejich procesů. Je proto třeba usilovat o určitou souhlasnost vnější bytové energetiky s vnitřní energetikou vlastních životních procesů, což při správné provozní vazbě a z toho plynoucím správném rozestavení účelového zařízení, řadu pomocných pohybů nejen délkově umenší, ale učiní zbytečnými.

V podstatě pro převážnou část bytových funkcí nejsou v bytě jednoznačně staticky žádoucí ani velké ani malé výměry, nýbrž dynamicky přiměřené a úměrné, t. j. vyžadující na bydlících nikoliv nepříjemné tělesné námahy a času.

Podle francouzské statistiky je ve Francii 10 milionů hospodyněk, které jsou nuceny obětovat denně 2 a více hodin na práci úplně neužitečnou proto, že by-

dlí v neracionálně postavených bytech (bytech energeticky neekonomických).

Energetika bytu je záležitostí vnějších dynamických pohybů a všech dynamických reakcí, které vyžadují bytové procesy. Součet těchto dynamických pohybů a reakcí představuje **dynamičnost** (dynamiku) bytu.

Náhodné, nebo určitou dispozicí bytu vynucené rozmístění nábytku a jeho účelových elementů neodpovídá vždy procesuální vazbě jak pracovních úkonů, tak návaznosti procesů, neodpovídají plynulému provozu. Ve většině takových bytů je **dynamičnost nadměrná**, t. j. úkazem zbytečně kvantitativních pohybů spojených na zbytečně velkých úsečkách s potřebnými úkony a procesy. Z toho právě vzniká nežádoucí tělesná únava, těžce doléhající hlavně na ženy a domácí pracovnice, t. j. ženy-hospodyně a ženy-matky zvláště.

Oproti nadměrnosti pohybů usilujeme o **dynamičnost úměrnou**, t. j. aby pracovní úkony (domácí práce) i ostatní bytové procesy jako spaní, jedení, hygiena a odpočinek, byly vázány jen na minimum pomocných pohybů. Tak budou také vnitřní procesy katabolické a anabolické oprostěny od zbytečných jevů únavnosti a nabudou aspektů zdravému tělu přiměřených požitků, eventuálně svěžesti. Jen za takových podmínek bude v bytě umožněna žádoucí volnost kulturního pohybu, vzházejícího z citové a rozumové aktivity a kulturnosti.

Je tedy zřejmé, že teprve typologickou úpravou beoroucí zřetel na takovouto ekonomicky omezenou a vymezenou dynamičnost může být bydlení zbaveno nežádoucích, významu bydlení paradoxních stavů, jako je „únava z bydlení“ a všech jejich fyzických a psychických forem.

Důležitým kritériem pro vytvoření sociálního typu bytu a jeho typologických dispozic je srovnávací metoda, která by mezi určitými půdorysnými dispozicemi téže plošné velikosti, ale rozdílné typologické členitosti mohla stanovit dispozici pohybově (dynamicky) nejekonomičtějši.

Abychom mohli tyto dynamičnosti různých bytových dispozic, ale stejné plošné velikosti srovnávat, je nutno je posuzovat za předpokladu stejného množství životních procesů a úkonů. Pro toto posuzování nutno stanovit jako srovnávací míru ono minimální množství základních životních procesů a úkonů, které člověku v bytě musíme umožnit. (Životnost bytu a její stupně.)

ENERGETIKA BYTU

SYNCHRONIZOVANÉ NÁSTAVY
 SYNCHRONIZOVANÉ NÁSTAVY

DYNAMICKÉ MINIMUM
 SPOLEČNĚ = 2e+5a+4c+3d
 +3e+1f+10g+8h+7i+3j+1k
 +m+3n+2o+4p+5q+6r =
 = 419,95 m

Cím ješ foto čísla menší tím ješ
 byl energeticky úspěšnější

ENERGETIKA BYTU

XXIV. Energetika bydlení

I bydlení, jakožto souhrn určitých životních funkcí a z toho plynoucích úkonů a pohybových reakcí, vyžaduje na člověku v bytovém, věcně a účelově těmito funkcemi a úkony determinovaném prostoru určitou **pohybovou energii**, prakticky řečeno námahu. Také anabolické a katabolické funkce ke svému vnitřnímu biologickému průběhu v lidském těle vyžadují určitou **životní energii** (vitalitu).

Pro tuto biologickou životní energii má základní význam jednotlivcův **životní sloh**, jenž podstatně ovlivňuje vnitřně tělesně procesuální průběh anabolických a katabolických funkcí.

I byt se svým klimatem a aspekty uzavřeného, oproti přírodním živlům chráněného prostoru i tento procesuální průběh do jisté míry ovlivňuje, avšak váže současně tento procesuální průběh na jednotlivá plošně a prostorově rozprostraněná účelová zařízení a v důsledku toho na řadu pomocných vnějších, ale nutných pohybů k překonávání dimensionálních vzájemných komunikačních vzdáleností těchto zařízení. Energetika bydlení je pak energetikou těchto vnějších pomocných, ale k průběhu anabolických a katabolických procesů nutných pohybů, **energetika určitého bytu** je pak dána úsečkami těchto vnějších pomocných pohybů, jejich součtem vyjádřeným v metrech. Energetika bytu, jsouc dána součtem těchto komunikačně nutných pohybů v té které bytové dispozici vzhledem k jejímu rozčlenění a umístění bytového zařízení, je tedy otázkou větší či menší tělesné pohybové námahy, potřebné k životním procesům v účelově konstituovaném prostoru, v bytě.

Energetika vlastních anabolických a katabolických procesů je otázkou životně daleko širší, je úkazem celého lidského životního prostředí a zabývá se jí sociální zdravotnictví, dnes nikoliv na zcela uspokojivém stupni, ačkoliv i v dnešním kapitalismu některé liberalistické zdravotnické tendence v tomto směru ukazují sociálně kladné výsledky. Daleko soustředěněji touto otázkou může se ovšem zabývat teprve socialistický společenský řád, jak vidíme v SSSR.

Energetika bytu není tedy energetikou vlastních životně biologických procesů, ale záležitostí vnějších pohybů v bytě, tyto procesy umožňující v bytovém prostředí a jeho klimatu.

Z toho je zřejmé, že různá typologická bytová forma i při stejných plošných a prostorových velikostech znamená také i různost těchto pohybových úseček, jejich délek a hlavně rozdílně velký jejich celkový souhrn.

Ve bdělém stavu absolvuje každý jedinec v bytě určité množství těchto pohybových úseček.

Jestliže při stejném množství životních procesů souhrn těchto meziprocessuálních pomocných pohybů (hlavně pro anabolické a katabolické funkce) daných komunikačními vzdálenostmi účelových zařízení bude menší, i byt se stane pohybově úspornějším, **energeticky ekonomičtějším**.

Při energetice bydlení nejde však jen o ekonomii, t. j. úměrnost pohybových komunikačních délek, ale také o to, aby plošně prostorová diferenciací bytu odpovídala správně provozní vazbě užitkových zařízení a — v soulase s bytostným průběhem životních funkcí — i plynule návaznému sledu jejich procesů. Je proto třeba usilovat o určitou souhlasnost vnější bytové energetiky s vnitřní energetikou vlastních životních procesů, což při správné provozní vazbě a z toho plynoucím správném rozestavení účelového zařízení, řadu pomocných pohybů nejen délkově umenší, ale učiní zbytečnými.

V podstatě pro převážnou část bytových funkcí nejsou v bytě jednoznačně staticky žádoucí ani velké ani malé výměry, nýbrž dynamicky přiměřené a úměrné, t. j. vyžadující na bydlících nikoliv nepříjemné tělesné námahy a času.

Podle francouzské statistiky je ve Francii 10 milionů hospodyněk, které jsou nuceny obětovat denně 2 a více hodin na práci úplně neužitečnou proto, že by-

dlí v neracionálně postavených bytech (bytech energeticky neekonomických).

Energetika bytu je záležitostí vnějších dynamických pohybů a všech dynamických reakcí, které vyžadují bytové procesy. Součet těchto dynamických pohybů a reakcí představuje **dynamičnost** (dynamiku) bytu.

Náhodné, nebo určitou disposicí bytu vynucené rozmístění nábytku a jeho účelových elementů neodpovídá vždy procesuální vazbě jak pracovních úkonů, tak návaznosti procesů, neodpovídají plynulému provozu. Ve většině takových bytů je **dynamičnost nadměrná**, t. j. úkazem zbytečně kvantitativních pohybů spojených na zbytečně velkých úsečkách s potřebnými úkony a procesy. Z toho právě vzniká nežádoucí tělesná únava, těžce doléhající hlavně na ženy a domácí pracovnice, t. j. ženy-hospodyně a ženy-matky zvláště.

Oproti nadměrnosti pohybů usilujeme o **dynamičnost úměrnou**, t. j. aby pracovní úkony (domácí práce) i ostatní bytové procesy jako spaní, jedení, hygiena a odpočinek, byly vázány jen na minimum pomocných pohybů. Tak budou také vnitřní procesy katabolické a anabolické oproštěny od zbytečných jevů únavnosti a nabudou aspektů zdravému tělu přiměřených požitků, eventuálně svěžesti. Jen za takových podmínek bude v bytě umožněna žádoucí volnost kulturního pohybu, vzházejícího z citové a rozumové aktivity a kulturnosti.

Je tedy zřejmé, že teprve typologickou úpravou beroucí zřetel na takovouto ekonomicky omezenou a vymezenou dynamičnost může být bydlení zbaveno nežádoucích, významu bydlení paradoxních stavů, jako je „únava z bydlení“ a všech jejich fyzických a psychických forem.

Důležitým kritériem pro vytvoření sociálního typu bytu a jeho typologických disposic je srovnávací metoda, která by mezi určitými půdorysnými disposicemi téže plošné velikosti, ale rozdílné typologické členitosti mohla stanovit disposici pohybově (dynamicky) nejekonomičtějši.

Abychom mohli tyto dynamičnosti různých bytových disposic, ale stejné plošné velikosti srovnávat, je nutno je posuzovat za předpokladu stejného množství životních procesů a úkonů. Pro toto posuzování nutno stanovit jako srovnávací míru ono minimální množství základních životních procesů a úkonů, které člověku v bytě musíme umožnit. (Životnost bytu a její stupně.)

Stanovením minimálního množství základních životních bytových procesů a vytvořením srovnávacího kritéria pro dynamičnost jednotlivých bytových typů zabývají se — přirozeně z nejrůznějších výchozích hledisek — různí autoři. Z nejpozoruhodnějších výsledků těchto snah je práce **sovětského inženýra R. Chigera**, který celkový proces bydlení analyzuje v intervalu 24 hodin. Celodenní interval — od půlnoci do půlnoci — rozděluje na 6 časových (parciálních) úseků. I. od 0—6 hod. ráno, II. od 6—9 hod. ráno, III. od 9—12 v poledne, IV. od 12—16 odpoledne, V. od 16—20 hod. večer, VI. od 20—24 hod. noční.

Pro každý tento časový úsek a pro různé jednotlivce stanoví minimální životní úkony a procesy a podle tohoto schématu v určitých vazbách vyčísluje vzdálenosti nutných bytových pohybů mezi účelnostními zařízeními a elementy. Sečtením těchto písmen označených pohybů, t. j. jim odpovídajících pohybových úseček obdrží se pro dotýčný časový úsek parciální **dynamické minimum** $DM_1, DM_2, DM_3, DM_4, DM_5$ a DM_6 . Součtem těchto parciálních dynamických minim dochází se k **dynamickému minimu celodennímu**.

$DM_s = DM_1 + DM_2 + DM_3 + DM_4 + DM_5 + DM_6$. Autor pak v různých typech, plochou stejných dispozic a s ohledem na obyvatele bytu a jejich vzájemný vztah a charakter (manžel, manželka, děti) vyčísluje parciální dynamická minima. Stanoví během 24 hodin základní bytové úkony potřebné pro průběh hlavních anabolických a katabolických funkcí (spánek, snídaně, oběd, večeře, hygiena včetně WC, domácí práce) a v daných půdorysných dispozicích se zakreslenými hlavními elementy nábytku a zařízení, graficky vyznačuje úsečky pohybů (grafikon pohybů) a pro jednotlivé časové úseky je počítá v parciální dynamická minima a v celku pro celodenní dynamické minimum.

Analýsa a stanovení dynamického minima bytu určeného dvěma osobám (manžel, manželka) a domácí výrobě stravy podle ing. R. Chigera:

I. Parciální dynamické minimum DM_1 od 0 hod do 6 hod. ráno.

(v bytě je muž i žena)

Spánek

Parciální dynamické minimum $DM = 0$

II. Parciální dynamické minimum DM_2 od 6 hod. do 9 hod. ráno (v bytě je muž a žena)

Směry pohybů:

muž	}	1) od postele do WC	a	}	odchod muže do zaměstnání
		2) z WC k umyvadlu	q_2		
		3) od umyvadla do ložnice	a_1		
		4) z ložnice ke stolu v jídelně	b		
žena-hospodyně	}	5) od stolu v jídelně do předsíně k věšáku	c	}	ranní procesy bydlení
		6) od věšáku k venkovním dveřím	q_1		
		7) Od postele do WC	a		
		8) z WC k umyvadlu	q_2		
		9) od umyvadla do ložnice	a_2		
		10) z ložnice ke stolu v kuchyni	d		
		11) od stolu k výlevu	e_1		
		12) od výlevu ke sporáku	e_2		
		13) od sporáku ke stolu v kuchyni	e_3		
		14) od stolu ke sporáku	e_3		
		15) od sporáku ke stolu v kuchyni	e_3		
		16) od stolu v kuchyni ke stolu v jídelně	f		
		17) od stolu v jídelně ke stolu v kuchyni	f		
		18) od stolu v kuchyni ke stolu v jídelně	f		

Dle tohoto vyčíslení **parciální dynamické minimum (muže a ženy) $DM_2 = 2a + 2a_1 + b + c + d + e_1 + e_2 + 3e_3 + 3f + q_1 + 2q_2$** (úsečky vyjádřeny v metrech).

III. Parciální dynamické minimum DM_3 od 9 hod. do 12 hod. v poledne (v bytě je jen žena hospodyně)

Směry pohybů:

žena-hospodyně	}	1) od stolu v jídelně ke stolu v kuchyni	f	}	za nákupy
		2) od stolu v kuchyni k věšáku v předsíni	k		
		3) od věšáku k venkovním dveřím	q_1		
		4) od venkovních dveří k věšáku	q_1		
		5) od věšáku ke stolu v kuchyni	k		
		6) od stolu v kuchyni k výlevce	e_1		
		7) od výlevky ke stolu v kuchyni	e_1		
		8) od stolu v kuchyni k výlevce	e_1		
		9) od výlevky ke stolu v kuchyni	e_1		
		10) od stolu v kuchyni ke stolu v jídelně	f		
		11) úklid pokojů a předsíně (po obvodu)	p_1		
		12) od předsíně k výlevce	e_4		
		13) od výlevky ke stolu v kuchyni	e_1		

Parciální dynamické minimum $DM_3 = 5e_1 + e_4 + 2f + 2k + p_1 + 2q_1$ (úsečky vyjádřeny v metrech).

IV. Parciální dynamické minimum DM_4 od 12 hod. do 16 hod.

odpoledne

(v bytě je žena-hospodyně)

Směry pohybů:

žena- hospodyně	}	1) od stolu v kuchyni k výlevce	e_1	} minimálně 3X } minimálně 2X } úklid kuchyně	} příprava oběda
		2) od výlevky ke sporáku	e_2		
		3) od sporáku ke stolu v kuchyni	e_3		
		4) od stolu v kuchyni ke sporáku	e_3		
		5) od sporáku ke stolu v kuchyni	e_3		
		6) úklid kuchyně (po obvodu)	p_2		
		7) od stolu v kuchyni ke stolu v jídelně	f		

Parciální dynamické minimum $DM_4 = 3e_1 + 3e_2 + 7e_3 + p_2 + f$.
(úsečky vyjádřeny v metrech).

V. Parciální dynamické minimum DM_5 od 16 hod. do 20 hod.

večer

(v bytě je žena-hospodyně i muž)

Směry pohybů:

muž	}	1) od venkovních dveří ke věšáku	q_1	} příchod muže ze zaměstnání
		2) od věšáku k umyvadlu	l	
		3) od umyvadla ke stolu v jídelně	m	
		4) od stolu v jídelně k odpočívadlu	b	
		5) od odpočívadla k pracovnímu stolu	n	
		6) od stolu v jídelně ke stolu v kuchyni	f	
		7) od stolu v kuchyni ke sporáku	e_3	
		8) od sporáku ke stolu v kuchyni	e_3	
		9) od stolu v kuchyni ke stolu v jídelně	f	
		10) od stolu v jídelně ke stolu v kuchyni	f	
žena- hospodyně	}	11) od stolu v kuchyni ke sporáku	e_3	} podávání oběda
		12) od sporáku ke stolu v kuchyni	e_3	
		13) od stolu v kuchyni ke stolu v jídelně	f	
		14) od stolu v jídelně ke stolu v kuchyni	f	
		15) od stolu v kuchyni k výlevce	e_1	
		16) od výlevky ke stolu v kuchyni	e_1	
		17) od stolu v kuchyni ke stolu v jídelně	f	

Parciální dynamické minimum $DM_5 = b + 6f + 2e_1 + 4e_3 + m + n + 1 + q_1$
(úsečky vyjádřeny v metrech).

VI. Parciální dynamické minimum DM_6 od 20 hod. do 24 hod.

noční

(v bytě je muž i žena-hospodyně)

Směry pohybů:

muž	}	1) od pracovního stolu k věšáku v předsíni	c_1	} na procházku, do divadla, kina, návštěvu atd. zpět
		2) od věšáku k venkovním dveřím	q_1	
		3) od jídelního stolu k věšáku v předsíni	c	
žena	}	4) od věšáku k venkovním dveřím	q_1	
		5) od venkovských dveří k věšáku	$2q_1$	
		6) od věšáku ke stolu v jídelně	$2c$	
oba	}	7) od stolu v jídelně do WC	a_1	} příprava ke spánku
		8) od WC k umyvadlu	q_2	
		9) od umyvadla do ložnice	a_1	
muž	}	10) od stolu v jídelně ke stolu v kuchyni	f	} zhotovení a podávání večeře a čaje
		11) od stolu v kuchyni k výlevce	e_1	
		12) od výlevky ke sporáku	e_2	
		13) od sporáku ke stolu v kuchyni	e_3	
		14) od stolu v kuchyni ke sporáku	e_3	
		15) od sporáku ke stolu v kuchyni	e_3	
		16) od stolu v kuchyni ke stolu v jídelně	f	
		17) od stolu v jídelně ke stolu v kuchyni	f	
		18) od stolu v kuchyni k výlevce	e_1	
		19) od výlevky ke stolu v kuchyni	e_1	
		20) od stolu v kuchyni ke stolu v jídelně	f	
		21) od stolu v jídelně k WC	q_3	
		22) od WC k umyvadlu	a_1	
		23) od umyvadla do ložnice	q_1	

Parciální dynamické minimum $DM_6 = 2a_1 + 2a_2 + 3c + c_1 + 4f + 3e_1 + e_2 + 3e_3 + 4q_1 + q_2 + q_3$
(úsečky vyjádřeny v metrech).

Z výše stanovených parciálních dynamických minim možno stanovit součtem **dynamické minimum celodenní DMs**.

$$\begin{aligned} DMs &= DM_1 + DM_2 + DM_3 + DM_4 + DM_5 + DM_6 = \\ &= 2a + 4a_1 + 2b + 4c + c_1 + d + 14e_1 + 5e_2 + 17e_3 + e_4 \\ &+ 16f + 8q_1 + 3q_2 + q_3 + 2k + m + n + 1 + P \end{aligned}$$

(úsečky vyjádřeny v metrech).

$P = p_1 + p_2 =$ obvod všech místností i předsíně

$p_1 =$ obvod obytných místností a předsíně

$p_2 =$ obvod kuchyně

Podle tohoto vzorce lze stanovit celodenní dynamické minimum různých bytových typů a současně při různých typologických půdorysných dispozicích, ale téže plošné velikosti lze podle tohoto vzorce určit tu dispozici, která majíc celkové dynamické minimum nejmenší, je z nich **energeticky nejekonomičtější**.

Tento vzorec podle inženýra R. Chigera lze zjednodušit. Z výše uvedeného je patrné, že převážnou část pohybů v bytě tvoří pracovní procesy ženy-hospodyně, neboť pohyby ostatních procesů, jak ženy, tak muže — jak ukazuje jejich dříve předcházející vyčíslení — jsou daleko menší.

Autor dochází ke zkrácenému vzorci:

$$DMs = d + 14e_1 + 5e_2 + 17e_3 + e_4 + 16f + 2K + P$$

Tento vzorec je vlastně vyjádřením dynamického minima pracovních procesů ženy-hospodyně.

V podstatě dynamické minimum představuje nejmenší množství životně nutných pohybů, t. j. součet jim odpovídajících pohybových úseček. Ve skutečnosti při stejném množství procesů a úkonů provádí několikanásobně více pohybů. Proto zvláštního ekonomického významu nabývají ty úsečky (komunikační vzdálenosti), které i v dynamickém minimu se několikrát opakují, t. j.

$14e_1$ vzdálenost výlevky od kuchyňského stolu,

$5e_2$ vzdálenost výlevky od sporáku

$17e_3$ vzdálenost stolu od sporáku

$16f$ vzdálenost jídelního stolu od kuchyňského stolu, anebo v dynamickém minimu jsou nutně pojaty nejschematičtějším způsobem, t. j. P — vnitřní obvod celého bytu včetně předsíně, protože skutečný úklid vyžaduje daleko větších, ale velmi individuálních a stěžejně normativně zachytitelných pohybů.

Lze-li zmenšení vzdálenosti e_1 , e_2 a e_3 provést racionálním uspořádáním kuchyňského provozního pásu, zmenšení vzdálenosti f oknem mezi kuchyní a jídelním prostorem,

eventuálně různými způsoby přímého i nepřímého ale spojení dveřního, zmenšování vnitřního bytového obvodu naráží na jinak právě žádoucí účelovou diferenciaci bytového prostoru. Úklid, dnes velmi komplikovaný tím, že většinou uspokojivě nevyřešená otázka nočního odpočinku v převážném množství i středostavovských bytů vede k onomu typickému nočnímu „nepořádku“ (gauče, rozkládací postele umístěné často i v kuchyních a předsíních atd.), které se každodenně uvádějí do denního „pořádku“, je prací, kterou podstatně umenšíme nikoli zmenšováním bytového obvodu, ale dokonalejšími mechanismy jak rozkládání, tak skládání lůžek a lůžkovin.

Zdánlivě to nejsou tedy nečekané poznatky, které z této energetické metody vyplývají a zvláště uvažujeme-li dnes o koncepci kolektivního bydlení.

Kolektivní bydlení v sovětské koncepci vychází z individuálních obytných buněk určených jen pro intimně-soukromý život jedince, spojených eventuálně ve dvojici se společným hygienicko-sanitárním zařízením (WC, umývárna), t. j. pro spánek, intimní hygienu a sexuální soužití a všechny ostatní životní potřeby a vztahy (děti) jsou přesunuty do místností speciálních a většinou kolektivního provozu. A právě i ona energetická metoda tuto koncepci velmi zpochybňuje, protože téměř všechny procesy anabolických funkcí, ale i další životní bytové úkony převádí na neúměrně dlouhé pohybové úsečky. Přemíra spojovacích chodeb a vzdáleností (studovny, jídelny, společenské síně atd.).

Právě ona metoda ukazuje jako daleko ekonomičtější koncepci kolektivního bydlení založeného nikoliv na obytné buňce, ale na určitém souboru, bytovém jádru, bytovém prostoru skupinového, t. j. rodinného bydlení, rozšířeného o možnosti kolektivních kulturních potřeb a zekonomisovaného sespočetněním domácích prací, zkvalitněného možnostmi rozšiřování bytu o jednotlivé prostory v údobí růstu rodiny a zmenšování bytu s odchodem v důsledku poklesem počtu členů rodiny. Při takovém řešení budou pohybové úsečky dynamického minima relativně daleko menší než v případě bytové kolektivisace založené na obytných buňkách. Pro takovou kolektivisaci bydlení, založenou na bytovém souboru mluví nejen řada nejživotnějších důvodů genetických, ale i důvody kulturní a humanistické.

Konečně nutno poznamenat, že celodenní interval lze rozdělit — úměrně jinému životnímu slohu — na jiný počet parciálních úseků.

V našem prostředí je výhodnější dělení na **7 úseků**,

t. j. 0 h — 7 h, 7 h — 9 h, 9 h — 12 h, 12 h — 14 h, 14 h — 17 h, 17 h — 19 h a 19 h — 24 h.

XXV. Energetický rozbor určitého středostavovského bytu

obývaného dvěma osobami (mužem a ženou).

Celkový výsledek analýsy

7 časových úseků

I. časový úsek od 0 hodin do 7 hodin ráno
(V bytě je muž a žena)

Spánek

Parciální dynamické minimum $DM_1 = 0$

II. časový úsek od 7 hodin do 9 hodin dopoledne
(V bytě je muž a žena)

Ranní procesy bydlení, příprava snídaně, odchod muže do zaměstnání, práce v kuchyni

Parciální dynamické minimum muže 31 m

Parciální dynamické minimum ženy 26 m

Parciální dynamické minimum $DM_2 = 57$ m

III. časový úsek od 9 hodin do 12 hodin v poledne
(V bytě je žena)

Úklid v bytě, za nákupem, příprava pokrmů, vaření.

Parciální dynamické minimum muže 0

Parciální dynamické minimum ženy 135 m

Parciální dynamické minimum $DM_3 = 135$ m

IV. časový úsek od 12 hodin do 14 hodin odpoledne
(V bytě je muž a žena)

Příchod muže z práce, podávání oběda, odchod muže do práce, úklid v kuchyni atd.

Parciální dynamické minimum muže 31 m

Parciální dynamické minimum ženy 58 m

Parciální dynamické minimum $DM_4 = 89$ m

V. časový úsek od 14 hodin do 17 hodin odpoledne
(V bytě je žena)

Příprava ženy na procházku, návštěva, nákup, návrat.

Parciální dynamické minimum muže 0

Parciální dynamické minimum ženy 32 m

Parciální dynamické minimum $DM_5 = 53$ m

VI. časový úsek od 17 hodin do 19 hodin večer
(V bytě je muž a žena)

Příprava večeře, návrat muže z práce, podávání večeře, úklid.

Parciální dynamické minimum muže 13 m

Parciální dynamické minimum ženy 40 m

Parciální dynamické minimum $DM_6 = 53$ m

VII. časový úsek od 19 hodin do 24 hodiny noční
(V bytě je muž a žena)

Příprava na procházku, zábava, divadlo, kino, atd., návrat, příprava ke spánku.

Parciální dynamické minimum muže 39 m

Parciální dynamické minimum ženy 46 m

Parciální dynamické minimum $DM_7 = 85$ m

Celodenní dynamické minimum muže 114 m

Celodenní dynamické minimum ženy 337 m

Celodenní dynamické minimum $DM_8 = 451$ m

Celodenní dynamické minimum ženy z jiných dispozic pohybuje se většinou v mezích od 337—400 m — 600 m, muže od 110—130 m. Ve skutečnosti žena dle průzkumu vykonává v bytě několikrát více pohybů, t. j. až $10 \times$, což znamená 10×400 m = 4.000, eventuálně 6.000 m,

ačkoliv v bytech energeticky ekonomických by stačilo jen 400—600 m.

Ženy-hospodyně jsou tak nuceny věnovat nejméně 2 hodiny na práce a pohyby zbytečné. Žena v bytě vykonává daleko více pracovních úkonů (domácí práce), než vlastního využívání bytu (žena otrokyní bytu). Muž většinou využívá bytu, domácími pracemi se zabývá poskovrnou.

ŠETŘTE NOHY ŽENI!

ENERGETIKA BYTU

JEST SOUHRN DYNAMICKÝCH POHYBŮ JICHŽ JEST ZAPOTŘEBÍ K BYDLENÍ V BYTĚ.

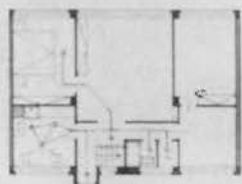
24 HODIN DNE ROZDĚLENO NA 7

ČASOVÝCH ÚSEKŮ. SOUČET NEZBYTNÝCH MINIMÁLNÍCH POHYBŮ ŘEŠENÝCH ÚSEKŮ, DÁVÁ DYNAMICKÉ MINIMUM /DM/ ÚSEKŮ, SOUČET DM ÚSEKŮ DÁVÁ DM CELÉHO DNE.

ARCHITEKT USILUJE O EKONOMII POHYBU V BYTĚ.

2 TYP BYTŮ S NEJMENŠIM DYNAMICKÝM MINIMEM.

1. ČASOVÝ ÚSEK.

S P Á N E K.

2. ČASOVÝ ÚSEK.

RANNÍ PROCESY BYDLENÍ (ODCHOD MUŽE DO PRÁCE, PŘÍPRAVA SNÍDANĚ).

3. ČASOVÝ ÚSEK.

ÚKLID BYTŮ, ZA NÁKUPEM PŘÍPRAVA OBĚDY.

4. ČASOVÝ ÚSEK.

PŘÍCHOD A ODCHOD MUŽE, PODÁVÁNÍ OBĚDY, ÚKLID PO OBĚDĚ.

5. ČASOVÝ ÚSEK.

PŘÍPRAVA NA PROCHÁZKU A NÁVRÁT.

6. ČASOVÝ ÚSEK.

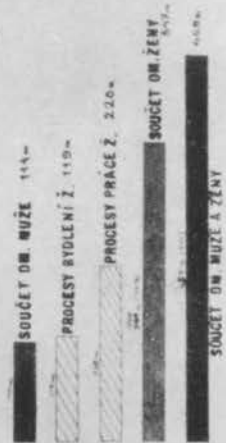

PŘÍPRAVA VEČEŘE, NÁVRÁT MUŽE S PRÁCE, VEČEŘE, ÚKLID.

7. ČASOVÝ ÚSEK.

PŘÍPRAVY NA PROCHÁZKU A NÁVRÁT, PŘÍPRAVY KE SPÁNKU.

HOSPODYNĚ JSOU NUCENY VĚNOVATI DVĚ HODINY NA PRÁCI ZBYTEČNOU, PROTOŽE BYDLÍ V BYTECH ENERGETICKY NEEKONOMICKÝCH.

ŠETŘTE NOHY ŽEN.

ENERGETICKY EKONOMICKÝCH BY KOVALLA JEN 400 METRŮ

XXVI. Energetika bytu

Šetřte nohy žen

Tyto nohy patří ženě, která se ujímá vedení domácnosti.

Tato viditelná deformace nohou odpovídá obdobným deformacím na těle i duchu.

Byt energeticky úsporně řešený omezuje deformaci těla i ducha.

Minimum pohybů v bytě, dosažení dynamického minima ve složení a půdorysu bytu, znamená uvolnit obyvatele bytu pro rekreaci těla i ducha.

Takto znetvořeny bývají nohy těžce ženy po mnohaleté práci v „domácí kuchyňce“.

ENERGETIKA BYTU

TYTO NOHY PATŘÍ ŽENĚ, KTERÁ SE UJÍMÁ VEDENÍ DOMÁCNOSTI.

TATO VIDITELNÁ DEFORMACE NA NOHOU ODPOVÍDÁ ODOBRYM DEFORMACÍM NA TĚLE I DUCHU.

BYT ENERGETICKY ÚSPORNĚ ŘEŠENÝ OMEZUJE DEFORMACI TĚLA I DUCHA.

MINIMUM POKYBŮ V BYTĚ!
 DOSAŽENÍ DYNAMICKÉHO MINIMA
 VE SLOŽENÍ BYTU ZNAČENÁ
 UVOLNĚNÍ PRO REKREACI
 TĚLA I DUCHA.

**TAKTO ZNETVOŘENY JSOU NOHY TĚŽE ŽENY
 PO MNOHALETÉ PRÁCI.**

XXVII. Nástup muže do práce, jeho zaměstnání a prostředí

Proletář pracuje rukama.

Má práci? Přišel o ni!

Má bídu!

Úředník maloburžoasie pracuje hlavou.

Má práci? Bojí se, aby o ni nepřišel!

Má obavu, má strach!

Kapitalista zaměstnává a řídí.

Vlastní výrobní prostředky.

Má plán. ZISK!

Nástup dělníků a nádeníků do práce.

Pracovní doba 8—9 hodin denně.

Čas strávený cestou do práce podstatně a permanentně snižuje mimopracovní čas námezdného dělníka. Při počátku pracovní doby od 1/26 až do 7 hod. ráno, ve většině výrobních závodů valná část dojíždějícího dělnictva vstává mezi 4.—5. hodinou ranní. Ve městech a eventuálně příměstských oblastech bydlící dělníci vstávají o něco později, nastupují do práce pěšky, na velocipedu nebo motorce, eventuálně hromadnou veřejnou dopravou. Z větších vzdáleností 10—60 km dojíždějí do práce hlavně železnicí, v menší míře autobusy. Od vlaku opět pěšky, eventuálně hromadnou městskou dopravou do závodu. Nástup do práce většinou každodenně, obden, v menším měřítku týdně trvá 1—3 hodiny. Z práce se dělníci vrací od 14 až do 15 hodiny odpolední. Po jízdě trvající 1—3 hodiny dojedou domů pozdě odpoledne, eventuálně až k večeru. Do práce dojíždějící dělnictvo, nemá proto již potřebného času na bydlení a tím méně na bydlení rodinné. Všechny úkony v bytě zkracuje proto dojíždějící dělník pod minimum (viz analýsu časového používání bytu, tab.).

Rádně neuložené, ale rozložené šatstvo, náradí a další potřeby po obytné místnosti tak, aby byly ihned po ruce při nejrychlejším odchodu z bytu (pracovní šatstvo na hromadě u vchodu) dávají typickou tvářnost proletářskému bytu.

Nástup do práce: úředníků, zaměstnanců, maloburžoasních a živnostenských podnikatelů, obchodníků.

Pracovní doba 6—7—8 hodin denně.

Středostavovské vrstvy nastupují do práce všeobecně později, mezi 7—8 hodinou ranní; za předpokladu nejrozšířenějšího počátku pracovní doby úřednické v 8 hodin ráno, vstávají v 1/27 hod. — 7 hodin ráno. Jen menší část úřednictva dojíždí do práce vlakem. Podstatná většina nastupuje v městech, sídlištích a příměstských oblastech do práce pěšky, eventuálně veřejnou hromadnou dopravou. Podle pracovní frekvence (od 8—12 hodin, 13—16 hodin, eventuálně do 17 hodin při dvojitě frekvenci, a od 8—14 hodin, eventuálně 15 hodin při jednoduché frekvenci) vrací se převážná část úřednictva a zaměstnanectva domů tak, že odpoledne, nebo před večerem tráví již v bytě, eventuálně na procházce, zábavě, sportu atd. Je zde celkem dostatečný čas na bydlení (viz analýsu časového používání bytu, tab. 60.—61.).

Podnikatelské a ředitelské buržoasní a velkoburžoasní vrstvy nemají většinou závazně, smluvně vymezeného pracovního času; nástup do ředitelských a podnikatelských kanceláří děje se mezi 9.—10. hodinou dopolední. Nástup většinou úředním nebo vlastním autem. Odchod z práce je možný kdykoliv. Pro bydlení mají tyto vrstvy nejen potřebný, ale i nadbytečný čas (viz analýsu časového používání bytu, tab. 60.—61.).

Problematika dojíždění a nástupu do práce je dnes světovým problémem nejen sociálně-ekonomickým, ale i urbanistickým. Ani zásadně neužší spojení pracovišť s bydlením, není všeobecně přijatelným řešením, hlavně z důvodů sociálně-kulturních. Je to otevřený problém nejen nové dopravní techniky, ale i nové dělby práce a společenského uspořádání. Ve složitěm sociálně-produktivním procesu jedni pracují fyzicky za mzdu, druzí její administrativu (chod) a kontrolu, jiní její řízení, výsledné hodnocení a vlastnění (zisk). Jedni realizují za mzdu, jedni plánují a koncipují za plat, jiní konsumují vytvořené hodnoty jednak pro své osobní účely, jednak pro vytváření kapitálových rezerv pro další výrobní proces.

Složitý proces práce a její dělby, jejího ekonomického a sociálně-humanistického dosahu a významu jako tvorby ekonomické základny sociálně-humanistického procesu a konečného rozdělování výsledků tohoto pracovně-produktivního procesu, vidí kapitalistické pojetí jako společenské dynamické soukolí, nejen dělby práce a jejich výsledků, ale i jako nutnost třídní společenské rozvrstvenosti. **Z takového pojetí vychází i antagonistické pojetí společenského životního prostředí a jeho materiálního, energetického i humanistického zařízení.**

Takovéto pojetí přisuzuje všem lidským procesům, úkonům a potřebám třídní aspekty a epiteta (dělnický byt, občanský byt, panský byt atd.).

Je však třeba rozlišovat tyto třídní, zřejmě vývojové a dočasné aspekty, vzházející ze společenského antagonismu od aspektů, vzházejících z charakteru různých společenských, pracovních a tvůrčích povolání.

XXVIII. Nástup ženy do práce, její zaměstnání a prostředí

Pokud je zaměstnána jako dělnice, zřízenkyně, úřednice, učitelka apod. nastupuje žena obdobně jako muž. Ženy hospodyně začínají práci v bytě (viz analýsu časového používání bytu, tab. 60.—61.).

Žena proletářské třídy zaměstnává se jednak pracemi hospodyně a z důvodů existenčních i prací výdělečnou (poslouhou, příležitostními službami atd.). Připravuje celodenní stravu; mužovi, eventuálně dospělým dětem oběd do práce, večeři doma. Její hospodyňská práce je silně narušována výdělečnými posluhami. Často není z čeho vařit.

Žena maloburžoasní třídy zaměstnává se pracemi hospodyně ve své domácnosti. Každodenně vaří pravidelné domácí snídaně, obědy, večeře. Hospodyňským pracem se věnuje celkem nerušeně, plynule, majíc na hrubé práce výpomoc. Citát Anatola France: „Kuchyňský sporák toť nejsmutnější oltář, na němž je každodenně obětováno kulturní povznesení ženy“ je pokrokové emancipační heslo, propagující osvobození ženy od vulgární periodicity domácích prací, z nichž každodenní vaření je nejnamáhavějším úsekem domácí činnosti ženy a nejtěživějšími aspekty zotročující práce. Avšak naproti tomu nejsmutnější bída je tam, kde proletářská žena ani tuto oběť nemůže přinést, nemajíc z čeho vařit.

Různé formy výroby jídla ulehčující patentní plynové a elektrické přístroje, kombinované sporáky a ohřivače a speciální pracovní kuchyňské nástroje a náradí nejsou však většinou proletářským vrstvám finančně přístupné a ekonomicko-provozně udržitelné. (Spotřeba plynu, elektrického proudu atd.). Úspěšné a postupně úplné osvobození ženy od domácích prací, týkajících se hlavně periodického domácího stravování, čištění a úklidu, je podmíněna rovnoprávním začleněním žen do ekonomicko-produktivního a sociálně-kulturního procesu, podstatnou změnou provozně-prostorového řešení dosavadních bytových forem, nikoliv tedy jen často problematickou prací ulehčujících přístrojů a spotřebičů.

Žena kapitalistické třídy zaměstnává se většinou intimními, toaletními a společenskými záležitostmi, vzdělává se, baví se hrou, četbou — sama domácí práce neprovádí. Využívání bytu, používání bytu mění se v nejvyšší stupně požívačnosti.

**NÁSTUP MUŽE
DO PRÁCE
JEHO ZAMĚSTNÁNÍ
A PROSTŘEDÍ**

**pracuje rukou
MÁ PRÁCI?
PŘIŠEL O NÍ!
MÁ BÍDU !!**

**pracuje hlavou
MÁ PRÁCI?
BOJÍ SE, ABY O NÍ NEPŘIŠEL!
MÁ OBAVU, MÁ STRACH!**

**zaměstnává a řídí
VLASTNÍ
VÝROBNÍ
PROSTŘEDKY!**

MÁ PLÁN?
MÁ PLÁN?
JAKÝ PLÁN?
Z I S K

NÁSTUP ŽENY DO PRÁCE JEJÍ ZAMĚSTNÁNÍ A PROSTŘEDÍ

ŽENA DO POLEDNE

zaměstnává se pracemi
hospodyně a práci vy-
dělečnou/po-
sluha, služba

často není
z čeho
vařiti.

nejsmut-
nější bída
kde žena
ani tuto
oběť nemů-
že přinést

zaměstnává se práci
hospodyně ve své do-
mácnosti, žena vaří,
nejsmutnější oltář na
němž je obětováno
kulturní povznese-
ní ženy.

zaměstnává se připravova-
ní pro večer
vzdělává,
havi se

XXIX. Diagram nástupu a vzdálenosti do práce v Brně

Příklad přetěžování špičkové městské dopravy v důsledku živelně se rozvíjejícího vztahu mezi pracovišti a byty pracujících (na podkladě analýsy). Zaměstnanci bydlící v Brně.

Rozbor čtyř obytných objektů v Brně.

- 1) nové městské obytné domy v Králově Poli
- 2) nové družstevní obytné domy „Blahobyť“
- 3) městské obytné domy na Vranovské
- 4) starý obytný blok Milosrdných bratří v Polně.

1) nové městské obytné domy v Králově Poli.
Dělníci nastupují do práce až do vzdálenosti 3.75—4.00 km
Úředníci nastupují do práce až do vzdálenosti 3.45—3.75 km
Průměrně nastupují do práce až do vzdálenosti 3.60—3.90 km

2) nové družstevní obytné domy „Blahobyť“ v „Táboře“
Dělníci nastupují do práce až do vzdálenosti 2.70—3.00 km
Úředníci nastupují do práce až do vzdálenosti 2.10—2.20 km
Průměrně nastupují do práce až do vzdálenosti 2.57—2.60 km

3) městské obytné domy na Vranovské.
Dělníci nastupují do práce až do vzdálenosti 1.54—1.70 km
Úředníci nastupují do práce až do vzdálenosti 2.07—2.20 km
Průměrně nastupují do práce až do vzdálenosti 1.64—1.95 km

4) starý obytný blok Milosrdných bratří v Polně
Dělníci nastupují do práce až do vzdálenosti 1.55—1.70 km
Úředníci nastupují do práce až do vzdálenosti 1.99—2.10 km
Průměrně nastupují do práce až do vzdálenosti 1.63—1.90 km

Proudí pracujících se hromadí ve středu města, přetěžují špičkově dopravu. Často proto vzniká dopravní chaos.

Do práce nastupují dělníci většinou z větších vzdáleností než úředníci; pouze městská chudina, bydlící ve starých bytových objektech, starých městských čtvrtí, má do městských závodů blíže a část úřednictva bydlící uvnitř města, do nových administrativních objektů na obvodě města naproti tomu dále.

Je zřejmá potřeba **oddělení dopravní sítě do práce, od sítě normální veřejné dopravy**. Je to aktuální potřeba průmyslových měst, komplikovaný urbanisticko-

dopravní problém v antagonistické kapitalistické koncepci, řešený dnes různými formami „dělnických kolonií“, většinou pokud možno v blízkosti továrenských závodů a „úřednických kolonií“, více méně na okraji měst, ale s napojením na hlavní dopravní městský průtah, protože pracoviště podstatné části úřednického zaměstnanectva jsou rozloženy po celém městském areálu.

Systematičtější řešení bytové otázky — pokud se týče urbanistického situování — je proto podmíněno umístěním průmyslové výroby; je-li více méně soustředěna, nebo určitým a plánovitým způsobem usměrněna, můžeme na ni s patřičným územním odstupem (na př. zeleně, nebo dopravních ploch) navazovat areál bydlení příslušných pracovníků. Z tohoto stanoviska vzniklo mnoho urbanistických koncepcí, z nichž **teorie pásového města** od sovětského architekta-ekonomologa N. A. Miljutina je z nejpozoruhodnějších a vyvolala i světový zájem. (N. A. Miljutin: „Socgorod“.) Dle něho „... plánování nových sídlišť a přeplánování stávajících měst bude se tedy zakládat na přesně vypracovaném, co nejušpornějším schématu transportu nákladů i obyvatelstva, schématu hlavních (souběžných, pozn. J. K.) pásem příštího města“.

Rozeznává tato pásma a v tomto pořadí:

1. území železnice;
2. pásmo výrobních a komunálních podniků, skladišť staničních objektů a s nimi spjatých vědeckých a technických vzdělávacích ústavů atd.;
3. zelené pásmo (ochranné) se silniční magistrálou;
4. obytné pásmo, kde budou umístěny:
  - a) pás objektů společné obsluhy (jidelny, dispensáře, budova místního sovětu, atd.);
  - b) pás obytných budov;
  - c) pás dětských objektů, t. j. jesle, dětské sady, internáty;
5. parkové pásmo se zařízením pro oddych s prostranstvími pro tělesnou kulturu atd.;
6. pásmo zahradních, zelinářských a mléčných sovchozů (zavodňovaná pole, farmy a podobná hospodářská zařízení).

V této koncepci je sledován požadavek nejkratšího nástupu do práce tím, že — alespoň teoreticky — umožňuje proti novému výrobnímu útvaru recipročně zříditi útvar bytový a společenský.

Tato koncepce — při realizačních pokusech značně obtížná a v mnohých geografických terénech dokonce i neupotřebitelná — v zásadě odporuje tedy do-

savadním centrálním systémům urbanistických aglomerací, které předpokládají výstavbu výrobně-bytových satelitů, eventuálně příměstských sídlišť, v menším či větším okruhu kolem ústředního urbanistického jádra.

I kombinací těchto koncepcí vznikají další urbanistické možnosti, při nichž se však dočasně řešený masový nástup do práce znovu komplikuje složitostí dopravní techniky a její vazby na celkový rytmus městské dopravy a městského života.

Sovětské pokusy snížit kvantitativní špičkovou kapacitu každodenního masového nástupu do práce uplatňováním každodenního pohyblivého „výchozího dne“ (dosavadní pevné neděle jako sedmého dne odpočinku pro celou společnost), tedy o $\frac{1}{7}$ celkového počtu, mající ovšem také na mysli podstatnou ekonomisaci kulturně rekreačních masových zařízení, se neosvědčily.

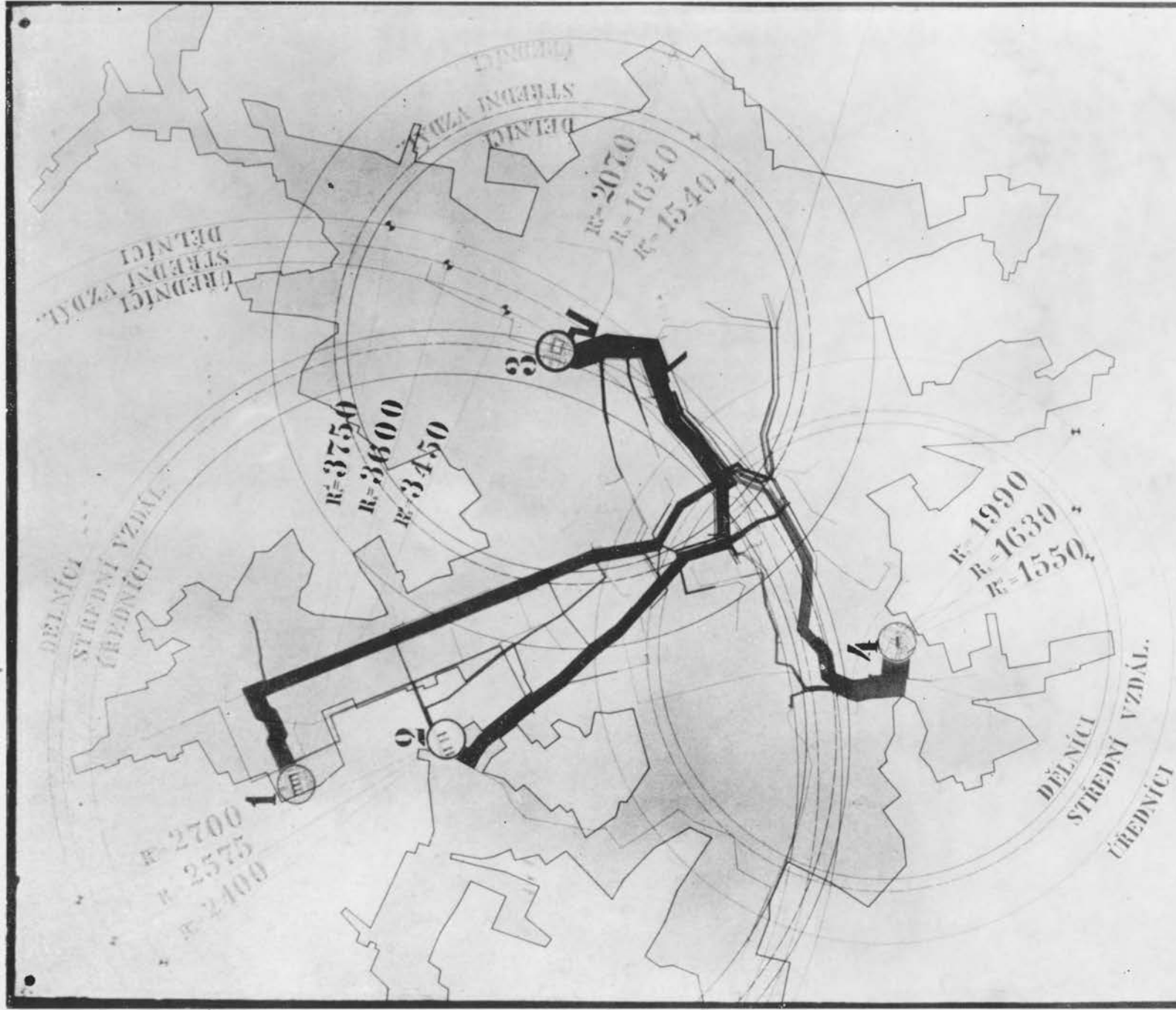
Ale i krácením pracovního týdne na 5 dní — světová tendence odborářské politiky — zvyšují se paradoxně dopravní obtíže masového pracovního nástupu, protože zmenšováním pracovních dnů, a nikoliv tomu uměrného celotýdenního počtu pracovních hodin, vede k nutné pracovní vicesměrnosti, takže obtíže ze dvou špičkových časových úseků rozhojňují se na tři až čtyři, nemluvě o kvantitativních momentech daleko větší účasti žen, které dobu odchodu z práce využívají také k nákupu, hlavně potravin, což zřejmě zase odporuje dříve vyznačenému požadavku odpojení masové pracovní dopravy od městské sítě.

Problém je tedy značně komplikovaný sociologicko-ekonomickými protichůdnostmi.

Zdá se však, že za předpokladu nových výrobních metod bude teprve možno uplatnit vicesměrnost v rozsahu daleko kratších denních pracovních dob, než osmihodinových a tím budou vytvořeny i podmínky pro odstranění **maximalistické kvantity** dnešních dopravních špičkovostí.

Konečně i dnešní dopravní systém bude nutno technicky zdokonalit a energeticky i provozně urychlit, a dokonaleji oddělit od pěších funkcí uliční sítě. Nadále otevřeným problémem však u nás zůstává doprava osobními vozidly, velocykly, motorkami a auty, tím spíše, že jejich garážování není uspokojivě vyřešeno v celosvětovém měřítku.

Je dokonce součástí energeticko-dynamické problematiky světových velkoměst, často až bezradného skepticismu o jejich budoucí životní únosnosti.

10334

R,
R,
R,

MĚŘ. 1:10.000

**DIAGRAM NÁSTUPU A VZDÁLENOSTI DO PRÁCE
ZAMĚSTNANCI BYDLÍCÍ V BRĚ**

SOCIOLOGICKY RADIUS ŽENY PROLETARSKÉ TRIDY

premýšľaj často,
jak si zkrátiš
život

S PANENSTVÍM SE
NESPEKULUJE

VDÁVÁ SE Z LÁSKY

tato žena
odkojí
sest a více dětí

OKOLNÍ POVINNOSTI RODINY
A PŘECE MATKA !

XXX. Sociologický radius ženy proletářské třídy

Nelidská tragedie bídy

Uvolněno co nejrychleji od mateřského prsu — matka musí těžce pracovat — již v prvních samostatných pohybech zvlášť neopatrovaného batolety, prožívá proletářské děvče nelítostnou realitu, nedostatků všeho druhu zatíženého proletářského dětství, mládí. Většinou bosé, v obnošených zřídka novějších šatech, vyrůstá proletářské děvče v houfu sobě podobných dětí — své či cizích rodin — ve špinavých periferijních zákoutích a neúhledných ulicích dělnických čtvrtí, jež však těmto dětem bývají dokonce příjemnější, než vlastní vlhké, často přelidněné a temné domovy s ovzduším a odpuzujícími znaky bídy, existenčních starostí a strachu, častými konflikty mezi utrápenou matkou a zoufalým otcem... Zoufalá hlučnost proletářských příbytků je skuhrajícím zpěvem nepřekonatelné bídy. V tomto prostředí předčasně končí dětství se všemi svými touhami.

Školní výchovou i proletářské děvče získává jen základní minimální znalosti psaní, čtení a počtů. Protože je dětská práce zákonně zakázána, proletářské děti jen různými pokoutními službami a posluhami mohou a často jsou i nuceny napomáhat rodinné obživě. Proto již po čtrnácti letech vstupují proletářská děvčata nejčastěji do různých domácích služeb hospodářsky movitějších rodin, buď jako domácí služky, „děvečky paní k ruce“, nebo jako myčky, uklízečky, žehličky, pradleny atd. a eventuálně jako učednice (číšnice, kadeřnice, hotelové pokojské, čističky nástrojů atd.). Poměrně malá část děvčat dostane se jako učednice kvalitačních povolání s delší výuční dobou a jen malému počtu je umožněno studium.

Risiko neúnosných finančních nákladů podstupují proletářští rodiče ovšem spíše ve prospěch svých nadanějších hochů „trhající sobě a jiným dětem od úst“. Mnohý blahobyt z proletářského prostředí vzešlých odborníků „svobodných povolání“ (právníků, lékařů, inženýrů atd.) je podmíněn nejkrajnější úsporou na výchovu ostatních sourozenců, hlavně děvčat, které tím byly nuceny k odchodu z rodiny, nejčastěji do zaměstnání jako domácího služky.

Proletářské děvče se většinou provdává z lásky, nebo z touhy a nutnosti po minimálním existenčním zabezpečení. S panenstvím se však ani osobně, ani rodinně nespekuluje. Pracující ruce jsou svatebním věnem proletářského děvčete. Na svatbu často delší čas čeká, májíc před ní již se svým partnerem jedno i více dětí. Svobodná proletářská

matka také není ve svém prostředí sice žádoucím, ale také ani společensky despektovaným zjevem, jak tomu bývá v buržoasních vrstvách. Často žije na „divoko“, matčino jméno je častým jménem dětí. Proletářská matka odkojí a vychová obyčejně více dětí. Podstatnou část výchovy přenechává skutečnému životu. Schválena starostmi, často přemýšlí, jak si zkrátit život; lze však říci, že vrásky předčasně sestárlých proletářských matek ukrývají v sobě nejen těžké životní prožitky a zkušenosti, ale i humanistické sebevědomí, že není zbytečná. Na manželovi, eventuálně druhovi není zcela závislá, protože má — pracující ruce.

Proletářská žena se rodí, žije, stárne a umírá v těžkých okovech povinnosti matky, hospodyně spoluživitelky rodiny. Oba okovy představují nezměrnou tíhu rmutu všední práce, s řídkými chvílemi životního jasu.

Ve stáří žije proletářská žena velmi těžce; i její děti se stěží starají samy o sebe a své rodiny. Část osamělých proletářských žen se stává květinářkami a kolportérkami novin, obcházejícími hostince, kavárny a noční vinárny, prodávajícími ředkviček a horkých kaštanů... atp.

Stydíc — a posléze i nestydíc se žebrat, lidská alegorie bídy tak trpělivě čeká na smrt.

Předčasně sestárlá, tělesnou prací zdeformovaná a odraná, proletářská žena-hospodyně (dělníkova, nádeníkova atd.) po ovdovění a ve stáří není zabezpečena žádnou pensí; v nepatrném měřítku pobírá někdy minimální výpomoc z různých podpůrných a charitativních fondů. Jenom část pozívá nejnižších podpor vdov.

Odchází bez odkazu.

Živoucí mrtvolky mezi námi.

A PŘECE MATKA, která více dala životu druhých, než od nich vzala.

XXXI. Sociologický radius ženy úřednické (maloburžoasní) třídy

Sentimentální dramata dostatku.

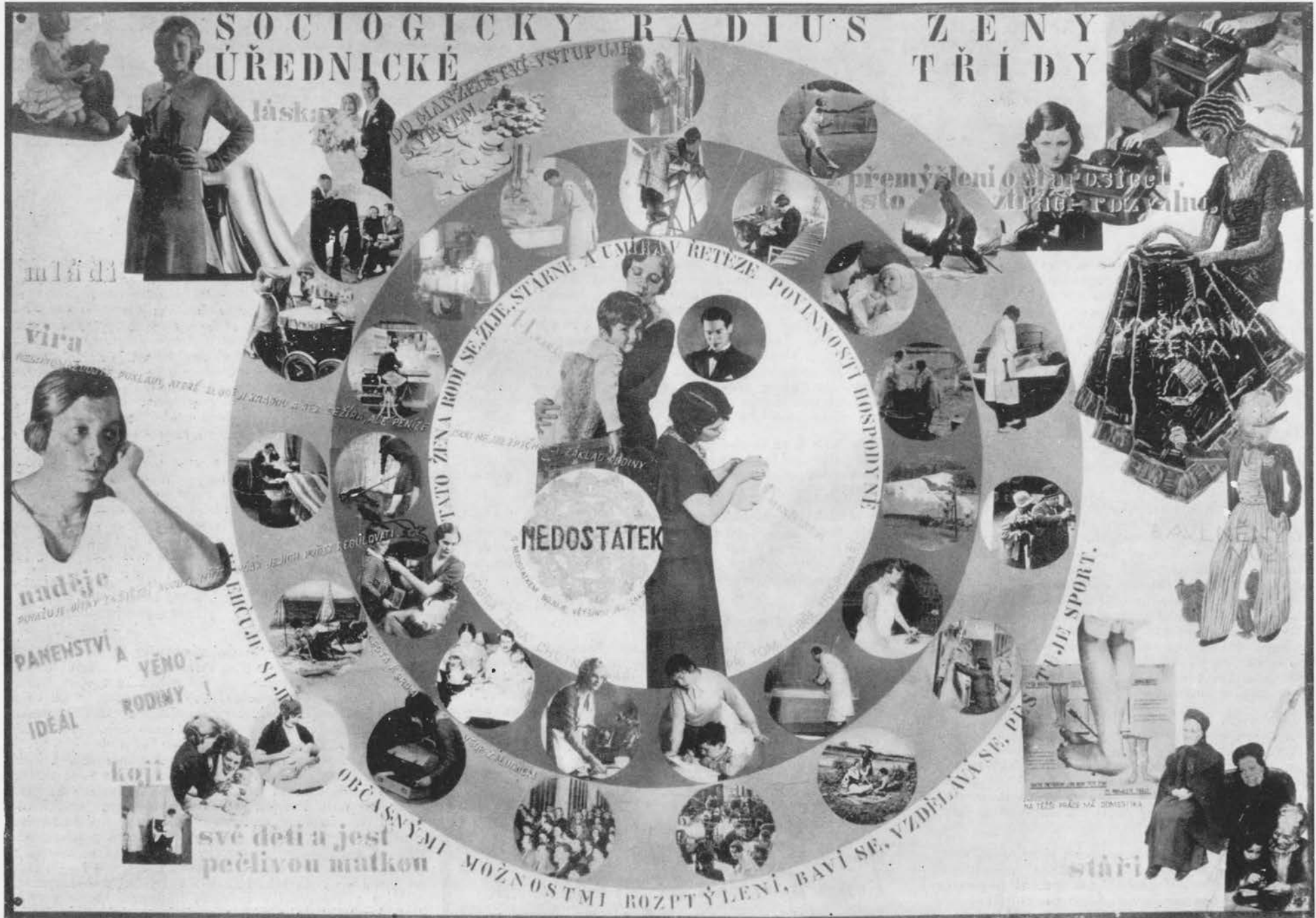
Od prvních krůpějí mateřského mléka — dávaných mu s mateřskou něhou, buržoasní děvčátko vyrůstá v prostředí zkonvencionalisované a více méně zmerkantilisované morálky, tradice. Od mateřského náručí přes první krůčky v obrubě dřevěného chodítka, až ke krokům na parketu prvních tanečních hodin, v rámci obřadně oděných gardedám (matek), a konečně až do svatebního předání nevěsty manželovi se všemi společenskými, úředně právními a konvenčně i náboženskými zvyklostmi (podle určitých možností třídně honosně stupňovanými a s pravidelnou svatební cestou), je tělesný a duchovní vývoj buržoasní dívky a ženy pod permanentním tlakem nejrůznějších způsobů k ochraně jejího panenství, které je nezbytným přínosem buržoasní nevěsty do měšťanského manželství a tvoří také nedílnou součást jejího věna. Panenství a věno — ideál buržoasní rodiny, k jehož realizaci zaměřena je všemi prostředky výchova dívky a mladé buržoasní ženy, i když se jí dostává častěji středoškolského nebo dokonce vysokoškolského vzdělání. Její kritičnost citových a rozumových vztahů je však systematicky otupována konvencemi a etiketou měšťácké rodiny.

„Naděje a čistá láska to jest ona rajská vláha, která panně otevírá domov lásky, štěstí, blaha.“

Cesta k srdci vede žaludkem.
„Dobrá žena chutně vaří, přitom dobře hospodáří.“

To jsou nejrůznější sentenční rýmováčky, v plyšových památnicích těchto vrstev, nebo zarámované ve zlatých rámečcích. Ukazuje to sverázne typické měšťácké spojení životně často dramatických protikladných duchovních a tělesných aspektů (tělesných a duševních požitků a extází) v pozlátkové, pokrytecky sentimentální i tělesně příjemně nasládlý celek, v němž od všeho je něco, ale v celku nic.

Buržoasní dívka provdává se navenek téměř vždy z lásky, avšak většinou po úřadě s rodiči, v souhlase s kultem dobré partije a posvátnosti čtrnáctikarátového manželství, manželské věrnosti, citových rodinných vzájemných vztahů atd. Měšťáckými formami rodiny a úlohou ženy v ní se zabývájí nejen vědecké, sociologické, ekonomické a psychologické analyzy, zjišťující nejen rozpor tohoto kultu se skutečným průběhem manželského a rodinného života, ale i — a hlavně třídní — příčiny buržoasního zakrývání těchto rozporů, mluvice o deformaci a rozkladu buržoasní rodiny v závislosti kapitalistického vývoje a úlohy maloburžoasní třídy v něm. Současně v kulturně-kritické rovině, ve širavých sa-

SOCIOLOGICKÝ RADIUS ŽENY TŘÍDY ÚŘEDNICKÉ

lásky

DO MANŽELSTVA VSTUPUJE
S VĚKEM

přemýšlení o starosti
zdraví - rodinné

TATO ŽENA RODI SE ZDE, STARNE A UMŘÍ V
RETĚZE POVINNOSTI HOSPODYNE

NEDOSTATEK

PEŠTUJE SPORT

OBČASNÝMI MOŽNOSTMI ROZPTÝLENÍ, BAVÍ SE, VZDĚLÁVA SE, PĚSTUJE SPORT

stáří

mládež

věry

naděje

PANENSTVÍ A VĚNO

IDEÁL

koji

své děti a jest pečlivou matkou

tirách a frivolních formách galantní literatury se ukazuje, že navenek i při posvátném buržoasním pojetí manželské věrnosti, značná část buržoasních žen, při všech morálních sentencích o čistotě svědomí, víry, naděje a lásky, zná, a do značné míry i absolvuje jejich převrácené, opačné hodnoty a formy.

Buržoasní žena věří v heslo: „Neshromažďujte poklady, které zloději ukradnou a rez sežírání“, ale je si zároveň vědoma, že peníze jsou nejbezpečnějším základem rodiny. Považuje děti za „štěstí rodiny“, ale může jejich počet — a také tak činí — regulovat. Slibuje „věčnou manželskou věrnost“, ale často ji považuje za vyměnitelnou podšívku pláště plnění manželských povinností.

V prostředí „stylového“ nábytku, dekorativně přeplněného kraječkovými pokrývkami, paravany, přehozy, závěsy a vázami — obyčejně souvenýrové, konfekční, eventuálně samovýrobní proveniencí a pochybného vkusu — a způsobech životního vystupování, chování a vystupování, t. j. ve smyslu měšťácké „etikety“, **rodí se, žije, stárne a umírá maloburžoasní žena v řetěze povinností matky a hospodyně, ulehčujíc si je — ovšem velmi různorodě — občasnými možnostmi rozptýlení, zábavy a vzdělání.** Sije, vyšívá, čte, chodí do divadel, koncertů, výstav atd., pěstuje sport, ale také plete a háčkuje dětem a mužovi užitečné svetry, punčochy atd. Uháčkované rodinné štěstí, upletená rodinná spokojenost.

I buržoasní ženy — hlavně z maloburžoasních úřednických, učitelských a podobných vrstev — prožívají během svého života konflikty pokryteckého měšťáckého životního slohu, konflikty mezi oním idealisováním ženy jako představitelky „krásy a lásky“, mezi spekulací s její netknutou předsvatební panenskou tělesností a tvrdou skutečností služebných ekonomických a tělesných povinností matky, domácí hospodyně, hospodářsky pasivně závislé na manželovi a i jeho jiných osobních vlastnostech a sklonech.

I měšťácká ženská nasládlost a unylost často těžce zakrývají potlačovanou frivolnost, t. j. zábrany deformovanou touhou po plném sexuálním využití a zcela ve shodě s obdobnými aspekty měšťáckých mužů, je pro maloburžoasní třídu latentním úkazem — zvláště u mnohých stárnoucích manželství s rozdílným vzájemným věkem — dramatickým způsobem obnažujícím vědomou faleš dvojité morálky životního slohu této třídy.

Kapitalistické rozvodové a rozlukové zákony a předpisy — jsou přirozeně více méně způsobeny měšťáckému pojetí

rodiny a dávají zpravidla značné možnosti zakrývání skutečných příčin manželských konfliktů.

Obzvláště žena se pak jeví jako oběť neustálého předstírání, klamu a sebeklamu, obětí oněch měšťáckých morálně-společenských kazajek měšťácké pruderie, kazajek, které v případě ženy nabývají i oněch typických forem buržoasního ideálu „ženské krásy a lásky“, daných (viz inseráty a vyobrazení v reklamním denním tisku) dámským korsetem, jako pohárem pro horké srdce lásky a hlavně pro „vzrůst a vytvoření bujného poprsí rozkoše“.

Své děti buržoasní žena kojí a je jim zpravidla pečlivou matkou. Je strážkyní rodinného domova, se všemi jeho třídně idealisujícími, etisujícími a fetišisujícími symboly. Na těžší práce má buržoasní žena služebnou, domestikku. Z přemýšlení o starostech často ztrácí rozvahu, podléhá nervose. Jádrem měšťáckého pojetí rodiny a ženy opředené zmíněnými morálními, fyziologickými, biologickými, psychologickými, sociálními, etickými a i ekonomickými konvencemi, je též, že muž je život zabezpečující subjektem a žena pouze nepostradatelným manželským objektem, určeným hlavně pro biologickou realizaci mužovy produkce člověka, objektem, který často nepotřebuje zvláštního vzdělání. Právě na této záměrné nedovzdělanosti byla založena měšťácká mužova rodinná autorita, jakožto živitele rodiny. V souvislosti se sociálně-politickým vývojem, jak pokrokového křídla liberální buržoasie a hlavně pod tlakem politických, sociálních a kulturních požadavků některých politických stran dělnické třídy, došlo postupně téměř k úplnému zpřístupnění všeho (i vysokého) vzdělání ženám. Ve využití těchto výdobytků v praktickém i rodinném životě uplatnily se pak právě nescetné vzdělané měšťácké ženy (učitelky, hospodyně atd.), organisující různá reformační a emancipační hnutí, instituce a ústavy, uplatňující v nich reálné formy snah pro znovuzrovnoprávnění ženy s mužem, po osvobození ženy z konvenční měšťácko-rodinné závislosti a izolovanosti. I když její skutečná rovnoprávnost může být zabezpečena jen jejím právem na začlenění do komplexního společenského procesu — nejmé do výrobního sektoru — je třeba i tyto liberalisticko-měšťácké emancipační ženské snahy považovati za životní pokrok, napomáhající změnit mrtvolný rozklad v obrodný proces.

I měšťácká žena tedy dramatičtěji proces vystřízlivěním, byť s řadou často spíše dramatických psychologických utrpení, než jen materiálních obtíží.

XXXII. Sociologický radius ženy kapitalistické třídy

Akciová komedie nadbytku.

Od pečlivě omývaného prsu v obrušě sterilisované bílé haleny najaté prvotřídní kojné, pod odborným dohledem stálé ošetřovatelky a eventuálně lékaře, v rozkošné posloupnosti přepychové výbavy batolete, nese péče o mladou dívku velkoburžoasní třídy všechny znaky příští — dámy.

I základní dětská a dívčí hygiena nabývá záhy charakteru bohaté a rafinované kosmetiky. Luxus a komfort projevuje se ve všech postupných formách zhýčkané výchovy s uplatňováním všech aspektů individuální nadřazenosti a svrchovanosti.

Poměrně záhy se přistupuje ke společenské výchově s výrazně třídními aspekty; nejdříve ve smyslu společenského chování (etikety) a pak v konvenci, t. j. znalosti hlavně cizích jazyků. Domácí učitelé jazyků, hudby, kreslení, tělovýchovy, sportu, tance, rytmiky, atd., tvoří permanentní řadu předcházející i doprovázející zákonné absolování základních veřejných a vyšších státních škol. Velmi často tyto školy nahrazují domácí učitelé a odborníci — a jen závěrečné zkoušky na státních učilištích. Vzdělání se pěstuje jako záliba, nikoliv předpoklad životního povolání.

Dívčí dospívání v jemné a dráždivé pavučině nejen luxusních a komfortních zařízení, ale i fyziologicky a mentálně formovaných životních úkonů a procesů ve směru individuální nadřazenosti a svrchovanosti.

Provdání kapitalistické ženy je složitou záležitostí hospodářsko-právní. Věno zabezpečené jednak odkazy, rodinnými dary v hotovostech, nemovitostech a pozemcích, ve vlastnění výrobních a obchodních podniků, cenných státních papírů, akcií atd., je předpokladem manželství, nezbytným požadavkem rodiny, rodu, třídy. Provdání neznámá jen nové příbuzenské svazky, ale i záměrně budované nové obchodní, bankovní a finančně-mocenské spojení a vztahy.

Manželství je součástí rodinně-hospodářské životní politiky.

„Akciová“ a „bursovní“ manželství jako podhoubí dravého charakteru mužů této třídy kapitalistických podnikatelů, finančních magnátů atd.

Kapitalistická, finančně-mocenská manželství jako obdoba feudálních, dynasticko-aristokratických manželství.

Panenská žena není zvláštní hodnotou, ale za jistých okolností získatelnou a formálně předstíranou a i umělým způsobem ošetřovanou ozdobou.

Provdaná žena této třídy je vždy právně i hospodářsky samostatně disponujícím subjektem, se všemi možnostmi obcházení svých povinností i manželských. Ve společenském životě je „representantkou domu“ s četným služebnictvem pro všechny procesy bydlení a bytové. Rodinný a společenský život této ženy, podchycený v nesčetných dílech ekonomicko-sociálních, analyticko-vědecké a kulturně-umělecké literatury a tvorby, je charakterisován třídními až nepřehledně diferencovanými požadavky a nároky bezpečného a blahobytného života, nejvyššího vědomí a sebevědomí o své sociálně-mocenské nadřazenosti a svrchovanosti, požadavky stupňovanými do nejexklusivnějších forem rozmařilosti, požívačnosti, rozkošnictví a i prostopášnosti.

Přímým odrazem toho jsou kapitalistické způsoby bydlení, konkrétně řečeno byt a úloha ženy v něm. Městský byt v paláci nebo vila, venkovský byt v zámečku, vile, chatách různého typu (weekend, lovecké chaty), camping, jachta atd., jsou jednotlivé bohatě odlišné bytové útvary komplexního bydlení této třídy. V těchto útvarech probíhá rodinný život ženy této třídy.

Domácími pracemi pro rodinu se nezabývá. Své děti nekojí, dává je však pečlivě ve smyslu dříve uvedeném vychovat.

Tato žena se rodí, žije, stárne a umírá s náramkem společenských povinností, hledí si svůj život a hlavně aspekty mládeži všemi umělými prostředky prodloužit, od kosmetických úprav až k lékařským zásahům.

Její stáří je pravidelně vždy hospodářsky plně zabezpečeno. Zanechává dědictví, odkazy.

Ukazuje se tedy, že proletářská žena otročí bytu, maloburžoasní žena slouží bytu, a že jedině kapitalistická žena, užívající byt, není dotčena jakoukoli vslužbou k němu, majíc pro tuto služebnost — služebnictvo.

Nejen omezení, ale úplné odstranění služebnosti k bytu a hlavně žen pracujících vrstev a tříd — je z hlavních motivů organizace nového bydlení a bytů, kde ovšem služebnické lidské síly musí být nahrazeny vhodným mechanickým zařízením a dnešní lidské společenské, třídní subjekty a objekty musí být odstraněny.

Odstraněním služebnosti k bytu není míněn nezáměr o úkony bytové služebnosti, ale naopak, zájem o jejich techniky i provozně vyšší a jednotlivce — v našich poměrech většinou ženy — nezotročující formy.

XXXIII. Rodina

Rodina svatá — o níž mluví svatí otcové,

Rodina lidská — o níž mluví sociologové,

jsou dva protiklady symbolu a skutečnosti.

U proletariátu je pravidlem poměru k ženě láska, bez rozdílu, je-li tento poměr oficiálně koncesován či nikoliv; zde jsou odstraněny všechny základy klasické monogamie. **Není tu vlastnictví**, k jehož zachování a dědění přece byla monogamie a vláda muže stvořena a proto není důvodů, proč by nadvláda muže měla existovat. Nejsou tu ani prostředky pro ni. Občanský zákoník, který nadvládu mužovu chrání, existuje jen pro majetné a pro jejich styk s proletáři; předpokládá peníze a proto nemá platnosti pro poměr chudého dělníka k jeho ženě.

Od té doby co velkopřemysl vyhnal ženu z rodiny na trh práce a do továrny a učinil z ní spoluživitelku, a často i živitelku rodiny, pozbyl poslední zbytek nadvlády muže v proletářském bytě svého podkladu. Tak rodina proletářská není již v přesném významu toho slova rodinou monogamickou, byť by v ní vládla nejvášnivější láska a nerozborná věrnost obou manželů. Právě proto také věční průvodci monogamie, hétérismus a cizoložství hrají tu celkem nepatrnou úlohu. U středostavovských a vyšších vrstev je naproti tomu sexuální (manželský) poměr ženy a muže koncesován nejen četnými formami zákonných úprav legálně monogamického rodinného soužití (manželství, rozvratu a rozluky atd.) a k ochraně vlastnictví a z toho plynoucích potřeb jeho udržení a dědění, ale i nesčetnými právními, společenskými a i morálními modifikacemi — zakrývajícími, ale tím právě umožňujícími trvalé průvodní zjevy — jako cizoložství nejrůzněji odstupňovaných způsobů. Buržoasní manželský trojúhelník (manžel - manželka - milenec; manželka - manžel - milenka) je typický zjev buržoasního polo-světa.

Typické buržoasní monogamické rodinné soužití představuje postupný souhrn životních procesů rodinných

příslušníků (dětí, včetně rodičů), vývojový proces od založení zákonem registrované rodiny, narození a výchovu dětí až do jejich dospělosti. Odchod dětí z rodiny děje se jejich existenčním osamostatněním (eventuálně zabezpečením) a jejich hospodářským vybavením vybavou, věnem, dědictvím atd. Do vybavení nových manželství patří také potřeba nového bytu.

Zabezpečování bytu pro děti je důležitým motivem buržoasní péče o děti. Vznikly proto ony nesčetné formy rodinných bytových a domovních útvarů, tj. ony jedno- až dvoupatrové domky, dvou- až čtyřbytové vily a domy, které hlavně v maloburžoasních vrstvách umožňují ženatým a provdaným dětem bydlet v samostatných bytech a v blízké souvislosti s rodiči (dožívání patriarchálních vztahů).

Zákonná konvence měšťanského monogamického rodinného soužití se však postupně projevila a upevňovala i v rodinném soužití proletářských rodin. Byť po stránce hospodářské a společenské se značným okleštěním, i proletářské — hlavně kvalifikovanější vrstvy dělnické postupně přebírají a pro sebe uplatňují tuto buržoasní koncepci rodinného soužití, a hlavně její maloburžoasní modifikaci včetně bytových — také v podstatě prostorově a technicky okleštěných — forem rodinného soužití a přirozeně s oněmi aspekty morálního a sexuálního života.

Právě tak jako maloburžoasní vrstvy v souvislosti se svou sociálně-prestižní přizpůsobivostí přejímají mnohé, ovšem podstatně okleštěné bytové formy a konvence velkoburžoasie, také pracující vrstvy — a hlavně kvalifikovanější dělnické — přejímají tedy mnohé z vulgarizované formy maloburžoasního bydlení; nejen tím, že jsou nuceny bydlet ve starých, z bydlení měšťanského vyřazených bytech a domech, ale, že i jejich životní sloh rozvíjí se pod permanentním spekulativně-ideologickým tlakem vrstev vedoucích, snažících se nejen pracovně (existenčně), ale i prostorově (životně) upoutat dělnictvo k životnímu prostředí vyšších kapitalistických vrstev, zaměstnavatelských vrstev. V tomto směru například anglické bytové dělnické kolonie 19. století jsou dokladem této tendence, „fabiánského hnutí“ anglických socialistických intelektuálů a kapitalisticko-liberalistických průmyslových zaměstnavatelů.

Těmto třídním formám rodiny odpovídají třídní standardy jejich bydlení a dokonce třídě odlišné formy jejich lidsky stejných životních úkonů a potřeb.

svatí, o niž
mluvi svatí otcové.

RODINA

o niž
mluvi sociologové.

XXXIV. Otázka bytová a populace

Zásady, tendence a požadavky populace a jejího kvantitativního a časového vzrůstu, ačkoliv jsou velmi rozdílné vzhledem k národnostním, sociálním, státním i ekonomicko-politickým vztahům, jsou humanisticky koordinovány, pokud nevedou k vyhnutí určitého etnického, eventuálně národnostního celku.

Ačkoliv světový vývoj ukazuje permanentní světový populační růst — děje se tak velmi nerovnoměrně, v neprospěch nejen některých národů, ale i společenských tříd a vrstev v jednotlivých národech.

Otázku populace staví si vždy nové politicky a hospodářsky osvobozené státní celky. Ukazuje se, že nejen kultura umožňuje, ale civilizace utváří neustálé nové nutnosti a možnosti existenční práce. Nesprávná, asociální dělba práce tyto možnosti ovšem značně deformuje.

Ze stanoviska humanistického možno mluvit o žádoucí a nežádoucí populaci, t. j. o populačním vzrůstu podloženém a nepodloženém vznikem životních existenčních prostředků a možností.

Protože v mnohých civilizovaných a kulturních průmyslově vyspělých národech a státech rozvíjí se dnes poměrně

prudký civilizační a kulturní pokrok založený na vědě a technice, je nejen přirozená populace, ale i její zvyšování chápáno jako kladný a žádoucí vývojový jev. Není tomu však všeobecně.

Populační vývoj a hlavně jeho kvantitativně a časově perspektivní vývoj se utváří ze základních determinant výstavby životního prostředí a všech jeho zařízení technických, sociálních, výrobních, spotřebních, materiálních i duchovních. Proto i u nás problematika zvyšování populace, konkrétně řečeno porodnosti žen, je předmětem zvláštních průzkumů a velická úmrtnost dětí ve vrstvách sociálně slabých předmětem zvláštní sociální péče.

Snažíme-li se o zvýšenou populaci, musíme se nejdříve zcela realisticky seznámit se všemi faktory, které přímo i nepřímě, kladně i záporně působí na vzrůst jednotlivých rodin a celků.

Zvýšená populace není jen speciálním úkolem našim a tím méně novým; je však úkolem, o který ztroskotala sociální politika mnohých režimů a národů prostě proto, že tak jako přirozený vzrůst populační nemusí býti vždy v některých směrech žádoucí, ani plánovitě podnícení zvýšené populace nemůže býti vždy pokrokem a udržitelným zařízením, jestliže by odporovalo zásadám sociálním, hospodářským, mravním a kulturním. Vidíme, co vše podniká nacistický režim, aby zvýšil populaci německého národa, maje za cíl vytvořiti z Němců ovladatele Evropy. Viděli jsme, jak nacistický režim přizpůsobuje rasové teorii svůj světový názor a jak pro realizaci vyšší populace nacistická německá ekonomie nejzrůdnějším způsobem argumentuje a vyhledává všechny složky a důvody, jež by byly schopné donutiti německý národ k intenzivnější, v pravém slova smyslu plemenitbě. Z německé ženy vytvářena jest lidská samice, určená k potěše bojovníků a k rodění bojovníků dalších. Celý vzdělaný svět odsuzuje tyto vulgární populační metody, založené na rasově zneužitím eugenickým výběru, jehož odstrašujícím dokladem zůstávají spisy Darréovy o stupních a typech německých žen, jejich plemenných schopnostech atd.

Je-li takto na jedné straně vulgárně řízená populační politika zavřenímhodná i neudržitelná, na druhé straně naprosto neúčinnou zůstává idealistická populační politika, která sice oslavuje mnohodětné manželství, ale nemá schopnosti vytvořiti pro skutečné množství nových lidí hospodářské a kulturní zabezpečení a vskutku kulturní a vývojově vyšší odvodnění.

Naproti tomu však stejně tísnivým problémem je nekontrolovatelná populace sociálně nejslabších proletářských a zemědělských, z různých stránek víceméně zaostalých vrstev. Právě tak jako chudoby a bídy přibývá u nás od západu k východu, právě tak v tomto směru vzrůstá populace a největší populace doznávají hospodářsky a kulturně nejzaostalejší kraje východoslovenské a podkarpatské současně při největší úmrtnosti kojenců a dětí vůbec. Množství rozporů a protikladů v otázce populační obyčejně způsobuje chybné nazírání na otázku populační tím spíše, že skutečná péče

o vzrůst národa nebyla vždy založena na skutečné vědecké znalosti všech podmínek, vzrůst národa řídicích k celonárodně humanistickému užítku. Nejrůznější spekulace mocenské, politické a třídní rády často i pod maskami sociologických posudků zasahují do populační politiky, která však vždy ztroskotává, protože skutečné příčiny, zavinující nežádoucí a bědné důsledky početné populace (velké množství dětí rodin hospodářsky nezajištěných, neodpovědnými rodiči špatně vychovávaných), nejsou odstraňovány a nové hospodářské a sociální podmínky pro vzrůst rodin dětmi početných a hospodářsky zabezpečených k lepšímu životnímu slohu nejsou odpovědně vytvářeny.

Mnohé naše sociální zákony a předpisy, mající přímý a nepřímý význam pro populaci, jsou často sociologicky nedomyšleny a proto prakticky neúčinné, dokonce škodlivé. Tak hned předpis o nejmenším rodinném bytě. Ten je vyřízen jednoduchou větou, že byt nesmí býti plošně menší než 40 m². Naproti tomu, kdo chce u nás chovat plemenného býka, musí zříditi chlév s předepsanou šířkou a délkou stání pro býka, stání pro krávu opět ve vyznačených rozměrech; předepsány jsou rozměry prostoru pro připouštění, je pamatováno na místo pro odstavené mládě, na obsluhovací chodníky, osvětlení, větrání atd. Celkem podrobné předpisy o jakémsi rodinném prostoru, pohříchu jen pro hovězí rodinu. Naproti tomu v předpisech o nejmenším lidském příbytku, mimo celkové velikosti, nejsou předepsány žádné závazné detailnější směrnice, vyjadřující péči o sociologický, fyziologický, biologický a kulturní proces rodiny byt užívající a jednotlivých jejích členů. Ze srovnání vychází sociologická nedomyšlenost technického zařízení, vydávajícího se za zařízení sociální a humanistické.

Ačkoliv náš národ netrpěl nikdy nadpřilíšnou populací a v druhém desetiletí republiky populace dokonce rapidně upadá, v dnešní době hospodářské poválečné krize jsou přesto existenčně ničeny — relativně daleko hůře z nejširších vrstev — právě rodiny s větším počtem dětí, aniž se pro ně něco zvláštního a účinného se strany státu vykonává. Vidíme pak, jak vzniká úkol ubydliti lidi, kteří nemají práci, jež jim vzhledem k dnes vládnoucí hospodářské a sociální ideologii ani dána býti nemůže. Vzniká úloha tzv. bytového minima pro lidi existenčního minima, tj. nejmenšího bytu, splňujícího sice jen nejvulgárnější požadavky, ale finančně přístupného lidem minimálních a pravidelně nezajištěných hospodářských možností. Vidíme, jak zase u rodin početnějších tento byt vede k ještě tísnivějším a bědnějším nedostatkům právě pro zvýšený počet členů rodiny. Nezadržitelné klesání existenčních podmínek způsobuje pak další oklešťování navrhovaných bytů, až se dokonce dochází k zrušné úloze vytvořiti bydlení pro ty, kteří vůbec nemají trvalých existenčních pracovních a hospodářských možností k bydlení v dosavadních vžitých formách bydlení. Chce se vytvářeti tzv. „obvodová sídliště“, tj. domky podle určitého návodu, z levnějšího materiálu, vlastními obyvateli rukodílně vystavěné, se zahrádkami pro pěstování brambor a zeleniny,

doplňujících stravu, kterou si může v nejmenší míře nezaměstnaný opatřit ze „státní podpory v nezaměstnanosti“. V kulturnější části proletářských a chudnoucích vrstev, ohrožovaných i ve svém bydlení dříve uvedeným vývojem, vede to k notorickému snížení populace; v té části nejšířších sociálně slabých vrstev, kde přesto tím populace zvláště neutrpi a dokonce vzrůstá, děje se tak ve smyslu neblahého vzrůstu lidského materiálu pro nemocnice, opatrovny, policejovny a i káznice a věznice.

Má-li tedy být zvýšení populace po celek národa skutečně kladným zjevem, musí být odůvodněno sociálně-ekonomickými, konkrétními, lidsky žádoucími, pravdivými a mravně vyššími podmínkami a musí být pro ně uskutečněna konkrétní zařízení včetně úměrného množství bytů. Musíme si být vědomi, že každá populační politika, jež slibuje krásnější život těm, kteří se o populaci zaslouží větším smyslem pro mateřství nebo otcovství, ale slib neplní, je podmínkou protilidovou, všeobecný životní standard spíše snižující než zvyšující, obyčejně pravý, jen politický úmysl zatajující.

Nekvalitní populační růst s nízkým životním standardem nám nemůže být cílem, protože dříve či později by se projevil toho neblahé sociální a hospodářské důsledky. Dnes neběží jen o větší populační vzrůst, nýbrž o současné zabezpečení vyššího životního standardu všem vrstvám pracujícího lidu na podkladě vyšší výrobní produktivity a spravedlivější účasti nejšířších vrstev na jejich výsledcích ve smyslu socialistické koncepce. Jen z těchto předpokladů vznikne kvalitní, ale reálně únosná bytová forma pracujících vrstev.

Sovětský svaz ukazuje na rozdíl od dnešního nacistického Německa, že populační rozvoj ve smyslu sociálně pokrokovém je přirozeným důsledkem a souběžně se vyvíjejícím úkazem správné politiky hospodářské a sociální. A opačně, kde není spravedlivé a správné existenční podmínky vytvářející politiky, nedochází ke zvýšení populace, anebo ve smyslu nežádoucím, tj. k populaci deformované, nekvalitní, bédné.

Za těchto podmínek je tedy vidět, že základní složkou větší populace, žádoucí ve smyslu vyššího sociálního standardu, je dostatek řádně a spravedlivě honorované práce, existenční ochrana pracujícího člověka (národní pojištění, starobní, úrazové, zdravotní atd.) a konečně existenční svoboda. Teprve na tomto základě mohou k účinné platnosti přijít složky ostatní, podporující víceméně aktivnější růst populace.

Špatné bydlení sice nežádoucí populaci vždy nesnižuje, ale může vážně snížit a ohrozit populaci tam, kde jinak jsou všechny ekonomické a sociální podmínky kvalitního populačního růstu.

Zvýšená populace znamená místo mužů a žen mít více otců a matek. To znamená na jednotlivcích více hospodářských, biologických, pracovních i mravních povinností. Zejména mateřství znamená stále ještě mnoho těžkých životních procesů, které dosud nejsou všem ženám různých sociálních vrstev stejně snesitelné, a naopak pro různé vrstvy jsou různě

tísnivé. Pro zvýšení populace je bezpodmínečně třeba zákonem se postarat o zvláštní a daleko větší ochranu těhotné ženy nejen ze stanoviska hospodářského, biologického, ale také kulturního, aby ženy, vázané dětmi, nebyly automaticky vyřazeny z kulturního dění, neboť to je příčinou, proč velká část právě inteligentních pracujících žen se vyhýbá mateřství.

Populace neznamená jenom porody, tj. zdařilý vznik člověka, ale i potraty. Ani odborná veřejnost není si často vědoma, kolik průměrně připadá potratů na jeden porod. Lze říci, že potratů je více ve vrstvách s větší porodností, a přitom potraty v těch vrstvách mívají horší následky. Populační systém jednoho až dvou dětí, nejbližší celkem vrstvám hospodářsky nejzabezpečenějším a také nejkulturnějším, je systémem do značné míry biologicky nepohodlnějším. Žena v takovém případě je celkem v těhotenství tři čtvrti až jeden a půl roku při nejmenším počtu potratů.

Naproti tomu ve středních rodinách s větším počtem 4—5 odchovaných dětí je žena v těhotenství podle statistických šetření 5—6 let, čítajíc v to sice délku těhotenství pro děti zemřelé, ale nikoliv čas potratů. Matka rodí v těchto vrstvách průměrně 10—15 let, což také odpovídá lhůtě růstu rodiny, jež roste postupně právě tak jako počet jejích hospodářských požadavků a hospodářských možností. Ale i v těchto rodinách se setkáváme se značným množstvím utajených potratů.

V rodinách dělnických a proletářských žena rodí 25—30 let; 10—11 roků je v těhotenství a přitom dochová v průměru jen 4—6 dětí. To znamená velkou úmrtnost jak kojenců, tak dětí starších. Taková žena žije značnou část svého věku ve stavu tělesné i duševně nenormálním, trvale zhoršovaném hospodářským nedostatkem. Taková proletářská rodina během 20—30 let svého růstu mění několikanásobně svou početnost i zvrtným způsobem. Dcery se vdávají, když matka má ještě dítě u prsu. Rodina sice dlouho vzrůstá, ale velmi trpí úmrtností dětí — a přitom po mnoha porodech a potratech nekončí jako rodina nejméně. Z nedostatku hospodářských prostředků obývá malá i velká proletářská a sociálně slabá rodina stejně malý byt a dochází k přeplnění bytu. Pro takovou rodinu není pak možno za trvajících hospodářských poměrů vytvořit ekonomický byt také pro přílišnou nestabilizovanost rodiny a únosný byt pro její hospodářskou slabost. A tak přece jen nedostatky sociální a hospodářské nutí kulturnější a aktivnější část nejšířších vrstev lidových k omezení populace, vedou k zvýšenému množství potratů s těžkými, ale zatajovanými důsledky pro zdravotní stav žen. Malý byt tomu silně napomáhá, nemluvic o tom, že nedostatečnou výbavou těchto bytů trpí několikanásobně ženy-matky, jsouce často zbytečnými vulgárními pracemi zbařeny minimálně účastí na kulturním životě. A tak dochází k onomu typickému zjevu, ke ztrátě zájmu žen-matek o veřejný a kulturní život. Mateřství, zvláště když děti odrůstají — přes nejkrásnější platonické oslavy — je neúměrně těžkou obětí mnohých žen přinesenou „životu v zájmu života“.

V té části nejbědnějších lidových vrstev, kde nevyhovující byt nezmenšuje populaci, stává se přeplněnou brlohovou kolébkou, nikoliv proletariátu, ale spíše lumpenproletariátu. Mluvíme-li tedy o zvýšené populaci, musíme nesporně vycházet z dnes nejdosažitelnějšího zabezpečení existenčních a pracovních podmínek těch, kteří zvýšenou populaci mohou uskutečnit. Také v otázce bytové musíme uplatnit všechnu péči a zvýšené požadavky rodičů; nejen koupelny s vanou, ale i s vymyvadlem nutno pokládat za daleko nepostradatelnější pro hygienu matky než pro hygienu ostatních žen a mužů. Bydlení dětí se nedá nadále odbývat tak jako dosud. Nejskromnější diferenciaci rodinného bytu, nebrzdící populaci a nezvulgárnějící rodinný život početnějších rodin je: jeden pokoj pro děti, jeden pro rodiče a třetí pokoj pro všechno ostatní, kromě kuchyně a příslušenství. Nadále zůstává ovšem řada požadavků nezpracovaná, např. diferenciace dospívajících dětí podle pohlaví atd.

Bytovou politikou možno zvyšovat životní úroveň rodin, majících význam pro populaci, aby populace vedle své kvantitativnosti byla také kvalitní. Větším včleněním žen do pracovního a výrobního procesu vznikají sice nové podmínky (časové, hospodářské, procesuální, kulturní atd.) pro bydlení a jeho organizační a technickou formu, ale zdaleka tím nemíží život rodinný, nýbrž pouze jinak se formují úkony a vztahy rodinného soužití.

Stále vzrůstající počet rodin, kde muž a žena pracují nejen z důvodů existenčního zabezpečení, ale prostě z vyšší vývojové nutnosti, vynucuje si pomalu, ale nezadržitelně, nejen nově ustrojený byt, ale i novou organizaci celého bytového objektu. Místnosti pro děti přes den zaměstnaných rodičů, racionální úklid bytu a obsluha, příprava jídel a doprava do bytu, péče o prádlo atd. jsou základní požadavky, vyrůstající z nového životního slohu lidí, majících také zcela nové časové rozčlenění dne, které však nemohou již být splněny ve starých a dalších adaptacích neschopných půdorysných bytových normách. Vede to k bytovým typům, kde pro velkou část dřívějších individualizovaných úkonů musí být vybudována zařízení souhrnná, strojně a průmyslově organizovaná a vybavená. Je jenom třeba najít správné vývojové stupně ve shodě s konkrétními podmínkami a potřebami.

Ani nová forma rodinného života neodhodí požadavky, které v lidstvu jsou stále živé a které vycházejí ze životních provozních vztahů, tj. vztahů mateřských, otcovských, dětí k rodičům, citových, mravních, psychologických a i společenských. V novém rodinném uspořádání autorita rodiny bude podstatněji vyvažována autoritou společnosti, hlavně v úseku hospodářském. Péče o fyzickou i mravní výchovu dětí, jejich vzdělání a existenční zajištění stále větší měrou přejímá od rodičů společenský celek. Nicméně právě nejvyspělejší společnost umožní, aby v zabezpečené a v těžkých starostech o děti zbařené rodině mohly se rozvinout kulturní, mravní a citové vztahy do nejvyšších vývojových forem.

Typickým zjevem byl a dosud je **nizký časový koeficient** u mnohých povolání vedoucí k **nedostatku času pro uspokojivé časové využití bytu**, tj. bydlení, a opačně **velký časový koeficient**, vedoucí k **přespílišnému vázání bytem**. Zde také bytová politika si musí být vědoma, že nejen pro bytovou kulturu, ale i pro populaci nutno se postarat o dostatečný čas k bydlení právě v nejšířších pracujících vrstvách, pro které mnohá užitková kulturní bytová zařízení, i když budou hospodářsky přístupná, byla by zbytečná, protože časově nepoužitelná. Avšak právě dnes vidíme, že jsou to vyšší a složitější okolnosti, které vytvářejí časový koeficient. V době počátečního budování Sovětského svazu vedlo všeobecné zapojení pracujících k požadavkům bytovým, **zmenšeným skoro na požadavky spánku a osobní hygieny**. Sovětští architekti, považující pak toto zapojení za trvalé, propagovali v důsledku toho neekonomičtější formy kolektivních domů s bytovými buňkami. Vývojem se však ukázalo, když pracovní a organizační poměry v Sovětském svazu se zpevňovaly a ustálily, že velká část lidí získala také více času pro sebe samu, a znovu se vynořily větší požadavky na výstavu a zařízení bytu. Nerozlučitelně s tím souvisela také možnost nejbezpečnějšího vývoje populačního, která v počátečním přehlížení významu bytu byla dosti ohrožená. Z toho vidíme, jak časové možnosti (se sociálním, výrobním a politickým pořádacím vlivem) působily na bytovou formu a jak zase tato forma stává se kadlubem pro nový rodinný provoz a populační vývoj.

Lze tedy říci, že bytová otázka, jakožto otázka sociální má veliké množství skladebných složek, a jest také v úzké souvislosti s populací, kterou může nesporně podporovat, ale také, což se velmi často stává, ve skutečnosti poškozovat. Bytem byly také pracující vrstvy často záměrně nuceny k různým sociálním, hospodářským a politickým služebnostem, a tedy i k populaci. Ukázalo se to však natrvalo neudržitelné.

Zbaviti byt jeho asociálního zneužívání je také součástí sociálně spravedlivé politiky. Svobodný pracující občan v únosném, úměrném bytě je nejbezpečnější složkou životně zdravé a zvýšené populace.

Humanisticky žádoucí, spekulativně nedeformovaná, s vývojem kultury a civilizace organicky přirozeně související populace může být zákonitým zjevem nejpravděpodobněji jen v socialismu, ve společnosti zbavené třídních egoismů a mocenských záměrů. Jedině při takové populaci, kdy zrod člověka nebude ani náhodou nebo „nutným zlem“ pohlavního styku, kdy budou dány podmínky svobodné touze rodičů mít děti, možno také mluvit o přímé souvislosti bydlení a bytu s populační otázkou, neboť byt je oním prostorovým soukromím, v němž i reprodukce člověka má všechny ony podmínky svobody, vůle i touhy, které zrození člověka odlišují od zrození živočicha. Přirozeně, že dosavadní buržoasní a u nás převládající prostorový typ manželské ložnice — architektonicky řešený v různých stupních mentality i hospodářských možnostech — není zdaleka již zcela dosta-

čujícím pro nové formy a způsoby sexuálních a erotických vztahů, jímž moderní objevy i prostředky dávají nové složité psychologické výhledy. Avšak i nehlubší analýza této problematiky dodnes nepřesvědčuje o tom, že by zrod člověka neměl být vázán na citové humanistické životní aspekty, že erotický a sexuální život bude vyšší, oprostiv se od psychobiologických podnětů ve zrození člověka, jímž odpovídá svobodné soukromí, a byt jako jeho prostorový, časový i psychicko-ekonomický výraz.

Avšak právě tak, jak se svého času uvolňoval občanský byt od kuchyně jako centra bytového provozu a konstituoval se na obytném společenském pokoji jakožto centru bytu, právě tak možno uvažovat o významu uzavřené manželské ložnice, která dosud v převážném množství našeho bydlení tvoří nejen mentální, ale i výrazné druhé jádro, se všemi živými, ale i atavistickými životními znaky, a dáti manželsko-erotickému styku nové prostorové i provozní formy.

Když se dnes (nejčastěji z důvodů ekonomických) likviduje stará forma manželské ložnice — jako téměř celý den uzavřeného prostoru — a počítá se s manželskými gauči umístěnými v obytném pokoji, sloužícímu přes den celorodinnému provozu, vidíme, že se zdaleka nedostává prostorového klimatu, psychicky úměrného perspektivně vyšším formám sexuálního života. Prostoru, jež má na mysli architektura jako nová věda, rušící dnešní rozdíl sfér citu a rozumu, prostředky dnes ovšem ještě ne zcela jasnými.

Lze však předpokládat, že jako postupující kultura a civilizace v městském životě podstatně změnila přírodní rytmus dne a noci, denní bdělé aktivity, nočního klidu a spánku se všemi důsledky v humanistickém životním prostředí, i v bytovém prostoru oběma těmto časovým intervalům budou dány nejen nový poměr a rytmus, ale i formy v souvislosti s tím i sexuálnímu styku rodičů, odkázanému dnes na noční temnotu, často i bédnou zakrývající izolovanost. V souvislosti s dnešním a budoucím vývojem techniky i produkci člověka dostane se nových dynamicky prostorových sfér a podloží na místě dnešních statických postelí, gaučů atd. I tato obraznost nebude vymýcena z reálné architektonické projekce.

Konkrétní význam této architektonické vize — zítřka možné skutečnosti, vyplývající z nového životního slohu — spočívá však v tom, že podstata bydlení nespočívá jen v organizaci životních procesů, ale v prvé řadě v tom, aby jakákoliv jejich organizace, ať kolektivní nebo jiná, nezničila základní právo lidského jedince na celoživotní rozsah osobní svobody, osobního soukromí a jejich práva spoluúčasti na tvorbě nových lidí, lidské společnosti.

Pokud pak i reprodukce člověka, která není ovšem dána jen motivy soukromí životně-tělesného libida jedinců, ale i zájmem celospolečenským, neodcizí se svobodě jedince, jeho soukromému prostoru a jeho slasti, bude mít i zrod člověka vedle biologických, stále více těch psychických genů, jež lidstvo povznášeji do stále vyšších poloh.

XXXV. a XXXVI.

Vzrůst rodiny

Vzrůst proletářské rodiny nedá se za nynějších hospodářských poměrů a vládnoucí ideologie soběstačným a uzavřeným bytem plně respektujícím vzrůst rodiny, uspokojivě podchytit. Časově dlouhý a neuměřený vzrůst dnešní proletářské rodiny, veliký, avšak nestálý počet dětí se všemi důsledky nedostatečné péče, výživy, výchovy a vzdělání, nutnost dětské práce a výdělku pro existenci rodiny, minimální mzdy stačící jen pro obnovení vydávané fyzické síly otcovy či matčiny a tlak vládnoucí ideologie k domácímu provozu rodiny jsou fakta, jež nelze uvést bez konvenčního charitativního pokrytectví v soulad.

Výsledkem těchto vyvíjejících se fakt je akumulace bídy proletářských rodin, násilně vtlačovaných do okleštěných, ideologicky i životně jí cizích bytových forem, odpovídajících třídám vyšším.

(Výsledek šetření v domě na Vranovské č. 9 v Brně):

Byt č. 22: soběstačný, uzavřený, sestává z pokojů a kuchyně. V pokoji postavena dvě manželská lůžka, divan před lůžky, noční stolky, sedačka. V pokoji spí na jedné posteli otec a matka, na vedlejší dvě děti, na divanu také dvě děti (celkem 6 osob v pokoji). V kuchyni, kde je plynový sporák a vedle toho dodatečně namontovaný obyčejný sporák, spí na skládací posteli, eventuálně na zemi též dvě děti. Celkem v bytě 8 osob.

Vzrůst rodiny středních vrstev nepřekračuje většinou svým rozpětím (počtem dětí) v daném časovém úseku hospodářské možnosti získat příslušný bytový standard (buržoasie). Pro příslušníky této vrstvy zakládající si rodinu, určeny jsou racionální malé byty nájemné, vlastní rodinné domky, dle koncepce „malý byt pro malého člověka“.

Počítá se ovšem s faktem, že časově neroste jen rodina, nýbrž i plat živitele rodiny (úředníci, malí podnikatelé, živnostníci). Touze mladých příslušníků této vrstvy (hospodářsky slabších) vyhovuje, ve shodě s vládnoucí třídní ideologií, typ bydlení ve smyslu koncepce „rostoucí dům“ (Das wachsende Haus).

Vrsvátm starším (hospodářsky již vrcholícím a silnějším) určeny jsou pak ony typické rozvířené formy vícepokojových buržoasních bytů, nejkonvenčnějších to typů dnešní stavebně-stavitelské podnikavosti. Tyto bytové typy má také hlavně na zřeteli dnešní oficiální bytové zákonodárství a praktická soukromá podnikavost, bez zvláštních zřetelů k uplatnění nového typologického, plošného, prostorového a účelového řešení na podkladě hlubších analýz skutečného životního slohu, systematického využití i dnešního technického standardu.

Těmito ohledy zabývá se architektonická projekce jen v menším počtu plánů víceméně určitých veřejných a odborových institucí, narážejíc ovšem při realizaci jak na obtíže soukromě maloživnostenského provádění bytových staveb, tak na nezáměr stavebních velkopodnikatelů. V dnešních hospodářských poměrech však i značná část příslušníků této střední vrstvy rostoucí pauperisací je zbavována možností dosáhnouti při vzrůstu rodiny vyhovujícího bytu a dostavuje se přeplňování bytu i v této vrstvě.

Vzrůst rodiny sociálně vyšších vrstev nečiní nižších obtíží v bytovém standardu těchto vrstev. Je založen na individuální, maximální normě, jejíž rozpětí se stále stupňuje, a to rychleji (luxus, přepych) než jak vzrůstá rodina.

Typické příklady vývoje rodiny v určitém časovém pětiletí: Diagram natality, stabilizace a mortality rodiny.

1) Proletářská rodina (sociálně slabá vrstva)

Během prvních pěti let se rodině narodily 4 děti; na živu zůstaly 2 děti.

Během 10 let se téže rodině narodilo 6 dětí; na živu zůstaly 3 děti.

Během 15 let se téže rodině narodilo 8 dětí; na živu zůstaly 4 děti.

Během 20 let se téže rodině narodilo 9 dětí; na živu zůstalo 5 dětí.

Během 25 let se téže rodině narodilo 12 dětí; na živu zůstalo 7 dětí.

Další děti se už nenarodily.

K trvalé stabilizaci rodiny dochází za 25 let.

Z 25 let manželství a rodiny bylo 12 roků vzrůstu rodiny (v úsecích dle diagramu, t. j. 3 úseky o dvou letech, 6 úseků o jednom roce), v nichž žena byla 10 a 1/2 roku v těhotenství a šestinedělí, t. j. téměř 50 % z 25 let manželství. To přirozeně má vliv nejen na tělo, ale i ducha ženy, matky — hospodyně.

Z 25 let byla rodina v dílčí stabilizaci (4 úseky po jednom roku, 3 úseky o dvou letech, jeden úsek o třech letech) — celkem 13 roků. Jen v této době byla žena v normálním stavu. Zemřelo celkem 5 dětí (v druhém, čtvrtém, sedmém, jedenáctém a dvacátém třetím roce manželství, dvě dvouleté, jedno pětileté, dvě šestileté).

2. Rodina úřednická (středostavovská vrstva)

Během prvních pěti let se rodině narodily 3 děti, na živu zůstaly 3 děti.

Během 10 let se téže rodině narodily 4 děti, na živu zůstaly 3 děti.

Během 15 let se téže rodině narodilo 6 dětí, na živu zůstaly 4 děti.

Další děti se už nenarodily.

K trvalé stabilitě dochází u rodiny za 15 let.

Během této doby se narodilo 6 dětí a zemřely 2 děti. Z 25 let manželství a rodiny bylo 6 roků vzrůstu rodiny (v úsecích dle diagramu, t. j. 2 úseky o 1 roce, 2 úseky o 2 letech), v nichž žena byla 5 a 1/4 roku v těhotenství a šestinedělí, t. j. přibližně 25 % z 25 let manželství. To má přirozeně vliv nejen na tělo, ale i ducha ženy, matky-hospodyně.

Z 25 let byla rodina v dílčí a od 15. roku manželství v trva-

lé stabilizaci (2 úseky o 1 roce, 1 úsek o 5 letech, 1 úsek o 2 letech), celkem 19 roků.

Jen v této době byla žena v normálním stavu.

Zemřely celkem 2 děti (v 11. a 15. roce manželství, jedno desetileté a jedno čtrnáctileté).

3. Rodina podnikatele (kapitalistická vrstva) a systém 1—2 děti. Během prvních 5 let se rodině narodily 2 děti, na živu zůstaly 2 děti.

Další děti se nenarodily.

K trvalé stabilizaci rodiny dochází do pěti let.

Během této doby narodily se 2 děti, neumřelo žádné. Z 25 let manželství a rodiny byly dva roky vzrůstu rodiny (v úsecích dle diagramu, t. j. 2 úseky o 1 roce), v nichž žena byla pouze 1 a 3/4 roku v těhotenství a šestinedělí, t. j. méně než 10 % z 25 let manželství.

Tato žena nebyla porody podstatně ochuzena o vyšší životní kulturní možnosti, ani tělesně zvláště neutrpěla.

Z 25 let byla rodina v dílčí, a již od třetího roku manželství, trvalé stabilizaci (první úsek o jednom roce a další již trvalá nepřerušovaná stabilizace). Celkem tedy 23 roků. Převážnou část manželství byla žena v normálním stavu. Nezemřelo žádné dítě.

Příklady přírůstu dětí:

1. v rodině občanské (sociálně vyšší vrstvy)

ze dvou dětí narozených během tří let manželství nezemřelo žádné, na živu zůstaly obě.

2. v rodině očanské (sociálně středních vrstev)

ze šesti dětí narozených v úseku 14 let manželství zemřela dvě, na živu zůstala 4.

3. v rodině dělnické (sociálně nižší vrstvy)

ze 12 dětí narozených za 25 let manželství zemřelo 5, na živu zůstalo 7.

Typické křivky přírůstu dětí:

1. Rodiny sociálně vyšších vrstev vyznačují se nejkratší (nepatrnou) dobou vzrůstu a řídkou úmrtností dětí.

Systém 1—2 děti

1 a 3/4 roku je žena v těhotenství a v šestinedělí. Matka rodí v rozmezí až 5 roků, děti dospívají v rodině již téměř od narození stabilizované.

Ke stabilizaci rodiny dochází již v prvním pětiletí manželství. I pokud tyto rodiny volí si systém více dětí (4—6), úmrtnost dětí je minimální.

2. Rodiny sociálně středních vrstev vyznačují se kratší dobou vzrůstu s menším počtem úmrtí dětí.

Systém více dětí

Příklad: 6 dětí

6 roků vzrůstu, z toho 5 a 1/4 roku je žena v těhotenství a v šestinedělí.

Matka rodí v rozmezí 10—15 roků.

Děti dospívají současně se stabilizací rodiny.

Ke stabilizaci rodiny dochází až ve třetím pětiletí manželství.

3. Rodiny sociálně slabých vrstev vyznačují se dlouhou dobou vzrůstu s velkým počtem úmrtí dětí (až 50 %).

Systém neohraničeného množství dětí.

Příklad: 12 dětí

12 roků vzrůstu, z toho 10 a 1/2 roku je žena v těhotenství a šestinedělí.

Matka rodí v rozmezí 20—30 let.

Děti dospívají v rodině ještě nestabilizované (dcera se vdává, syn se žení a matka mívá dítě u prsu).

Ke stabilizaci dochází až v pátém pětiletí manželství.

Úmrtnost dětí:

1. v rodinách nejvyšších vrstev úmrtnost dětí minimální,

2. v rodinách středostavovských úmrtnost dětí až 30 %,

3. v rodinách dělnických úmrtnost dětí až 50 %.

A. Stavba vlastních vil, rodinných domů, paláců, činžovních soukromých domů s luxusními nájemnými, soběstačnými a úplně uzavřenými byty dokonale realizuje a podchycuje bytovou potřebu sociálně vyšších vrstev. Neomezené náklady bydlení.

B. Stavba vlastních či nájemných vilek a rodinných domků, činžovních, soukromých, obecních státních a družstevních domů s nájemnými, soběstačnými a uzavřenými byty o 1 až 2 až 3 až 4 pokojích dostatečně realizuje a podchycuje bytovou potřebu sociálně středních vrstev. Omezené náklady na bydlení.

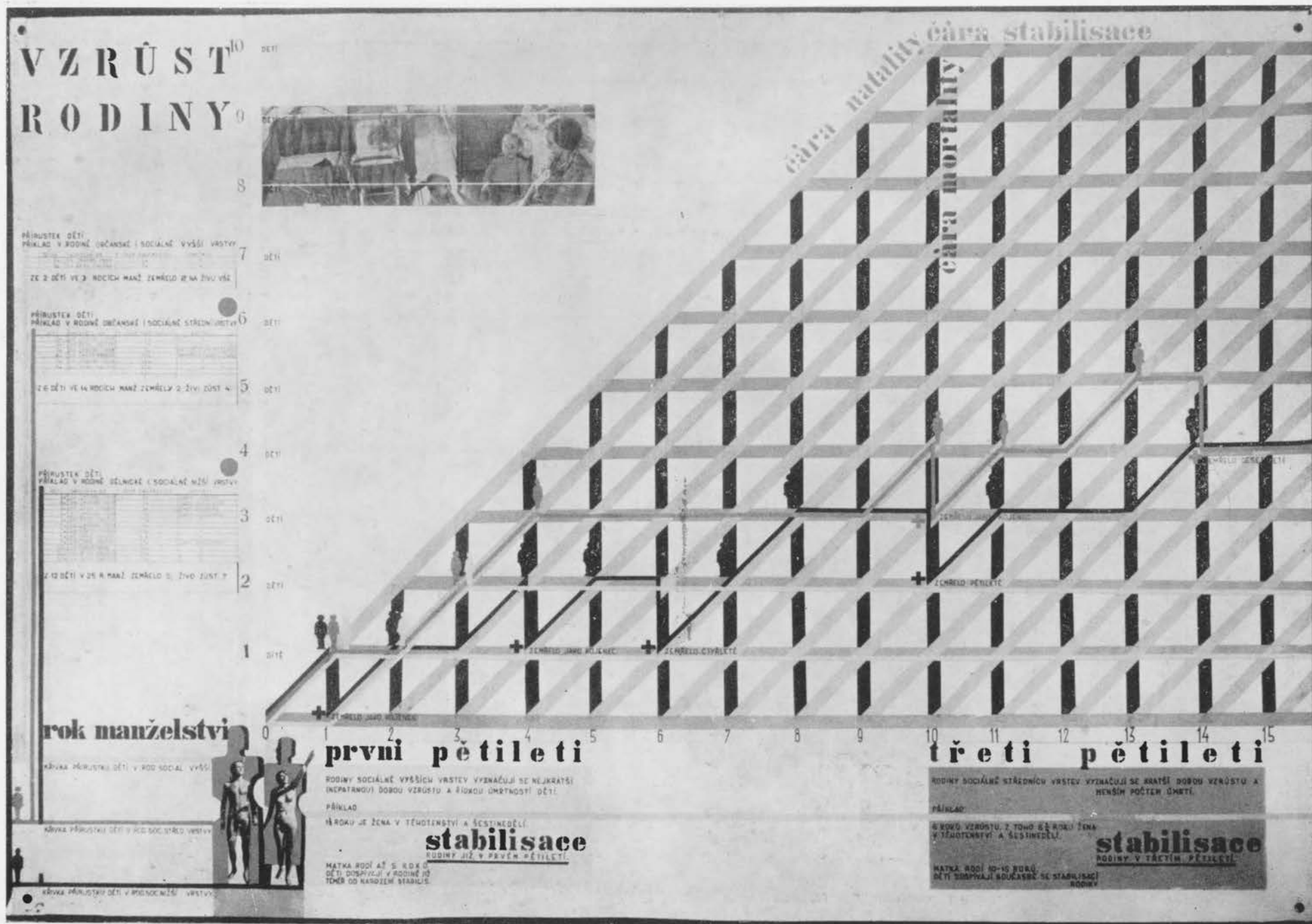
C. Stavba dnešních družstevních, obecních, státních a částečně soukromých obytných domů nájemných se soběstačnými, uzavřenými tzv. malými byty, účinněji realizuje bytovou potřebu rodin vrstev sociálně slabých (vrstev existenčního minima, t. j. dělnických a zchudlých ze středního stavu) jen při počtu 3—4 dětí a s podmínkou finančně přístupné činže.

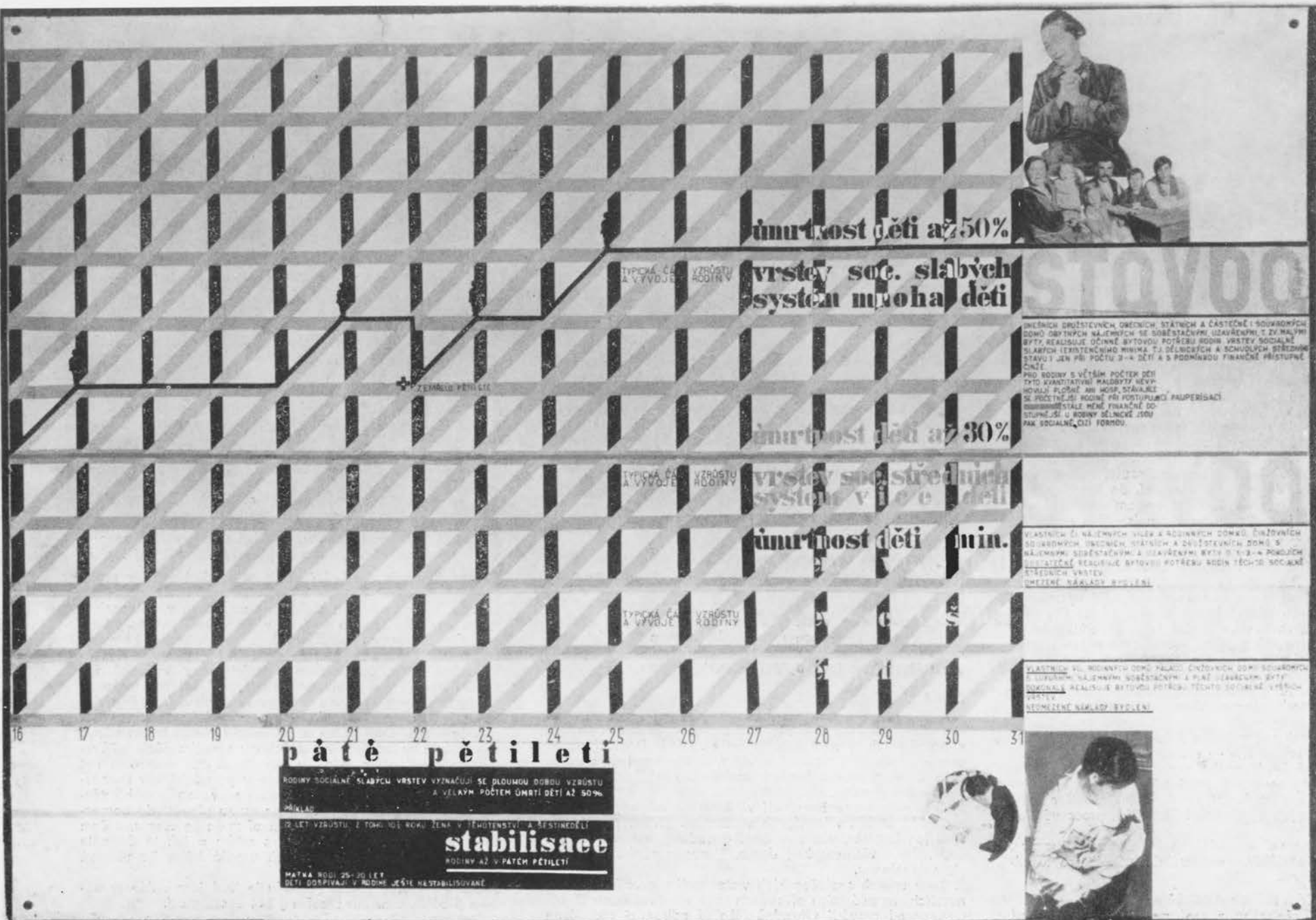
Pro rodiny s větším počtem dětí tyto jen kvantitativní malo-byty nevyhovují plošně ani hospodářsky, stávající se početnější rodině při postupu pauperizace stále méně finančně dostupné. U rodin dělnických jsou pak do značné míry sociálně cizí formou, ale především odporující jejich skutečnému životnímu slohu, nikoliv však v jeho — dnes nutně materiálních skutečnostech — ale naopak v pokrokových — pod vnějšími znaky vlastního nedostatku — skrytých aspektech humanističtější kulturnosti.

Diagram vzrůstu rodiny: natalita, stabilizace, mortalita dětí.
Typické příklady pro rodinu kapitalistickou, středostavovskou, proletářskou.

úmrtnost dětí až 50%

vrstev soc. slabých
system mnoha dětí

STAVOO

OVĚSNÍCH DRUŽSTEVNÍCH OVĚSNÍCH STÁTNÍCH A ČÁSTEČNĚ SOUDROVNÝCH DOMŮ OBYTNÝCH NAJEMNÝCH SE SOBĚSTÁČNĚ UZAVŘENÝMI I ZVÝMAJNÝMI BYTY, REALIZACE OČINNÉ BYTOVÉ POTŘEBY RODIN VRSTEV SOCIÁLNĚ SLABÝCH (KREATIVNÍHO MINIMA T.J. DÉLNÍČŮCH A ŠKOLNÍCH STŘEDNÍCH STAVŮ) JEN PŘI POČTU 3-4 DĚTÍ A S PODMÍNKOU FINANČNĚ PŘÍSTUPNĚ ČINĚ.
PRO RODINY S VĚTŠÍM POČTEM DĚTÍ TYTO KVANTITATIVNÍ MALOBYTY NEVYHOVÍ. PLOŠNĚ ANI MOŠP STÁVAJÍCÍ SE POČITNĚJŠÍ RODINĚ PŘI POSTUPUJÍCÍ PAUPERIZACI KOMUNISTICKÉ NEMĚ FINANČNĚ DOŠTUPNĚ. ŠÍ U RODINY DÉLNICKÉ JSOU PAK SOCIÁLNĚ OZIJI FORMOU.

úmrtnost dětí až 30%

vrstev soc. středních
system více dětí

STAVOO

VLASTNÍCH ČI NAJEMNÝCH VLÍKŮ A RODINNÝCH DOMKŮ, DRUŽEVNÝCH SOUDROVNÝCH OVĚSNÍCH STÁTNÍCH A DRUŽEVNÝCH DOMŮ S NAJEMNÝMI SOBĚSTÁČNĚMI A UZAVŘENÝMI BYTY S 1-2-4 POKOJŮCH SOCIÁLNĚ REALIZACE BYTOVÉ POTŘEBY RODIN TĚCHTO SOCIÁLNĚ STŘEDNÍCH VRSTEV (MATEŘNĚ NÁKLADY BYDLENÍ).

úmrtnost dětí min.

vrstev soc. silných
system málo dětí

STAVOO

VLASTNÍCH VLÍKŮ, RODINNÝCH DOMŮ, PALACŮ, ČINŮVNÝCH DOMŮ SOUDROVNÝCH S LUPROVNÝMI NAJEMNÝMI SOBĚSTÁČNĚMI A PLACŮ UZAVŘENÝMI BYTY, REALIZACE BYTOVÉ POTŘEBY TĚCHTO SOCIÁLNĚ VĚŠNÍCH VRSTEV (NEOMIŘENĚ NÁKLADY BYDLENÍ).

páté pětiletí

RODINY SOCIÁLNĚ SLABÝCH VRSTEV VYZNAČUJÍ SE DLHOU DOBOU VZROSTU A VELKÝM POČTEM ÚMRŤÍ DĚTÍ AŽ 50%
PŘÍKLAD

12 LET VZROSTU I TOHLE NEJEDNÁ JENÁ V TĚHOTENSTVÍ A BĚSTINEDELI
stabilisacee
RODINY AŽ V PÁTĚ PĚTILETÍ

MATKA RODI 25-30 LET
DĚTI ODPÍVAJÍ V RODINĚ JEŠTĚ NESTABILIZOVANĚ

XXXVII. Sexuální funkce

Pohlavní ústroje jsou určeny k bezprostřední funkci pohlavní rozkoše, která je v své živočišné původnosti jen reakcí tělesných orgánů, podmiňující plození (tělesné nucení). Kulturním vývojem lidské společnosti přešla tato tělesně orgánová reakce duchovna a psychiky v životní pocit výjimečné slasti (libida), spojené s citovými a psychickými reakcemi, v jistém intervalu v ponorné sféře podvědomí. V jisté formě pak ukojení této pohlavní funkce postupně přechází i k humanistickému plození, t. j. **reprodukcí člověka**. Ačkoliv tedy životně prostorově tato funkce může být realizována kdekoli, za předpokladu určité nerušené izolovanosti a bezpečnosti, v důsledku monogamického způsobu života a v tom směru eticky i sociálně a posléze i právně a hospodářsky konstituovaného manželství přešla jako procesuální složka pohlavního manželského soužití i do procesu společného bydlení, do rodinného soužití, do bytu.

Manželská ložnice, a zvláště při monogamickém způsobu pohlavního soužití, je vedle kuchyně z nejstarších samostatných účelových prostor bydlení. Mezi kuchyní (výrobou stravy, výživou) a manželskou ložnicí (odpočinkem a pohlavním úkojem) osciloval a dosud osciluje život skupinového (rodinného) bydlení. Rozšiřuje se vývojem nejen o procesuální formy nových potřeb, život v rodinném soužití vyhraňoval i bytový prostor, jeho diferenciaci a posléze i jeho účelovou věcnost. Posléze z rodinného soužití jako genetické generační konfrontace rodičů s dětmi vytvořily se nejen typologické a urbanistické formy rodinného bydlení, ale i jeho biopsychické aspekty, tj. biopsychický vztah dětí k rodičům a opačně, biopsychické životní klima určitého genetického parciálního útvaru odlišného od klimatu obecného sociálního celku a podobně.

Bytem byl takto postupně vytvořen pojem životního, t. j. i reprodukce člověka schopného — soukromí.

Z takto komplexně fundovaného soukromí vyvíjely se další větší i menší druhy soukromí, vztahované posléze i na jedince. Nevezšlo tedy soukromí ze sil a jakýchkoli odtaziťostí, ale z přirozených a humanisticky vyšších procesuálních životností.

Sociologické hodnocení nezabývá se jen životními procesy, ale hlavně jejich sociálními, eventuálně vrstevními a třídními formami, normami.

1. Typická manželská ložnice dělnické rodiny

od svého novomanželského zřízení rychle — hlavně pod tlakem růstu počtu dětí — mění se ve skladiště šatníků, prá-

delních a jiných rodinných potřeb a věcí, později i v mnohoúčelovou obytnou místnost, (často jedinou), přes den obecné účelnosti, v noci vyhrazenou rodičům a odpočinku některých, hlavně mladších dětí. Manželský styk rodičů tím ovšem nabývá nežádoucích aspektů a i morálních defektů.

2. Typická ložnice středostavovské rodiny

se všemi znaky měšťácké pruderie, s bigotními obrazy svátosti pohlavního života v církevně legalizovaném manželství, atd. Vzrůstem rodiny také často, ač pokud možno co nejdéle chráněna, přechází v různými formálními znaky rodičovské intimity nadále sice obdařenou, ale jinak praktickou tesauraci nejvýznačnějších rodinných, osobních i majetkových dokumentů, aby posléze také přes den měnila se v rodinně obytný pokoj, pokud pro tento účel není obdobně víceúčelového pokoje (např. dětského) nebo dokonce prestižního „salonu“.

3. Typické manželské ložnice vyšších a nejvyšších společenských tříd

v nejrůznějších nejkonzervativnějších, ale i nejmodernějších a nejexkluzivnějších formách, sloužící ať již společnému manželskému spánku a vzájemnému sexuálnímu styku, nebo jako jen lůžko manželky a k tomuto styku, protože manžel má ložnici osobní, není sociálním, ani architektonickým problémem, ale pouze vysoce mondénním úkolem bytových specialistů, zajímajících se nikoliv o sociální význam bydlení, ale spíše o jeho individuálně exkluzivní formy.

Porod

1. Proletářské ženy rodí většinou doma, v těžších případech v porodnicích, v nemocnicích na III. třídě. Domácí porod provádějí většinou porodní babičky. Často ihned po slehnutí žena chodí pracovat. Nejjednodušší ošetření. Žena kojí doma i v práci, neboť dítě nosí sebou.

2. Středostavovské ženy rodí většinou ve vybraných porodnicích (II. třída), v levnějších sanatořích. Zřídka porod provádí jen babičky, většinou lékaři-porodníci. Má možnost se šetřit. Žena většinou kojí doma. V zaměstnání má mateřskou dovolenou.

3. Ženy vyšších společenských vrstev rodí v prvotřídních sanatořích, ve zvláštních případech také v nemocnicích (I. třída), porod provádí výhradně lékaři odborníci atd. Žena většinou sama nekojí — má kojnou.

Ochrana před nežádoucím početím:

1. U proletářů ochrana žádnými nebo špatnými ochrannými prostředky.
2. Ve středostavovských vrstvách jednoduchými ochrannými prostředky.
3. U vyšších vrstev nejlepšími a bezpečnými ochrannými prostředky.

Umělý potrat:

1. U proletářských žen umělý potrat většinou pokoutný, často s těžkými nervovými a tělesnými důsledky pro ženu („Anděličkářky“).
2. Ve středních vrstvách umělý potrat většinou odborný; více než tělesných důsledků zanechávají tyto zásahy stopy nervové a morální.
3. U vrstev vyšších umělý potrat odborný, bez jakéhokoliiv nebezpečí a svědomí, spíše „pikantní záležitost“.

Zákon (§ 144) proti potratu. — Chybný a sociálně nespravedlivý §, proti němuž nutno bojovat a nahradit jej lepším.

Příklad běžných a velmi častých případů, hlavně v proletářských vrstvách: Noticka z novin ze soudní síně:

„Marie Svobodová byla služebnou na statku v Přílepech a dělala tam od rána do noci. Chvíle večerního volna trávila se svým chlapcem, čeledínem Josefem Müllerem, který byl bez práce. Trochu té lásky se svým milým vykoupila služebná velmi draho. Jejich poměr nezůstal bez následků. Na ženění nebylo ani pomyslení, vždyť milý byl bez práce a potom: co se svobodnou matkou na statku, kde je třeba jen a jen práce a kde dítě je tou poslední starostí, zvláště pak je-li cizí. Kdo by se o ně staral? Našel by se vůbec někdo, kdo by zaměstnával služebnou s malým děckem? Tyto věci byly milencům jasné a vynutily si tak rozhodný, byť i nešťastný krok. Byla to návštěva u porodní báby Bernáškové v Rakovníku. Potrat byl špatně proveden, nebohé děvče dostalo otравu krve a bylo ho nutno převézt do nemocnice. Tam se na smrtelné posteli přiznala ke všemu, o čem se dohodla s porodní bábou i s milým a jak to dopadlo u báby. Na lavici obžalovaných usedla bába Bernášková a čeledín Müller.

Sociální indikace tohoto případu je jistě jasná. Ale prováděla ji bába, a nikoliv lékař a § 144 dosud platí.

Tak rozdílně vzrůstá lidská rodina

prostredi

prostredi

prostredi

ochrana před počtím

ochrana před počtím

ochrana před počtím

žádnými nebo špatnými ochr. prostředky

jednoduchými ochr. prostředky

nejlepšími a bezpečnými ochr. prostředky

t a k v z r ů s t á r o d i n a

KONKOPULANÍ
ROZKOŠE A UKOJENÍ
PŘECHODU
SLOUŽÍ ZÁROVEŇ K PLOZENÍ

XXXVIII. Mnohočlenná rodina

Děti štěstí rodiny.

Děti štěstí rodiny?

Z hlavních účelů rodiny, produkce nového člověka, včetně jeho prvovychovy a i uvedení do života, tvoří také podstatnou součást rodičovského libida — štěstí.

Idealisticky pojaté rodičovské, dětmi determinované rodinné „štěstí“, v důsledku třídně společenských diferenciací prodělává i ostře protikladné metamorfózy.

„Děti, štěstí rodiny“, jakožto idealistická a morální sentence a tendence je často v příkrém rozporu s reálnými, sociopsychickými fakty, danými třídním antagonismem.

V proletářských vrstvách velkých počet dětí — i při největší lásce rodičů a víře, že jimi si zabezpečují práce již neschopné stáří — navozuje tvrdě citelné jevy nedostatku, bídy. Ačkoliv velký počet dětí je těžkým okovem, jistota proletářských rodičů, systém mnoha dětí je v současném kapitalismu přece jen nejbezpečnějším starobním pojištěním proletářského otce a matky. Stářím ubývá otcovy fyzické síly a tím většinou i mzdy; výdělek většího počtu dětí přispívá nejen k minimálnímu zajištění proletářské rodiny v údobí dospívání dětí v rodinném soužití, ale po jejich osamostatnění dává naději i na jejich příspěvky k minimálnímu zabezpečení otce a matky, neschopných práce.

Existenčně vynucované a nejrůznějšími, a často charitativními metodami zakrývané vykořisťování nedospělých dětí

výdělečnou prací (poslící, hlídači, metaři, výpomocní hospodští prodavači, děti zaměstnané v domáckém průmyslu textilním, sklářském atd.) přirozeně škodlivě ovlivňuje nejen jejich vzdělání (školní docházku), ale celý vývoj.

Většinu svého času tyto děti tráví na ulici ve skupinách obdobně postižených dětí, jsouce tak odkázány samy na sebe. Proto předčasně vypadávají z výchovného procesu rodiny a i školy, nezdravým předčasným způsobem dospívají; neradostné, o většinu přirozených půvabů mládí odrané dětství, odcizuje tyto děti často nejen citovějšímu životu vlastní rodiny, ale i společnosti.

Po dovršení 14 let vstupují tyto děti do různých služeb jako učedníci ke kvalifikovaným řemeslnickým a živnostenským povoláním do dílen, továren a závodů, nebo jako pomocníci k obecným pracem dělnickým a nádenickým; stávají se dělníky a nádeníky; menší část z nich řemeslníckými či továrními tovaryši.

Pro proletářské rodiny je příznačný časný odchod dětí z přímé rodinné péče, z rodiny.

I ve středostavovských (maloburžoasních) vrstvách větší počet dětí vede k permanentní, existenčně životní starosti rodičů — zajistit všem svým dětem nejen základní, ale i vyšší vzdělání pro dosažení hospodářsky a společensky třídě úměrného existenčního povolání. Se zabezpečením věna a výbavy dcerám, snaha po obligátním vyšším a nejvyšším vzdělání dětí podstatně zatěžuje rodinný, otcovým pevným platem nebo živnostenským příjmem vymezený rozpočet. Snaha o udržení finanční rovnováhy rodinného rozpočtu,

rovnováhy mezi výdaji a příjmy, mezi základními materiálně-ekonomickými potřebami na jedné straně — a na druhé mezi duchovně kulturními potřebami rodinného celku jednotlivců, t. j. kulturního a společenského života (divadlo, hudba, literatura, výtvarné umění, film, sport, zábava atd.) je celoživotní, i ve formách bydlení a bytovém standardu odrážející se ekonomickou tendencí maloburžoasních rodin. Nutné, byť prestižně různými formami zakrývané šetření děje se na úkor jednotlivých potřeb jak materiálních, tak hlavně kulturních. Z těchto pruderistických důvodů maloburžoasní rodina, hledíc především na prestižní, třídní, zevní vizuální formu (dekorum), materiálně i duchovně konzumuje hodnoty méněcenné; napodobeniny, náhražky a imitace jsou běžné normy pruderisticky třídní kvality.

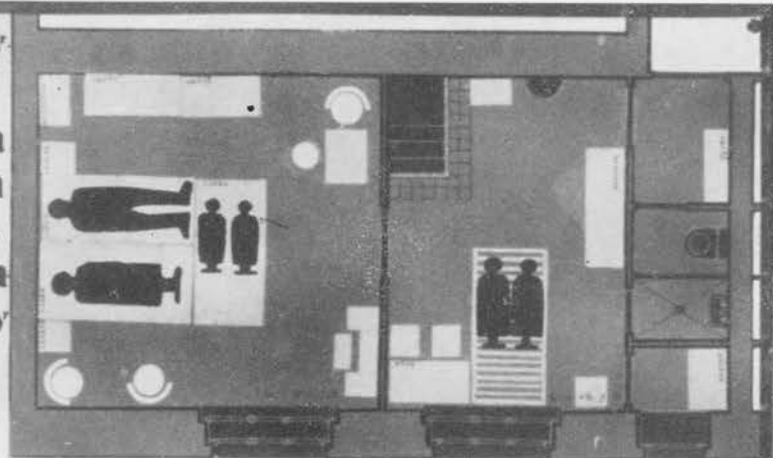
Proto v těchto vrstvách (hlavně úřednických) uplatňuje se v poslední době ve zvýšené míře systém jen dvou, maximálně tří dětí.

U vyšších kapitalistických vrstev není počet dětí sociálním problémem; pro každý počet dětí mají dostatek hojných životních podmínek.

Jestliže u feudálů větší množství dětí skutečně znamenalo nebezpečí přílišného dělení rodového majetku, bylo tomu bráněno fideikomísem, t. j. majetkem rodovým, ale nedělitelným a nezczitelným. Naproti tomu ve velkokapitalistických mocenských vrstvách více dětí znamenalo a znamená stupňovanou spekulativnost a mocenskou aktivitu a dokonce i politiku.

analýza obydlí bytu různé početnými rodinami. vyznačen jest byt v domě na vranovské čis. 15 17. čtyři skutečné případy obydlí stejného bytu.

1.PŘÍPAD

BYT OBÝVÁ RODINA SE 6 DĚTMI

BYT JEST PŘEPLNĚN NEJVĚTŠÍ ZÁVADA OBJEVUJE SE PŘI SPÁNÍ OTEC A MATKA SPI NA JEDNOM LŮŽKU DVA DĚTI NA DRUHÉM MANŽEL - SKÉM LŮŽKU TŘETÍ A ČTVRTÉ DÍTĚ NA POHOVCE V LOŽNICI V MÍSTNOSTI 4763 M² SPI ŠEST OSOB V KUCHYNI NA SALÁDČÍ POSTELI SPI PÁTÉ A ŠESTÉ DÍTĚ NA JEDNU OSOBU PŘÍPADĚ PRŮMĚRNĚ 374 M² NEJMENŠÍ PRŮMĚRNÁ PLOCHA PŘI POČTU VÍCE JAK PĚTI DĚTI MÁ BYTI MINIMÁLNĚ 49 M² BYT JEST ZŘEJMĚ PŘEPLNĚN

3.PŘÍPAD

BYT OBÝVÁ RODINA SE 2 DĚTMI

BYT PLOŠNĚ VYHOVUJE JISTA NEVYHODA SPOČÍVA V SPOLČNĚ LOŽNICI RODIČŮ A DĚTÍ A VE SPOLČNĚM LŮŽKU DVOU DĚTÍ ROZDĚLENÍM PLOCHY NA MINIMÁLNÍ SPACÍ KABINU RODIČŮ A PLOCHU OBYTNOU V NÍŽ UMÍSTILA BY SE LŮŽKA DVOU AŽ TŘÍ DĚTÍ ODPADLA BY TA TO ZÁVADA NA JEDNU OSOBU PŘÍPADĚ 733 M² NEJMENŠÍ PRŮMĚRNÁ PLOCHA PŘI POČTU DVOU DĚTÍ MÁ BYTI MINIMÁLNĚ 7 M² BYT VYHOVUJE

BYT V DOMĚ ČIS. 15 NA VRANOVSKÉ

DRUH MÍSTNOSTI	PLOCHA
POKOJ	17 83 M ²
KUCHYŇ	12 20 "
PŘESÍP	1 80 "
SPÍŽ	0 96 "
UMÝVÁRNA	0 96 "
W.C.	0 96 "
PLOCHA CELKOVĚ 34 61 M ²	

TENTO BYT PRAKTICKY STAČÍ PRO RODINU SE 3 DĚTMI OD TŘÍ DO DESETI LET.

2.PŘÍPAD

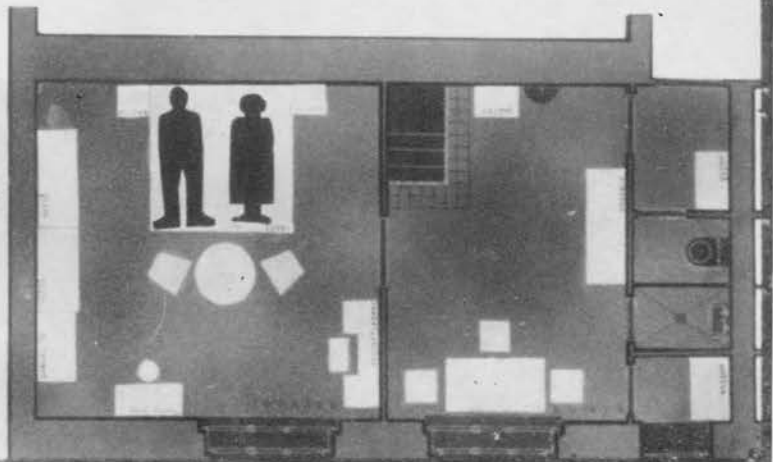
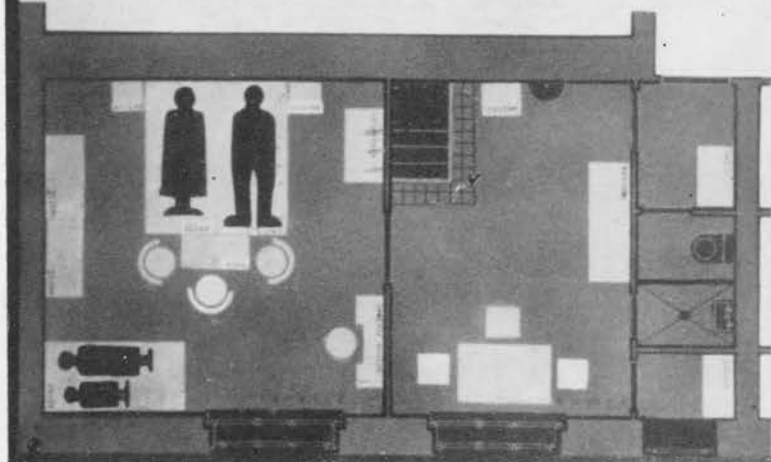
BYT OBÝVÁ RODINA SE 4 DĚTMI

STARŠÍMI TŘÍ LET, TAKŽE BYT JEST TAKÉ JEŠTĚ PŘEPLNĚN RODIČE SPI KAŽDÝ NA JEDNÉ POSTELI DVA DĚTI PO DVOU V LOŽNICI NA POHOVCE FLŮŽKŮ A V KUCHYNI NA SALÁDČÍ POSTELI ZÁVADNA JSOU SPOLČNÁ LŮŽKA DĚTÍ NA JEDNU OSOBU PŘÍPADĚ PRŮMĚRNĚ 478 M² NEJMENŠÍ PRŮMĚRNÁ PLOCHA PŘI POČTU VÍCE JAK TŘÍ DĚTI MÁ BYTI MINIMÁLNĚ 5 M² BYT JEST ZŘEJMĚ PŘEPLNĚN

4.PŘÍPAD

BYT OBÝVÁ RODINA BEZDĚTNÁ

BYT ZŘEJMĚ VYHOVUJE JEST VĚTŠÍ NEŽ BYTOVÉ MINIMUM PRO DVA OSOBY

XXXIX. Analýza obydlí bytu různě početnými rodinami

Příklad: Byt v novém domě na Vranovské č. 15—17 v Brně

Velikost bytu	pokoj	17,63 m ²
	kuchyně	12,30 m ²
	předsíň	1,80 m ²
příslušenství	spíž	0,96 m ²
	umývárna	0,96 m ²
	WC	0,96 m ²
	plocha celkem	34,61 m ²

Plocha obytná 29,93 m² = ... 30 m²

Podle ekonomických tabulek správně řešený byt s 30 m² obytné plochy stačí pro tyto rodiny:

(variabilita bytu)

- a) otec + matka + dítě₁₅ + dítě₁₅
- b) otec + matka + dítě₃ + dítě₃ + dítě₁₅
- c) otec + matka + dítě₃ + dítě₆ + dítě₁₀
- d) otec + matka + dítě₆ + dítě₆ + dítě₆
- e) otec + matka + dítě₃ + dítě₃ + dítě₃

Vysvětlivky:

dítě ₃	dítě do 3 let
dítě ₆	dítě do 6 let
dítě ₁₀	dítě do 10 let
dítě ₁₅	dítě 15leté a starší

Plošně tento byt stačí minimálně, při správném řešení, pro rodinu se třemi dětmi od tří do deseti let nebo pro rodinu se dvěma dětmi 15letými i event. staršími.

Ve skutečnosti jsou však takové byty obydleny takto: (čtyři skutečné případy obydlí tohoto bytu)

1. případ

Byt obývá rodina se šesti dětmi. Byt je přeplněn; největší závada se objevuje při spaní. Otec a matka spí na jednom manželském lůžku, dvě děti na druhém manželském lůžku (posteři u sebe). Třetí a čtvrté dítě spí společně na pohovce při nohách manželských postelí.

V místnosti 17,63 m² velké spí 6 osob.

V kuchyni na skládací posteli spí páté a šesté dítě. Na jednu osobu připadá průměrně 3,74 m². Nejmenší průměrná plocha při počtu více jak pěti dětí má být minimálně 4,9 m². Byt je zřejmě bledně přeplněn.

2. případ

Byt obývá rodina se čtyřmi dětmi staršími tří let, takže byt je také ještě přeplněn. Rodiče spí každý na jedné posteli, dvě děti po dvou na pohovce (lůžku) a v kuchyni na skládací posteli. V pokoji 17,63 m² spí 4 osoby. Závadná jsou společná lůžka dětí (úzká, pohovka).

Na jednu osobu připadá průměrně 4,78 m². Nejmenší průměrná plocha při počtu více jak tří dětí má být minimálně 5 m².

3. případ

Byt obývá rodina se dvěma dětmi. Byt plošně vyhovuje. Nevýhoda spočívá ve společném spaní dětí s rodiči. Dvě děti spí na společném lůžku. Závada by se zmenšila umístěním jednoho dítěte na skládací lůžko v kuchyni. Lépe by však bylo rozdělit plochu na minimální spací kabinu a plochu obytnou, v níž by se umístila lůžka dvou až tří dětí.

Na jednu osobu připadá 7,33 m².

Nejmenší průměrná plocha při počtu dvou dětí má být minimálně 7 m².

Byt částečně vyhovuje.

4. případ

Byt obývá rodina bezdětná.

Byt zřejmě vyhovuje. Je však větší než bytové minimum pro dvě osoby.

Procento přeplněných bytů i v tomto domě stoupá, přestože byty jsou v domě novém.

Oficiální činitelé jsou názoru, že bytovou otázku pro tyto vrstvy úspěšně řeší. Stoupající přeplňování nových bytů ukazuje však ošidnost tohoto názoru.

XL. Děti - výchova

Děti proletářských rodičů vyrůstají zpočátku pod vlivem ulice a později i školy. Spoluvydělečná práce dětí a konečně i nedostatek rodičovského dohledu škodlivě ovlivňuje pravidelnou školní docházku těchto dětí, stěžuje a často ji znemožňuje, eventuálně jinak znehodnocuje jejich základní minimální vzdělání, často nedokončené.

Vliv rodiny na výchovu dětí je nejrůznějšími příčinami omezen, deformován. Živitelské starosti proletářských rodičů, omezující pravidelný průběh a denní chod rodinného života, většinou minimální jejich vzdělání, vulgárně zvyklostní a návykové formy jejich osobních a společných životních úkonů rodinného života a manželského soužití (alkoholismus, karbanictví a sexuální lehkomyšlnost a podobně) jako biologicko-psychické úlevy, dřiny, bezmocnosti a zoufalství, jsou většinou z nejvýraznějších příčin nedostatečné péče a dokonce nezájmu proletářských rodičů o školní výchovu vlastních dětí, tím spíše, že právě ze školy si přináší děti některé otázky rodičům, které nejsou sice vždy nad jejich rozumovým stropem, ale dráždí je více v jejich pocitu společenské méněcennosti a bezmocnosti.

Souběžně s tímto procesem nesporně škola a její buržoasní ideologické zaměření odcizují také i část proletářské mládeže (hlavně pokud má nadprůměrné školní výsledky) ideologii proletářské třídy a jejím sociálně-politickým životním cílům. Tento úkaz je příznačný hlavně pokud se tato proletářská mládež dostává i na vysoké školy, kde z bezprostřednější blízkosti svého budoucího odborného povolání přichází do sféry svobodných i podnikatelských povolání a jejich proletářskému vědomí cizí ideologie.

Teprve politické uvědomění, plynoucí z různých a hlavně socialistických politických hnutí, postupně vznášelo do proletářských rodin snahu vybat se z těchto životních vulgárních zaostalostí a z toho plynoucích reakcí. Po všech stránkách kulturnější formy životních procesů a i rodinného soužití staly se postupně součástí politicko-sociálních programů a manifestů dělnické třídy, cestou všespolečenského humanismu, a odráží se i ve výchově dětí politicky uvědomlejších dělnických vrstev.

U středostavovských vrstev je větší počet dětí permanentní celoživotní starostí rodičů, snažících se již nejen základním, ale i odborným a vyšším vzděláním zajistit dětem hospodářsky a společensky úměrné existenční povolání.

Děti těchto vrstev vyrůstají v dosahu a rozsahu rodiny a školy (vyšší i nejvyšší vzdělání). Rodinná výchova dětí je

Ď Ě T I

V Ý C H O V A

XLI. Úmrtnost dětí

Data podle státních statistik:

Úmrtnost dětí v dělnických rodinách

s 1 dítětem	23.5 ‰
se 3 dětmi	31.6 ‰
s 9 dětmi	52.0 ‰
s 9 a více dětmi	59.9 ‰

Úmrtnost dětí v rodinách středních a vyšších vrstev

s 1 dítětem	0 ‰ (necele procento)
se 3 dětmi	11.5 ‰
s 9 dětmi	20.8 ‰
s 9 a více dětmi	23.1 ‰

Nejčastější příčiny chorob a kojenecké smrti (v r. 1930 až 1933)

1. vrozená slabost
2. katar střev
3. zánět plic
4. dětské křeče
5. tuberkulóza

Autentické fotografie na tabulích jsou z brněnské dětské kliniky. Fotografické ukázky prof. MUDr. Otakara Teyschla, přednosta II. dětské kliniky Masarykovy university v Brně.

ideologicky koordinována s měšťanskou ideologií základního i vyššího veřejného a státního školství, vyžaduje sice občasný bezprostřední rodičovský dohled, ale především určitý vzdělaný zájem rodičů.

Matka představuje různé formy tohoto dohledu na výchovu (i školní) mladších dětí. V buržoasních rodinách inteligentní rodiče daleko více mohou být nápomocni dítěti v jeho školních úkolech; tak rodiče a škola se účinně dělí o výchovu. Většinou buržoasních dětí dostává se středoškolského vzdělání (s maturitou) opravňujícího nejen k středně hospodářským administrativním povoláním, ale umožňujícího i další specializace v soukromém podnikání. Podstatné části buržoasních dětí, hlavně synů, se pak dostává vzdělání vysokoškolského. Studující mládež proto zůstává ve svých rodinách (eventuálně po čas školního věku je rodiči vydržována ve městech studia) až do svého 18.—24.—25. roku.

Soužití rodičů s dospělými dětmi ve středních i větších bytech je typickým zjevem buržoasních a hlavně úřednických rodin.

Bydlení středostavovských rodin je kvalitně velmi diferencováno, nejen počtem, ale i výchovou a konečně povoláním dětí. Pro tyto rodiny je pak příznačný „generační problém“, t. j. určitá obdoba odcizování se dětí životu proletářských rodičů.

Právě také v důsledku svého vzdělání odklánějí se mladí lidé této třídy od mnohých materiálních a duchovních předpokladů a názorů rodičů, sledující často třídně obdobné cíle, ale jinými metodami, anebo opačně, týmiž metodami jiné cíle. Konfliktní formy „generačních problémů“ se v první řadě odrážejí v rodinném soužití, v jeho uvolňování od názorové autoritativnosti rodičů. Jsou ovšem, což je pro maloburžoasii typické, neustále prestižně zakrývány.

Buržoasní výchovu dětí permanentně provází snaha o jejich formální vzdělání (absolutorium škol) bez ohledu na nadání. V takových případech pro zdárný výsledek výchovy fungují nejrozmanitější formy třídní protekce, často těžce postihující daleko nadanější, ale hospodářsky slabší příslušníky vlastní třídy, nemluvic o příslušnicích proletariátu. Tak dochází k vyššímu a nejvyššímu vzdělání — často však vlastní vinou, ať již z příčin malého nadání nebo lehkomyšlnosti, nedokončenému.

Děti vyšších a nejvyšších společenských vrstev (velkoburžoasních) jsou vychovávány pod vedením vychovatelů v rodině i ve školách. Často zvláště upravená školní docházka, různé způsoby ulehčující nejvyšší školní vzdělání a konečně

i bezpečné protekcionářství se plně uplatňuje ve výchově mladých příslušníků vedoucích vrstev.

Současné však právě dětem těchto vrstev jsou přístupny nejen vysoké a nejvyšší školy, ale i třídně privilegované, vysokými školními poplatky podmíněné vysokoškolské zahraniční instituty, university a koleje, kde kvalitní studium je ulehčeno a zpříjemněno exkluzivními zařízeními společenského, kulturního a sportovního života.

Pro děti těchto vrstev jsou pak vyhrazena vedoucí místa a výnosná povolání, víceméně jako pohodlný život zabezpečující prebendy a sinekury.

V důsledku vědeckější orientace veřejného — středního i vysokoškolského vzdělání určitá část vzdělané mládeže, jak proletářských, tak i maloburžoasních a buržoasních vrstev od druhé poloviny 19. století oprostovala se postupně od hlavních antagonistických předpokladů své třídy, deformujících jak sociální význam, tak obsah i dosah vzdělanosti. V analytickém zkoumání sociálních a třídních faktorů společenské dělby práce navzájem se sblížovalo ve všeobecně humanistickém hodnocení určitých racionálně-společenských jevů, podněcovala nejrůznější obrodná, reformní, emancipační a kriticko-sociální hnutí, z nichž vznikaly vlásečnice **uvědomělé pokrokové inteligence**, tj. „pracující inteligence“ jako nové, nejdříve víceméně jen mentální, ale postupně i strukturální společenské vrstvy, zasahující do kulturně-duchovního života a ovlivňující aktivitu různých společenských vrstev a tříd a i politických stran a institucí.

Nejdůležitější část této kritické, přirozeně velmi diferencované se tvořící inteligentní vrstvy postupně přechází také k různým formám sociálně-politické orientace, a dokonce k vyhraněné koncepci socialistické, dostávající se přirozeně do rozporů s antagonisticky orientovanou inteligencí buržoasních vrstev. Pokroková pracující inteligence, zabývající se ve všech oborech různými reformami kulturního a sociálně-politického života, představuje pak složitý vývoj pokrokového i sociálně-tvůrčího intelektualismu podstatně napomáhajícího socialistické perspektivě lidské společnosti. Jestliže tento pokrokový intelektualismus nesporně posiloval humanistické programy dělnických stran, silně naleptával sociálně egoistickou koncepci stran buržoasních.

Od prvního desetiletí tohoto století stávají se pak tyto pokrokové intelektuální vrstvy pracující inteligence obrodnými podporovateli všech snah sociálně-kulturního pokroku ve všech oborech společenské produktivity, práce i tvorby.

ÚMRTNOST DĚTÍ

V RODINĚ

o počtu dětí:	dělnických	středního vyššího stavu
1	23·5%	0%
3	31·6%	11·5%
9	52·0%	20·8%
9 a více	59·9%	23·1%

vrozená slabost

katar střev

zánět plic

dětské křeče

tuberkulóza

NEJČASTĚJŠÍ PŘÍČINY (CHOROBY)

KOJENECKÉ SMRTI

XLII. Kojenecká úmrtnost v ČSR

Počet zemřelých dětí do 1. roku na 1.000 porodů živých

	1921—1925	1925—1930	1931
Německo	122	94	183
Itálie	126	123	170
Rakousko	136	117	163
Španělsko	143	124	116
ČSR	155	143	134
Maďarsko	187	173	163

V ČSR zemřelo do 1. roku

— v letech 1921—1925	15.5 ‰
— v letech 1925—1930	15.3 ‰
— v roce 1931	13.4 ‰

Z tohoto počtu do 1. roku zemřelo v roce 1930

— v Čechách	12.4 ‰
— na Moravě a Slezsku	11.7 ‰
— na Slovensku	16.1 ‰
— na Podkarpatské Rusi	16.7 ‰

Počet zemřelých dětí ve stáří do 1. roku

Rok	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko	P. Rus	ČSR
1919	16.863	10.925	11.927	3.279	42.996
1920	26.299	15.140	18.162	4.950	64.551
1921	27.616	25.425	20.872	4.970	68.883
1922	25.059	14.315	20.034	5.042	64.450
1923	21.051	11.823	17.370	4.724	54.968
1924	20.232	11.402	17.113	4.996	53.743
1925	18.851	10.884	17.136	4.718	51.589
1926	19.690	10.846	18.838	5.514	54.110
1927	18.690	10.730	17.722	5.460	52.602
1928	16.843	9.721	17.750	5.033	49.347
1929	16.931	9.020	15.765	4.726	46.442
1930	16.358	8.939	15.660	4.870	45.827

Úmrtnost od r. 1921 povlovně klesá na stav v r. 1919

Na 1.000 dětí živě narozených připadalo zemřelých v témže roce ve stáří do 1. roku

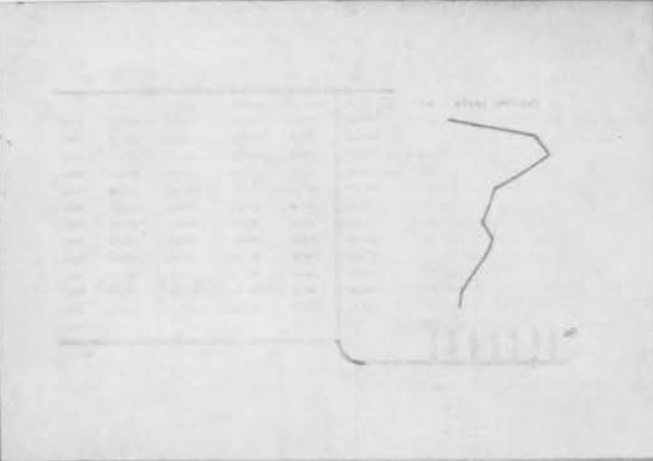
Rok	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko	ČSR	P. Rus
1919	144.3	150.0	130.0	152.9	142.0
1920	169.1	169.9	185.9	236.5	177.7
1921	170.3	162.2	181.6	185.5	172.6
1922	158.5	157.9	180.4	176.6	166.0
1923	137.7	133.9	156.4	171.7	144.7
1924	139.8	135.4	161.3	176.1	147.9
1925	132.6	130.5	166.6	171.1	144.9
1926	136.7	135.6	179.3	197.5	153.9
1927	141.6	139.9	177.4	201.4	156.7
1928	127.6	126.4	178.1	175.6	146.3
1929	132.6	119.7	165.3	169.7	142.3
1930	124.5	117.8	161.6	167.5	137.5

Počet narozených dětí v roce 1930

Země	chlapci	dívky	děti manželské	děti nemanželské
Čechy	69.391	65.392	116.929	17.855
Morava a Slezsko	39.704	37.664	69.589	7.779
Slovensko	51.224	47.680	90.630	8.274
Podkarpatská Rus	15.365	14.064	26.631	2.828

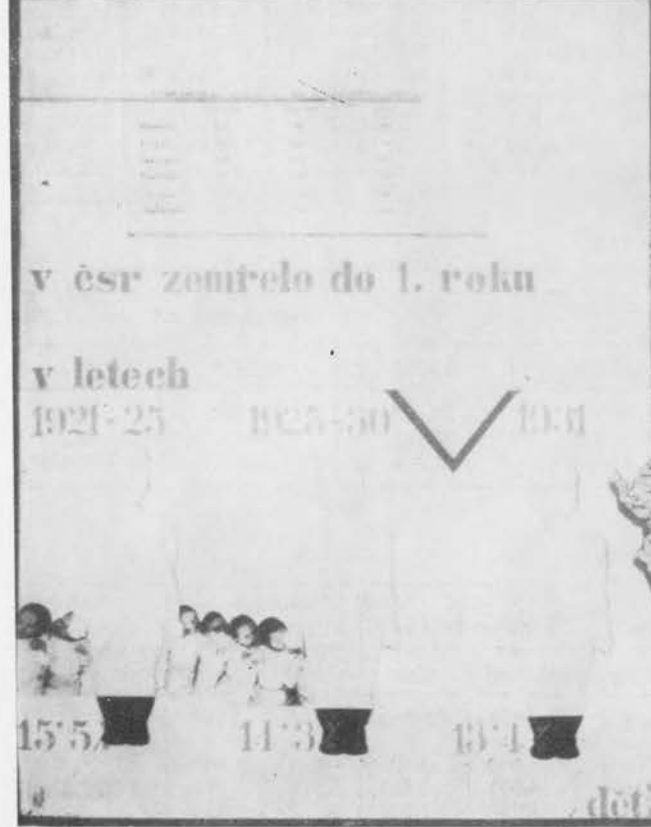
Počet narozených dětí v roce 1930

	živě manželské		živě nemanželské		mrtvě manželské		mrtvě nemanželské	
	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky
Čechy	58.565	55.637	8.889	8.333	1.578	1.148	359	374
Morava a Slezsko	35.067	33.271	3.853	3.696	664	589	120	110
Slovensko	46.011	42.870	4.090	3.463	998	751	125	96
P. Rus	13.712	12.592	1.451	1.327	173	154	29	21

kojenecká úmrtnost v ČSR

nemanželských

Děti manželské a nemanželské

V roce 1930 se v Čechách narodilo

- 303.748 dětí manželských
- 36.736 dětí nemanželských

Na jeden tisíc živě i mrtvě narozených dívek připadlo chlapců:

Čechy	1.061,2 chlapců
Morava a Slezsko	1.054,2 chlapců
Slovensko	1.074,3 chlapců
Podkarpatská Rus	1.092,2 chlapců

V roce 1930 narodilo se v ČSR:

— živých manželských chlapců	153.355
— živých manželských dívek	144.370
— živých nemanželských chlapců	18.283
— živých nemanželských dívek	17.319
— mrtvých manželských chlapců	3.413
— mrtvých manželských dívek	2.640
— mrtvých nemanželských chlapců	633
— mrtvých nemanželských dívek	501
chlapců celkem	175.684
dívek celkem	164.830
manželských dětí	303.748
nemanželských dětí	36.736

Na jeden tisíc živě i mrtvě narozených dětí připadá průměrně cca 21,4 mrtvě narozených.

XLIII. Hygiena těla

Hygiena je péče o tělo a jeho zdraví, souhrnem úkonů, jimiž regulujeme funkce, hlavně povrchových orgánů a škodlivý vliv nečistoty, jež jimi prochází.

Mytí je chemické a mechanické odstraňování nečistoty z pokožky, jímž se uvolňují průduchy, kterými tělo komunikuje s vnějším světem. Nečistota mechanická a biologická.

Každodenní očišťování dělníka, zvláště těžce pracujícího a přicházejícího do bezprostředního styku s nejrůznějšími hmotami a se znečištěným náradím, tedy očišťování od nečistoty pracovního procesu, je kvalitativně i kvantitativně jiným úkonem, než obdobné očišťování pracovníků čistého provozu a hlavně pracovníků administrativních, pracujících hlavou.

I když dnes většina průmyslových, těžebních a výrobních závodů je nucena zřizovat závodní umývárny, ve skutečnosti — vzhledem k neuspokojivé úrovni těchto závodních zařízení — převážná část tohoto dělnictva je nucena očišťování přenášet i do svého bytu, včetně znečištěných šatů. Toto tělesné očišťování, včetně praní pracovního šatstva a prádla, tvoří také nejvulgárnější část domácí práce proletářské ženy.

Každodenní mytí dělníka v nouzových dřevěných nádobách, obvykle bez možnosti týdenní lázně (byty bez koupelen), tvoří typický bedný rys proletářského bydlení. Universální dřevěné přenosné necky, nejen pro čištění prádla, ale i těla, tvoří typickou součást vulgárního bytového zařízení proletářských rodin. Minimální odpomocí tomuto stavu je sprchová lázeň, jak se dnes uplatňuje v různých stavebně-bytových akcích komunální výstavby dělnických bytů.

Každodenní omývání, základní součást tělesné hygieny středních (maloburžoasních) vrstev se netýká zbavování vulgár-

ních nečistot, nýbrž víceméně jen povrchového očištění od prachu a náhodných nečistot. Doplněno možností dílčího mytí během dne (umyvadla) v domácím provozu s pravidelným týdenním používáním koupele (koupelny s umyvadlem, vanou, sprchou a teplou a studenou vodou), i při konzervativních zařízeních (pokojová stolní umyvadla s „lavory“ atd.) přechází ve vyšší a kulturnější formy tělesné hygieny s dalšími požadavky kosmetiky. Na rozdíl od primitivních čistících hmot a prostředků používaných v dělnických a proletářských vrstvách, středostavovské rodiny mají k dispozici speciální hygienické přípravky (zubní pasty, jemná i speciální mýdla, rozpustné hmoty, atd., atd.) a dokonalejší instalaci hygienických zařízení.

Konečně tělesná hygiena nejvyšších vrstev, která se většinou vůbec netýká odstraňování tělesných nečistot z pracovních úkonů, slouží nejexkluzivnější přípravky a preparáty vyspělého kosmetického průmyslu a komfortní instalační zařízení. Koupelny s komplexním zařízením lázni, bidety, vanami, sedacími lázněmi, speciálními umyvadly a různými speciálními hygienickými přístroji, včetně nejrůznějších aklimatizačních a toaletních mechanismů, ve spojení se šatnou a toaletním pokojem, jsou výrazem nejen maximalistické péče o tělo, ale i třídní prestiže a nesporného, nejrůznějšími dalšími prostředky gradovaného požitku.

Rozdíly primitivního hygienického zařízení v proletářských bytech, bohatšího technického zařízení ve středostavovských bytech a luxusního zařízení v kapitalistických bytech, jsou dány jak růzností technického standardu, tak procesuálního charakteru — podstatnou rozdílností mezi fakticky a dokonce vulgárně očišťovací a jen kosmetickou hygienou — a zračí se v nich rozdíly třídní.

HYGIENA TĚLA

HYGIENA JE PÉČE O ZDRAVÍ. SOUHRN ÚKONŮ, JIMIŽ REGULUJEME FUNKCE HLAVNĚ POVRCHOVÝCH ORGÁNŮ A ŠKODLIVÝ VLIV NEČISTOTY JEŽ JIMI PROCHÁZÍ.

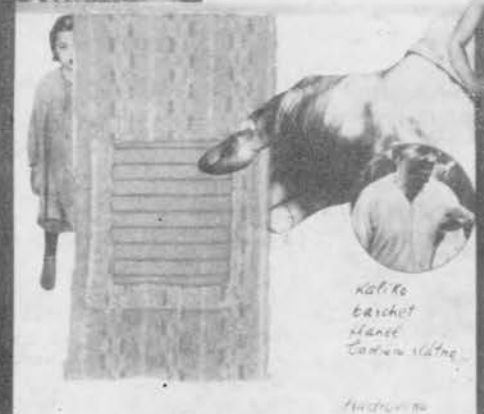
...MÝDLI ...
 MECHANICKÉ ČIŠTĚNÍ ...
 STOTY A ...
 VOLENÍ ...
 LY ...

HYGIENA ODĚVU A PRÁDLA

[Small, illegible text block]

vetešnictví
nebo dar

několik kusů

*koliko
basket
stane
zadruhlé*

Andriev

magazin

konfekce

Nehera 266

Kolný

1/2 tuctu kusů

Bata

bily tyden

modni salon

EDUCATOR SHOE

tucet kusů

šaty a prádlo jsou nehranou před vlivy povětrnosti

VĚŠÍ

XLIV. a XLV. Hygiena oděvu, prádla a kuchyňského náradí

Tepelné vyzářování lidského těla

Předpokládáme-li tepelné vyzářování nahého lidského těla při 15° teplotě místnosti 100⁰/₀, je pak při:

— oblečení v prádle	87 ⁰ / ₀
— při polooblečení	70 ⁰ / ₀
— při plném oblečení	33 ⁰ / ₀

Šaty a prádlo jsou ochranou před vlivy povětrnosti. Zhruba pro udržení tepla (v našem klimatu) člověk potřebuje: košili světlou (spodní prádlo), aby vycházející tělesné teplo odrážela zpět, oblek silný, aby vnitřní teplo podržoval, a temnější, aby vnější teplo přijímal.

Permanentní odívání odrazilo se také během vývoje v tělesných vlastnostech člověka. I ve způsobu odívání se odrazil kulturní vývoj lidské společnosti. Odívání je determinováno dnes obrovitým vývojem oděvnícké manufaktury a industrie, formálně i účelově koordinovanými požadavky národních zvyklostí i světového vkusu — módy.

Každým kusem oděvu, který nosíme, uspoříme na teple a na potravě. Účelně oblečený člověk potřebuje k docílení správného tepelného efektu asi o 20⁰/₀ méně potravy než špatně oblečený.

Třídně kvantitativní a kvalitativní formy oblečení

Proletářské vrstvy podstatné části šatstva obstarávají ve vešnických všeho druhu; mimo nejnětější nákupy nových šatů doplňují své odívání dary, eventuálně dostává se jim obnošených a odložených šatů zaměstnavatelů (šaty do práce atd.). Děti chodí v obnošených šatech po dospělých, normou je jeden kus, jeden pár, několik náhodných kusů. Šaty a prádlo nejnižší kvality z nejlevnějších konfekcí, z výprodejů atd. Periodické záplatování a přešívání šatstva, včetně prádla, je typickou činností proletářské ženy. Primitivní formy čištění a udržování šatstva i prádla. Často jediný oblek mimo pracovní „hadry“. Bosé děti — typický zjev proletářské třídy. Šaty od svatby bývají po mnoho let nedělními a svátečními. Domácí výroba šatstva, ze starých látek, hlavně pro děti. Dělnická univerzální čepice pracovní i společenskou pokrývkou proletářských hlav — typický příznačným třídním oděvním symbolem.

Kaliko, bavlněná plátna, barchet, hrubý flanel atd. jsou nejčastějším materiálem ložního i tělesného prádla. Záplatování šatstva, správa vlněných a bavlněných ponožek. Nedostatek nočního prádla.

Příslušníci středních vrstev nakupují nové šaty a prádlo většinou v odborných obchodech, konfekcích, magazínech atd. (Baťa, Nehera, Rolný atd.).

Příležitostně okase, „Bílé týdny“. Běžná norma 1²/₂ tuctu (6 kusů) (košil, spodků, kapesníků, límečků atd.).

Sériová práce konfekční, soukromí krejčí, švadleny, atd. Aplikují módu na své finanční možnosti.

Postrach z paníček obkreslujících návrhy z módních listů v kavárnách, aby ušetřily na nákupu módních listů.

Konfekčně vkusné, levné oblečení.

Lepší a nejlepší kvalita prádla i šatů (zefír, popelín, oxford, jemné plátno, batist, trikotíny, jemné látkoviny). Prádlo ložní a interiérové textilní soupravy bývají podstatnou částí výbavy.

Příslušníci kapitalistických vrstev mají k dispozici vybrané módní salóny, modelové domy s ruční nejkvalitnější prací a nejlepším materiálem. Běžná norma tucet (12 kusů).

Šaty i prádlo nejvyšší kvality (batisty, satény, mušelíny, pravé krajkoviny, bombyxové tkaniny, fulár, krepdešiny, pavučiny). Střední a vyšší vrstvy: menší či větší nositelé i otroci módy.

Normy, množství.

V proletářských vrstvách se prádlo pere převážně v bytě a praní těžce zamožuje byt trvalým pachem. Vzhledem k minimální zásobě prádla pere se zpravidla týdně a nepravidelně; většinou v neckách, škopcích. V bytě se prádlo často i suší, jinak na domovních půdách. Používají se nejlevnější a často i nejhrubší prací prostředky. Pere se jak tělesné a ložní, tak pracovní prádlo a i šaty. Prádelní skříně často chybí. Pere žena-hospodyně. Žehlí se improvizovaně v celém bytě.

Vaření jako každodenní pracovní proces ženy, velmi často narušovaný nedostatkem věcných prostředků všeho druhu. Vaří se ve starém, opotřebovaném a všelijak spravovaném nádobí (hrnce, pekáče atd.). Zaletované zadržované hrnce železné, kameninové a levně smaltované nádoby. Primitivní železné a kachlové uhelné sporáky. Celkem jen několik kusů hrnců, pekáčů mís, talířů atd. Staré, neúplné přibory (vidličky, nože, lžice). Často vidličky chybí. Jedí, a hlavně starší lidé většinou lžící. Nádobí se myje u vodovodu, ve škopičku atd. Dřezy pouze v nových domech a jinak výjimečně.

„Polička s několika kameninovými nebo porcelánovými hrnečky a talířky, levnými sklenicemi, vyzdobená vystřihávkami z novin — trístní chloubou mnohé proletářské ženy“ a ozdobou její kuchyně, eventuálně jediné místnosti.

„Hrnečky jako schránka peněz, cenných předmětů.“

Ve středních vrstvách pere se pravidelně jednou, eventuálně dvakrát měsíčně v domovních prádelnách, suší se v sušárně, eventuálně na „bělidlech“ v zahradách atd. K dispozici jsou patentní pračky, pro praní pravidelně se najímá prádlena, prádlo se skladní v prádelnicích.

Využívá se technického standardu kuchyňského zařízení a nástrojů. Stylové nádobí, smaltované, hliníkové atd. — v celých kuchyňských soupravách. Ve všem kuchyňském zařízení ustálená norma. „Kuchyňská kredence tradiční i moderní, technicky vybavená pro jednotlivé druhy nádobí — chloubou měšťanské hospodyně“. Různé formy dřezů. Uhelné, plynové, elektrické a kombinované kachlové i smaltované sporáky. Jídelní porcelánové soubory a přibory od konzervativních až do nejmodernějších forem. Nikl, nerez, alpaka. Prostíraný stůl. Jednoduché, i vkusné bohatší formy stolničení. Obvyčejně 1²/₂ tuctu přiborů. Reprezentační sklenky, stříbrníky, pojižděné deserty stolky atd.

Ve vyšších a hospodářsky silných vrstvách vysoká kultura hygieny jak prádla, tak kuchyňského náradí.

Vlastní speciální prádelny, sušárny, žehlírny atd. Nejlepší prací stroje a prostředky. Bohaté strojní vybavení. Pračky, sušící, žehlící zařízení atd.

Skladnění prádla v bohatě diferencovaných prádelních skříních. Nejrůznější formy skříní na šaty. Speciální šatny, šatní komory. Bohatě vybavená kuchyně, speciální aparáty na zpracování a přípravu jídla. Bohatě upravené stolničení. Běžná norma přiborů tucet (12 kusů). Přibory z alpaky, stříbra, zlata, drahý porcelán. Luxusní i bezpečně ukládaní drahocenného jídelního náčiní a potřeb. Odborný služební personál (kuchařky, umývačky, uklízečky atd.).

Hygiena osobního prádla, jakožto intimnější části oblečení, je důležitou uspokojivou kapitolou veřejného sociálního zdravotnictví. Její údržba — čištění prádla, praní — je nejen z nejnámáhavějších domácích prací, ale většinou také nejnedokonalejších. Veřejné — a hlavně kvalitní — čistírny jsou finančně slabším vrstvám nedostupné. Správná hygiena osobního prádla do značné míry závisí také na jeho časté výměně a novém doplňování.

Právě tak hygiena kuchyňského zařízení je podmíněna každodenním čištěním po jídle, což také patří mezi každodenní nejnámáhavější domácí práce hospodyně. Ulehčující mechanismy nejsou prozatím cenově nižším vrstvám finančně přístupny.

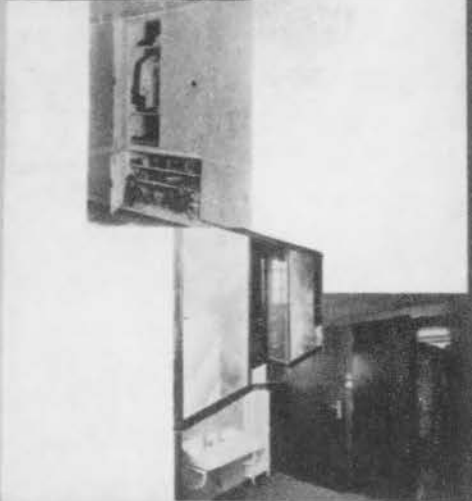
HYGIENA PRÁDLA A KUCH. NÁRADÍ

několik kusů

1/2 tuctu příborů

tucet příborů

naplněná nůžkami

HYGIENA BYTU

čistění

větrání

topení

XLVI. Hygiena bytu

Čištění (úklid)

V bytech proletářských nejjednoduššími prostředky. Košťata, smetáky, smetáčky. Podlahy z měkkého dřeva myjí se vodou, nečistota dřevěných měkkých podlah ve spárách. Vyskytuje se často dřevní houbička. Úklid provádí hospodyně, eventuálně s dcerami. Často však jen nepravidelný úklid, hlavně v sobotu.

V bytech středostavovských dokonalejší tradiční prostředky. Čištění vlysových a parketových podlah a podlahových krytin (linolea, guma) patentními vysavači (luxem) i speciálními vlněnými smetáky (mopem), drátkování, pastování a leštění parket, linolea, guma. Provádí většinou služka. Denní úklid je pravidelnou každodenní prací služebné, eventuálně hospodyně.

V bytech kapitalistických využití nejmodernějších čisticích aparátů. Čištění a leštění parket, linolea, guma, mramorových a kamenných dlažeb. Patentní vysávací zařízení pro koberce, záclony, čalouněný nábytek. Permantní denní úklid — práce služebnictva.

Větrání

V proletářských bytech přirozené větrání okny průměrně a podprůměrně velkými, někdy se sklápěcími okénky. Špatné větrání bytů do temných dvorků a přízemních a sklepních bytů do ulice. Místnosti většinou špatně větrány z důvodů ušetření otopu. Typická větší či menší zatuchlost proletářských bytů.

Ve středostavovských bytech také přirozené větrání většinou průměrně i nadprůměrně (v nových domech) velkými okny. Ventilací horní křídla v oknech, avšak jen v nových domech. Starší i speciální nové formy větrání a odvětrávání spíží, WC, lázní, kuchyně atd. Typické raní větrání místností i ložnicí zařízené otevřenými okny.

V kapitalistických bytech nadprůměrné okenní otvory. Ventilace dokonalá. Moderní konstrukce větrání. I umělé formy větrání ve spojení s topením. Odsávací zařízení hygienických a pracovních prostor.

Topení

V proletářských bytech nejzaostalejší formy otápění bytů. Teplo od kuchyňského železného nebo kachlového sporáku — nejčastěji teplo proletářského bytu. Železná stará i novější kamínka v pokoji. Topí se levnějším uhlím (hnědým), dřívím, odpadky. Denně se topí obyčejně v kuchyni, v pokoji (v zimě) částečně (finanční důvody). V zimě trpí často se chladem.

Ve středostavovských bytech pokojová kamna (železná, kachlová). Americká patentní kamna, různé, i modernější typy. Částečně i jednoduché ústřední topení vodou, parou, etážové; staré uhelné sporáky vyměňují se za plynové a elektrické vařiče, jejich provoz však vyžaduje na ženě úzkostlivé šetrnosti vzhledem k cenám plynu a elektřiny. Kombinované kuchyňské sporáky (na plyn a uhlí). Vedle kuchyně vytápí se po celý den hlavní pokoj, v ostatních pokojích topení částečně (finanční důvody). Zatápí a topí služka, posluhovačka. Denní vynášení uhlí ze sklepa, vynášení popele.

V kapitalistických bytech nejmodernější otopná zařízení. Patentní, kombinované sporáky v kuchyni, plynové, elektrické atd. V pokojích ústřední topení, i teplovzdušné. Reprezentativní využívání historických forem (krby, empírová kamna atd.). Přenosné topící aparáty. Přihříváče všeho druhu. Na fungování otopu dohlíží správkyňe, panská, služebná; ve vilách topí najatý topič (domácí šofér atd.).

Skladnění otopného materiálu (uhlí, koks, dříví atd.) ve sklepech a jeho vynášení do bytů je z nejneekonomičtějších a nejobtížnějších prací bydlení v nájemných domech s konvenčním kamnovým otopem.

XLVII., XLVIII. a XLIX. Nemoce a jejich prostředí

Různé příčiny těchto chorob v rozdílných sociálních třídách a vrstvách

V proletářských vrstvách

Nejčastější nemoci:

1. Tuberkulóza, tyfus exanthematicus (skvrnitý tyf) rozšiřují vši, tyfus abdominalis (břišní tyf), febris recurrens, scrofuloza, sepse, dysenterie (úplavice), svrab, trachom, rachitis, scorbút, Möller-Barlow, anaemia (chudokrevnost — též následkem velké ztráty krve po úraze).
2. Polyarthritus acuta (kloubový revmatismus), norhitis (časťteji jako následek infekčních a jiných vnitřních chorob), myalgia rheumatica (svalový revmatismus), pneumonie (zánět plic), pleuritis (zánět pohrudnice).
3. Lues (příjice), gonorrhoea (kapavka).
4. Anthrax (snět slezinná).
5. Arteriosclerosa (kornatění cév).
6. Rhinitis chronica (chronická rýma), laryngitis acuta (akutní zánět hrtanu), bronchitis acuta (zánět dýchacích trubice) a chronica asthma, bronchiectasie (rozšíření bronchů), stomatitis catarrhalis (zánět dásní — též následkem vadného chrupu), gastritis (zánět žaludku — žaludečních stěn), enteritis (katar střev), poslední dvě též po zkažené potravě, pharyngitis chronica (zánět hltanu), pneumocomiony (zaprášení plic), cirrhosis hepatis (zvráštění jater), nephrocirrhosis (svraštělá ledvina), neuralgia neuritis (zánět nervů), šedý zákal, ochrnutí končetin.
7. Dyspepsie střeva, chronická obstipace (zácpa).
8. Pericarditis (zánět vaku srdečního), endocarditis (zánět sliznice srdeční), myocarditis (zánět svalů srdečního), vadý chlopňní, hypertrofie a dilatace srdce (zbytnění a rozšíření srdce).
9. Smrtelné úrazy, poranění a zmrzačení částí těla, arthritus deformans (deform. zánět kostí), periferní obrny nervové,

pneumothorax, spodylarthrititis ankylopoetica (ztuhnutí páteře), syringomyelie, haematomyelie, hluchoty, omrzliny, ischias.

10. Carcinom (rakovina) velmi často.

Nejčastější příčiny chorob:

1. Podvýživa, nedostatečná hygiena, přeplnění bytu, vlhké byty, nedostatek lékařského ošetření.
2. Promoknutí, průvan, vlhký byt, velká únava (někdy úrazy).
3. Styk s pohlavně nakaženými osobami a prostituce.
4. Nákaza přenesena na člověka ze zvířat a starých hader (řezníci koželuzi, sedláci, posáči, sedláři, hadráři).
5. Otrava olovem, infekční choroby, tělesná sešlost, přepracování, alkohol.
6. Kouř, prach, olovo, páry osmiové, amoniakové, chlorové, bromové, výroba umělých hnojiv, jod, rtuť, arsen, leptadlo, sírouhlík, kysličník uhelnatý, anilin, benzol, fosfor, mangan, alkohol.
7. Špatná šlakovitá potrava, jež způsobuje kvašení a hnití.
8. Různé vnitřní choroby.
9. Práce v továrnách, nedostatečná bezpečnostní zařízení, nošení těžkých břemen, přílišná únava, práce v mrazu.
10. Dosud nezjištěná příčina.

Různé příčiny těchto chorob v rozdílných sociálních třídách a vrstvách

Ve středostavovských vrstvách

Nejčastější nemoci:

1. Tuberkulosa, anaemie (chudokrevnost).
2. Tyfus abdominalis (břišní tyf) a jiné infekční choroby.
3. Lues (příjice), gonorrhoea (kapavka).
4. Endocarditis (zánět sliznice srdeční), myocarditis (zánět svalů srdečního), pericarditis (zánět vaku srdečního), hypertrofie a dilatace srdce (zbytnění a rozšíření srdce), vady chlopní.

5. Arteriosclerosa (kornatění cév), neuralgie, neurasthenia.

6. Laryngitis acuta (akutní zánět hrtanu), pharyngitis chronica (zánět hltanu).

7. Asthma.

8. Pneumonie (zánět plic), pleuritis (zánět pohrudnice), nephritis, myalgia rheumatica (svalový revmatismus), polyarthrititis acuta (kloubový revmatismus), též infekční choroby.

9. Gastritis (zánět žaludku, žaludečních stěn), enteritis (katar střev).

10. Haemorrhoidy, cholecystitis (zánět žlučníku), cholelithiasis (žluč. kamínky), pankreatitis.

11. Carcinom.

12. Krátkozrakost.

13. Nervové poruchy. Hysterie (většinou u žen), hypochondrie a duševní komplexy (u mužů).

Nejčastější příčiny chorob:

1. Nehygienické poměry v úřadech, nedostatek pohybu a vzduchu, život v zakouřených a zaprášených městech.
2. Přímým stykem s nemocným nebo náhodným požitím infikované potravy.
3. Pohlavní styk s prostitutkami.
4. Různé vnitřní choroby.
5. Přepracování, časté rozčilení, infekční choroby, alkohol.
6. Řečníci, zpěváci, učitelé — permaentní namáhání hrtanu a hlasu — mluvení, zpěv.
7. Nervové choroby, dědičnost.
8. Špatné počasí, promoknutí.
9. Rychlé jedení, špatné kousání, požití příliš horkých nebo studených jídel, zchlazení, náhodné požití zkažené potravy.
10. Sezení, nedostatek pohybu.
11. Dosud nezjištěná příčina.
12. Permanentní námaha zraku.
13. Hysterie většinou u žen z častých potratů, duševní komplexy u mužů z existenčních i pracovních důvodů.

Různé příčiny těchto chorob v rozdílných sociálních třídách a vrstvách

V kapitalistických vrstvách

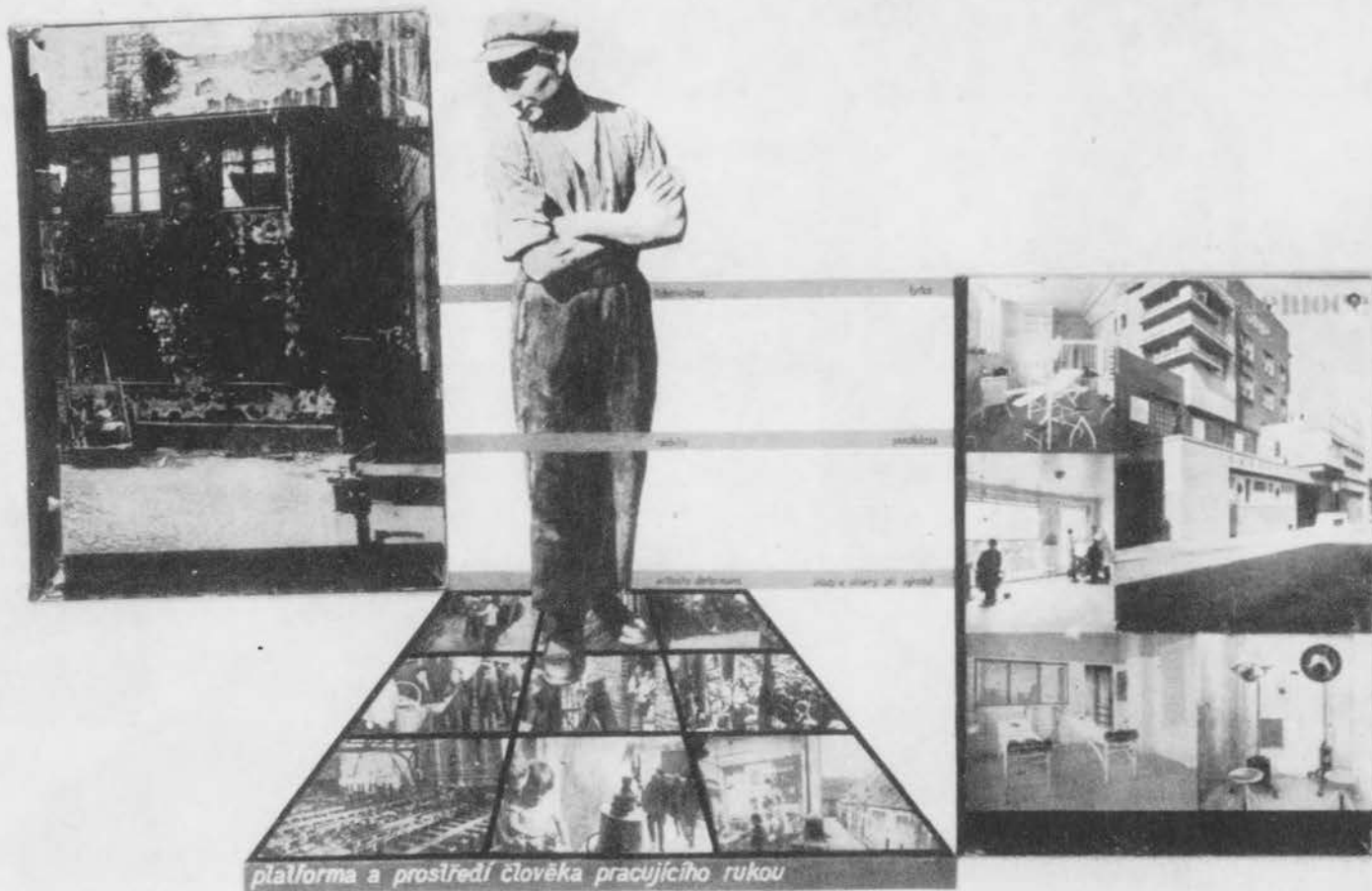
Nejčastější nemoci:

1. Arteriosclerosa (kornatění cév), ztuhnutí srdce a jeho následek coronární sclerosa (zvápenatění coronálních cév), hypertense (překvrvení), pancreatitis, arthritis urica (dna), neuralgia, gastritis (zánět žaludku), cholecystitis (zánět žlučníku), cholelithiasis (žlučové kamínky).
2. Lues (příjice), gonorrhoe (kapavka).
3. Bronchitis acuta (zánět dýchací trubice), laryngitis acuta (akutní zánět hrtanu), myalgia rheumatica (svalový revmatismus), polyarthrititis acuta (kloubový revmatismus), pneumonie (zánět plic), pleuritis (zánět pohrudnice), pharyngitis (zánět hltanu), nephritis. Posledních pět chorob se vyskytuje zřídka.
4. Diabetes mellitus (cukrovka).
5. Hypertrofie a dilatace srdce (zbytnění a rozšíření srdce), endocarditis (zánět sliznice srdeční), myocarditis (zánět svalů srdečního), pericarditis (zánět vaku srdečního).
6. Carcinom (rakovina) jen zřídka.

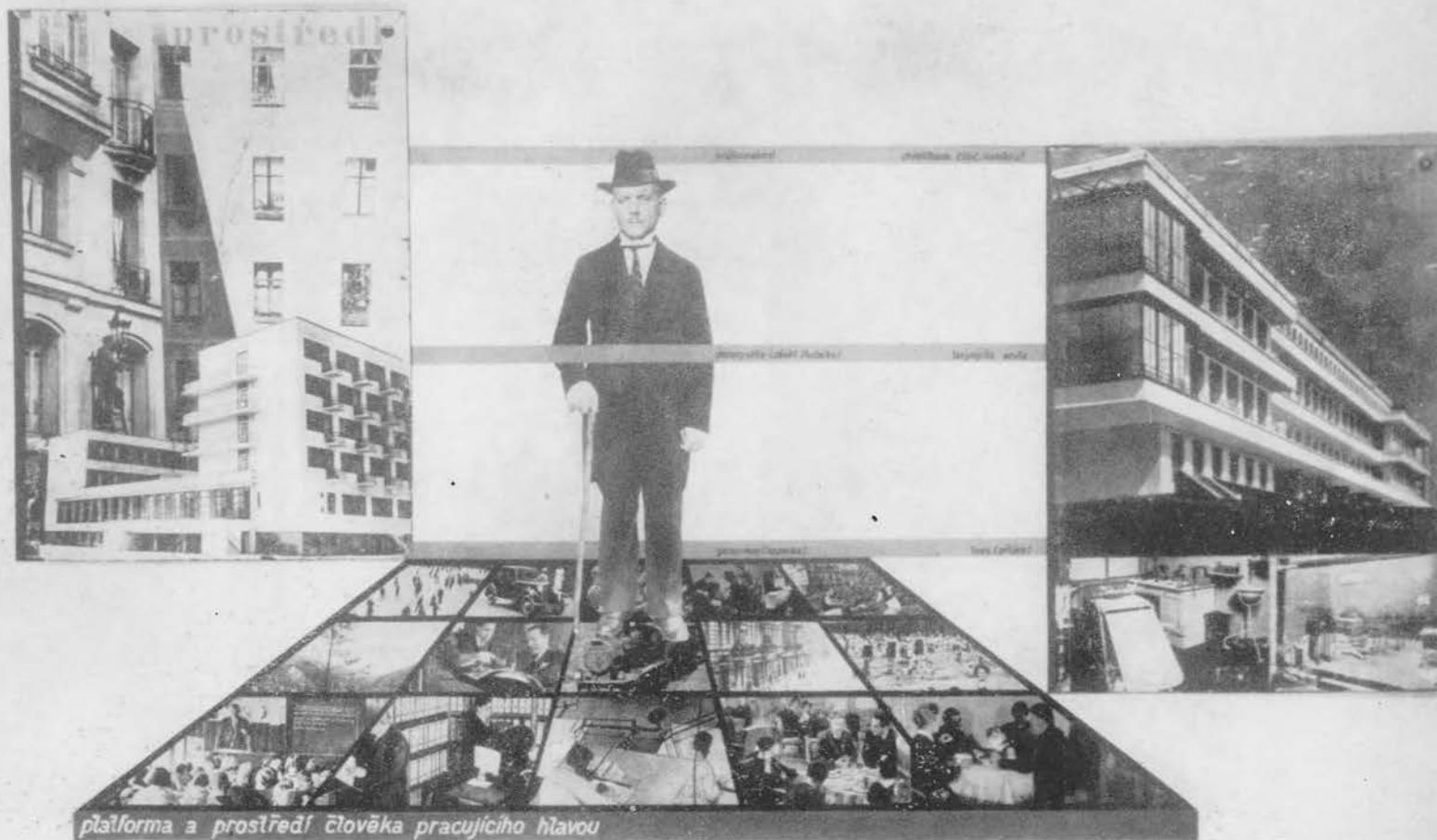
Nejčastější příčiny chorob:

1. Pohodlný způsob života, příliš mnoho jídla (maso), přecpání, alkohol.
2. Pohlavní styk s prostitutkami.
3. Špatné počasí, nachlazení, fyzická choulostivost.
4. Dosud nezjištěná příčina.
5. Různé vnitřní choroby.
6. Dosud nezjištěná příčina.

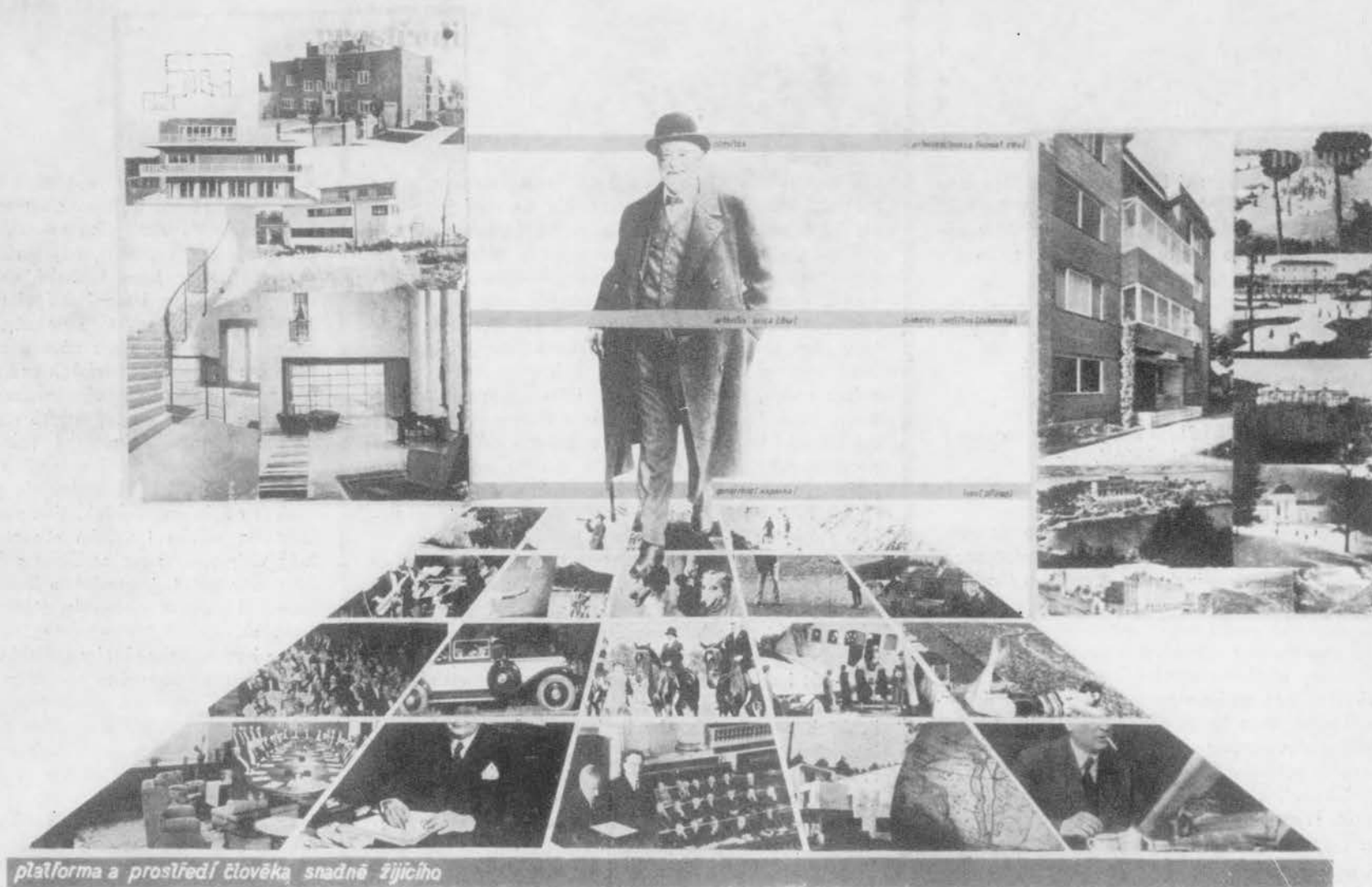
NEMOCE A JEJICH PROSTŘEDÍ

ŇEMOCE A JEJICH PROSTŘEDÍ

NEMOCE A JEJICH PROSTŘEDÍ

L. Buržoasní charitativní hvězdice filantropie

Podle charitativní buržoasní filantropie vyžaduje člověk k životu hvězdici těchto potřeb:

potravu, vodu, byt, oděv, společnost, ušlechtilou zábavu, práci, radost ze života, odpočinek, spánek, vzduch a světlo.

Proletáři, vzhledem k hospodářské slabosti, musí všechno své úsilí vynaložit na to, aby alespoň dosáhli 4 základní potřeby:

PRÁCI, aby ze mzdy mohli si opatřit

POTRAVU (v nejmenším množství),

minimální **BYT (STŘECHU NAD HLAVOU)** a zaručili si tím minimální **SPÁNEK** k nabrání sil.

Je to tristní životní minimum vedle dostatku a přebytku druhých.

Je to nikoliv hvězdice, spíše kříž životního utrpení.

Středostavovské vrstvy mají celkem dostatek práce, potravy, světla, vzduchu, vody, bytu, spánku i oděvu. Odpočinek, společnost, ušlechtilou zábavu a radost ze života upravují podle svých možností a založení. Měšťácká spokojenost, „malá, ale naše!“.

Své nedostatky většinou zakrývají, zamlouvají.

Je to hvězdice sice neúplného souhrnu životních potřeb, která však chce budít zdání blahobytu.

Hospodářsky silné vrstvy mohou si všeho toho, co tato hvězdice vyznačuje, v plné míře dopřát. Je to omamující hvězdice potřeb rozkošnického a pohodlného života. Hlavní uspokojení spočívá však v její jedinečnosti, nedostupnosti toho všeho jiným.

Sociální egoismus.

I měšťáckou charitou byly poznamenány mnohé pokrokové koncepce dělnického bydlení, které **právo na slušný byt podmiňovaly omezením dělnických práv politických a hlavně odborově-organizačních** (anglické, americké bytové kolonie, u nás Baťovy bytové kolonie).

II. Bydlení a odívání

Od počátku lidské a hlavně civilizačně-kulturní společnosti formuje se a normalizuje odívání jako základní lidská potřeba. Vedle stravy (výživy), spánku (odpočinku) a zaměstnání (práce) i odívání z původní ochrany před povětrností přetvářelo v souvislosti s vývojem společnosti ve složitě odtazité proces zakrývání biologické lidské nahoty. Nahota a odívání jsou však právě takovou dialektickou dvojicí jako je hladovost a sytost, bydlení a nebydlící, zaměstnaný a bez práce, neboť právě tak jako sytost nelikviduje trvalý hlad, bydlení neodstraňuje život v přírodě, zaměstnanost bezpracovní klid, právě tak oděni člověka neznamenal nikdy odstranění nahoty, nýbrž pouze její společenské vymezení, konvenční normování. Právě tak jako ochrana před nepříznivými přírodními živly a zvířecími živočichy formou první chýše, přešla ve složitý dějinný proces kontradikce humanistického prostoru oproti přírodnímu, k **trvalému lidskému bydlení**, právě tak jako ochranou před prvním zahalením se koží přírodním povětrnostním chladnem kontradikčně došlo k **trvalému zahalování alespoň určitých částí těla**, k stále **soustavnějšímu — odívání**.

Je tedy odívání ze základních životně procesuálních lidských potřeb jako bydlení, s nímž se i vývojově intenzívně prolínalo.

Právě tak, jak postupně se utvářelo bydlení jako komplexní souhrn bytových procesů a vyhraňoval se pojem bytového prostoru a života v něm (ne pro všechny dnešní bytové procesy byly určeny historické formy bytu), i nahota a polonahota, a postupně jejich překonávání zahalováním utvářely odívání jako společenský proces, od původní biologické ochrany značně odlišný.

III. Lidská nahota

Obytný prostor (byt) je také prostředím všech forem osobní a intimní nahoty, oboupohlavní, všech jejich přechodných i trvalejších způsobů. Během historického vývoje byly vytvořeny nejen různé formy, ale i normy lidské nahoty společenské, osobní a intimní, to je formy v určitém časovém úseku pevné. Nikoliv jen zevní vizuální formy této nahoty, ale hlavně její sociální normy jsou úzce závislé na etnických, sociálních a etických podmínkách určitého prostředí a doby; normy mění se daleko povlovněji než zevní formy. Formy a hlavně normy lidské nahoty byly tedy vždy determinovány konkrétními faktory sociálně-ekonomickými, ideologickými a sociopsychickými, nemluvě o podmínkách klimatologických, geografických, etnických a eticko-estetických. Konvenční společenská etiketa na nižším i vyšším stupni historického vývoje byla vždy závislá na průběhu a konstruování sexuálního provozu, t. j. produkce člověka, o němž pudově primární nahota nabývala stále i psychicky vyšších aspektů.

Proto konvenční způsoby sexuálního života v různých formách společenského soužití muže, ženy a dětí nabývají také rysů pro určité typy tohoto soužití (matriarchát, patriarchát a posléze monogamii), příznačné, jak v životních projevech nahoty, t. j. lidského těla jako organismu, tak i v procesu jeho reprodukce.

I když lidské tělo svým civilizačně kulturním vývojem nabylo řady podstatných, od původně jen živočišného těla velmi odlišných aspektů, jeho obnaženost vyjadřuje a nese — a byť jen po určitý čas a postupně, v daleko jemnějších rysech — tuto vývojově osudovou **sebereprodukční schopnost**.

Aktivní zvyrazňování, pasivní projevování a eventuálně násilné omezování a zakrývání nahoty bylo vždy podloženo mimo prvotné příčiny povětrnostní složi-

tými dobovými náboženskými, etickými, etnickými a estetickými faktory.

Náboženská, etická a estetická metamorfóza lidské nahoty, často i deformující její přírodní podstatu, prodělávala (a stále prodělává) dramatický vývoj. Téměř všechna církevní náboženství, různé vývojové systémy sexuálního rodinného soužití a konečně i ideologie vedoucích vrstev nadřadily postupně přirozené biologické nahotě ideologicko-spekulativní vyšší měřítko tělesného, dvojpohlavnost a animálnost zatajujícího **studu**; křesťanské učení o „prvotném dědičném hříchu“ prarodičů lidstva reálně ovlivňovalo sociální vývoj nahoty během evropského středověku a i novověké civilizační skutečnosti; tak došlo k **filtraci nahoty studem**, jeho četnými formami osobními i sociálními. I tělesný stud tvoří část sociálně třídní problematiky. Pojmy studu, nestoudnosti a nestydatosti mají velmi rozdílný třídní obsah i formu, nemluvě o jeho soukromých (intimních, rodinných a podobně) a veřejných formách. Právě konfliktnost těchto rozličných forem, ale i do jisté míry norem studu, odráží se i v bydlení. V buržoasní pruderii je, i když častá, nestydatost jaksi „ostyšná“ (ostych — nevinná forma studu), v lidových vrstvách „bezostyšná“. V oscilaci mezi těmito krajnostmi probíhají také i bytové procesy, tvoří se klima bytu.

Náboženství tak patří mezi nejvýznamnější faktory ovlivňující realitu a psychu nahoty. V důsledku jejího nábožensky motivovaného společenského zakrývání vytvořen byl tak jeden z důležitých — byť vulgárně — primitivních motivů sociálního odívání.

Zakrývání celkové i částečné nahoty s podmíněným jejím odhalováním tvoří permanentní, v nesčetných variacích a metamorfózách probíhající dvojici lidských úkonů a potřeb, uplatňující a projevující se ve všech lidských, společenských, osobních, pracovních, biologických i psychických procesech; odráží se také v bydlení.

Vývojově postupně utváří se **společenské axioma** (norma) **člověka oděného jako dílčí i celkové fysiognomie lidské společnosti** a jejího prostředí. Biologická nahota a obnaženost jsou nejen prostorově a časově, ale i provzně omezovány a dalšími vztahy oklešťovány. Determinanty nahoty a odívání vedle reálných faktorů tvoří také předivo pověr a předsudků charakteristických pro jednotlivé etnické celky a sociální vrstvy. **Přirozená nahota** se — ve stále kulturněji stoupající společnosti — dokonce stává výjimečností,

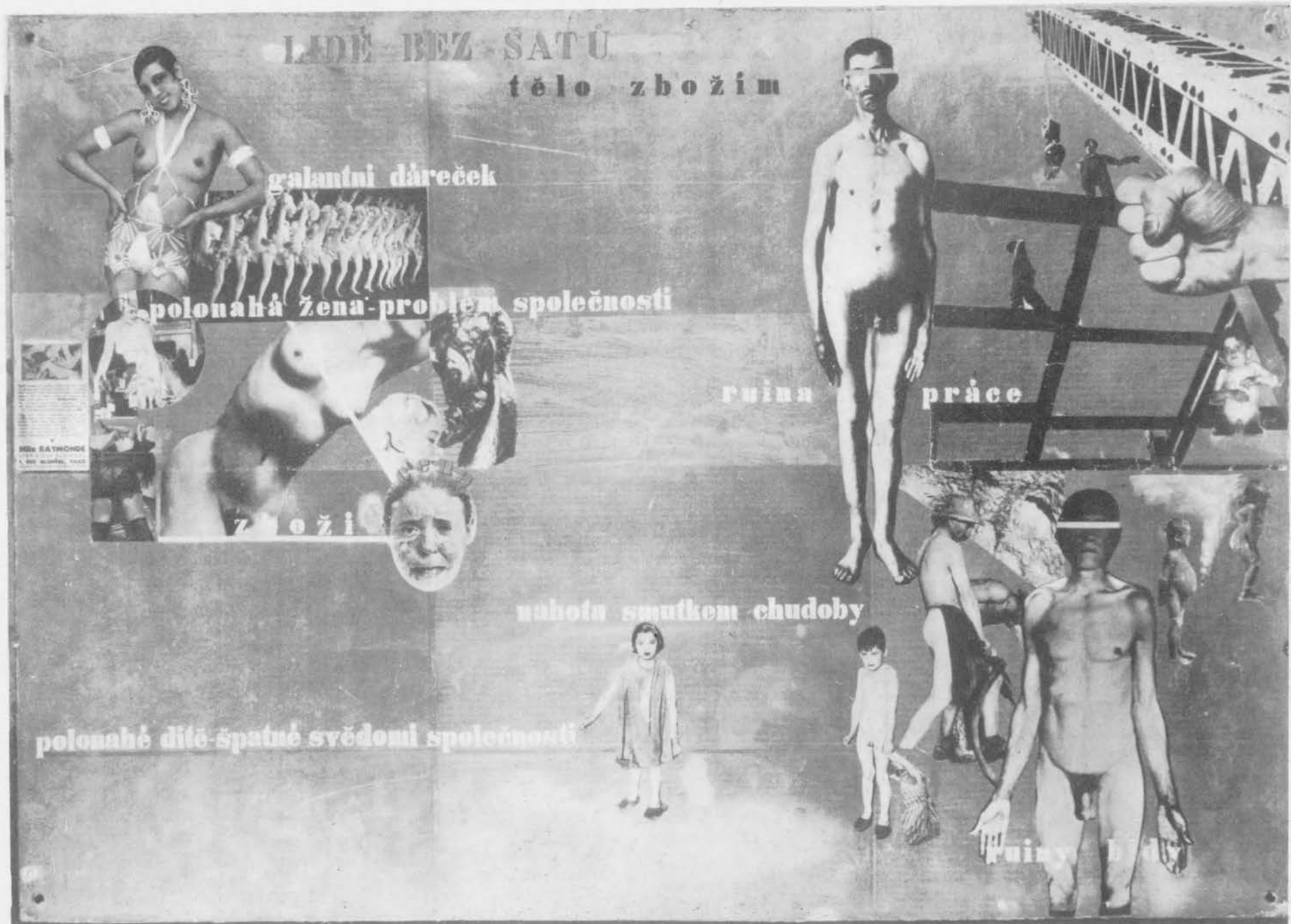
samozřejmě od samého začátku nejen v různých formách **konvenčně dodržovanou**, ale i z nesčetných příčin také obcházenou. Právě v oblasti umění a hlavně výtvarného, se určité formy nahoty a obnaženosti nejen projevovaly permanentně, ale přicházely do rozporů se současnou morální psychickou konvencí společenského životního slohu jak vedoucích, tak často i širokých vrstev ostatních. Docházelo tak k eticko-estetickému zobrazování glorifikované, eventuálně jinými **idealistními stigmaty poznamenané nahoty** a obsaženosti. (Nahota v uměleckém díle.) Nahota nikoliv jako sociální skutečnost a konvence, ale jako **ideální symbol** lidských vlastností a přírodních sil. (Reálná životní rovina nahoty — psychická rovina nahoty.)

Obnažené a oblečené tělo jsou tedy nejen dvě skutečnosti a možnosti, ale i životní nutnosti, jejichž vzájemný poměr je motivován a stále měněn permanentními sociologickými, psychickými a společenskými příčinami a pohyby. Jejich ideální rovnováha je často vztahována na klasickou dobu starého Řecka a částečně římské kultury. I při zcela jiných dnešních životních podmínkách zůstává tato rovnováha důležitou sociálně fyziologickou a psychickou tendencí i dnes. Udržení správné míry nahoty v sociálním a osobním životě je nutnost, která ostatně souvisí také s udržením přirozené přírodní „úživnosti“ našeho civilizovaného životního prostředí. Civilizačně nutné oděvní potlačování a omezování vulgární nahoty má proto mnoho společného s potlačováním prvotného přírodního charakteru našeho životního prostředí, jak vyplývá z civilizačních potřeb dnešní výroby a těžby, dnešního ekonomického života. Aby i při vyšších a jemnějších tělesných pohybech a vyšších rozumových schopnostech a projevech nezakrňely naproti tomu základní fyziologické tělesné síly člověka, aby obdobně civilizačně-kulturní tendence životního lidského prostředí nezničily biologickou úživnost přírody, proto — a právě dnes — musíme se zabývat i rovnováhou mezi přírodními a civilizačně kulturními aspekty člověka a v tom smyslu mezi aspekty oděného a obnaženého lidského těla. A to i za cenu, že také nahota, a hlavně její spekulativní využívání, má své eticky, esteticky, biologicky i psychicky **patologické a deformující znaky**.

Převážná část sociálně-ekonomických podmínek podstatně uměňuje přirozené možnosti nahoty a obnaženosti jak ve veřejném, tak osobním životě a pro-

středí. Většina dnešních sociálních i osobních životních procesů vyžaduje člověka, třebaže v různé míře, oděného, oblečeného. Dokonce velká část životní práce vyžaduje dnes speciálních oděvních ochran lidského těla a jeho zevních i vnitřních orgánů. Souběžně s tímto vývojovým procesem v mnoha odvětvích činnosti byla lidská nahota a obnaženost zbavena falešného historického studu. V důsledku rozvoje objektivních přírodních věd a kritického poznání konstituována jak biologická, tak anatomická nahota v nových normách, např. v lékařských vědách a zdravotnictví vůbec, ve sportu a v nejrůznějších úsecích sociálního života, atd. Tato intelektuálně-fyziologická regenerace nahoty odrazila se částečně i v praktickém konvenčním životě, likvidujíc současně řadu vžitých názorů na způsob hlavně ženského odívání. Objektivní hodnocení nahoty a lidského těla vůbec, související s upevňováním vědeckých poznatků o lidském těle, vedlo také k různým pokrokovým a reformním hnutím a propagačnímu uplatňování lidové zdravotní vědy založené na pravdivé znalosti lidského těla a jeho fyziognomie, nahoty. To také silně zapůsobilo na pokrokovější tendence v konvenčním oděvním zakrývání tělesnosti.

Ze stanoviska odívání vznikla však také opačná, maximalistická, tzv. „nudistická hnutí“ např. ve Francii, Anglii a hlavně v Německu. Jsou to opačná hnutí na obranu společenské nahoty. Jsou většinou jen typickou buržoasní, rádoby filosoficko-fysiobiologickými argumentacemi podloženou, sexuální okrajové, nejrůznější aspekty i občanské frivolity potouchle skrývající mentalitou a snahou vnést do jinak zcela maloměstsky konstituovaného života biologickou tělesnou nahotu jako prvek tělesné a mentální svobody a volnosti, byť v neprůhlednou zdí obehnaném kousku přírodního prostředí. Vzdor svým výkladům o návratu k přírodě neměla a nemá tato pseudopřírodní kasername a ohradová koncentrace lidské nahoty a jejich projevů nic společného se svými pozoruhodnými, ale utopistickými vzory Jean Jacqua Rousseaua a jiných. Společensky omezovanou a dokonce potlačovanou biologickou nahotu stále provázejí její formy „zakázaného ovoce“. Ve všech úsecích fyzického i duchovního života ukazují se tyto formy se všemi aspekty biologické a živočišné intimity a sexuální dráždivosti, a často i erotické deformace. Z těchto pozic vyplývá pak nahota jako hlavní objekt **pornografie**; z pornografické, a do jisté míry i erotické deformace vzchá-

LADĚ BEZ ŠATŮ
tělo zbožím

galantní dáreček

polonahá žena - problém společnosti

zloží

ruina

práce

nahota smutkem chudoby

polonahé dítě - špatné svědomí společnosti

ruiny

zejí i jiné patologické zjevy a vjemy nahoty a dokonce fyziologické perverse, zapříčiněné tedy hlavně nerovnováhou přirozených fyziobiologických, psychických a sexuálních aspektů nahoty v sociálním životě, jejichž nositelem je nahé lidské tělo.

Pornografie je trvalým průvodním úkazem lidského fyziologického vývoje a hlavně od vzniku vyšších životních sociálních a psychických forem, které jsou spjaty s nejrůznějšími způsoby konvenčně permanentního zakrývání nahoty oděvem. Jsouc ze stanoviska biologického patologickou deformací přirozené biologické nahoty, objevuje se pornografie nejen jako důsledek jednostranně společenskými normami petrifikovaného, eventuálně okleštěného rozsahu sexuálních procesů, ale i obdobnými normami oklešťované přirozené nahoty. Touha po pornografických formách a projevech, byť často nejrůznějšími způsoby oficiální sociální politiky potlačovaná a dokonce i zákonnými předpisy stíhaná, není však jen otázkou nedospělého mládí, chorobných jevů vyspělejšího i stařeckého věku, určitých zábran, komplexů a nemožnosti, nýbrž do značné míry i **organickým důsledkem životního slohu** tak či onak nutně biologickou nahotu omezujícího v únavných konvenčních normách. Z historických dokladů seznamujeme se s rozsáhlostí a formami historické pornografie starých kultur asijských (Indie, Čína atd.), evropských (Řecko, Řím atd.) a jiných. I dnes je pornografie světovým zjevem, který je také předmětem výnosné merkantilizace výroby pornografických potřeb všeho druhu. Všechny způsoby umělecké i technické produkce, literární, výtvarné, fotografické i filmové pornografické projevy a zobrazování podávají nesporně sice z různých prestižních příčin zakrývaný, ale svým způsobem komplexní obraz lidské společnosti své doby, a i dnešní.

Pornografie je do jisté míry uvolňujícím ventilem se-

xuálního a erotického společenského i osobního napětí, tak či onak vázaného konvenčním a hlavně v antagonistické společnosti, na venek prestižně a třídně diferencovaným životním slohem.

Pouze **objektivní hodnocení lidské nahoty**, tj. lidské tělesnosti a jejích anabolických a katabolických procesů a funkcí, v komplexnosti uplatňující se například v lékařství, přírodovědeckém studiu a vědě, částečně pak v pokrokově pojatém sportu, nemůže se v civilizované společnosti zcela krýt se **společenským hodnocením nahoty**, neboť právě tato společnost eticky, esteticky a i jinak diferencovala objektivní řadu anabolických a katabolických, jinak však biologicky rovnocenných úkonů a funkcí. Některé tělesné funkce, jako přijímání potravy, trávení, pohyb, práce a tělesný růst nabyly vývojem nejen vyšších kulturně fyziologických forem, ale i vysoce kulturních, etických a estetických znaků společenských úkonů; naproti tomu vyměšování a i plození, patří do řady tělesných úkonů, jež v civilizované a kulturní společnosti společensky se nevyvinuly. Ačkoliv společné plození mělo nesčetné množství forem u přírodních národů, v pozdějších kulturních (řecké, římské atd.) vyskytuje se sporadicky jen jako určité bezuzdné, dobovými událostmi vyvolané **orgiastické** výstřelky, se všemi stigmaty extrémní životní vyšínutosti; aktu plození se vývojově nedostalo konvenčních veřejně společenských forem. (Podobně jako u forem biologického vyměšování.) Naopak — byly tyto životní potřeby postupně konstituovány jako osobní, všech aspektů veřejnosti zbavené úkony, jednak intimně tělesné potřeby a hygieny, a jednak biopsychické reprodukce člověka. Přirozeně i těmto tělesně intimním úkonům vytvořila civilizovaná a kulturní společnost — a právě hlavně na podkladě vědeckého poznání — i vyšší (zdravotní, hygienické) formy. Konečně i vzájemný sexuální styk

— a právě ve svých civilizačně a kulturně vyšších formách erotických — přirozeně souvisí s tělesnou a citovou dráždivostí nahoty, s její určitou neotupělou a neunavující výjimečností. V tom smyslu je patrné, že i v dnešní společnosti nahota ve svých přirozených formách je nutně živým, potřebným a nepostradatelným jevem, že je i nové aspekty nabývajícím problémem, spojeným s řadou jak záměrných a vnějškově spekulativních, tak i vnitřně citových vztahů.

Tělesný stud se všemi svými stupni, vznikající právě z rozdílnosti objektivního a společenského hodnocení nahoty, je v tomto smyslu **přirozeným společenským jevem** a v řadě některých tělesných úkonů i výrazem jemnější a vyšší kulturnosti a citovosti. Naproti tomu bývá často i **falešným zastíráním**, vzházejícím jak z prostoduché pověry a předsudků, tak i pruderistické rafinovanosti a spekulativnosti a i naivnosti. Konečně přirozený kulturně konstituovaný stud funguje jako individuální psychická protiváha všeobecné biologické anonymnosti, která mizí a rozplývá se ve chvíli a prostředí pohlavní slasti (sexuálně-erotické libido atd.).

Nahota nutným zlem —

Nahota rouchem sportovním —

Nahota kouzlem pohlaví —

Nahota rouchem slavnostním —

Nahota pýchou krásy —

Ženství —

Žena modelem —

Nahota ruinou blahobytu a požívačnosti

LIII. Lidé bez šatů

Polonáhá žena — problém společnosti

Nahota ženy — galantní dáreček

Tělo zbožím — venerická nákaza odměnou, cenou

Nahota — smutkem chudoby

Polonáhé dítě — špatné svědomí společnosti

Pornografie

Ruiny práce — ruiny chudoby

Sociální hodnocení nahoty již v historickém vývoji diferencovalo a podstatně rozdílně připouštělo nahotu muže a ženy. Jestliže však nahoty a různé stupně tělesné obnaženosti muže vyplývaly z jeho jak výrobního, tak i jiného reálného začlenění (z charakteru práce) do společenského a i společensky služebného života, ženská nahota, v důsledku patriarchálního a hlavně monogamického způsobu sexuálního soužití stala se **majetkem muže**. Byla-li ženská nahota jako **nutné zlo** od středověku víceméně prostoduše, ale i rafinovaně zakrývána, mužská nahota a obnaženost za jistých okolností a v určitém vymezení byla společensky trpěna, hlavně v utištěných, těžce pracujících vrstvách. Nejen soustavným vyřazováním ženy z produktivní práce, ale i v důsledku monogamického, stále rozšířenějšího způsobu života i v nejširších lidových vrstvách, společensky aktivní životní prostor ženské nahoty podstatně zužován a ztotožňován s prostorem pouhého bydlení, drastičtěji řečeno, dokonce jen s prostorovostí postele.

Současně však, sociálně neskutečná, ideální ženská nahota a její projevy a zjevy nadneseny do poloh etických, estetic-

kých a symbolických představ, ovlivňujících formami všech uměleckých odvětví společenský, materiální i duchovní život. Sociálně neskutečné, ideální ženské nahotě přidány však atributy nejen krásy optické a symbolizující, ale i biologické znaky příslibu pohlavní rozkoše nejen jako účelové obsažnosti ženské nahoty, ale i jako životní její poslání.

Středověký křesťanský kult ženy ve skutečném životním sociálním prostředí učinil z její nahoty pouhý ideální symbol různých duchovních a etických hodnot, ale na druhé straně její skutečné tělo připoutal k jediné biologické tělesné funkci — rozkoši plození a rodění. Omezil jí tak celou řadu projevů přirozené tělesnosti ve skutečném životním prostředí.

Toto rozporné **kultovní hodnocení ženské nahoty**, t. j. její duchovní idealizování a sociálně-materiální znehodnocování, ukázalo se jako dynamicky inspirující síla mocného a účinného sociopsychického dopadu, odrazíc se nejen ve všech formách života, ale i v jeho materiálně provozních zařízeních. Jak ve výtvarném umění, tak i architektuře a jejích jednotlivých úkolech a tedy i bydlení.

Vycházejíc z náboženské predestinace „dědičného hříchu“, křesťanská společenská konvence vyřadila ženskou nahotu z běžného života a konstituovala ji jako „**nutné zlo**“. Avšak nepřehlednými jeho, tak či onak připouštěnými variacemi, vyrovnával se tento kultovní názor na ženskou nahotu vždy i v souvislosti s konkrétním společenským rozvrstvením. Kromě této ideální, spekulativně hodnocené nahoty existovala vždy reálná hodnota sociální se všemi jejími stupni. Jestliže pro zakrývání ideálně pojaté nahoty stačily různé formy dekorativních oděvních a přírodních elementů, jak to vidíme nejen na středověkých šatech vedoucích tříd a uměleckých dílech, sociálně byla skutečná nahota a obnaženost značné části nejširších lidových vrstev odstraňována brachiálními násilím, t. j. vyhnáním, eventuálně násilným usídlením těchto vrstev v určitém, přesně ohraničeném místě. Tento kultovní názor pak zásadně přehlížel sociálně ekonomické příčiny nahoty, obnaženosti a eventuálně nedooblecenosti utištěných vrstev, opačně nadbytek a životní pohodlí u honosné nahoty a obnaženosti blahobytných vrstev.

Současně však tento kultovní názor nepopíral zcela přírodní nahotu lidského těla jako zjev pozemské krásy stvořené Bohem. I nahé ženské tělo připouštěl jako pýchu této pozemské a pomíjivé krásy. Pojetí pozemské krásy bylo ztotožňováno s fyziognomií idealizované, sociálně neexistující nahoty se všemi jejími v tom smyslu upravenými formami a pohyby.

Postupně tento kult dospěl až k jednostranné fetišizaci a glorifikaci ženské nahoty, zvyrazňující idealistně nejen fyziologickou realitu, ale symbolicky nejružnější abstraktní stavy a vztahy lidského štěstí, strasti, touhy, poezie.

V tomto souhrnu vytvořilo toto pojetí i převážnou náplň umělecké tvorby a uměleckého duchovního života, nikoliv však obraz skutečného života sociálního.

I pro vedoucí společenské vrstvy jako objednatelé tohoto

umění tento idealistní a symbolický kult nahoty byl víceméně třídní a stavovskou prestiží, v určitých případech i zatajováním pravé skutečnosti, nikoliv součástí skutečného životního slouhu a jednání. Avšak ani počátky objektivnějšího nazírání vědeckého pokroku osmnáctého a devatenáctého století tímto kultovním názorem ani v životě ani v umělecké tvorbě podstatně neotřásl. I ve smyslu zvědeckého poznání bylo nahé tělo znovu povýšeno, tentokrát na symbol pravdivosti. **Ženská nahota jako vzor krásy, znak lidského štěstí, blaha, touhy a poezie**, jako příslib lásky a její rozkoše a konečně však i jako **symbol pravdivosti**, představuje metamorfózy idealistně vysoce duchovního, ale ve skutečnosti biopsychicky jednostranně reálného pojmání ženské nahoty. Sociální život ženy byl takovýmto pojetím spíše umrtvován než plodně rozvíjen.

S otázkou významu ženské nahoty v sociálním prostředí souvisí také zbožnění „věčného ženství“ jak se vynořilo v 19. století, jehož nejpříznačnějším výtvarným vyjádřením stala se secese.

Došla k paradoxu, že při tomto filosoficko-etickém zbožnění „věčného ženství“, jež obestřelo ženskou nahotu filosoficko-mystickým nymbem, došlo v kapitalismu, alespoň v nejširších středních maloburžoasných vrstvách k nejvystupňovanějším a nekonvenčnějším formám ženina sepětí nikoliv se skutečným životem v celé jeho komplexnosti, ale protikladně — jen s úzkou rodinnou domácností, byť na vyšším civilizačním a kulturním stupni.

Poměrně složitý způsob **ženského odívání** dialekticky souvisí nejen s tělesností ženina, oproti mužskému, více otevřeného a tím napadnutelného těla, ale i se zakrýváním, v podstatném úseku společenského vývoje nábožensky **hříšně prokleté**, ale současně **symbolicky glorifikované nahoty**. Idealistický mýtus tajemství ženského klínu rozplývá se dnes v průměrných racionálních vědomostech vzdělaného člověka; nabývá i dnes v představách milence nejrůznějších poetických podob a přirovnání, zůstává nadále součástí již pravdivého vědomí obou pohlaví, jak o biosociálním významu sexuálního styku pro člověka i společnost, tak o jeho složitých biopsychických formách, jakožto životním libidu zdravých lidí, kterému i v sociálním životě přísluší jemu vlastní prostor, čas i svoboda.

Tendence „**krása, zakrývání hříšné krásy**“, původně jako vyrovnávání dříve analyzovaného historického rozporného mýtu ženské nahoty, které **ovlivnilo ústrojnost ženského odívání po celá staletí**, přechází dnes v nové formy. I když tedy dávno pominul kultovní názor na ženskou nahotu, a i když v souvislosti s přírodovědeckými poznatky a pokrokem ženina nahota byla zbavena a očištěna od náboženských pověr a předsudků, ženské odívání nadále nese řadu aspektů nevyplývajících jen z věcně-účelových, rozumových a do jisté míry i konvenčně-estetických důvodů jako u mužského odívání, ale i ze zvláštních biopsychických aspektů, spojených s ženstvím nikoliv jako mýtem nebo pouhým protikladem mužství, ale jako organickou součástí komplexního

lidského života. Ženství jako životní rovnost, ale nikoliv jen jako doplněk pouhého mužství, ale jako organismus se svými svébytnými ústroji i procesy, žena nikoliv jako životní rovnováha, ale spíše jako životně nutná protiváha.

I dnešní ženské odívání, třeba zbavené historických norem a nejrůznějších kulturních aspektů, nadále v sobě nese řadu dialektických a do jisté míry rozporných tendencí. I při nutném zakrývání a zahalování před povětrnostními vlivy ženských oděvů i dnes zvláštním způsobem — i záměrně zdůrazňuje šatem zahalený obsah. A je to právě móda a látky módního textilního průmyslu, které umožnily, aby ženský oděv nebyl pouze statickým, zkonvencionalizovaným a i etizovaným obalem těla; aby oděv nepřebíral a ztrnule neprozrazuje jen tělesné objemové tvary, přejímal hlavně i jejich aktivní pohyby a energetický život těla. Móda — mám na mysli onen konvečně kladný a do jisté míry normativní vliv na průměrné odívání — osvěžila tradiční strnulost odívání, hlavně ženského. V mnohém pomohla odstranit falešný, pruderistický stud, ženskému tělu vrátila možnosti nejen volnějšího, ale i zdravějšího a do značné míry i estetičtějšího pohybu. Mimo některé své výstřelky — víceméně pro úzkou vrstvu exkluzivních jedinců — zbavila móda ženského odívání přemíry zakrývání ku prospěchu tělesné i psychické volnosti a pravdivější fyziognomie. Uvolnila zákonitost historického generačního krojového a kostýmového třídního a kastovního odívání, spojenou s generační trvanlivostí starých látek — obdobnou přírodním kamenným stavbám — vytvořila móda pravidelný, díky moderní industriální textilní výrobě rychlý rytmus každodenních změn: nejen roční, ale i jarní, podzimní, letní a zimní formy odívání vytváří z odívání **sociálně-kulturní oděvní potřebu**, v níž lidská a hlavně ženská nahota není již vázána pověrami a předsudky. Jsouc účelovou službou, převzala móda mnoho uměleckých a estetických kritérií.

Bohužel, vzhledem k antagonistickému společenskému rozvrstvení, nemůže se móda ve svých sociálně i esteticky kvalitních hodnotách uplatnit; nosí se většinou co se dá a móda je víceméně výrazem vrstev středních a vyšších.

Nejvýrazněji se osvobození lidské nahoty od přebytečného, tradiční vázaného odívání, projevuje ve sportu. Zde právě řecká tradice je živým odkazem, ukazujícím lidské tělo v různých formách pohybu a dynamičnosti, podstatně odlišných ovšem od pohybů a dynamičnosti práce dnešního člověka a zvláště u pásové výroby. Jestliže všechny pracovní pohyby neslouží vždy ku prospěchu rovnovážného tělesného rozvoje (tělesná deformace dělníků, hlavně těžce pracujících), tedy sport znamená oproti vulgárním pohybům těžké fyzické práce a eventuálně mechanickým pohybům strojové práce, souhrn pohybů celkem neodporujících tělesnému organismu. Sport i při účelnosti záměrně rozvíjených pohybů nebrání jejich etickému a estetickému usměrnění.

„Nahota rouchem sportovním“ je tedy živá a žádoucí tendence nejen k rehabilitaci těžkou prací deformované, ale

i určitým pohodlím a nejčastěji blahobytem zhýčkané a frivolní nahoty. Požívací blahobyt mění často přírodní lidský tělesný organismus v ony hory masa a v živé skladiště bílkovin, tuků a uhlohydrátů.

„Nahota kouzlem pohlaví“ je oním živým a svěžím předpokladem, který jsa splněn, přirozeně, t. j. bez umělých dráždidel, umožňuje nejzávažnější úkon člověka, produkci člověka jako nejen animálně-sexuální, ale i erotický, a do nejvyšší míry citový biopsychický životní akt. I toto okouzlení prodělalo v historickém vývoji určité proměny. Ani produkce člověka nemůže být hodnocena jako jen objektivní biologický sexuální-tělesný akt (třebaže se tak často v určitých podmínkách jeví). Konečně zdravý a za jistých podmínek i přirozený sexuální styk ovšem zdaleka nemůže být (a právě z humanistického stanoviska) považován jen za běžnou, ale nutnou výměnu žlázoového procesu a systému. Pojí se a měl by se k prospěchu lidstva vždy pojit s psychickými aspekty erotismu, citovosti, biopsychickou slastí, s aspekty, které biologickou tělesnou nahotu i duchovně graduji. Aniž bychom propadali idealismu možno říci, že produkce člověka je sice biologický, ale vysokého etického a citového vypětí schopný úkon, k němuž člověk nepotřebuje žádných nástrojů, žádných přísadků ke své tělesnosti, kde naopak naprostá přirozená dynamická a organická oboustranná nahota dává vznik nahé podstatě nového organismu. Platí to i tam, kde jde o pohlavní akt jen jako o tělesnou, zároveň však citovou rozkoš.

Tělo zbožím

Od počátku vývoje lidské společnosti mužská, ženská i dětská těla stávají se také předměty nejen sociální, třídní a rodinné, ale i **merkantilně sexuální a ekonomické spekulace**. Od nejstarších dob ukazuje se využívání lidské tělesnosti jedněch ku prospěchu druhých; i těla jedněch stávají se majetkem druhých.

I křesťanská věrouka, nadřadíc tělu duši danou od Boha, ve vývoji vlastnění těla jedněch ku prospěchu druhých nic nezměnila, naopak zakrývala jen nejvulgárnější formy animálního vykořisťování mnohoznačnými etickými a náboženskými argumenty a formami. Ani křesťanské „oduševnění“ těla nezastavilo historický proces vývoje tělesnosti jako pracovní síly se všemi sociálními vykořisťujícími aspekty, tj. diferenciácemi v důsledku společenské rozvrstvenosti.

Využití těla jako pracovní síly a dokonce jako zboží rozvíjí se od svých animálně vulgárních forem v otrokářském řádu až do třídních forem v kapitalismu.

V různých způsobech otroctví v otrokářském a nevolnictví ve feudálním společenském řádu, až do materiálně psychického vykořisťování v kapitalismu můžeme sledovat — byť s určitými zvraty a jinými ještě faktory (etnickými, klimatickými atd.) — determinovaný vývoj tohoto využívání těla jedněch jako trvalé a různými (i násilnými) způsoby organizované pracovní síly a zboží podstatně determinující i pojem historického humanismu.

Hlavní význam těla jako pracovní síly a zboží ovšem jeví se v oblasti ekonomické, tj. ve výrobě (práci) a směně (obchodu).

Zvláštní kapitolu tvoří ženské tělo nejen jako pracovní síla (v nižších společenských vrstvách), ale i jako předmět všech forem společenského vznětu až do forem hlavně mužského pohlavního úkoje.

Nahá a polonahá žena je permanentním problémem všech společností a jejich řádů nejen na nižších, ale právě i na vyšších kulturních stupních. Tento problém nabývající postupně i složitých znaků rozličných kultů, jako součást lidského libida, podstatně určován byl však — mimo historický matriarchát — **mužskou svrchovaností**. Ženské tělo jako organismus přirozeně rozkoše stává se nejen inspirátorem i psychických zvrátů a citů, ale i předmětem, **merkantilně získatelným zbožím**; předmětem světově organizovaného kuplířství i obchodu.

Různé stupně záměrně rafinovanými apreturami vonných masťů, olejů — dnes krémů a pudrů a jiných kosmetik — upravené nahoty ženského těla, determinují také různé formy sexuálního a erotického procesu a jeho projevu, jak v etnických celcích, tak v jednotlivých vývojových údobích a i dnes.

Nahota ženy, ženino obnažené tělo může být nejen výrazem vzájemného citového erotického vztahu, ale také jen galantním dárkem spekulativního erotického dráždění, chvilkového vznětu typického pro životní sloh některých sociálních vrstev.

Tělo jako zboží tvoří základ historické i dnešní prostituce a jejich legálních volných i kasernovaných profesionálních i tajených forem profesionální prostitutky a prostitute žen monogamických manželství. Pohlavní choroby se všemi svými důsledky jsou i dnes tragickou životní odměnou za prodej vlastního těla většinou pak z materiálního nedostatku.

Nahota a polonahota proletářských dětí je nejen „**smutkem chudoby**“, ale i špatným svědomím dnešní kapitalistické společnosti, která svými ekonomicko-technickými vymoženostmi a možnostmi byla by s to zabezpečit přijatelný životní standard všem pracujícím vrstvám, kdyby nebylo egoismu vedoucích tříd.

I tělo jako pracovní síla má svůj nikoliv normální patologický vývoj. Nedostatky výživy vedou k tělesné vyčerpanosti, předčasné tělesné sešlosti, schátralosti, k ruinám životní bídě; těžká fyzická práce v takových podmínkách i k patologickým deformacím tělesných orgánů, k tělesným **ruinám vykořisťující práce**.

Tyto okolnosti projevují se v proletářských rodinách, domácnostech, způsobech a procesech bydlení velmi negativně. Vzhledem k omezeným hospodářským možnostem těchto vrstev nemůže dnešní proletářský příbytek být účinným prostorem a zařízením pro obnovu každodenně maximálně vyčerpaných tělesných a duševních sil muže a ženy. **Úprava pracovní doby hraje proto podstatnou úlohu v úrovní dělnického bydlení.**

LIV. Šaty bez lidí

Ekonomicko-sociální a kulturně mravnostní dějiny ukazují také na vývoj humanistické tělesnosti a duchovnosti v souvislostech se způsoby odívání.

Odívání jako základní životní potřeba v mnohém determinovalo a determinuje dosud způsoby bydlení. Biologické a fyziologické tělesnosti daly lidskému odívání neprehledně množství různých forem etnických, etických i estetických s výraznými aspekty sociálními. Tak byly vytvořeny různé odívací tradice a konvence (zvyklosti), vycházející z životní energetiky, t. j. pohybů pracovních, individuálních i společenských. **Šatstvo** stává se postupně i podstatnou součástí majetku. Jak v materiálu, tak ve formách odívání odráží se v souvislosti se změnami sociálně-politickými i nové kulturně-ekonomické slohy architektonicko-stavební a výtvarné proudy, jimž podléhal vývoj vedoucích společenských vrstev a tříd.

Zhotovování šatstva a jeho údržba přenášejí se i do procesu bydlení. Šicí stroj je typickým a téměř nepostradatelným kusem energetického nábytku v nejšířších vrstvách obyvatel. Účelové oděvní normy, ať již vlastního zevního nebo vnitřního odění, právě tak jako další oděvní součástky, jako pokrývky hlav (šátky, klobouky, čepice), nohou (obuv), nejen že prodělávají materiálovou, účelovou a formální metamorfózu, ale stále patrněji nabývají sociálně třídních aspektů. I nedostatek tvoří charakteristický rys dělnického odívání, které pro podstatnou část proletariátu je do jisté míry „nutným zlem“, aby právě ve vrstvách vyšších bylo prvořadým rysem jejich společenské a hospodářské prestiže. Vůlgárně spravované a záplatované šatstvo, poznamenané nečistotou práce, je také třídním společenským rysem.

Dělník se jednou denně doma obléká a večer svléká.

Ve středních vrstvách je oblékání a převlékání daleko častější (venkovské šaty, domácí šaty, župany atd.).

Ve vyšších vrstvách tvoří proces denního převlékání složitou část společenské etiky.

Pro skladnění šatstva a prádla je určena objemově i funkčně dosud nejpodstatnější část nábytkového bytového zařízení. Proto jsou oprávněny tendence tuto funkci zařadit již do typologicky-prostorového a stavebního řešení bytu, zřizováním skříní ve stěnách (zdech), eventuálně mezi stěnami. Výraznými třídními aspekty je poznamenána i nadbytečnost mnohého odívání části vedoucích vrstev oproti nedostatečnosti odívání vrstev proletářských, hlavně ze stanoviska ochrany proti povětrnosti.

Nejen materiál, forma, ale i způsob užívání a celkového udržování oděvů podstatně přispívají k třídní odlišnosti.

Šaty třídním výrazem společnosti (Tab. 52 a 53)

Dnešní mužské oblékání je daleko více normalizováno a racionalizováno v důsledku pracovních procesů než odívání ženské. Není tím zdaleka řečeno, že je zbaveno neúčelostních prvků, jichž i v mužském oblékání je značné množství a tvoří podklad pro módní obměny mužského odívání. Tato pracovní a i výrobní racionalizace mužského odívání také silně ovlivňuje i odívání pracujících žen.

Jak v mužském, tak hlavně v ženském odívání hraje směrodatnou úlohu — móda. Jestliže i v historické době určité exkluzivní snahy po oděvní výjimečnosti vedly k známým úkazům mužské a ženské parádivosti, hlavně v kruzích dvorských, šlechtických a měšťanských, právě **textilní industrie vytvořila módu jako permanentní úkaz záměrně řízené proměnlivosti**, do značné míry jako protiklad celé řady racionálních jevů, které velkou část historických účelových forem nahrazovaly formami strojní techniky. Móda, jako protiváha strohé, pomalu se měnitelné účelosti, utvořila tak pojem neustálé vnější metamorfózy bez ohledu na hlubší vztahy a principy. Pojem módy v přeneseném slova smyslu (módnost) stal se dokonce antipodem opravdovosti, skutečné obsažnosti, trvalosti a vůbec hlubších důvodů.

Proto skutečnému umění měřítko módy byla vždy a dosud jsou tvorebně vzdálená.

Rytmus životního slohu, daný především sociálním obsahem dělby práce průmyslové společnosti, ovlivňuje i běžný tonus lidí i jejich vkus a smysl pro estetické hodnoty.

V historické době se tento smysl odrážel typicky v umělecké formálnosti užitkového bytového zařízení a ve formálnosti odívání, pouze generačně se přetvářející. Průmyslová výroba uskutečňující na rozdíl od historických řemesel a tohoto generačního rytmu přetváření obrovité množství technických užitkových nástrojů a zařízení v rytmu ročních údobí, často ovšem bez ohledu na estetický smysl jejich tvárnosti, vytvořilo obrovitou produkci oděvního materiálu, dala nejen výrobně materiální, ale i psychické podmínky k jejich rychlejšímu využívání a obnovování. Tak byl vytvořen — na rozdíl od umění — daleko dynamičtější požadavek dočasně, přechodně a proměnlivě formálnosti těchto účelů, ale i daleko kratší trvanlivosti, týchž podstat, **požadavek módy**. I tento proces ovšem v mnoha směrech pronikal a dnes proniká i do umění.

Tím, že tento požadavek byl, když ne všespolečensky, alespoň v určitých, a hlavně středních a vyšších vrstvách — konstituován, nabylo společenské povahy, ba dokonce i pasivně uznávané konvenční nutnosti.

V tom smyslu se stala móda zjevem světovým, ve své ekonomické sociální a estetické komplexnosti typickým způsobem konvenčně společenského odívání. Jsouc utvářena i na podkladě exaktního studia lidského těla a jeho fyziologické a psychologické dynamičnosti, vytvořila dnešní způsoby odívání, jež na rozdíl od historických daleko více vyhovují požadavkům hygieny, fyziologie a psychologie.

Třebaže emancipační oděvní hnutí nelze vždy ztotožňovat s tendencí módy, pozorujeme i v módě snahy a uplatňování různých účelových měřítek a nových materiálů jak v odívání pracovním, tak společenském, zbaveném exkluzivnosti třídního charakteru.

To ostatně dobře ve své době naznačil Honoré de Balzac v epigramu: „Hovado se přikrývá, boháč nebo blázen se parádí, člověk elegantní se obléká.“

Odívání je jednou ze základních procesuálních potřeb jako bydlení, s nímž se životně intenzivně neustále prolíná.

Právě odívání s životní společenskostí a kulturní aktivitou vytváří teprve s bydlením onen životní komplexní proces, tj. kulturní život a v jeho rámci i **kulturu bydlení**. Z této pozice možno mluvit o **umění bydlení**, determinujícím pak uměleckou výtvarnost bytového prostoru, humanisticky obytného prostředí. Umění bydlení také napovídá schopnost bydlet, tj. **umění bydlet**.

Umění bydlet není však dáno jen tak či onak vyhraněným smyslem pro účelost a její estetické a etické formy, ale hlavně smyslem pro aktivní úměrnost všech aspektů životní aktivity. Ta se v bytovém klimatu zbavuje normativně konvenčních aspektů veřejného života (vnímaného, kontrolovaného a reagovaného druhými) a zužuje se na individuálně bytostně reagování. Smysly jedince venku reagují pod jistým tlakem víceméně odvozeně, v bytovém soukromí se cenzury zbavují a fungují svobodněji.

Jsou proto některé názory, že soukromí — a hlavně v socialismu — je do značné míry nežádoucí antipod kolektivnímu (společenskému) životu.

Pod tímto zorným úhlem byly také většinou utvářeny první revoluční bytové koncepce sovětské avantgardní architektonické tvorby. Pod heslem likvidace rodiny jako hospodářské jednotky vyhraňovaly se pro lidi, jakožto jednotlivce normativně stanovené obytné buňky ve vazbě sice s řadou prostor pro sespolečnění bytové potřeby, ale tak, že bylo anulováno téměř všechno životní soukromí. Jednostranně byly zvýrazňovány povinnosti vztahy jedince ke kolektivní společnosti, bez zvláštního práva na vlastní prostorové a procesuální soukromí. Maximalistická prostorovost, determinovaná také stanovením maximalistického množství sespolečněných starých i nových humanistických bytových potřeb, ostře kontrastovala s minimalisticky vytčenou prostorovostí obytné buňky pro individuální soukromí, které omezeno bylo na „osobní hygienu, uskladnění osobního prádla a šatstva, duševní a tělesný oddech, četbu a eventuálně příležitostné studium“, bez jakéhokoliv časoprostorového a psychologického klimatu. Byla to koncepce nedořešená, předčasná, skutečný sociální vývoj neúnosně předbíhající.

Byla proto později stranickým vedením odmítnuta.

O vědeckém komunismu mluvíme jako o řádu umožňujícím také nejvyšší formy individuální osobitosti a svobody; osobní svoboda je pak neodmyslitelně vázána i na adekvátní osobní prostor a čas.

Š A T Y B E Z L I D Í

Š A T Y B E Z L I D Í M O D A

pravděpodobně zachovávatí mchou jen začítí lidé:

nová a krásná křivka
těle nebo libezí se parádi,
člověk elegantní se obléká.

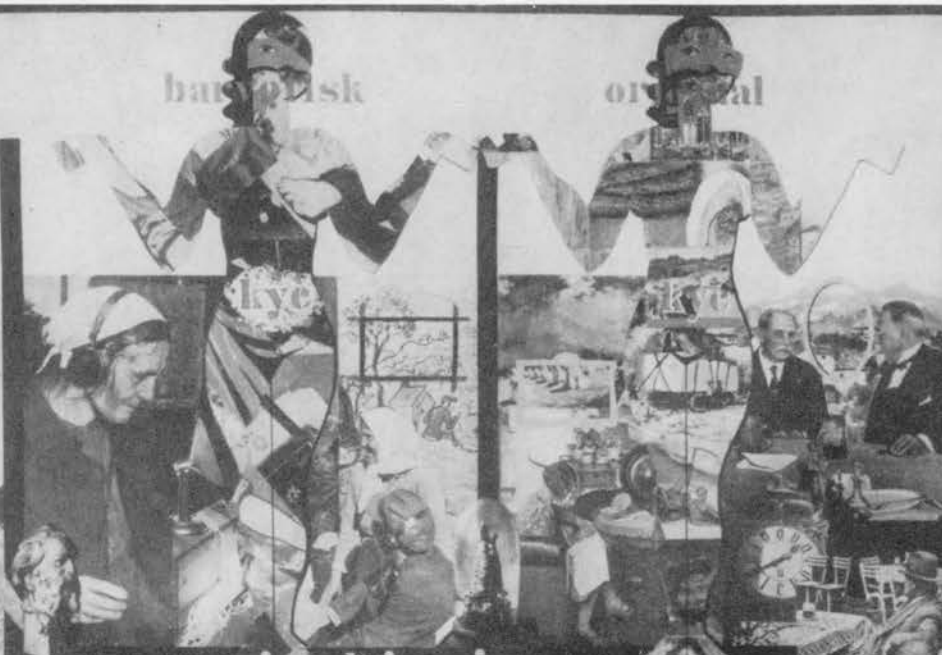
si do balzac: tvaha o elegancie a štěstí.

UMĚNÍ A ZÁBAVA V BYTĚ

obraz

hudba

SOCIALNÍ TRÍDNÍ FUNKCE

UMĚNÍ

lán, keramiku, sklo. Byt je často uměleckými díly přeplněn. Umění je zde nikoliv vždy z vlastní potřeby, ale více z potřeby „reprezentace“ a také výhodného uložení peněz — reprezentativní aspekty uměleckého vlastnictví.

Zábava v bytě spojená s hostinami, probíhá v nejbohatších i kulturních formách. Časté jsou hudební nástroje všeho druhu, drahocenná klavírová křídla, ba i domácí varhany, luxusní formy gramofonu a radia. Vedle skutečných uměleckých vjemů (včetně domácích produkcí — zpěvních a hudebních) šíří se umělecký šnobismus.

Pod jednostranným tlakem civilizačního výrobního rozvoje a z toho plynoucích anonymních vztahů k předmětným potřebám je převážná většina lidí odtahována od uměleckých představ. Umělecká, s prací citlivých rukou spojená tvárnost je nahrazována průmyslovým věcným schematismem a co horšího, podprůměrné estetické kvality, průmyslovým brakem.

I umění v bytě je závislé na sociální estetické mentalitě, na jeho přirozené mentalitě, na kulturně-psychických stavech, skutečnostech. Racionalismus dnešního života ochuzuje především nejširší lidové vrstvy protože vede k maximálnímu stupňování minimálně odměňované strojní a mechanické práce, systematicky otupuje estetickou citlivost dělnických vrstev, systematicky dobíjí vlohy a vjemy lidové tvořivosti a představitivosti. Zároveň pak místo skutečných uměleckých děl je širokým lidovým vrstvám vnucován všemi způsoby a formami kýč — měšťácká vnějšková líbivost.

Osvobození bytu pracujícího člověka od fyzické i tělesné přeplněnosti (v souvislosti se všespolečensky uplatňovanou technikou hlavně novými již napovězenými prostředky rozhlasu a obrazové projekce), dává tušit i nové prostředky pro uplatnění umění v bytě. Je-li požadavek umění v bytě dnes dán více méně jako prostorové uplatnění obrazu, sochy, či knihy a hudebního nástroje v bytě, pak v ně příliš vzdálené budoucnosti půjde o zcela nové způsoby uplatňování umění v bytě, a to jak formou (normou), tak obsahem. Osvobození bytu od zastaralých statických forem nábytkového zařízení prostorově i plošně umožní také **uplatnění dokonalých reprodukcí a sdělovacích prostředků s novou problematikou rovnováhy mezi skutečností a fikcí, mezi účastí umění a vjemu jeho reprodukce, mezi jednotlivými smyslovými vjemy fyziologickými a reprodukčními.**

Problematika umění v bytě je ovšem součástí daleko širší problematiky výtvarnosti celého životního prostředí.

Z prostorového stanoviska je otázka umění v bytě, hlavně výtvarného, determinována vývojovým procesem přeměny dosavadního více statického, než dynamického způsobu tvorby materiálního bytového zařízení, nábytku. Postupné „vyprázdnění“ bytu od tohoto statického nábytkového zařízení a jeho nahrazení mechanismem nových účelností, tj. účelným zařízením nezatěžujícím trvale svou trvalou statickou hmotností bytový prostor a plochu, uvolní bytový prostor pro umění a všechny jeho aspekty.

LVI. Lidé opouštějí byt na čas

Budha:

„Svoboda záleží v opuštění bytu.“

Komunista:

„Až všichni lidé budou mít dokonalý byt, dokonalejším člověkem bude ten, kdo při nejvyšším tvůrčím životě obejde se bez takového zařízení.“

V den pracovního klidu odcházejí lidé dočasně z bytů z různých, často protichůdných důvodů.

Jedni (**hlavně pracující a středostavovské vrstvy**) ze svých těsných a většinou přeplněných bytů jdou se nalokat čerstvého přírodního vzduchu, spojující pracovní oddych a pobyt v přírodě u vody a v lese také s volnějším způsobem vzájemného společenského styku a zábavy, při umělých přírodních koupalištích a slunečních plážích, v zahradních lidových pohostinských podnicích. Pro přenocování a pobyt v přírodě se používá přenosných stanů, účelových zařízení pro improvizovanou výrobu stravy, osvětlení atd. Jiní, spojující rekreaci s turistikou, tráví rekreační čas na samotě v chatách i trvalých chatářských, eventuálně stanových osadách (chatařství, stanařství atd.).

I vyšší společenské vrstvy, unavené komfortem svého městského bydlení, hledají v obdobných dnech romantiku přírody, určitá nebezpečí, dobrodružství. Bezpečnou tekoucí teplotou i studenou vodu svých domácích lázní zaměňují s tekoucí vodou přírodních toků, většinou ve společnosti nikoliv oficiálních členů své společnosti. Mají však k dispozici soukromá vozidla, mají možnosti diskrétního ubytování v elegantních pensíonách, vilách, sport-hotelech atd., vždy spojených s nočními vináry, bary a obdobnými druhy zábavy.

I mnohoznačnost rekreačního dočasného opuštění městského bytu je dána rozdílnými třídními aspekty. Nicméně pravidelný rekreační vícedenní pobyt spojený s přenocováním a stravováním se stává příznačným rysem městského bydlení i v nejširších lidových vrstvách. Ve svých vyspělejších formách, tj. při dostatečnosti veřejné i soukromé dopravy, v dostatečném výrobním zajištění chatářských a stanových potřeb a konečně při uspokojivém množství konzervované stravy a dalších užítkových a účelových zařízení je organizovaný weekend nesporným pokrokem v dosavadním řešení městského bydlení, do značné míry jeho fyziologickou regene-

rací. Je ovšem třeba zbavit jej jak rozmanitých napodobujících znaků amerického západu, tak i bezostyšných pohodlností maloměšťáckých (do klína přírody si přinášejících svoji sváteční pivní várku) — a konečně i snobských nočních hýření venkovských „zapadáků“.

I v daleko vyspělejších weekendových formách na západě nese tento druh rekreačního pobytu v přírodě kvantitativní rysy „útěku z města“. Pro jeho periodickou permanentnost je však třeba zabývat se jím daleko hlouběji, než dosud. Oproti tradičnímu jen prázdninovému — obyčejně několikátýdennímu — pobytu na venkově jednou za rok, objevuje se zde požadavek pobytu v přírodě v týdenních intervalech. Pobyt v přírodě, přechodné, ale pravidelné bydlení v chatách (stanech) stává se permanentní součástí trvalého bydlení městského. Perspektivně — na západě již částečně i dnes — při pětidenním pracovním týdnu to znamená týdne dvoudenní pobyt v chatě, tj. přibližně časovou třetinu dnešního bydlení. Již dnes objevují se toho důsledky; zásahy do přírodního prostředí — jako důsledek pobytu — ničení lesního porostu a stromů, zemědělských plodin, znečištění odpadky i výkaly, atd., improvizované a nekontrolované rozrůstání chatářských osad — bez hygienických zařízení, jsou nežádoucí, produktivní i rekreační „úživnost“ krajiny ničící úkazy, u nás tím závažnější, že krajina rekreační a turistická většinou se kryje s produkčně-zemědělskou.

Otázku rekreace nutno proto řešit koncepčně, tj. na podkladě městsky-regionálního plánování, a systematického stanovení nejen rekreačních přírodních areálů, ale i rekreačních sídlištních forem. V tomto smyslu byly vypracovány v ústavu architektury na vysoké škole technické v Brně studie — tzv. „Zemědělská rekreační sídliště“, kde periodický i delší rekreační pobyt jednotlivců i celých městských — hlavně dělnických — rodin byl spojen do jisté míry s účastí na letních zemědělských pracech. Podle této koncepce „rekreační sídliště“ jsou součástí městské bytové otázky a potřeby, městské bytové politiky.

Poznámka:

Podrobnější otázku „umění v bytě“, t. j. **uměleckosti bydlení** zabývá se „Humanistický fragment bydlení“.

IV. Umění a zábava v bytě

Obraz — socha — hudba.

Odedávna dávalo umění nejrůznějších druhů a forem bydlení podstatné aspekty estetické a etické.

Vedle interierů sakrálních a společenských objektů a urbanistických útvarů životního prostředí, byly to i obytné prostory, v nichž — a dokonce ve zvýšené míře — ve všech historických kulturních údobích a formách jednotlivé společenské vrstvy uplatňovaly uměleckým způsobem své sociální, materiální i duchovní životní představy. Volné malby v závěsných rámech, freska, dekorativní malování stěn, gobelíny, reliéfy i sochy tvořily neodpojitelnou součást bytového účelového zařízení. Bytové útvary nejvyšších vrstev ve všech architektonicko-stavebních formách hradů, paláců a zámků byly vybavovány postupně stále systematictější utvářecími formami a normami uměleckého projevu v úzké závislosti, jak s hospodářskými možnostmi, tak i sociálním zaměřením té které historické třídy a vrstvy.

I měšťanský středověký patriciát, jako špička nové společenské třídy pokračoval v historických způsobech gradace užitkového bytového zařízení, které na rozdíl od feudální šlechty bylo daleko více spjato s některými pracovními procesy cechovní výroby.

Novověký racionalismus kapitalistické buržoasie, hospodářsky však silně diferencovaný do různých vrstev a tříd odstupňovaných hospodářských možností (buržoasie vlastní výrobní prostředky, buržoasie zaměstnaná ve výrobě, nová dělnická duševní a fyzická práce, která postupně vedla ke vzniku dělnických vrstev a třídy atd.) vyvolává ekonomický tlak nejen na nové formy, ale i na velikost bytu.

To se projevovalo právě v měšťanském bydlení, které se rozvíjelo jako stále intenzivnější sídelní urbanistické soustředování do městských celků. Byla tím sice narušena historická kompaktnost města, ale k městským manufakturám byly přivedeny nové vrstvy obyvatel.

Tato racionalistická koncepce vedla k buržoasní ekonomice bydlení nových městských vrstev, které dialekticky své nové bytové potřeby uplatňovaly v okleštěných formách feudálních tradic. Souhrn aristokratických reprezentativních a slavnostních sálů a společenských zábavních heren, knihoven — i kulturních prostor (zámeckých kaplí) a komnat pro jednotlivé účely osobního a intimního života byl prostorově, obsahově i diferencně zmenšen; postupně — úměrně hospodářským možnostem a životnímu slohu různých buržoasních vrstev — se vytvářela buržoasní souhrnná klišé, různě sice odstupňovaná, ale v podstatě přejímající historickou účelovost diferenciací bytových prostorů. Aristokratické sály se zmenšily v buržoasní „salony“, herny, divadelní prostory, haly, sálové jídelny, vstupní dvorany — a obytná zámecká křídla v pokojové jídelny, předšíně, obytné po-

koje s kuchyněmi a hospodářským příslušenstvím. Účelové uspořádání bydlení v takto nově ekonomicky vymezeném bytu a hlavně posleze v útvaru **nájemného městského domu** utvářelo novou systematicky zaměřenou typologii, silně omezenou stále pevněji se konstituující formou uliční a blokové městské zástavby.

Omezené dvojfrontální řešení bytu, postupně zúžené dokonce na jednu frontu podstatně ovlivnilo bytové formy městských vrstev. Byt stal se souhrnem některých osvětlených i neosvětlených místností pro prostorově účelovostní byt v daleko větší míře než dříve přeplynoucí byt. Tak byla vytvořena norma prostorové bytové volnosti a dokonce těsnosti, typické pro městské buržoasní bydlení. I při vyšších hospodářských možnostech tato tendence permanentně přeplynoula byt hmotným zařízením, podstatně omezujícím prostorovost bytu. Přeplynoulost bytu vyplynula také z růstu početnosti rodiny, maximální využití a statického útvaru bytu. Postupná přeplynoulost bytu je přirozeným životním procesem bydlení; sociálním nedostatkem stává se teprve, když nejsou možnosti menší statický byt vyměnit za větší.

A právě v těchto podmínkách nabylo umění v bytě oněch depresevních aspektů obrazové „výzdoby“ buržoasního bytu, kde v množství dekorativních váz, záramovaných fotografií a bezcenných souvenýrů a bibelotů, mezi nábytkem a nad ním umísťují se umělecké obrazy a sošky, postupně nahrazené reprodukcí a fabričními odlitky. Tato výtvarná směsice podložená patronově vymalovanými stěnami, stává se stereotypním znakem maloburžoasních bytů, z vulgarisovanou normou i formou umění v bytě.

Dialekticky s tímto vulgárním útlumem výtvarného umění v bytě souvisí pořádkání výstav výtvarného umění ve veřejných výstavních prostorách, které se stávají pravidelnými podniky společenského života, alespoň v určitých vrstvách; vyřazení výtvarného umění z bytu podstatně ochudilo kulturně-umělecký tonus lidí, i jejich životně-psychický proces. Naproti tomu hudební a slovesné umění našly i v těchto bytových útvarech své uplatnění. Piana, pianina do jisté míry z nejpoužívanějších nejen reprezentativně prestyžních, ale i používaných hudebních nástrojů vedle houslí v bytě — přirozeně movitějších středostavovských vrstev, umožňují rozvrstvení hudebnosti nejen formami amatérskými, ale i profesionalismu. Obdobně působí knihovny například v oblasti literatury. Obě tato umění však doznávají nového rozvoje novými technicko-reprodukčně-sdělovacími prostředky, rozhlase, světelnou fotografickou projekcí*) které, umožňují

*) Dnes pak televizi umožňující do bytu filmovou a divadelní produkci, nemluvě o přenosu události veřejného života atd., což podstatně zvyšuje zábavní možnosti bydlení, bytu.

i v bytě účinnou účast na těchto kulturních projevech. Všechny tyto možnosti jsou ovšem antagonistické společnosti třídně vymezeny, tj. v proletářských a dělnických vrstvách silně deformovány.

V proletářských bytech zpravidla obrazy nejsou — a když, pak většinou méněcenné barvotiskové reprodukcce tradičních malířských děl, časopisecké výstřižky napíchnuté na zdi Visívají tu i kolorované řemeslné fotografie členů rodiny ve vyřezávaných rámech a „ruční“ diletantské obrázky, sentimentální zátiší, krajinky, akty, masově rozšířené kýče, sádrové odlitky (svatých), umělecky bezcenné a většinou nevkusné (madony pod skleněným poklopem, krucifixy atd.). Důsledky kulturního zaostávání proletářských vrstev a ubíjení lidového vkusu brakovými výrobky průmyslu.

Hudbu reprezentují domácí nástroje, housle, harmonika, trubky atd., zábavu pak hry v karty při domácím pivě, zpěvu, poslechu harmoniky, gramofonu atd. Velký ohlas má rozhlas, kterým vnikla do proletářských bytů i cenná hudba.

V bytech maloburžoasních jsou vedle méněcenných barvotiskových reprodukcí i reprodukcce dobré, vynikající uměleckých děl, tradičních i moderních. Vedle značného rozšíření kýče jsou tu i cenné umělecké originály, spíše menších rozměrů a hlavně grafika (lepty, linoryty, dřevoryty, litografie atd.).

V pokrokovější a intelektuálnější části buržoasie je zjevný smysl pro umístění uměleckých obrazů a děl v bytě, ale většinou chybí úměrné finanční prostředky a hlavně prostorová koncepce bytu.

Smysl pro starožitnosti — a hlavně rodinné — velmi často vede k přeplnění bytu (hodiny, vázy, svícny, předstěny atd.), kde se navíc objevuje i porculánová a keramická plastika, umění i paumění, vystavené ve sklenících a stříbrnicích měšťanských „salonů“ a jídelen, v bezprostřední souvislosti s užitkovým porculánem a keramikou „na obdiv“. Charakteristická je i maloměšťácká obliba ve výšivkách (předstěny, paravany, závěsy, záclony kombinované se starami atd.) a velké rozšíření hudebních nástrojů (housle, čela, violy atd.), hlavně pak piana a pianina, které bývají i „representací bytu“.

Visuální přeplněnost buržoasní a hlavně maloburžoasních bytů je dána množstvím bibelotů, souvenýrů, umístěných na nejrůznějších místech účelového nábytku i na stěnách. Jsou to často nevkusné a nehodnotné předměty, však přece jen byly reálnými doklady, že majitel bytu byl ve světě, na cestách, prozrazovaly rozsah jeho vědomostí o světě atd. Jestliže ve smyslu nové věčnosti (Bauhaus) z bytů maloměstských tyto předměty odstranil a nahradil mnohými předměty vyššího vkusu, který však nebyl vlastní jeho životnímu slohu a myšlení, tak říkajíc, určil si větev pod sebou.

Zábava probíhá v bytě při rodinném, společenském stole, hraje se v karty, šachy atd. V bytě jsou dokonalé gramofony, radio v dokonalejších a kvalitnějších aparátech a dopomáhají ke zvýšení hudebního vjemu a umělecké kultury.

V bytech kapitalistických najdeme poměrně hojně umění a paumění všeho druhu — od nejncennějších obrazů až do nejtýpčtějších kýčů, vedle sádrových odlitků vynikajících děl i díla z kovu, kamene a dřeva, drahý umělecký porcu-

LIDÉ OPOUŠTĚJÍ BYT

b u d h a :

**svoboda záleží
v opuštění bytu.**

1958-1959

At včas odpočívání
přijedeš k nám
ať už na dovolenou
nebo na pracovní odpočinek

. n a ě a s

w e e k e n d

r e k r e a c e

HOTEL PENSIONAT

LIDÉ OPOUŠTĚJÍ BYTY

ztráta práce, nezaměstnanost, nemožnost vydělávat, snížení mezd, životní úroveň, cenově nedostupná činže v bytech

snížené mzdy a platy, nezaměstnanost, pauperizace střední vrstvy

zmenšené zisky během hospodářské krise

PŘÍČINY A NÁSLEDKY

na trvalo tak vznikají kolonie

SOCIÁLNÍ HRADBY
MODERNÍHO VELKOMĚSTA

Přijme se dělník na postel

do kolonií

Doprava

stěhování do menšího bytu

Autodoprava

Přijme se PÁN nebo SLEČNA na byt a na stravu

PRONAJME SE POKOJ

část svého bytů pronajímají

VILA K PRONAJMUTÍ

část svého bytů pronajímají

LVII. Lidé opouštějí byt na trvalo

Příčiny a následky.

I v menších maloburžoasných bytech dochází ke zvýšení bytových nedostatků.

Také v podnikatelských buržoasných vrstvách odráží se důsledky všeobecné hospodářské krize. Zmenšené zisky si vynucují, že i část těchto vrstev je nucena zmenšiti rozsah svého bydlení (v různých objektech, městských, venkovských a letních) a část svého bydlení pronajmout, což ovšem není výrazem zvláštního nedostatku a tím méně bídy, ale snahy po udržení zisků i v době hospodářské krize.

Třebaže i dnešní světovou hospodářskou krizi je nutno viděti jako jeden z článků periodické řady permanentních krizí kapitalismu, svým charakterem i rozsahem ukazuje nikoliv na vrcholení, ale naopak — i při své všeobecnosti — na počátek daleko závažnějšího rozkladu kapitalistické ekonomiky a sociální politiky.

Po prvních etapách vzestupného poválečného státního, komunálního i soukromého stavebního ruchu se hroutí nejen pracovní zaměstnanost a společenská dělba práce, ale celá koncepce poválečné, v kapitalistickém zájmu prováděné stabilisace a osídlovací politiky.

Zostření bytové krize je pak katastrofálně komplikováno krizí světové kapitalistické výroby, soustředěné většinou do velkých měst. Proto také velkoměsta a město vůbec ve své sociálně-stavební ekonomice bezprostředně reagují na vývoj průmyslové výroby, na všechny její výkyvy.

Není-li městský průmysl a výroba plně výrobně v provozu, podstatná část městských — hlavně dělnických — pracujících vrstev se stává kapitalistickému městu sociálně-ekonomickou a politicko-ideologickou zátěží. Polozaměstnané a nezaměstnané pracující — hlavně dělnické vrstvy nemohou udržet své byty. Dochází k paradoxu. Dostatek nových bytů zejméně prázdnou — a nedostatek periferních malých, podnájemníků přeplněných bytů dělnických. I tyto přeplněné domovní byty musí však podstatná část nezaměstnaných dělnických rodin z nedostatku finančních prostředků opouštět a svépomocí organizovat své bydlení opět ve formě vagonových a barákových kolonií, na smetištích a devastovaných plochách kolem měst — jak tomu bylo bezprostředně po válce, kdy masy dělného lidu nemohly být ubytovány ani v minimálně úměrných bytech.

Znovu se zde ukázala — hlavně pro pracující vrstvy — základní souvislost mezi bojem o pracovní existenci a bydlením, t. j. bojem o udržení bytu.

Existenční zbídačení dělnických nezaměstnaných a polozaměstnaných vrstev vede k sociálně-politickému zostření bytové krize, neboť i za nejruznějších státních, komunálních, svépomocných a jinak soukromě-charitativních podpor, tyto vrstvy nejsou s to platiti jakékoliv nájemné a v jakýchkoliv bytech. Při podporách a „žebračenkách“ se s náklady na bydlení ani nepočítá. Dochází tak k opouštění bytů nikoliv jako dobrovolnému, ale jako ve všech násilných exekučních formách probíhajících **vyhazování z bytů**.

Tento světový proces, zasahující i naši republiku, vyvolal přirozeně celou řadu nápravných tendencí politického, hospodářského i stavebně-urbanistického řešení. Vznikají návrhy a sociálně-ekonomicky i ideologicky odůvodněné koncepce na systematickou decentralisaci průmyslu a s tím nutný návrat podstatné části městského dělnického proletariátu na venkov, k půdě. V souvislosti s kapitalisticko-buržoasním regionalismem (regionální plánování — Landes-

planung), snažícím se i toto fiasko poválečné kapitalistické sociální, hospodářské a výrobní, jednostranně se stanoviska nových forem zisku řízení politiky i urbanistické stavební a bytové, výstavby, překonati formou nového rozšíření, vytváří se ve skutečnosti koncepce nikoliv všeobecně sociálně únosného rozšíření o jakém mluví socialismus, ale koncepce přesídlení proletářských dělnických vrstev. V Německu se vypracovává koncepce „Umstellung des Siedlungswesen“ (sídelní přestavba) utváření sídlišť na okrajích a obvodech měst, kam by se mělo přesídlit nezaměstnané, eventuálně polozaměstnané dělnictvo, aby stále zůstávalo rezervní armádou pro průmyslovou práci v čas konjunktury.

Koncepce těchto obvodových (okrajových) městských sídlišť („Stadtrandsiedlungen“) je pak myšlena nikoliv jako dočasné kolonie (jakými barákové a vagonové kolonie těsně po válce byly), ale naopak v této koncepci je petrifikována hospodářsko-existenční labilnost městského dělníka. Tato koncepce vychází z trvalosti dělnické nezaměstnanosti, eventuálně polozaměstnanosti a i jinak násilně zkrácené práce s důsledky menší mzdy. Doplnění pracovní mzdy, eventuálně podpory nedostačující pro obživu, vidí se ve svépomocném obstarávání základních potravin v zahrádkářské, králikářské, holubářské a drůbežnické činnosti. Proto tato koncepce vedla k návrhům nejmenších rodinných domků (dvojdomků) s malým kouskem zemědělské půdy jako „příspěvkový“ příspěvek k výživě rodiny.

Ve smyslu této urbanistické koncepce běží tedy o nový útvar dělnického bydlení, nejen jako útvar bytu, ale i zdroj obživy, o sociální formu, již dělnická třída, historicky spjatá s městem a jeho průmyslovými podniky, měla být přefazena v jakési bastardní polozemědělské a domkářské vrstvy s maximálně okleštěnými možnostmi jakékoliv sociálně-politické organizace. Pod honosnými návrhy jedná se o sepětí vulgárních poválečných nouzových vagonových a barákových kolonií s nájemným zahrádkářstvím (Schrebergärten) jak se vyvíjelo v bytových a životních potřebách lidových městských vrstev odkázaných na uzavřené, přírodních aspektů zbavené byty, kdy půdenní pobyt v zahrádce na okraji města, spojený se zahrádní prací, byl nejen tělesným i duchovním osvětlením, ale i svými rostlinnými produkty příspěvkem do domácnosti. Toto sepětí je ještě zpevnováno tradičními sentencemi anglických zelených měst atd.

Tyto tendence byly proto všude plně podporovány buržoasnými i pravicovými odnožemi liberalističtějších politických stran (národních socialistů, sociálních demokratů atd.), byly také využity ve fašistických politických režimech. Podporoval je i americký Ford ve snahách o zmenšení krizových obtíží městského velkopřemyslu, převedením části průmyslové výroby na venek k americkým farmářům, jako vyrovnávající protiváhy hospodářských obtíží zemědělských.

Tato kolonizační a urbanisticko-bytová politika se všemi svými sociálně-politickými souvislostmi je zřejmě bezprostředním důsledkem konjunkturálního úpadku a krize kapitalistického překonání — ani životní existence a lidský důstojný standard pracujících vrstev a tím také ani jejich bydlení nemůže být trvale zajištěno jakoukoliv novou kapitalistickou konjunkturou. Bydlení a byt pracujících vrstev může být trvale zajištěn jen na podkladě překonání antagonistické kapitalistické soustavy, při všespolečenském uplatňování socialismu.

Do této doby pro celostátní osidlovací plány a i řešené bytové otázky městského a venkovského pracujícího lidu v celkově novém rozsidlení nejsou dosud potřebné politické, sociální ani hospodářské únosné podmínky a předpoklady. Proto tyto tendence jsou nutně jen politickým a taktickým předstíráním péče o pracujícího člověka u kapitalistických držitelů moci a utopiemi, eventuálně omyly odborných architektonických a jiných odborníků.

Koncepce obvodových sídlišť byla skutečným politickým i hospodářským vývojem silně zpochybněna a zřejmě nevedla k uspokojivému řešení městského ani mimoměstského bydlení pracujících vrstev.

Ani dnešní věcný nedostatek bytů a bytové plochy není prvořadým znakem dělnické bytové kalamity. I v Sovětském svazu — je dnes — a dokonce v daleko větší míře — nedostatek bytů a bytové plochy a z toho plynoucí velká bytová tíseň. Nikoliv však z důvodů a důsledků existenční pauperisace, životního zbídačení pracujících vrstev, ale naopak z příčin prudkého vývoje pracujících vrstev, zbavených vykořisťování a nově a svobodně se rozmisťujících v životním prostředí podle všespolečenského celostátního plánu, těžce ovšem zápasícího s kvantitativní i kvalitativní nevybaveností a i nedostatečností stavební výroby. Dnešní přeplněnost sovětských, většinou pro účely proletářské třídy zabavovaných starších bytů buržoasie je vulgární, ale nutnou revoluční součástí osvobození pracujících vrstev od kapitalistického antagonistického vykořisťování. Nová sovětská výstavba, a hlavně nová projekce bytů ukazuje nejruznější nové humanistické bytové formy pracujícího člověka i rodinných a jiných genetických celků. Řešení bytové otázky v SSSR, zbavené všech třídních aspektů a spekulací s nimi spojených, je založeno na všespolečensky zabezpečeném existenčním standardu všech pracujících.

Všechny tyto dříve uvedené okolnosti v našem prostředí přirozeně architektovi jeho úkol — tvorbu bytových plánů — značně komplikují. Na vědeckém studiu dříve uvedených rozporů však i pro architekta našeho prostředí ukazují se aspekty sociální architektonické služebnosti, determinované sociálně-politickými a hospodářskými poměry, sociologickým stavem společnosti, sociologickým stavem životního prostředí.

LVIII. Jeho problém

Lidé a zvířata.

Lidé bez práce, bez chleba, bez bytu,
lidé bez starostí a bez sociálního vědomí,
v architektuře úlohy bez stavebníka a
architekti bez vědomí příčin toho všeho —
to je prostředí naší architektury v krizi.

Člověk blahobytného života a „jeho problém“.

(Při lahvi Sherry řeší bridžový problém Nr. 45)

Karo ist Trumf. Süd spielt an. Nord-Süd machen ×
× sieben Stiche.

Jiné problémy nemá a nezná.

Chovná zvířata (a hlavně na státních statcích) bez starostí.

Utrpení a záchrana podkarpatského medvíka.

(vystřížek z „Lidových novin“) F. K. Zeman - Brno 2. XII. 1932.
Málo příhod ze zvířecího života vzbudilo tolik veřejného zájmu a upřímné účasti, jako nedávná zvířecí tragédie, která se udála v hlubokém lese polesí Radomíru, v obvodu státní lesní správy v Bohdanu na Podkarpatsku. Lidové noviny první přinesly 23. listopadu zprávu, že týden před tím, chytlo se do želez medvěd mládě, které bylo svíráno a drceno silnými železy přes týden v hrozných bolestech. Mládě ovšem zle naříkalo a lidé, kteří se objevili, mu nemohli pomoci, protože medvědí matka mládě hlídala, zuřivě bránila a nikoho k němu nepustila. Stará medvědice mládě krmila, lízala jeho tlapu sevřenou bolestivě v tvrdých železech, ale nikdo nevěděl — — — Malému medvědému trpěti v lesích Podkarpatska byly přeráženy jen dva prsty, kosti tři ostatních prstů zůstaly celé, takže zvíře nemohlo jen přervat svalstvo a utéci, jak se někdy stává, ale musilo si samo ulámat ještě kosti tří prstů a pak teprve zuby urvat zbytek tlapy. Že toto utrpení musilo být opravdu děsné, každý pochopí. Není jisto, zda-li mládě tlapu urvalo samo, možná, že to udělala stará medvědice, aby mláděti pomohla. Lidé viděli jen, jak krvácející ránu svého mláděte lízala. Kdyby se do slabší pasti chytlo velké zvíře — — — kdyby se mu podařilo kotvu uvolnit, musí brzy — — — útěku kotvou zachytit za jiný kořen, nebo před smrtí — — — uniknuti. Železa na medvědy bývají ještě daleko silnější a vy — — — Každá železa jsou nalíčena velmi jemně. Je vidět, že p — — — talíře s návnadou se medvidě sotva dotklo nejdelšími — — — a již vyskočil svěrač čelisti a nožka byla uvězněna — — — Podle zpráv z denního tisku o medvidě projevil zájem správa Pražského hradu a posléze i prezident republiky a medvidátku byl vykázan pobyt v příslušném místě v Jelením příkopě . . .

Výňatky z denního tisku:

Jak se chce šetřit na nezaměstnaných — — —
Správa dolu propustila všechny horníky — — —
Každý měsíc propustí 1.000 zaměstnanců — — —
Nový útok na život dělníka na Moravském Slovácku — — —
Patnáctiprocentní snížení mezd — — —
Zastavování závodů na východní Moravě — — —
Pro nedostatek výdělků nemohou se lidé udržet ani v obecních domech — — —
Statistice lidí vyřazeno ze zemědělské práce — — —
Za měsíc přibýlo 100.000 nezaměstnaných — — —
Hlad, příznak hospodářské krize v číslicích hrozivě klesající spotřeby

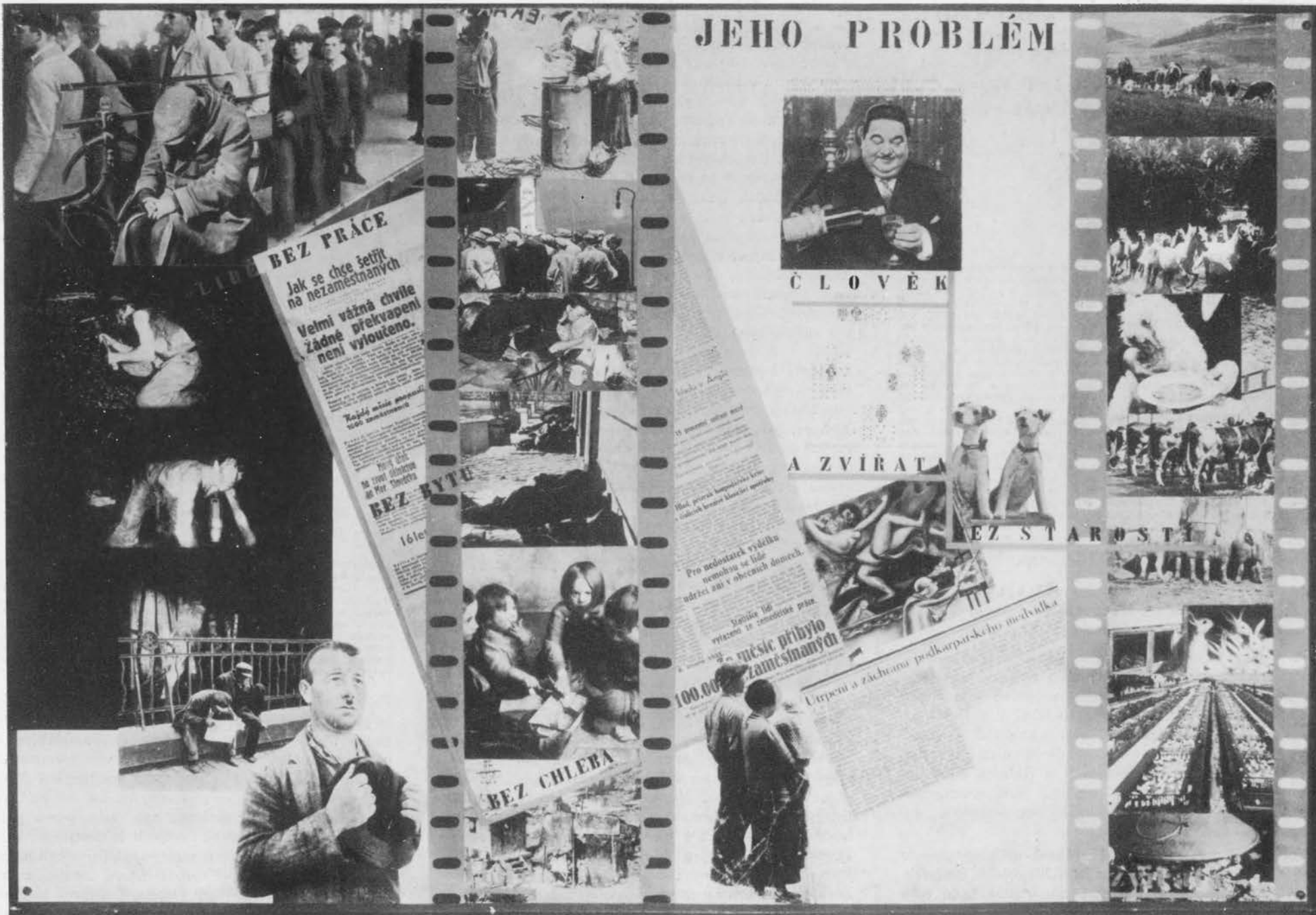
Kopiristka uměleckých obrazů v museu. Z obrazu „Únos Sabineek“ nezajímá ji únos žen a vše s tím spojené, ale malý ptáček, který se do té věravy připeletl a odlétá — — — pro obdobně malicherně směšné detaily nevidí také mnozí lidé životní tragédii dělníka v kapitalismu, v době hospodářské krize vyhozeného na dlažbu — — —.

Krávy ve státních statcích na pastvě, koně v hřebčinci na „lesním výletu“, krávy v komfortních stáncích a s dodatkem píce, prasata, králíci, husy — včetně luxusních miláčků pejsků v určitých domácnostech, ukazují na rozdíly, mezi péčí o lidi a péčí o zvířata.

Malátná charitativní sentimentálnost v konfrontaci denního tisku o hrozném zbídačování dělnických a pracujících vrstev a konečně s egoistickým buržoasním cynismem a i filantropickou maloburžoasní mentální malicherností, ukazují ony tragické příznaky sociálního marasmu projevujícího se vždy ve chvílích jakékoli hospodářské krise kapitalismu.

Poznávání a dokonce prožívání tohoto marasmu vede část pokrokových architektů k vědeckému socialismu, revolučnímu jejich tvorbu ve prospěch těch společenských vrstev, které jsou v tomto procesu obětí těch, kteří proces zaviňují.

Vědomí, že správné humanistické řešení bytové otázky není jen pokrokovým úkolem architektonického odborníka, ale je kladným výsledkem sociálního a politického boje pracujících vrstev a tříd proti vykořisťovatelům, stává se východním názorem světové architektonické avantgardy, poučené tematicky i ideologicky architekturou sovětskou.

BEZ PRÁCE

Jak se chce šetřit na nezaměstnaných

Velmi vážná čivile žádné překvapení není vyloveno.

Každý málo domovníků

BEZ BYTU

Pro 100 lidí na třech stáncích

16 let

BEZ CHLEBA

JEHO PROBLÉM

ČLOVĚK

A ZVÍŘATA

BEZ STAROSTI

Pro nedostatek vydatku nemohou se lidé udržet ani v obecních domech.

Dostává lid vyřazeno ze zaměstnání

100.000 měsíc přibýlo nezaměstnaných

Útrpení a zácheň podkarpatského medvěda

LIX. Souřadnice architektury

Tradiční determinanty architektury:

konstrukce — krása — účel

Dnešní skutečnosti lidských příbytků a lidí v nich:

byty — brlohy — pelechy

Venuše — ženy — stařeny

Venuše.

„Z mořské pěny se rodící, stála v rohu pracoven architektů všech věků, ovlivňující je svým citem, vášní a moudrostí, činic všechna historická architektonická díla souhrem syntetických harmonií. Její údiv, úsměv, její extáze, hysterie i únava zračí se v historických stavebních památkách. V obrovitých otvorech obchodních domů, jež chtějí být okny, otevřených jícnec tunelů, jež zdají se být slavobranami, v obchodních i nádražních halách osvětlovaných novým světlem, jež chtějí být loděmi bazilik či chrámů, v železničních vagoncích zazářil naposledy smutně, strhaně a chřadnoucí úsměvy sestárlé Venuše, jež očima jasnými hleděla řeckou architekturou, rozehranými a slavnými fascinovala v římských tympanonech a sloupořadích a po krátké katarzi prohlédla mariánskýma očima křesťanských románských bazilik, jak novicka obrácená na víru Páně, jež upjatá, asketická a přísná před těžkým náboženským záchvatem obrážela se svými očima a staženými ústy v krabaticích se zrcadlích průčelí gotických katedrál, pak vzpomínajíc se, opět osvěžená a nalícená novými formami, novými objevy smyslových květenství, rychle v plody zrajících, ztloustlých, rozhyřila se v širokých dvojsmyslných úsměvech renesance a baroka, aby, oči klopcí shovívavé, koketně, šibalsky a laškovně fasádami empiriovými vzpomínala v XIX. století, sestárlá, na průběh svého dramatického života v recidivních stavebních obdobích tohoto století. Nejsouc připravená ani silná na náhlý obrat, pokoušela se těžce a trapně o nový úsměv v prostředí nové techniky, nových objevů. Přicházela smrt. Poslední odraz jejího úsměvu byl prodáván ve fabričních odličkách užitkového zařízení, stolů, židlí, postelí a kšotových, snad k její pietě modrými květinami opatřených mísách.“

V takové zkratce lze ironicky vystihnout dnešní konflikt mezi historickými, idealistně nazíranými determinanty architektury a dnešními realitami.

I v architektuře nabývají stále silnější převahu racionální elementy dnešního životního slohu v souvislosti s kapitalistickou třídní soustavou. Právě tato racionálnost stupňuje také dnešní sociální, t. j. třídní dynamiku, v níž stále ostřeji i architektonické — zevně výtvarně umělecky řešené — úlohy ukazují se ve svých exkluzivních zvláštностech a třídních deformacích, neúnosnými pro převážnou část pracujících vrstev. Kvalita je jim hospodářsky nedosažitelná, deformovaný účel nepřijatelný.

Proto současná **pokroková světová architektura** se neodvrací od kulturních hodnot historické architektury, architektury jako umění, ale v prvé řadě jako tvorby třídně subjektivních potřeb, a zaměřuje se

k **sociálně objektivnímu** řešení lidských potřeb. (Západoevropský konstruktivismus, Le Corbusier atd.)

Raciokonstrukce a objektivně nazíraná účelnost jako dvě základní nutnosti inženýrské tvorby, vztahující se i na tvorbu architektonickou.

Zvědečtění architektonické tvorby v souvislosti nejen objektivně sociální, ale hlavně v souvislosti s kapitalistickým stavebním a výrobním průmyslem, zabývá se architektonický konstruktivismus a funkcionalismus v západním pojetí.

Ve skutečnosti tyto tendence, které v podstatě uvažovaly člověka bez jeho skutečné třídní příslušnosti a hlavně neuvažovaly jeho třídně-finanční slabost, byly předběhnuty konceptem **revolučního sovětského konstruktivismu**, který nemluvil o objektivních faktorech objektivních lidí a potřeb, ale který vychází ze všespolečenského, třídně nediferencovaného životního slohu, vykořisťování zbavené společenské soustavy.

Sovětský konstruktivismus nikoliv jen jako nová základní vědecko-technická architektonická koncepce umožňující reálnou výstavbu jakou představoval západoevropský konstruktivismus — základních prostorových potřeb širokých lidových vrstev a hlavně — dle známého publikovaného výroku Le Corbusiera — na odvrácení sociální revoluce, nýbrž právě jako architektonická koncepce na rozvíjení důsledků sovětské sociálně-politické revoluce.

Ideologicky tedy západoevropský a sovětský konstruktivismus a později funkcionalismus jsou protichůdné koncepce. Jestliže oba mluvily o zvědečtění architektonické tvorby, tedy evropský konstruktivismus se zúžil na technokraticky pojímaný stavební ústroj, bez zájmu na sociálním vývoji a jeho jevech; sovětský konstruktivismus naproti tomu byl pak konstruováním nového revolučního života a z něho vzházejících, z počátku byl také jen technicky pojatých účelových potřeb.

Západní konstruktivismus přistupuje k řešení svých úkolů se značným aparátem technických možností vyspělé kapitalistické výroby, na podkladě anonymně objektivních norem. Naproti tomu sovětský konstruktivismus, jakožto konstruování nového, sociálně svobodného života, již v podmínkách sociální revoluce vytvořil podmínky pro tvůrčí analýzy životních jevů, jako předpokady nové tvůrčí architektonické práce. Sociální a z toho plynoucí sociologické analýzy v západoevropském konstruktivismu se neuplatnily a po-

kud eventuálně byl o ně projeven zájem, tedy čistě formální. Naproti tomu právě v československé pokrokové (avantgardní) architektuře, v pracích „Svazu socialistických architektů“, sdružujícího autory vědecko-socialistického (marxistického) názoru, politické, sociální, sociologické a ekonomické analýzy byly podnětně rozvíjeny a uplatňovány v reálných projektech, hlavně bytového a urbanistického charakteru. Právě tento „Sociologický fragment bydlení“ s „Ekonomickým a Humanistickým fragmentem bydlení“ je, vedle teoretické práce Karla Teigehe a některých dalších autorů, prvním pokusem o sociologickou, ekonomickou a humanistickou analýzu bytových procesuálních funkcí, prostorových, plošných a účelnostních zařízení se stanoviska nikoliv anonymně objektivního, ale reálného socialistického člověka.

K vědecké architektuře směřuje vývoj společnosti. Podle Karla Teigehe „vědecká architektura“, která se konstituuje jako věda naposled ze všech naučných odvětví, je zároveň z prvních věd, které likvidují dualismus sfér „citu“ a „rozumu“ a která vrátí naukám živou smyslovost, intelektuálnímu procesu lyrické zánícení, oheň a vášně; abstraktní proces myšlení prochází vysokým žárem praktické činnosti, racionální plán bere na sebe bohatství hmotných forem, odpovídajících nejen utilitárnímu schématu, ale všem lidským dispozicím a poskytujícím dojetí nehasitelné touze lidského života.

„Socialistický architekt není jen stavebním inženýrem, je také inženýrem lidské duše, potřebuje tedy zevrubně znát materiál, s nímž staví i materiál pro něj staví, zákony stavby, které buduje i zákony lidského ducha, jež má přestavět; změna předpokládá poznání, a účinná exaktní změna předpokládá vědecké poznání — pochopení stavby nikoliv jako záminky k formové hře, ale jako hospodářské a sociální funkční formace, nikoliv jako „monumentu“, nýbrž jako instrumentu — to jsou pozitivní vlastnosti konstruktivismu, který klade do popředí skutečné sociální cíle architektury a nutnost třídního přehodnocení stavebnictví.“ K. Teige: *Sovětská architektura 1936.*

Proto také vědecko-analytický přístup k bytové otázce je jedině únosným přístupem k architektonické bytové úloze. Má-li se všemi politickými, ekonomickými, sociálními, biologickými, procesuálními, technickými i technologickými a posléze socio-psychickými faktory architektura analyticky pro svou tvorbu zabývat, nutno konstituovat architektonickou vědu, která jedině může únosně a správně hodnotit a precizovat racionální i psychické determinanty sociální architektonické tvorby. Sociologický rozbor bytové otázky, ukazuje ji jako otázku sociální (B. Engels, K. Marx), současně napovídá i architektonickou koncepci jejího řešení.

Celá architektonická tvorba je činností sociálního dopadu, dává prvořadě hmotné, energetické, urbanistické, výtvarné a duchovní znaky životnímu prostředí. Jak společenský, tak také technický vývoj ukazuje postupně na zvědečování architektury a i jiných, dříve často jen intuitivních tvůrčích činnostech, jako vývojovou nutnost.

I utopistický socialismus přechází v socialismus vědecký, marxismus. I sociální funkce architektury bude nutno sledovat nikoliv intuitivně, v jejich antagonických vazbách, ale vědecky, bez těchto vazeb. Architektonická tvorba v řadě svých úkolů vyžaduje vědeckou znalost účelů a jejich provozů, právě tak jako složení sociální struktury a jejího pohybu.

Právě tak bytová otázka vyžaduje nejen technickou, architektonickou erudici, ale i vědeckou znalost průběhů procesů tvořících bydlení; tím přecházíme k nutnosti i znalosti třídních forem těchto bytových procesů v jednotlivých společenských vrstvách a v jednotlivých bytových formách.

Je-li tedy architektonická věda v podstatě zjištěním a poznáním, vědecká architektonická tvorba je její tvůrčí konfrontací. V tomto smyslu možno mluvit i o vědecké architektuře, která i po vědeckých analýzách a zjištěných determinátech zůstává tvůrčí činností se všemi důsledky sociální humanistické relativnosti.

S tvůrčí konfrontace technických, ekonomických, politických, sociologických, psychologických, biologických a organizačních faktorů, dávajících životním bytovým procesům sociální, často i vzájemně nesourodé znaky, teprve vychází jejich architektonická forma nikoliv jako mechanický kompromis, nebo tak či onak schematickejší celek, ale jako živě optimální a diferencovaný výsledek, jako nikoliv schematickejší absolutní, ale humanisticky relativní souhrn, a to ve smyslu všespolečensky humanistických potřeb.

Vedle konkrétních účelností — a právě v bytě, méně ve veřejném prostoru — nutno uvažovat o dostatečných podmínkách pro projevy psychické, duchovní a umělecké, a to nikoliv jako dodatek, ale jako životně rozváznou součást. Skutečná životní poesie může ovšem vycházet jen z procesuálních společenských faktů, z psychických dějů člověka samého a nikoliv jen z hmotných životních zařízení. Jeví se proto tato životní poesie i jako psychická revolta proti jednoznač-

nému tlaku účelostního zařízení. Poesie a účelnost i v architektuře jsou v dialektickém svazku, dnes nutně trvale konfliktní.

Lze vědeckou architekturu definovat jako architektonickou tvorbu, determinovanou jednak architektonickou vědou, jednak souhrnem věd o sociálních účelnostech, t. j. vědou o bydlení, vědou o práci, vědou o rekreaci, vědou o vzdělání atd., souhrnně — vědou o životě.

Základní úlohou architektury je péče o bydlení. Na rozdíl ostatních architektonických úloh, v nichž více méně převažuje jednoznačná účelnost a z toho plynoucí účelostně zaměřený člověk a potřebná materie, v bydlení jde i při nejjednodušších jeho formách o daleko komplexnější souhrn úkonů člověka, od tělesné a duševní jeho údržby, až do nejvyšších stupňů jeho fyziologického a psychického zaměření.

Věda o bydlení je naukou o základních procesech bydlení, t. j. o spaní, jedení, přípravě a konsumu stravy, pohybu, energetice odpočinku, o sexuálním provozu a jeho životních formách a důsledcích v bytě, jakož i o psychologických aspektech všech oněch úkonů i o psychologicko-formálních důsledcích pro bytový prostor a jeho zařízení.

Souřadnice vědecké architektury vytvářejí pojetí zásadně složitější, předpokládající více exaktnosti proti historické intuitivnosti. Zvědečtění architektury se netýká jen její technicko-ekonomické ústrojnosti, nýbrž — a to prvořadě — její ústrojnosti sociopsychické, jinými slovy, zvědečtění architektury v zásadě znamená zbavit se nejen materiálně a formálně zastaralých technologických elementů, ale i sociopsychických, atavistických aspektů, jak je vytvářelo a dosud vytváří kapitalistické antagonistické společenské rozvrstvení.

Sociologický fragment bydlení předkládáme jako podnětný a konfrontační podklad pro poznání více méně třídně patologických forem bydlení a bytu, na rozdíl od sociálních, normálních forem lidských potřeb. Ukazuje především na třídní deformace architektonických úkolů a je třeba je považovat za počátek nutného sociologického sledování a vyhodnocování životních a sociálních změn, jak je formuluje socialismus neboť i ten bude mít své rozpory, neli konflikty, jež se objeví i v bydlení. Sociologii bydlení jako permanentní úsek vědecky podložené bytové péče a architektonické tvorby je proto nutno systematicky teoreticky, analyticky i prakticky rozvíjet.

LX. Lidé bez bytu a úlohy bez stavebníka

Dříve než architekt přistoupí k práci, měl by mít jasno o sociální funkci architektury — alespoň pokud se týče její hlavní úlohy. Z hlavních úloh architektury je prostorové a účelostní ubytování lidí v civilizačně-kulturních urbanistických útvarech, domovních a bytových útvarech.

Jaké má být naše obydlí?

Dům bez oken?

Bez existenčně-životní jistoty?

Kdo je stavebníkem dnes?

Kdo bude znamenat stavebníka zítra?

Kdo je to architekt?

Ten, kdo formulovaný program materialisuje jen pro konkrétního stavebníka ve formách světlých, prostorných bytů v nových domech buržoasních městských čtvrtí?

Jak se stává architekti k úlohám, jež nemají stavebníka, jež jsou potřebou mas, které za nynějších hospodářských a výrobních poměrů stavebníkem býti nemůže? Jsou stavebníky jen ti, kdo mají hospodářské možnosti formulovat programové a realizovat stavebně své potřeby?

Jaký je poměr architektů k těm, kteří sice potřeby mají, ale nemají hospodářských možností je realizovat?

Domy bez oken, byty bez světla a ve stínu.

Sociálně spravedlivější společenský řád vytvoří také nového stavebníka pro spravedlivé sociální úkoly a potřeby.

Jako otrhaný, vykořisťovaný a dnes i z práce vyhozený dělník je mementem sociální revoluční změny, právě tak je i nápopověď nového svobodného stavebníka i v bytové otázce jímž bude: **sociálně svobodný pracující člověk.**

LIDÉ BEZ BYTU A ÚLOHY BEZ STAVEBNÍKA

Kdo jest to architekt? Ten který formulovaný program materialisuje

jen pro konkrétního stavebníka? jak se stavi architekt? jež nemají

Světlo a stín

Jaké má být naše obydlí?

stavebníka, jež jsou potřebou masy, která za stávajících hospodářských poměrů stavebníkem být

kdo to jest stavebník dnes?

kdo stavebníka znamenati bude zítra?

jsou stavebníky jen ti, kteří mají hospodářské možnosti formulovati programově a realizovati stavebně své potřeby?

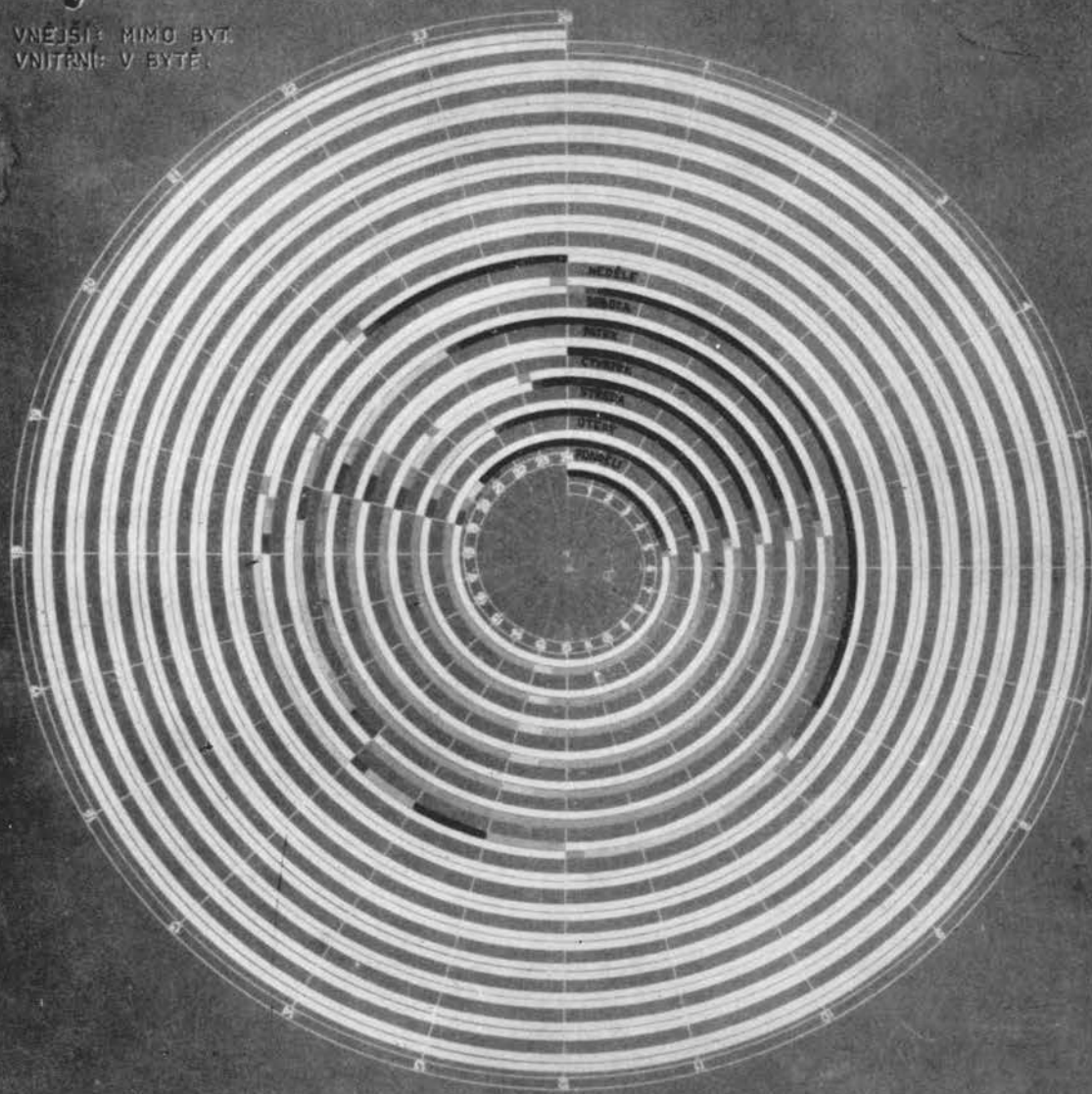
Dům bez oken

... jest potřeby architektu k těm kteří sice potřeby mají ale nemají možnosti hospodářských je realizovat

časový rozvrh 7 dní

SPIRALA VNĚJŠÍ: MIMO BYT
SPIRALA VNITŘNÍ: V BYTĚ

zaměstnání povolání

LEGENDA:

- S** SPANÍ spaní mimo byt
- H** HYGIENA hygiena mimo byt
sotávání, oblékání, vyzulání, mytí sprcha
- J** JEDEŇ jení mimo byt
stolování, přezobírání, oběd, večera...
- B** POBYT V BYTĚ odpočinek, film, pára, rozhlas, zábava...
Stadium
- C** CESTY do práce, zábavy, škol, nákupy, ...
- R** REKREACE tisk, v domě, zahrada
lyžování, ...
- P** PRÁCE práce doma
výškolná, učební, hospodářská
- K** KULTURA (psychokultura) divadlo, přednášky, stadion
- Z** ZÁBAVA kino, kavárna, společnost
- I** ČAS ZTRÁVENÝ V BYTĚ
- II** ČAS ZTRÁVENÝ VENKU
- ČAS SPÁNKU DOMA

Analýza časového používání bytu (detail tabule, vpravo detail téže tabule).

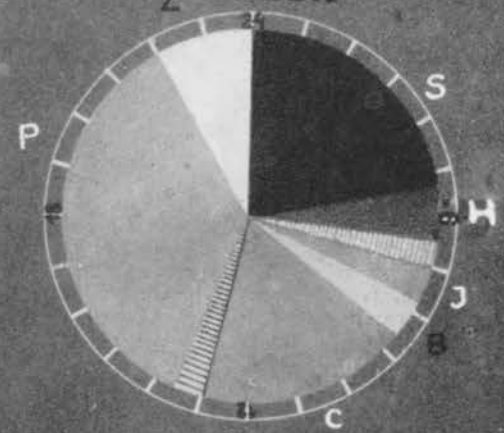
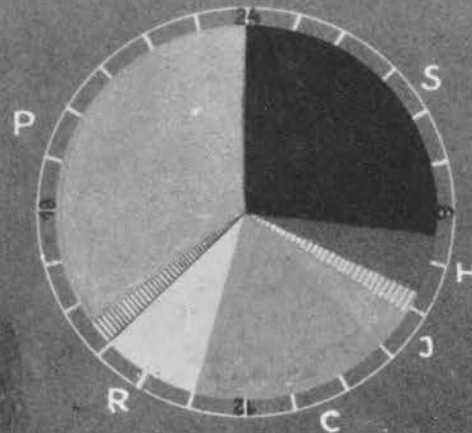
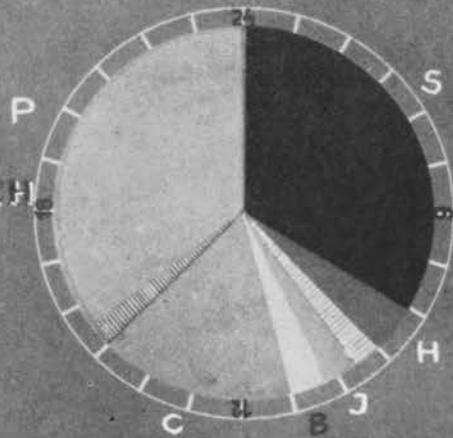
FUNKCE DLE ČASU

PONDĚLÍ

ÚTERÝ

STŘEDA

ÚHRN FUNKCÍ
V JEDNOTLIVÝCH
DNECH

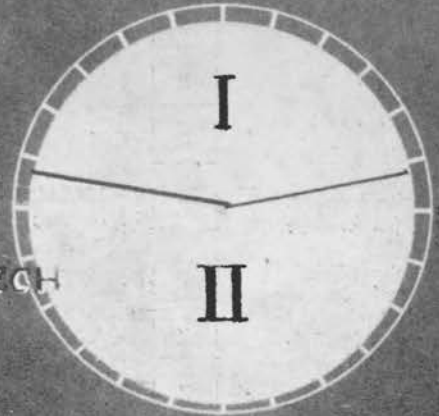
FUNKCE DLE MÍSTA

V BYTĚ

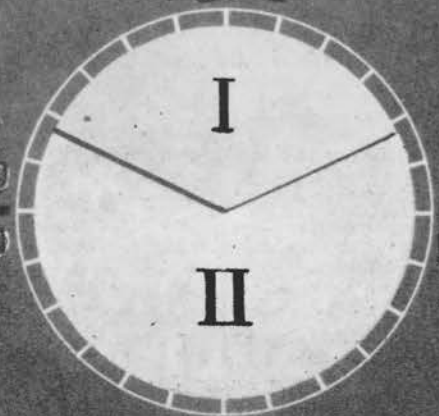
V BYTĚ

V BYTĚ

ÚHRN FUNKCÍ
MIMO BYT A
V BYTĚ V JED.
NOTLIVÝCH DNECH

10'50
13'50

8'50
15'50

8'—
15'—

MIMO BYT

MIMO BYT

MIMO BYT

LXI. Analýza časového používání bytu

K uspokojivému využití bytu a k účinnému průběhu bydlení je třeba **úměrného času**. I v tomto směru možno mluvit o nedostatku a eventuálně naproti tomu zase nadbytku času pro bydlení, nikoliv však jen z důvodů třídních. Časové používání (využívání) bytu je u jednotlivců rozdílné, hlavně vzhledem k odlišnostem jejich zaměstnání, k možnostem jejich hospodářské síly a sociální příslušnosti. Životní sloh, u převážné většiny lidí daný určujícím způsobem jejich výkonnostní činností (fysickou nebo duševní prací) a jejími ekonomicko-sociálními vztahy (povoláním, zaměstnáním — svobodným povoláním, námezdným zaměstnáním), základně determinuje možnost časového využívání bytu.

Naše analýza zabývá se rozбором hlavních konvenčních, pro určitá povolání typických životních úkonů a jejich časových délek jak v bytě, tak mimo byt.

Měřítkem časového používání bytu je časový koeficient (Kč), t. j. poměr času, který může jednatlivec strávit v bytě, k času, který jednak je nucen (práce, zaměstnání) a jednak ze svých vlastních rozhodnutí trávit mimo byt (zábava, kultura, sport, společenský styk atd.).

$$\text{Časový koeficient bydlení} = K\check{c} = \frac{\text{čas strávený v bytě}}{\text{čas strávený mimo byt}}$$

$$K\check{c} = \frac{H_b}{H_v}$$

kde H_b = počtu hodin strávených v bytě v rozsahu jednoho dne, H_v = počtu hodin strávených venku v rozsahu jednoho dne (viz tab. 61.).

Podle toho dostáváme **časové koeficienty denní**, které jsou pro každý den i pro téhož jednotlivce různé a **časové koeficienty periodické**, které v rozsahu určitého časového úseku, např. pracovního týdne (7 dní), nebo turnusu (10—14 dní), jsou typické, téměř stálé. Proto se zabýváme časovým koeficientem jednak v rozsahu dnešních pracovních dnů (5 dní až 5,5 dne) a mluvíme o **časovém koeficientu pracovních dnů**, jednak v rozsahu všech dnů celého týdne, mluvíme pak o **časovém koeficientu všech dnů** (7 dní). Čím vyšší jsou časové koeficienty, tím více je času pro bydlení, tím lepší jsou podmínky pro humanistické (materiální a psychické) využití bytu, jeho zařízení a účinný průběh bydlení. Průzkumy nutno zjistit denní časový rozvrh pracovních i rekreačních dnů, t. j. množství času, které jednotlivci (i celé skupiny) věnují všem konvenčně pro ně běžným pracovním,

biologicko-hygienickým, rekreačním, sociálním a psychickým funkcím během každého dne v bytě i mimo byt.

Z takovýchto průzkumů dojdeme ke stanovení **poměru času stráveného v bytě k času strávenému mimo byt**, t. j. k **dennímu časovému koeficientu**, který je proměnlivý.

Z toho možno odvodit **průměrný denní časový koeficient** a to jak v rozsahu pracovních dní (5—5,5 pracovních dní), tak celého týdne, nebo pracovního turnusu (10—14 dní).

Charakteristickým, do značné míry konstantním a typickým pro různá povolání a zaměstnání je však **časový koeficient periodický**, t. j. určitého časového úseku (týdne nebo pracovního turnusu).

Je pak možno tento periodický (úsekový) časový koeficient vyjádřit dvojím způsobem. Jednak poměrem celkového počtu hodin strávených v bytě k celkovému počtu hodin strávených mimo byt během určitého údobí (týdnu, nebo pracovního turnusu), t. j. **periodický časový koeficient** =

$$K\check{c} = \frac{H_v}{H_b}$$

kde H_b = počtu hodin strávených v bytě během určitého údobí, H_v = počtu hodin strávených mimo byt během určitého údobí. Tento periodický časový koeficient možno nazvat **časovým koeficientem úplným (Kč_ú)**.

Úplný časový koeficient může pak být odvozen ze všech dnů (pracovních i rekreačních), nebo jen ze dnů pracovních (**úplný časový koeficient všech dnů — úplný časový koeficient pracovních dnů**).

Je přirozené, že právě pracovní dny — hlavně dělnických vrstev — jsou poznamenány minimálními možnostmi pohybu v bytě, a že tedy úplný časový koeficient pracovních dnů **ostřeji vyjadřuje humanistickou nutnost snížení pracovní doby, než úplný časový koeficient všech pracovních dnů**, který zdánlivě udává vyšší časový koeficient, prakticky však využitelný jen v jednom dni týdne (v neděli).

Jinak lze tento periodický (úsekový) časový koeficient vyjádřit přímým průměrem jednotlivých časových denních koeficientů v rozsahu buď pracovního týdne, nebo pracovního turnusu, t. j. alternativa II.

$$\text{periodický časový koeficient} = K\check{c} = \frac{P_k}{P_d} = \frac{K\check{c}_1 + K\check{c}_2 + K\check{c}_3 + K\check{c}_4 + K\check{c}_5 + K\check{c}_6 + K\check{c}_7}{7-14 \text{ dnů}} + \dots \text{ kde}$$

P_k = součtu denních časových koeficientů v určitém časovém rozsahu,

P_d = počtu dnů v rozsahu pracovního týdne nebo turnusu. Takovýto časový koeficient možno nazvat **časovým koeficientem průměrným (Kpč)**.

I průměrný časový koeficient může být odvozen v příslušném časovém úseku buď ze všech dní (**průměrný časový koeficient všech dnů**), nebo jen ze dní pracovních (**průměrný časový koeficient pracovních dnů**). Všechny časové koeficienty ukazují skutečnosti nedostatečného, úměrného nebo zase nadměrného časového používání (využívání) bytu, jak vyplývají ze životního slohu lidí a jednotlivých povolání, zaměstnání a sociální příslušnosti.

Správné využití bytu, jsouc podmíněno skutečnými časovými možnostmi, ukazuje přímou závislost bydlení na dělbě práce, na vzdálenost pracovišť od bydlení, na řadě energetických společenských zařízení.

Materiálně a psychicky ekonomické (úměrné) využití bytu předpokládá úměrný časový koeficient.

Grafy a diagramy v tabulkách časového využívání bytu ukazují výsledky průzkumu ve vrstvách různých povolání a zaměstnání. Vedle konvenčních životních úkonů a procesů, jako jimi jsou pravidelný spánek, časově pevně vymezená pracovní doba, nástup do práce a odchod z práce, byly podchyceny časové průběhy ostatních procesů biologických (tělesných), pracovních (domácí práce — hlavně žen), rekreačních, společenských, psychických i energetických.

Z šetření denního časového rozvržení jednotlivých úkonů a procesů v určitém množství jednotlivců stejného povolání, zaměstnání a sociální příslušnosti, bylo empiricky stanoveno jejich typické časové rozvržení denní i v určitém časovém úseku.

Typické denní časové rozvržení v rozsahu pracovního týdne, eventuálně pracovního turnusu vyznačeno v rozvíjející se spirále (viz tab. 60.), po jejímž vnitřním obvodu vyznačeny funkce a úkony v bytě, po vnějším obvodu funkce a procesy mimo byt. Z této názorné grafické spirály časového rozvržení jsou pak odvozena typicky aproximativní časová rozvržení denní a z nich odvozeny denní časové koeficienty **Kč**. Z těchto denních časových koeficientů, eventuálně z poměrů hodin strávených v bytě a mimo byt byly obdobně odvozeny koeficienty periodické, t. j. časový koeficient úplný **Kč_ú** (všech dnů i dnů jen pracovních) časový koeficient průměrný **Kč_p** (všech dnů i dnů jen pracovních).

Legenda k tabulkám 62—75 na následujících stranách

S	SPANÍ		spaní mimo byt
H	HYGIENA		hygiena mimo byt
J	JEDENÍ		jedení mimo byt
B	POBYT V BYTĚ		
C	CESTY		
R	REKREACE fyskultura		rekreace v zahrádce
P	PRÁCE		práce doma
K	KULTURA (psychokultura)		
Z	ZÁBAVA		
I	ČAS STRÁVENÝ V BYTĚ		
II	ČAS STRÁVENÝ VENKU		

LXII. Zemědělský dělník, čeledín

Časový rozvrh 7 dní

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{7.25}{16.75} = 0.43$
úterý	$\frac{7.25}{16.75} = 0.43$
středa	$\frac{7.25}{16.75} = 0.43$
čtvrtek	$\frac{7.25}{16.75} = 0.43$
pátek	$\frac{7.25}{16.75} = 0.43$
sobota	$\frac{6.50}{17.50} = 0.37$
neděle	$\frac{11.25}{12.75} = 0.88$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 0.42
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 0.49
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 0.42

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 0.42—0.49

$$\text{Průměrný den} = \frac{7.71 \text{ (v bytě)}}{16.29 \text{ (mimo byt)}} = 0.47$$

Z těchto časových koeficientů je patrné, že zemědělství pracovníci v soukromých (selských), státních statcích a panských velkostatech, nemají téměř vůbec času na minimálně uspokojivé bydlení. Takovýto časový koeficient neumožňuje ani pravidelné komplexní stravování v bytě, což také nedovoluje ani tradičně organizovaná zemědělská práce. Teprve ulehčení zemědělské práce a zvýšení její úrovně mechanisací a z toho plynoucí nová dělba práce, včetně zkrácení pracovní doby, vytvoří základní podmínky pro kulturně-humanističtější bydlení širokých vstev.

Zprůměrnění a mechanisace zemědělské práce nejen že zemědělské povolání zbaví vulgarismů živelných biologických zvířecích procesů, ale i tělesně a duchovně osvobodí jej od historických společenských a politických zaostalostí. Bydlení zemědělského lidu zbaveného otročiny těžké práce a třídních předsudků tvoří s bydlením průmyslového dělnictva technicky rozdílný, ale humanistický a politicky jednotný ekonomický problém blízké budoucnosti, socialistický řízené společnosti.

LXIII. Zemědělská dělnice, matka

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{13.50}{10.50} = 1.29$
úterý	$\frac{13.50}{10.50} = 1.29$
středa	$\frac{13.50}{10.50} = 1.29$
čtvrtek	$\frac{13.50}{10.50} = 1.29$
pátek	$\frac{13.50}{10.50} = 1.29$
sobota	$\frac{14.25}{9.15} = 1.46$
neděle	$\frac{18}{6} = 3.00$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 1.46
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 1.31
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 1.82
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 1.32

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 1.31—1.82

$$\text{Průměrný den} = \frac{14.26 \text{ v bytě}}{9.74 \text{ mimo byt}} = 1.46$$

Tento poměrně vysoký časový koeficient projevuje se u zemědělských žen, matek. Svobodné zemědělské dělnice mají časový koeficient obdobný zemědělskému dělníkovi, t. j. velmi nízký. Mateřská povinnost žen vdaných a vulgární domácí práce spojené s chovem domácího zvířectva (drůbež, králíci, koza, kráva, vepř atd.) pro domácí potřebu, eventuálně minimální výdělek (z prodeje vajec, mléka atd.) poutá ženu k bytu jako celodennímu hospodářskému pracovišti. I tento ciferně vysoký časový koeficient je však z nejnulgárnějších svým obsahem, plahočivě pracovním slohem.

Socialistická družstevní forma zemědělství je jak hospodářsky, tak kulturně úspěšnou cestou k osvobození nejen zemědělské ženy od jednostranného otroctví vulgárního bydlení, ale i zemědělské práce, protože pouze vyšší výrobní celky budou moci využít mechanizaci nejen k ulehčení, ale i k vyššímu zproduktivnění zemědělské práce a tím být i ekonomickým podkladem pro vyšší kulturní formy zemědělského bydlení, t. j. vyšších typů bytů i urbanistických útvarů.

LXIV. Městský dělník do práce v městě dojíždějící

Časový rozvrh 7 dní.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{10.50}{13.50} = 0.78$
úterý	$\frac{8.50}{15.50} = 0.55$
středa	$\frac{8}{16} = 0.50$
čtvrtek	$\frac{6.50}{17.50} = 0.37$
pátek	$\frac{10.50}{13.50} = 0.78$
sobota	$\frac{10.25}{13.75} = 0.75$
neděle	$\frac{15.25}{8.25} = 1.74$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 0.71
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 0.60
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 0.78
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 0.62

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 0.60—0.78

$$\text{Průměrný den} = \frac{14.07 \text{ (mimo byt)}}{9.93 \text{ (v bytě)}} = 0.71$$

Při různé vzdálenosti bydliště od pracovního místa, při rozdílnosti časové doby, potřebné k nástupu do práce různými dopravními prostředky přirozeně se zvyšuje, resp. snižuje čas mimo byt, ale většinou tento časový koeficient klesá a často se přibližuje nejnižšímu koeficientu zemědělského dělnictva.

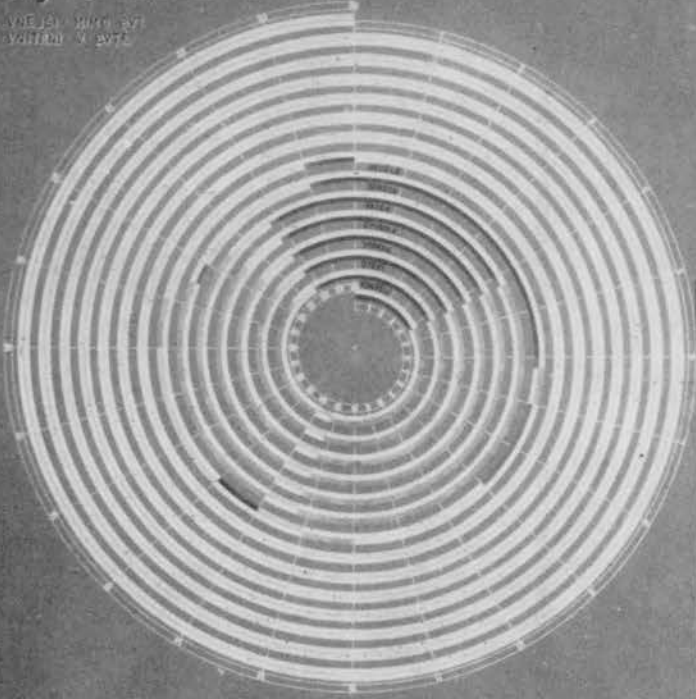
Jestliže však při tomto vulgárním časovém koeficientu dělnici během jízdy (v dělnických vlcích) pročítají denní tisk, jak se většinou děje, lze konstatovat, že do práce přicházejí informováni hlavně o politických událostech dříve než většina těch, kteří vzhledem k pozdějšímu nástupu do práce (většinou úředníci), také později vstávají a s politickými zprávami se seznamují teprve při dopolední, eventuálně v polední přestávce, nebo dokonce až večer po práci.

Rychlejší politická informovanost — spojená tedy s nejnulgárnějším, t. j. nejnižším časovým koeficientem je u značné části dělnictva paradoxně progresivním jevem, odrážejícím se v pohotovějších organizačních formách politického života a existenčního boje. Tento časový koeficient — v souvislosti se vzdáleností pracoviště od bydliště dovoluje jen jedno denní jídlo v bytě, večeri.

ANALYSA ČASOVÉHO POUŽÍVÁNÍ BYTU

časový rozvrh 7 dnů

rodina - veškerý život v bytě
rodina - venku v bytě

Časový rozvrh 7 dnů rodiny - veškerý život v bytě a rodina - venku v bytě. Tento rozvrh je sestaven na základě údajů z průzkumu, který byl proveden v období od 1. 1. do 31. 12. 1975. Rozvrh je sestaven na základě údajů z průzkumu, který byl proveden v období od 1. 1. do 31. 12. 1975. Rozvrh je sestaven na základě údajů z průzkumu, který byl proveden v období od 1. 1. do 31. 12. 1975.

zaměstnání : zemědělský dělník, člen rodiny

- LEGENDA:
- S SPÁNK
  - H RYBEK
  - J JEDEK
  - B FOKY V BYTĚ
  - C ČESTY
  - P PRÁCE
  - K KULTURA
  - Z ZÁBA
  - Č ČAS ZTRÁVĚN V BYTĚ
  - II ČAS ZTRÁVĚN VENK
  - I ČAS SPÁNKU DOMA

ČASOVÉ KOEFICIENTY :

K _{ed} denní	K _{co} úplný	K _{cp} průměrný	
VŠECH DNŮ	0,47	VŠECH DNŮ	0,49
DNŮ PRACOVNÍCH	0,42	DNŮ PRACOVNÍCH	0,42

ČASOVÉ KOEFICIENTY ÚPÍNÍ PRACOVNÍCH DNŮ JSTI NE ZHODNĚJÍ SÍ PRO STÁNOVENÍ ČASOVÉHO POUŽÍVÁNÍ BYTU

FUNKCE DLE ČASU

FUNKCE DLE MÍSTA

PRŮMĚRNÝ PRACOVNÍ DEN

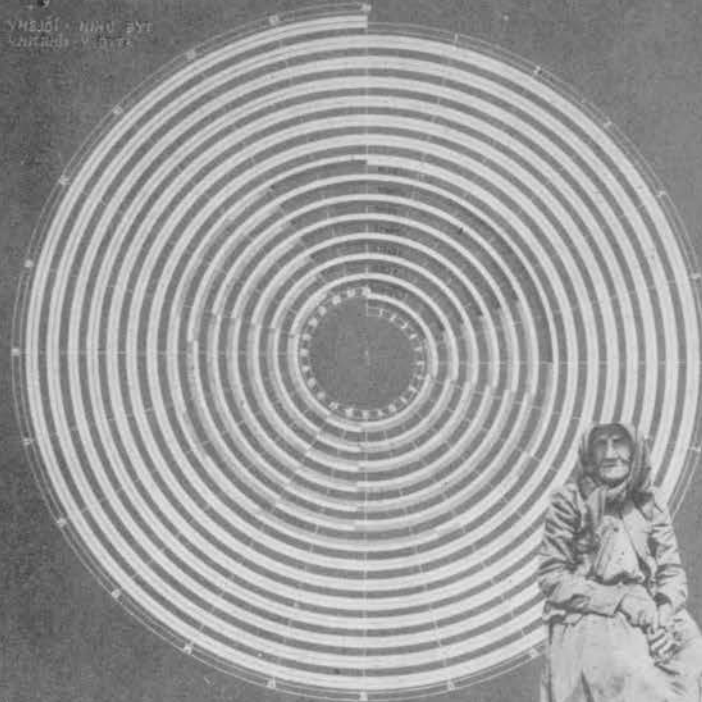
PRŮMĚRNÝ DEN

PRŮMĚRNĚ
771
16'29

ANALYSA ČASOVÉHO POUŽÍVÁNÍ BYTU

časový rozvrh 7 dní

OPRAVA SYMBOLŮ NIMU BYT
OPRAVA SYMBOLŮ NIMU BYT

zaměstnání povolání

- LEGENDA:
- S SPÁNEK
  - H HYGIENA
  - U JEDEN
  - B FOBY V BYTĚ
  - C CESTY
  - F REMEČKA
  - P PRÁCE
  - K KULTURA
  - Z ŽIVOTNÍ
  - I ČAS ZTRACEN V BYTĚ
  - II ČAS ZTRACEN NIMU BYT
  - III ČAS ZTRACEN NIMU BYT

zemědělská dělnice, matka

ČASOVÉ KOEFICIENTY :

Kčd denní	Kčd úplný	Kčp průměrný
VŠECH DNŮ	146	VŠECH DNŮ
DNŮ PRACOVNÍCH	134	DNŮ PRACOVNÍCH

ČASOVÉ KOEFICIENTY DNŮ PRACOVNÍCH VYJADŘENÉ NĚKOLIKNÁSOBEM PRO STANOVENÍ ČASOVÉHO POUŽÍVÁNÍ BYTU

FUNKCE DLE ČASU

FUNKCE DLE MÍSTA

PRŮMĚRNÝ PRACOVNÍ DEN

PRŮMĚRNÝ DEN

1426
974

LXV. Sezonní dojíždějící dělník s pobytem v místě pracoviště během pracovních dnů

Velká část dojíždějícího dělnictva jezdí do práce v pondělí a vrací se až v sobotu, eventuálně v pátek večer. Tito většinou sezonní dělníci téměř celý týden bydlí v místě pracoviště v různých ubikacích (baráky, pronajimatelné postele ve společných noclehárnách atd.). Celotýdenní nepřítomnost v bytě s výjimkou sobotního půldne a neděle, je časově přirozeně z nejtristnějších forem bydlení s neblahým vlivem hlavně na výchovu dětí a společenský život rodiny.

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{5}{10} = 0.26$
úterý	$\frac{0}{24} = 0.00$
středa	$\frac{0}{24} = 0.00$
čtvrtek	$\frac{0}{24} = 0.00$
pátek	$\frac{0}{24} = 0.00$
sobota	$\frac{12}{12} = 1.00$
neděle	$\frac{20}{4} = 5.00$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 0.27
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 0.13
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 0.88
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 0.20

Hlavní časové koeficienty od 0.13—0.88, pro pět dnů. Během převážné části roku uplatňuje se však časový koeficient 0.13—0.27, oproti do práce dojíždějícímu dělnictvu, každý den se však vracejícímu; tento typ (hlavně sezonního) dělnictva převážnou část týdne tráví mimo vlastní byt a eventuálně i mimo rodinný život. Je to z nejtristnějších forem bydlení, často deformující i manželské a rodinné soužití, nemluvě o jiných neblahých důsledcích „dvojho způsobu života“.

LXVI. Městský dělník v městě nebo v příměstské čtvrti bydlící

Časový rozvrh 7 dnů.

Časový koeficient denní (Kčd):

pondělí	$\frac{12}{12} = 1.00$
úterý	$\frac{10}{14} = 0.71$
středa	$\frac{0.50}{14.50} = 0.65$
čtvrtek	$\frac{8}{16} = 0.50$
pátek	$\frac{12}{12} = 1.00$
sobota	$\frac{11.75}{12.25} = 0.95$
neděle	$\frac{12}{12} = 1.00$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 0.80
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 0.78
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 0.83
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 0.81

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 0.78—0.83

$$\text{Průměrný den} = \frac{10.68 \text{ (v bytě)}}{13.52 \text{ (mimo byt)}} = 0.80$$

I tento časový koeficient, zřejmě o něco málo větší než časový koeficient dělníka dojíždějícího z větších vzdáleností, nestačí pro minimálně humanistické využití bytu, do značné míry ukazuje také na příčiny nedostatku zájmu dělnických vrstev na úrovni soukromí. Péče o byt přetěžuje pak obzvláště dělnickou ženu-matku, v jejímž časovém rozvrhu postupně, jak vzrůstá rodina, opadávají i nejskromnější požadavky duchovního a fyzického odpočinku. Primitivní bytové zařízení stěžuje proletářské ženě domácí práce, nedostatek času nedovoluje výtěžnému muži v domácích pracích vypomoci.

Ani tento časový koeficient nedovoluje pravidelné komplexní stravování v bytě, většinou se doma jen pravidelně večeří.

LXVII. Spoluvýdělečná žena dělníka

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{20}{4} = 5.00$
úterý	$\frac{10.50}{13.50} = 0.78$
středa	$\frac{10.50}{13.50} = 0.78$
čtvrtek	$\frac{10.50}{13.50} = 0.78$
pátek	$\frac{10.50}{13.50} = 0.78$
sobota	$\frac{14}{10} = 1.40$
neděle	$\frac{16}{8} = 2.00$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 1.22
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 1.12
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 1.65
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 1.59

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 1.12—1.65

$$\text{Průměrný den} = \frac{13.17 \text{ (v bytě)}}{10.83 \text{ (mimo byt)}} = 1.22$$

Tento ciferně zdánlivě uspokojivý časový koeficient příslušící dělnickým spoluvýdělečným ženám je ovšem poznamenán nehumanistickým chvatem, časovou tísni, normální pracovní dobou a nutností v ranních nebo večerních hodinách provést co nejrychleji všechny domácí práce, včetně vaření a úklidu. Zkrácená doba spánku na minimum, večerní vaření obědů na druhý den, noční praní rodinného prádla, to jsou domácí práce dělnické spoluvýdělečné ženy v bytě, který co nejméně slouží jejímu odpočinku.

LXVIII. Žena dělníka s posluhou

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{16}{8} = 2.00$
úterý	$\frac{16}{8} = 2.00$
středa	$\frac{10}{14} = 0.71$
čtvrtek	$\frac{16}{8} = 2.00$
pátek	$\frac{16}{8} = 2.00$
sobota	$\frac{14}{10} = 1.40$
neděle	$\frac{18}{6} = 2.00$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 1.71
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 1.57
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 1.73
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 1.69

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 1.57—1.73

$$\text{Průměrný den} = \frac{15.14 \text{ (v bytě)}}{8.86 \text{ (mimo byt)}} = 1.71$$

Ještě drastičtěji se časové nedostatky a důsledky toho ukazují při časovém koeficientu dělnické ženy výdělečně vypomáhající si formou posluh. Třebaže tyto posluhy jsou časově vyznačeny jen v rozsahu normální osmihodinové pracovní doby, dochází často k několikanásobnému nástupu na různá pracoviště během jednoho dne. Z nástupných cest do těchto různých posluh bývá takováto žena daleko více unavená než vlastní prací. Některé úkony těchto posluh (praní, žehlení atd.) vykonává proto i ve svém bytě, čímž ovšem zdánlivě vyšší časový koeficient úplně obsahově znehodnocuje.

LXIX. Dělnická matka bez výdělku

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{21.50}{2.50} = 8.60$
úterý	$\frac{20.50}{8.50} = 5.86$
středa	$\frac{21.50}{2.50} = 8.60$
čtvrtek	$\frac{21.50}{2.50} = 8.60$
pátek	$\frac{21.50}{2.50} = 8.60$
sobota	$\frac{19.50}{4.50} = 4.33$
neděle	$\frac{17}{7} = 2.43$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 5.44
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 7.00
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 6.71
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 7.43

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 5.44—7.43

$$\text{Průměrný den} = \frac{20.43 \text{ (v bytě)}}{3.57 \text{ (mimo byt)}} = 5.72$$

Konečně maximalistický časový koeficient 5.44—7.43, typický pro staré dělnické matky bez výdělku, jejichž úděl je úplná závislost na finanční situaci dětí, pro něž v bytě vykonává všechny práce životní údržby a eventuálně i domácí práce, bydlí-li u ní; pokud žije z bedných podpor sama, zvláště když je trápená i neduhy, vychází jen pro opatření nejnutnějších potravin.

Plahočivě dožívání nemůže ani tímto zdánlivě velkým pobytem v bytě být považováno za jeho humanistické využití. Je to nejbědnější dialektická deformace časového koeficientu lidského brlohu.

LXX. Tovární dělnice svobodná

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{9}{15} = 0.60$
úterý	$\frac{9}{15} = 0.60$
středa	$\frac{9}{15} = 0.60$
čtvrtek	$\frac{9}{15} = 0.60$
pátek	$\frac{9}{15} = 0.60$
sobota	$\frac{11}{13} = 0.85$
neděle	$\frac{12.50}{1.150} = 1.09$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 0.69
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 0.64
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 0.71
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 0.64

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 0.64—0.71

$$\text{Průměrný den} = \frac{9.80 \text{ (v bytě)}}{14.20 \text{ (mimo byt)}} = 0.69$$

Ani tento časový koeficient nedovoluje většině svobodných žen, zaměstnaných ve výrobě, humanistické využití bytu, rozvíjení humanistických forem životního soukromí.

Po celodenní práci — večerní jídlo, včetně jeho přípravy a spánek s minimální osobní hygienou, představují okleštění bytových funkcí, které tento časový koeficient jakž takž umožňuje. Snesitelnějším se ovšem stává tento nízký časový koeficient v soužití u rodičů, avšak na úkor bytové námahy matky.

LXXI. Železniční zřízenec, strojvůdce, topič

Časový rozvrh 10 dnů.. Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{5.25}{18.15} = 0.28$	sobota	$\frac{14.50}{9.50} = 1.53$
úterý	$\frac{10.66}{13.34} = 0.80$	neděle	$\frac{7.17}{16.83} = 0.42$
středa	$\frac{6}{18} = 0.33$	pondělí	$\frac{10.33}{13.67} = 0.76$
čtvrtek	$\frac{11.25}{12.15} = 0.88$	úterý	$\frac{7.60}{16.40} = 0.46$
pátek	$\frac{0.58}{23.42} = 0.02$	středa	$\frac{17.66}{6.34} = 2.78$

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 0.61
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 0.51
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 0.83
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 0.61

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 0.51—0.83

$$\text{Průměrný den} = \frac{9.10 \text{ (v bytě)}}{14.90 \text{ (mimo byt)}} = 0.61$$

Tento nízký časový koeficient je typický pro podstatnou část zaměstnanců dopravy (městské, železniční, lodní, letecké atd.), majících místo týdenního i delší pracovní turnusu (10 dní, 14 dní a lodní doprava i delší). Vedle eventuální úpravy tohoto turnusu, která však neumožní časový koeficient podstatněji zvýšit a tím i vytvořit lepší časové podmínky pro bydlení, bylo by sociálně spravedlivé zvláště u těchto zaměstnání časový koeficient uplatnit např. v celkové výši nájemného bytu; podle počtu členů rodiny by se částka nájemného, připadající na vydávajícího, ale nedostatkem bytového času postiženého člena rodiny, snížila, a to násobením časového koeficientu.

Příklad: Rodina strojvůdce se dvěma dětmi:

Měsíční nájemné 240 Kč		Po úpravě $60 \times 0.51 = 31$
otec	60 Kč	29 Kč
matka	60 Kč	60 Kč
1. dítě	60 Kč	60 Kč
2. dítě	60 Kč	60 Kč
240 Kč		209 Kč

Místo 240,— Kč, platil by pouze 209,— Kč nájemného.

LXXII. Obchodní zřízenec (vrátný)

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{9.40}{14.60} = 0.64$
úterý	$\frac{9.40}{14.60} = 0.64$
středa	$\frac{9.40}{14.60} = 0.64$
čtvrtek	$\frac{9.40}{14.60} = 0.64$
pátek	$\frac{9.40}{14.60} = 0.64$
sobota	$\frac{11}{13} = 0.85$
neděle	$\frac{12.25}{11.15} = 1.04$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 0.72
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 0.67
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 0.73
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 0.68

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 0.67—0.73

$$\text{Průměrný den} = \frac{10.04 \text{ (v bytě)}}{13.96 \text{ (mimo byt)}} = 0.72$$

Příklad nízkého časového koeficientu zaměstnanců bez zvláštní kvalifikace, ale právě proto využívaných i v rozsahu osmihodinové práce. Většinou je to zaměstnání starších, nebo zdravotně méně kvalifikovaných lidí. Tento koeficient dovoluje doma pouze večerní stravování, včetně ranní snídaně; byt je převážně jen k spánku.

LXXIII. Živnostenský pomocník

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{10.83}{13.17} = 0.82$
úterý	$\frac{10.83}{13.17} = 0.82$
středa	$\frac{10.83}{13.17} = 0.82$
čtvrtek	$\frac{10.83}{13.17} = 0.82$
pátek	$\frac{10.83}{13.17} = 0.82$
sobota	$\frac{12.33}{11.67} = 1.06$
neděle	$\frac{18}{6} = 3.00$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 1.01
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 0.85
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 1.17
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 0.86

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 0.85—1.17

$$\text{Průměrný den} = \frac{11.93 \text{ (mimo byt)}}{12.07 \text{ (v bytě)}} = 1.01$$

Časový koeficient typický pro mládežnický dorost nejruznějších vrstev učednických. Je rovněž nízký a ukazuje nedostatek času nejen na domácí práce, ale hlavně na sebevzdělání studiem a četbou v bytě. Nedovoluje pravidelné stravování doma.

LXXIV. Úředník s jednoduchou pracovní frekvencí

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{10.50}{13.50} = 0.78$
úterý	$\frac{13.75}{10.25} = 1.34$
středa	$\frac{10.50}{13.50} = 0.78$
čtvrtek	$\frac{13.75}{10.25} = 1.34$
pátek	$\frac{10.50}{13.50} = 0.78$
sobota	$\frac{13.75}{10.25} = 1.34$
neděle	$\frac{10.50}{8.50} = 1.82$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 1.10
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 1.02
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 1.17
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 1.06

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 1.02—1.17

$$\text{Průměrný den} = \frac{12.60 \text{ (v bytě)}}{11.40 \text{ (mimo byt)}} = 1.10$$

Typický časový koeficient pro úředníky a středostavovské zaměstnance, navštěvující pravidelně (odpoledne nebo večer) hostince, restaurace, kavárny s příslušnými zábavami a hrami (karty, šachy, kulečník atd.). Zmenšením této pravidelné návštěvnosti podniků veřejného pohostinství se časový koeficient zvyšuje i při vyšší návštěvnosti divadel, kina, čítáren atd. Pak jako typické možno uvést toto rozvržení:

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{12.50}{11.50} = 1.09$
úterý	$\frac{13}{11} = 1.18$
středa	$\frac{12.50}{11.50} = 1.09$

čtvrtek	$\frac{13}{11} = 1.18$
pátek	$\frac{12.50}{11.50} = 1.09$
sobota	$\frac{13}{11} = 1.18$
neděle	$\frac{13.50}{10.50} = 1.27$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 1.28
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 1.27
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 1.15
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 1.13

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 1.13—1.28

$$\text{Průměrný den} = \frac{12.80 \text{ (v bytě)}}{11.20 \text{ (mimo byt)}} = 1.20$$

Je to časový koeficient humanisticky pro plně produktivní věk nejžádoucnější, umožňující jak produktivní pracovní výkon, tak kulturní, společenský a rekreační život podle vloh jednotlivce. Většinou umožňuje polední oběd doma, včetně tradiční siesty v kavárně i pravidelné procházky, nikoliv však každodenní dlouhé večerní a noční návštěvy pohostinských podniků.

Úředník s jednoduchou pracovní frekvencí s větším pobytem v bytě za účelem studia, vzdělání, četby, domácího kulturního života, speciálního zájmu atd.

LXXV. Úředník s dvojitou pracovní frekvencí

(7,5—8hodinová pracovní doba)

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{10.50}{13.50} = 0.78$
úterý	$\frac{11}{13} = 0.84$
středa	$\frac{10.50}{13.50} = 0.78$
čtvrtek	$\frac{11}{13} = 0.84$
pátek	$\frac{10.50}{13} = 0.78$
sobota	$\frac{11}{13} = 0.84$
neděle	$\frac{13.50}{10.50} = 1.28$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 0.86
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 0.81
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 0.87
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 0.81

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 0.81—0.87

$$\text{Průměrný den} = \frac{11.14 \text{ (v bytě)}}{12.86 \text{ (mimo byt)}} = 0.86$$

Tradiční způsob časového rozvrhu denní úřednické práce, obyčejně s jedno až dvouhodinovou polední přestávkou (t. j. od 8—12 hod. pracovní doba; 12—14 hod. polední přestávka, 13—17 hod., eventuálně 14—18 hod. pracovní doba) uplatňovaný hlavně u městského soukromého úřednictva. Dvojitá pracovní frekvence vyžaduje dvojitý nástup do práce a dvojitý odchod z práce. Značná část úřednictva obědvá doma, eventuálně v poledních jídelnách, restauracích a bufetech.

Dvojitá pracovní frekvence úřednictva je předmětem častých pracovních sporů i otázek s tendencemi celodenní ranní a odpolední pracovní dobu zkrátit na úkor dvouhodinové polední přestávky za účelem získání více předvečerního času. Ani toto úřednictvo nemá při takto stanovené pracovní době dostatek času na bydlení. Při časnějším započetí práce a včasnějším jejím ukončením se i tento časový pracovní rozvrh činí snesitelnějším.

U veřejných, t. j. zemských a státních zaměstnanců a později i ve velkých průmyslových podnicích, byl převážně tento časový rozvrh změněn v jednoduchou pracovní frekvenci, někdy se zkrácenou pracovní dobou na 6—7 hodin.

LXXVI. Úřednice (svobodná) s dvojitou frekvencí

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{13}{11} = 1.18$
úterý	$\frac{11.33}{12.67} = 0.88$
středa	$\frac{11.66}{12.34} = 0.94$
čtvrtek	$\frac{11.66}{13.34} = 0.80$
pátek	$\frac{11.66}{12.34} = 0.94$
sobota	$\frac{12}{12} = 1.00$
neděle	$\frac{10}{14} = 0.71$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 0.92
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 0.95
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 0.92
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 0.96

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 0.92—0.95

$$\text{Průměrný den} = \frac{11.50 \text{ (v bytě)}}{12.50 \text{ (mimo byt)}} = 0.92$$

Je patrné, že svobodná úřednice s dvojitou frekvencí má jen o něco málo vyšší časový koeficient než úředník s dvojitou frekvencí; žena obstarává si ještě nákupy (zvláště když místo 8 hodin má úvazek jen 6—7 hodin), rychle spěchá domů, kde ji čeká řada prací. Tento nízký časový koeficient se odráží v různých ženských časopisech v jejichž poradenských rubrikách soustavně jsou uveřejňovány různé návrhy nejen na ulehčení, ale hlavně časové zekonomisování ženských domácích prací (hlavně pokud se týče stravy, praní, čištění, úklidu atd.). Většina těchto rad je charitativního charakteru jakýchsi náhražek, zlepšenin.

Také tento časový koeficient dovoluje obvykle jen večerní jídlo, nikoliv však konsum plné stravy doma a tím méně její výrobu.

Podstatně lepší je časový koeficient pro úřednice s jednoduchou pracovní frekvencí. Protože méně navštěvují kavárny a hostince (oproti mužům), mohou daleko větší čas věnovat kulturním požadavkům a sportu, majíce při tom stále dosti času na úměrné bytové úkony.

LXXVII. Žena úředníka, hospodyně

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{20.50}{3.50} = 5.86$
úterý	$\frac{19}{5} = 3.80$
středa	$\frac{15.75}{8.25} = 2.00$
čtvrtek	$\frac{20}{4} = 5.00$
pátek	$\frac{17}{7} = 2.43$
sobota	$\frac{17}{7} = 2.43$
neděle	$\frac{18}{6} = 3.00$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 3.13
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 3.14
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 3.50
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 3.59

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 3.13—3.59

$$\text{Průměrný den} = \frac{18.20 \text{ (v bytě)}}{5.80 \text{ (mimo byt)}} = 3,14$$

Typický časový koeficient maloburžoasní úřednické ženy, jak vyplývá z životního slohu této třídy, organisující i podstatnou část společenského života, jako domácí návštěvy, dy-chánky, čaje atd. Minimální účast na kulturním životě vyvažuje tato žena nejvyšší měrou domácích prací; vedle vaření vyšíváním, pletením svetrů a zhotovováním nejrůznějších oděvních dodatků pro muže i děti. Komplexní stravování doma.

Tento koeficient je nejvýraznějším znakem životního slohu vdaných úřednických žen z živnostenských vrstev, vybavených určitým věnem pro úřednického partnera („muž pod penzí“). V kulturní prospěch takové ženy snižuje se její velký časový koeficient možností mít domácí služku, která četné domácí práce vykonává za ni, uvolňující ji nejen pro společenský život, ale i pro účast na kulturním životě.

Tímto časovým koeficientem vyznačený časový rozvrh je konvenčně nazýván „maloměšťáckým životním slohem“. Ve svých příznivějších stránkách (dostatek času na bydlení

a z toho vyplývající tělesné pohodlí) má ovšem i řadu faktorů nepříznivých, z nichž nejtýpickejší je nezájem o veřejný život, duchovní omezenost a zkonstatělost spojená se strachem z jakéhokoliv pokroku — aby neničil zákonitost konvence. To vše úzce souvisí s celkovou situací, hospodářskou a sociální mentalitou více méně středních společenských vrstev.

Ekonomicko-politická a sociopsychická labilnost těchto vrstev, které si většinou ani správně neuvědomují skutečné příčiny své závislosti na kapitalistickém společenském principu — pokud mu vůbec nestrání — odráží se i v jejich životním slohu a bydlení.

V okleštěných formách proniká tento maloměšťácký způsob života s příslušnými bytovými tendencemi také do nejšířších vrstev malořemeslnických a dělnických. V mnoha charitativních péčích o bydlení dělnictva je dokonce záměrně politicky propagován.

LXXVIII. Profesor, učitel

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{15}{9} = 1.66$
úterý	$\frac{13.25}{10.15} = 1.23$
středa	$\frac{18}{6} = 3.00$
čtvrtek	$\frac{14.50}{9.50} = 1.53$
pátek	$\frac{15.25}{8.15} = 1.74$
sobota	$\frac{18}{6} = 3.00$
neděle	$\frac{15.75}{8.25} = 2.00$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 1.88
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 1.88
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 2.02
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 2.02

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 1.88—2.02

$$\text{Průměrný den} = \frac{15.67 \text{ (v bytě)}}{8.33 \text{ (mimo byt)}} = 1.88$$

Časový koeficient typický pro pedagogická povolání učitelská a profesorská, je zřejmě výhodný pro skutečně humanistický průběh bydlení a jeho kulturnost.

V jeho rozsahu ovšem je časový rozvrh velmi diferencovaný a liší se u profesorů vysokoškolských od středoškolských, u učitelů např. městských od vesnických, kde větší pobyt v bytě je dán nedostatkem veřejných kulturních zařízení atd. U všech pedagogických povolání časově menší pracovní doba (ve škole), je ovšem vyvážená pedagogickou prací doma (příprava, korektury úloh atd.).

I tento časový koeficient umožňuje komplexní stravování doma. Při vyhovující velikosti bytu vyhovuje i možnosti kulturně-společenského přijímání návštěv v bytě. Je to racionální, ale zároveň kulturně kvalitní časový koeficient bydlení, pokud je ovšem spojen s kulturně-humanistickou, nebo kulturně-technickou činností.

LXXIX. Učitelka, profesorka, vdaná

Časový rozvrh 7 dnů. Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{15.25}{8.15} = 1.74$
úterý	$\frac{15.25}{8.15} = 1.74$
středa	$\frac{13.15}{10.25} = 1.34$
čtvrtek	$\frac{18.25}{5.15} = 3.17$
pátek	$\frac{15.25}{8.15} = 1.74$
sobota	$\frac{18.50}{5.50} = 3.36$
neděle	$\frac{14.15}{9.25} = 1.59$

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 1.95
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 2.02
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 2.10
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 2.18

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 1.95—2.18

$$\text{Průměrný den} = \frac{15.86 \text{ (v bytě)}}{8.14 \text{ (mimo byt)}} = 1.95$$

Časový koeficient pro pedagogické povolání žen, a to po zrušení celibátu učitelek a profesorek, který platil ještě v rakousko-uherské monarchii. Československá republika zrušila tento celibát, ale během vývoje, a hlavně hospodářskopolitické krize ve třicátých letech, různými předpisy potom omezovala počet vdaných učitelek a profesorek, které se při pevném finančně-existenčním zajištění manžela svého učitelského místa měly vzdávat ve prospěch mladých a hlavně svobodných učitelek a profesorek. Starším učitelkám a profesorkám se nabízelo odstupné či penze.

Snížená pracovní doba a mateřská dovolená pro šestinedělí ostatně vedly k ustanovování daleko většího počtu učitelek a profesorek, než bylo pro normální průběh výuky zapotřebí.

I při tomto poměrně příznivém časovém koeficientu ztěžují si učitelky nebo profesorky, vykonávající značnou část pedagogické práce doma (oprava školních úloh, příprava), na úkor prací domácích, značně i péči o vlastní děti.

Jinak tento časový koeficient umožňuje komplexní stravování doma, za jistých okolností i rovnováhu hlavních bytových procesů.

LXXX. podnikatel, výrobce, samostatný

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{12.50}{11.50} = 1.09$
úterý	$\frac{16}{8} = 2.00$
středa	$\frac{15}{9} = 1.66$
čtvrtek	$\frac{16.50}{7.50} = 2.20$
pátek	$\frac{16.25}{7.15} = 2.09$
sobota	$\frac{15.50}{8.50} = 1.82$
neděle	$\frac{12.75}{11.25} = 1.13$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 1.65
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 1.76
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 1.71
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 1.81

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 1.65—1.81

$$\text{Průměrný den} = \frac{14.90 \text{ (v bytě)}}{9.10 \text{ (mimo byt)}} = 1.64$$

Časový koeficient typický pro samostatné podnikatelské, ředitelské (manažerské) vrstvy a svobodná povolání (právníci, lékaři, inženýři, architekti, umělci atd.).

Dostatek času na bydlení a celková volnost pracovní doby, při značných hospodářských možnostech těchto vrstev zřejmě tento koeficient činí nejen kulturním, ale v případech tvůrčí činnosti i jednou z podmínek kulturnosti života.

V kapitalismu, je zvláště typický pro podnikatelské vrstvy (zisk i z vykořisťování pracujících) — a je časovou osnovou blahobytného života, v němž bytová kultura hraje nejen účelovou, ale hlavně i prestižní roli.

Platí to částečně i pro svobodná povolání, i když nejsou založena jenom na vykořisťující práci, zvláště pokud jednotlivec se svým dílem úspěšně a reálně uplatňuje (soukro-

LXXXI. Živnostník s provoznou u bytu

mí architekti-projektanti, inženýři-konstruktéři, autorisovaní inženýři-architekti, lékaři, právníci atd.). I tento časový koeficient možno (vázaný na tvůrčí práci všeho druhu) považovat za kladně kulturní a humanistický. Současně však mohou uvedené vrstvy a povolání — vzhledem k samostatnosti pracovního začlenění — kdykoliv a jakkoliv svůj časový koeficient zvyšovat. Jejich příslušníci jsou sociálně a politicky maximálně svobodní, pokud se týče jejich osobního rozhodnutí.

Tento koeficient umožňuje komplexní stravování v bytě, včetně všech jeho společenských forem.

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{22}{2} = 11.00$
úterý	$\frac{23}{1} = 23.00$
středa	$\frac{22}{2} = 11.00$
čtvrtek	$\frac{23}{1} = 23.00$
pátek	$\frac{22}{2} = 11.00$
sobota	$\frac{19.25}{4.75} = 4.05$
neděle	$\frac{18}{6} = 3.00$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 8.05
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 10.29
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 12.30
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 13.84

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 8.05—13.84

$$\text{Průměrný den} = \frac{21.35 \text{ (v bytě)}}{2.65 \text{ (mimo byt)}} = 8.05$$

Časový koeficient, dříve typický u maloživnostníků s dílenským zařízením v bytě. Dnes koncesovaní živnostníci (místři), např. krejčovské a módní závody mají vedle tovaryšů pracujících v dílně mistra, také další, kteří tyto práce provádějí ve svém bytě, kde pracují pak často do úpadu pro mistra.

Současně je tento koeficient typický pro doživající umělecké řemeslníky, pracující bez tovaryše. Je to časový koeficient vysoce „individualistické“ umělecko řemeslné práce, většinou lidí mimo dnešní život a jeho dělbu práce.

Většinou ve starých částech města v malých podkrovních i sklepních místnostech, tvoří tyto byty-dílny uměleckého řemesla a tvorby dokonce i určitou vysoce kulturní tradici a i bolestnou romantiku běžného života, kterou nikoliv formalisticky udržovat, ale jako tradici násilně neničit mělo by být nikoliv jen vědomím, ale i svědomím konstruktérů kulturního životního prostředí.

LXXXII. Dítě do 6 let

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{17}{7} = 2.43$
úterý	$\frac{17}{7} = 2.43$
středa	$\frac{17}{7} = 2.43$
čtvrtek	$\frac{17}{7} = 2.43$
pátek	$\frac{17}{7} = 2.43$
sobota	$\frac{17}{7} = 2.43$
neděle	$\frac{16.25}{7.75} = 2.10$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 2.35
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 2.43
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 2.38
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 2.43

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 2.35—2.43

$$\text{Průměrný den} = \frac{16.85 \text{ (v bytě)}}{7.15 \text{ (mimo byt)}} = 2.35$$

Časový koeficient typický a odpovídající životním potřebám bytovým i venkovským malého předškolního dítěte. Je ovšem ve svých kladech podmíněn dostatkem času rodičů, hlavně matky. Buržoasní vrstvy proto ke svým dětem předškolní výchovy najímají „děvčata k dětem“, t. j. mladé dívky, částečně vypomáhající v domácnosti a určené pro pravidelné vyvádění na procházku, na hry atd. Hospodářsky silnější vrstvy pak vydrží vychovatelky malých dětí, t. j. „gouvernantky“.

V proletářských vrstvách bývá tento dětský časový koeficient podstatně snižován existenčně nutným pomáháním rodičům.

LXXXIII. Středoškolský student

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{15}{9} = 1.66$
úterý	$\frac{15.15}{8.25} = 2.00$
středa	$\frac{15.15}{8.25} = 2.00$
čtvrtek	$\frac{15}{9} = 1.66$
pátek	$\frac{15.15}{8.25} = 2.00$
sobota	$\frac{11}{13} = 0.85$
neděle	$\frac{16.25}{7.15} = 2.10$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 1.65
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 1.58
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 1.75
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 1.70

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 1.58—1.75

$$\text{Průměrný den} = \frac{14.94 \text{ (v bytě)}}{9.07 \text{ (mimo byt)}} = 1.65$$

Tento uspokojivý koeficient je typický pro středoškolskou mládež hlavně středostavovských vrstev. Ve vrstvách sociálně slabých je znehodnocován tím, že v domácím prostředí a výbavě bytu, není dostatečných podmínek pro kulturní studium (nedostatek knih, pracovního klidu a místa atd.). Snižuje jej také existenční nutnost přivydělávat si (různé „kondice“, pomocné služby atd.).

LXXXIV. Nepracující velkoburžoasní žena, svobodná

Časový rozvrh 7 dnů.

Denní časové koeficienty (Kčd):

pondělí	$\frac{21}{3} = 7.00$
úterý	$\frac{17.75}{6.25} = 2.84$
středa	$\frac{19}{5} = 3.80$
čtvrtek	$\frac{16.25}{7.15} = 2.09$
pátek	$\frac{17}{7} = 2.43$
sobota	$\frac{15}{9} = 1.66$
neděle	$\frac{10}{14} = 0.71$

Z toho resultují:

Časový koeficient úplný (Kčú)	všech dnů	= 2.23
Časový koeficient úplný (Kčú)	pracovních dnů	= 2.79
Časový koeficient průměrný (Kčp)	všech dnů	= 2.93
Časový koeficient průměrný (Kčp)	pracovních dnů	= 3.30

Hlavní časové koeficienty v rozsahu od 2.23—3.30

$$\text{Průměrný den} = \frac{16.57 \text{ (v bytě)}}{7.43 \text{ (mimo byt)}} = 2.23$$

Tyto relativně vysoké časové koeficienty jsou dány prvořadě tím, že tato žena výdělečně, ani jinak nepracuje. Zabývá se jen svými zálibami, četnými i různorodými (sport, cestování, hudba, četba, společenský a kulturní styk atd.) nejen v bytě, ale ve veřejném prostředí, má dostatek všech možností sebevyžití. Převaha soukromí je prestižní, pokud je tesaurací cenných hodnot, převaha společenského života je pak prestižní tam, kam znamená kariéru vlastní, nebo rodiny, manžela, dětí atd.

Jediný byt není ve vrstvách velkoburžoasních nositelem soukromí, které je rozloženo v jejich životním prostředí v nejrozličnějších formách dalších bytových útvarů.

Časový koeficient u nepracujících buržoasních a velkoburžoasních žen, dává nejvyšší možnosti využití komfortního a nikoliv jediného bytu, nemá však určující význam pro je-

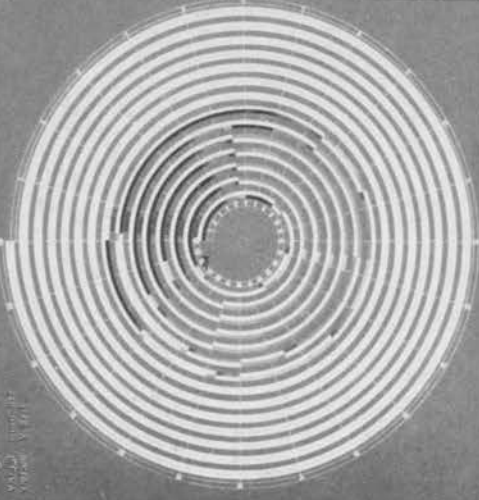
jich životní sloh — jako jej má byt těch žen a vrstev, které musí pravidelně existenčně pracovat.

I při nejrozličnějších časových koeficientech uplatňuje se ve vrstvách nepracujících naprostá svoboda, svobodný časový rytmus, svobodné životní tempo, jako příklad nikoliv životní uživačnosti, ale požívačnosti.

Mluvíme-li pak o zvyšování bytové úrovně širokých lidových vrstev, máme na mysli růst permanentní životní uživačnosti (životní úrovně pracujících), ale nikoliv egoistické požívačnosti z práce tyjících.

ANALYSA ČASOVEHO POUŽIVÁNÍ BYTU

časový rozvrh 7 dnů
časová tabulka využití
časů v týdnu 1985

Legenda:
S - spánek
H - jídlo
D - práce
C - cestování
K - kultura
M - sportovní
P - péče o domácnost
Z - záliby
O - ostatní
Z - ztráta času
V - volný čas

zaměstnaní : povolání

S	spánek	1000
H	jídlo	1000
D	práce	1000
C	cestování	1000
K	kultura	1000
M	sportovní	1000
P	péče o domácnost	1000
Z	záliby	1000
O	ostatní	1000
Z	ztráta času	1000
V	volný čas	1000

společný dělebný čas dle věku

Koef. denní	Koef. uplyný	Koef. průměrný
1,22	1,22	1,65
na pracovních	na pracovních	na pracovních
1,12	1,12	1,59
na pracovních	na pracovních	na pracovních
1,12	1,12	1,59

FUNKCE DLE ČASU

FUNKCE DLE MĚSTA

PRÁCE

SPÁNEK

ČASOVÉ

PRÁCE

PRÁCE

PRÁCE

PRÁCE

PRÁCE

PRÁCE

PRÁCE

PRÁCE

PRÁCE

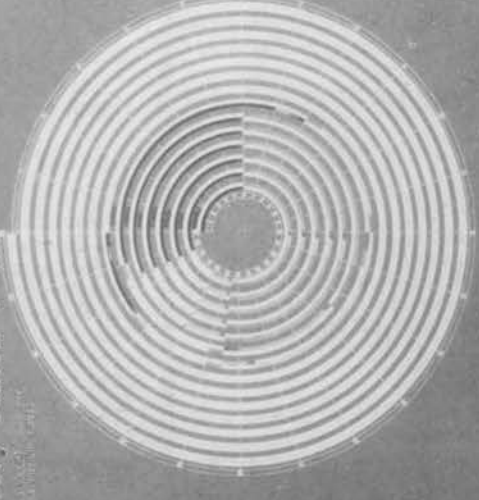

PRÁCE

ANALYSA ČASOVEHO POUŽIVÁNÍ BYTU

časový rozvrh 7 dnů
časová tabulka využití
časů v týdnu 1985

Legenda:
S - spánek
H - jídlo
D - práce
C - cestování
K - kultura
M - sportovní
P - péče o domácnost
Z - záliby
O - ostatní
Z - ztráta času
V - volný čas

zaměstnaní : povolání

S	spánek	1000
H	jídlo	1000
D	práce	1000
C	cestování	1000
K	kultura	1000
M	sportovní	1000
P	péče o domácnost	1000
Z	záliby	1000
O	ostatní	1000
Z	ztráta času	1000
V	volný čas	1000

společný dělebný čas dle věku

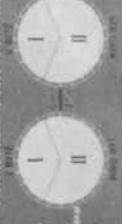
Koef. denní	Koef. uplyný	Koef. průměrný
0,78	0,78	0,78
na pracovních	na pracovních	na pracovních
0,69	0,69	0,65
na pracovních	na pracovních	na pracovních
0,69	0,69	0,65

FUNKCE DLE ČASU

FUNKCE DLE MĚSTA

PRÁCE

SPÁNEK

ČASOVÉ

PRÁCE

PRÁCE

PRÁCE

PRÁCE

PRÁCE

PRÁCE

PRÁCE

PRÁCE

PRÁCE

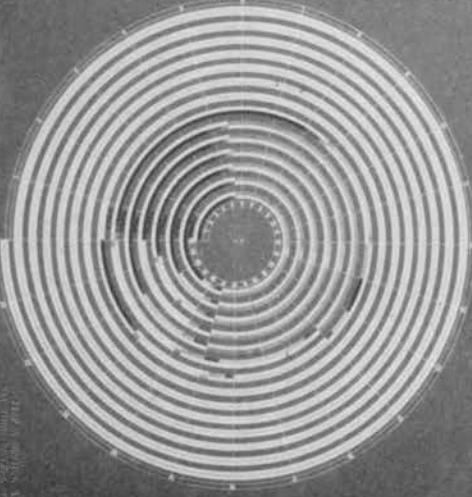
PRÁCE

PRÁCE

ANALYSA ČASOVÉHO POUŽÍVÁNÍ BYTU

časový rozvrh 7 dnů
časový rozvrh 7 dnů
časový rozvrh 7 dnů

zaměstnání : učebních dělník, do práce v městě dojezdí

povolání

LEŽENÍ

S

H

J

A

K

C

G

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

zaměstnání : učebních dělník, do práce v městě dojezdí

povolání

LEŽENÍ

S

H

J

A

K

C

G

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

ČASOVÉ KOEFICIENTY :

Kč denní Kč útlivý Kč průměrný

výše (h) 0,74 výše (h) 0,75

hod. pracovních 0,93 hod. pracovních 0,92

pro 1 hodinu v pracovních

hodinách pracovních

FUNKCE DLE ČASU

FUNKCE DLE MÍSTA

FUNKCE DLE ČASU

FUNKCE DLE MÍSTA

PRŮMĚRNÝ PRACOVNÍ DEN

PRŮMĚRNÝ DEN

0,93
1,07

ANALYSA ČASOVÉHO POUŽÍVÁNÍ BYTU

časový rozvrh 7 dnů
časový rozvrh 7 dnů
časový rozvrh 7 dnů

zaměstnání : dělnická matka bez výdělku

povolání

LEŽENÍ

S

H

J

A

K

C

G

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

zaměstnání : dělnická matka bez výdělku

povolání

LEŽENÍ

S

H

J

A

K

C

G

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

L

P

M

U

T

O

I

E

ČASOVÉ KOEFICIENTY :

Kč denní Kč útlivý Kč průměrný

výše (h) 5,43 výše (h) 8,74

hod. pracovních 7,10 hod. pracovních 7,45

pro 1 hodinu v pracovních

hodinách pracovních

FUNKCE DLE ČASU

FUNKCE DLE MÍSTA

FUNKCE DLE ČASU

FUNKCE DLE MÍSTA

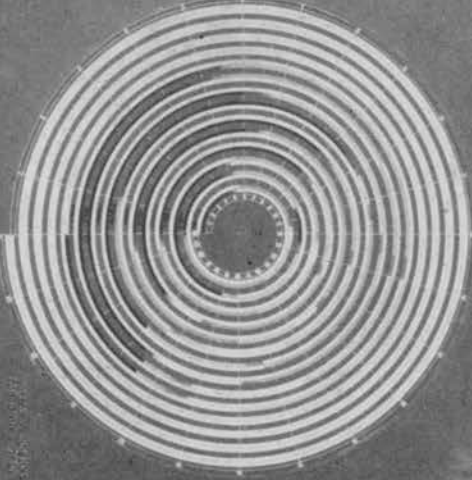
PRŮMĚRNÝ PRACOVNÍ DEN

PRŮMĚRNÝ DEN

2,08
5,77

ANALYSA ČASOVÉHO POUŽÍVÁNÍ BYTŮ

časový rozvrh 10 dnů
 1954-1955

zaměstnání : Zahrádkář, zámeč. střírnýděle, lojčič
 povolání :

LEGENDA:

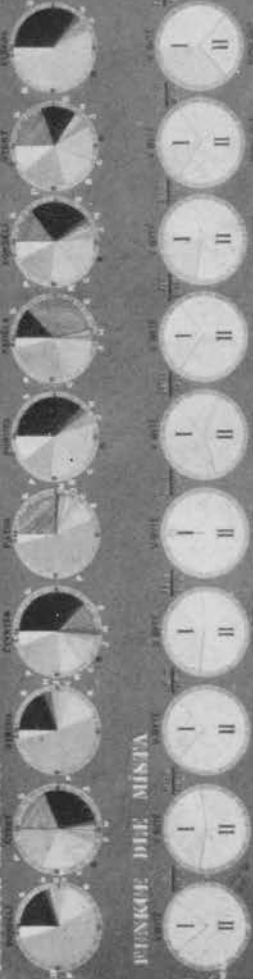
S	spánek
H	oběd
U	úprava
AK	aktivní
PA	pasivní
Č	čtení
RE	relaxace
SP	společnost
HL	hobby
ST	střídání vrtů
TR	tržba
LI	ložná práce
LI	ložná práce

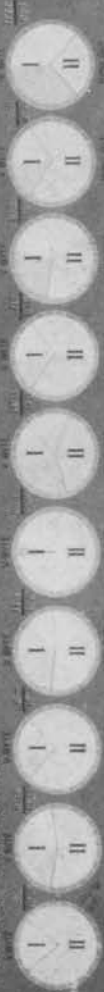
časové koeficienty :
 Kčs denní Kčs útlivý Kčs průměrný

výkon od	0,94	0,75	0,75
hod. pracovní			
hod. pracovní			
hod. pracovní			

FUNKCE DLE ČASU

FUNKCE DLE MÍSTA

průměr 10 dnů

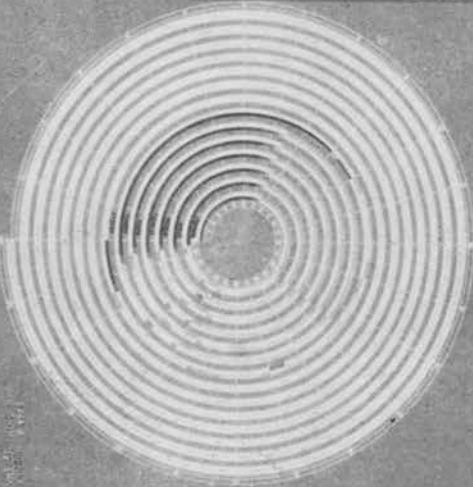

PRŮMĚRNÝ DEN

ANALYSA ČASOVÉHO POUŽÍVÁNÍ BYTŮ

časový rozvrh 7 dnů
 1954-1955

zaměstnání : úředník s jednodušnou fyzickou
 povolání :

LEGENDA:

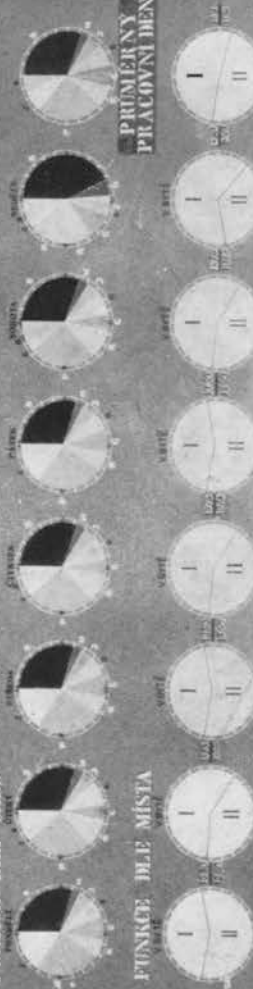
S	spánek
H	oběd
U	úprava
AK	aktivní
PA	pasivní
Č	čtení
RE	relaxace
SP	společnost
HL	hobby
ST	střídání vrtů
TR	tržba
LI	ložná práce
LI	ložná práce

časové koeficienty :
 Kčs denní Kčs útlivý Kčs průměrný

výkon od	0,94	0,75	0,75
hod. pracovní			
hod. pracovní			
hod. pracovní			

FUNKCE DLE ČASU

FUNKCE DLE MÍSTA

průměr 7 dnů

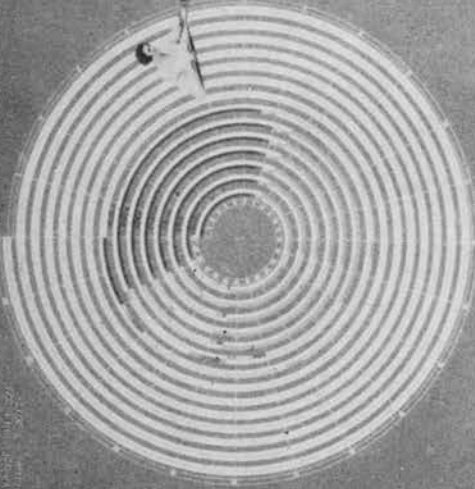

PRŮMĚRNÝ DEN

ANALYSA ČASOVÉHO POUŽÍVÁNÍ BYTU

časový rozvrh 7 dní

zaměstnání
povolání

práci

S	spánek	06:00-08:00
H	hygiena	08:00-08:30
B	občerstvení	08:30-09:00
Z	zdravotní péče	09:00-10:00
I	občerstvení	10:00-10:30
II	občerstvení	10:30-11:00

úřednice s dvojitou frekvencí

časové koeficienty

Koef. denní 0,92

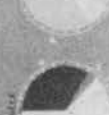
Koef. útlupů 0,92

Koef. průměrný 0,92

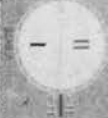
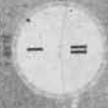
Koef. pracovní den 0,92

Koef. pracovní den 0,92

FUNKCE DLE ČASU

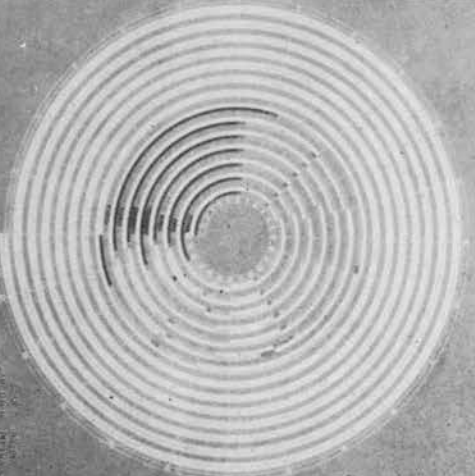

FUNKCE DLE MÍSTA

ANALYSA ČASOVÉHO POUŽÍVÁNÍ BYTU

časový rozvrh 7 dní

zaměstnání
povolání

S	spánek	06:00-08:00
H	hygiena	08:00-08:30
B	občerstvení	08:30-09:00
Z	zdravotní péče	09:00-10:00
I	občerstvení	10:00-10:30
II	občerstvení	10:30-11:00

žena úřednice, hospodyně

časové koeficienty

Koef. denní 0,92

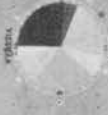
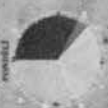
Koef. útlupů 0,92

Koef. průměrný 0,92

Koef. pracovní den 0,92

Koef. pracovní den 0,92

FUNKCE DLE ČASU

FUNKCE DLE MÍSTA

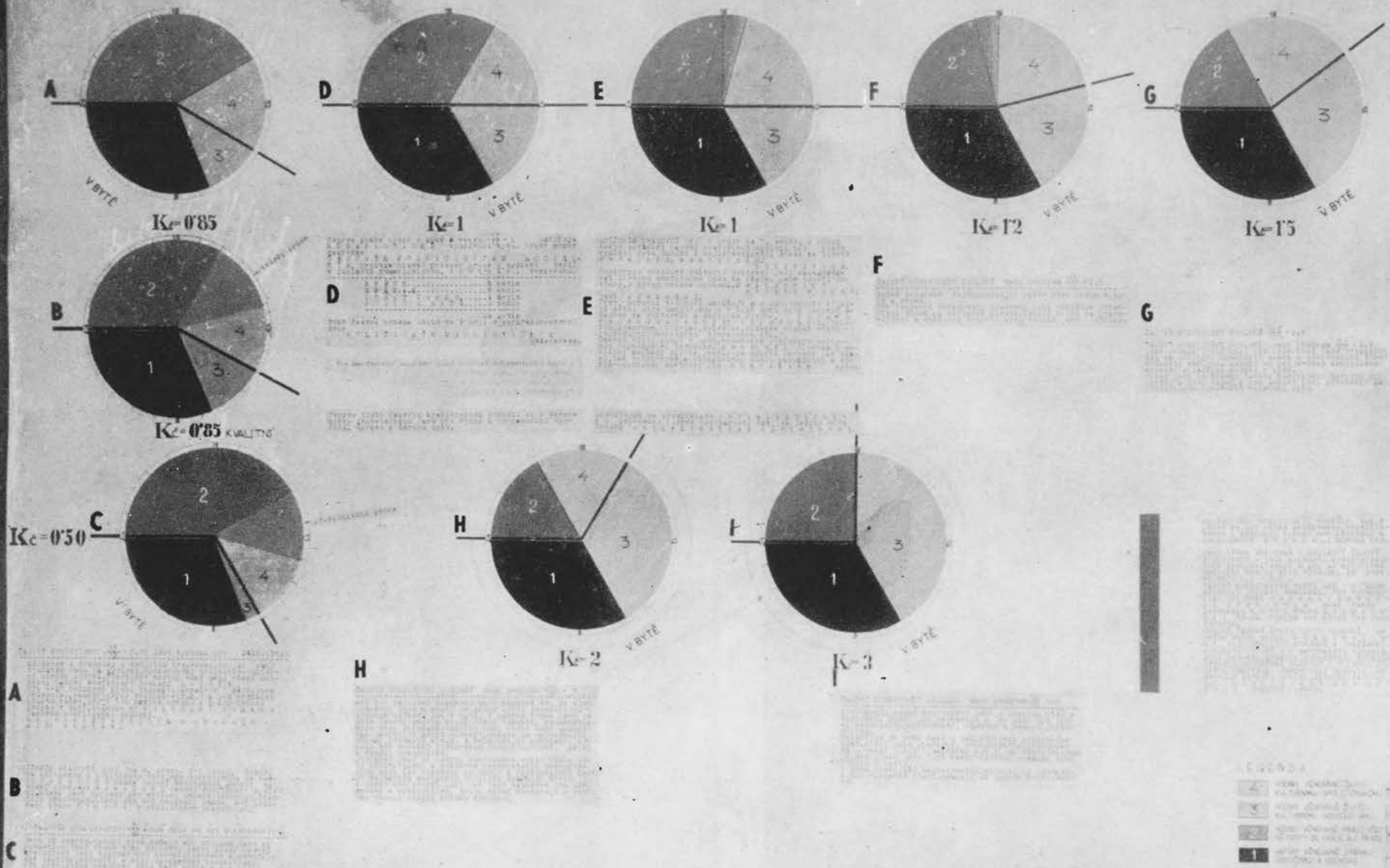

ČASOVÉ KOEFICIENTY V SOUVISLOSTI S ROZDÍLNOU DÉLKOU PRACOVNÍ DOBY A RŮZNÝM ROZDĚLENÍM ČASU VĚNOVANÉHO SPOLEČENSKÉMU ŽIVOTU A BYDLENÍ

LEGENDA

- 1 V PRACOVNÍ DOBĚ
- 2 V PRACOVNÍ DOBĚ
- 3 V PRACOVNÍ DOBĚ
- 4 V PRACOVNÍ DOBĚ

LXXXV. Časové koeficienty v souvislosti s délkou pracovní doby s různým rozdělením času věnovaného společenskému životu a bydlení

Graf C:

časový koeficient $\frac{8}{16} = 0.5$ ukazuje byt jako pouhou noclehnáru. Je to extrém. Lidé takového časového koeficientu nemají vůbec času na bydlení a trpí všemi důsledky toho. Jakožto vulgární úkaz je tento nízký časový koeficient typický pro nekvalifikované a zemědělské dělníky, nádeníky a lidi existenčně nezakotvené. Při pravidelné pracovní době 8—10 hodin a 2—3 hodiny existenčního „přivydělávání“ a času ztráveném cestou do práce je nejbědnější deformací bydlení ve vrstvách nekvalifikovaného dělnictva.

Graf A:

časový koeficient $\frac{11}{13} = 0.85$ je typický pro dělnictvo, zřízení i úředníky s dvojitou frekvencí, pro vrstvy zaměstnané. Zřejmě není dostatek času na bydlení, společenské a politické solžky života. Úřednické vrstvy však mají různé možnosti časový koeficient zvýšit. Při devíti až deseti hodinové práci nekvalifikovaného dělnictva (nádeníků a i zemědělských dělníků, atd.) a 3—4 hodinách pobytu venku, při 7.5 hodině spánku a 2.5 hodinách pobytu v bytě, mluvíme o vulgárním nízkém časovém koeficientu bydlení, jakožto nejrozšířenějším u pracujících vrstev dělnických, proletářských.

Graf B:

snížení pracovní doby (na 8, event. 7 a 6 hodin), účastní se na kulturním a politickém životě, může se tento nízký časový koeficient změnit v nízký, ale kulturnější časový koeficient bydlení. Je typický pro velkou část intelektuálních, hlavně mladých pracovníků a je dán 6—7 hodinami výdělečné práce, 4—5 hodinami práce tvůrčí v příslušných pracovních.

Teprve poměr hodin v bytě a venku, daný poměrem $\frac{12}{12} = 1$.

Graf D:

časový koeficient $\frac{12}{12} = 1$.

Tento časový koeficient nazýváme časovým koeficientem sociálním, protože hlavní procesy práce i bydlení uvádí v základní humanistickou a sociální rovnováhu, umožňující práci nebo tvorbu nikoliv na úkor deformace ostatních potřeb, hlavně bydlení.

Podle toho se počítá:

na práci	8 hodin
na spánek	8 hodin
na pobyt venku	4 hodiny
na pobyt v bytě	4 hodiny
	24 hodiny

V boji dělnické třídy o zkrácení pracovní doby se stalo toto časové rozvržení socialistickým požadavkem (viz manifestační populární píseň sociálně demokratického hnutí: „Osm hodin spánku, osm hodin práce, osm hodin vzdělávat se, ať žije Sociální demokracie!“).

Teprve tímto časovým koeficientem dostává se ekonomicky dostatečného času k procesuálnímu i věcnému využití, úpravě a údržbě bytu.

Světovým problémem velkých měst ve všech průmyslových zemích je požadavek, aby výhody osmihodinové pracovní doby nebyly snižovány časovými důsledky plynoucími ze vzdálenosti pracovišť od bydlení — a dopravní otázky.

Významnou roli hraje také časové rozdělení pracovních směn, dnes ve značné míře uplatňovaných pro plynulý chod výroby. Dvoji a konečně troji směny, značně narušují tradiční časový rozvrh bydlení širokých lidových a hlavně dělnických vrstev, navozují nikoliv již týdenní, ale až měsíční periodicitu časového koeficientu, která vnáší do bydlení zcela nová měřítka pobytu doma. Je to otázka dnes velmi labilního životního slohu dělnických vrstev, pasivně podléhající výkyvům výroby.

Proto vedle zkrácení denní pracovní doby ukazuje se nutnost zkrácení 5.5 denního pracovního týdne na pětidenní, t. j. na 40 hodin týdně. Při postupující mechanizaci mluví se dokonce o zkrácení na 35 hodin při téže produktivitě; nesmělo by to ovšem znamenat snižování mezd.

Graf E:

snížením pracovní doby z 8 na 7 hodin, eventuálně 6 hodin, i tímto sociálním časovým koeficientem — při plném využití bytu — umožní se pracujícím oproti dnešku daleko intenzivnější účast na veřejném a kulturním životě.

Nesporně pokrokovou sociálně-kulturní tendencí je snaha zabezpečovat člověku dostatek času na všechny jeho osobní potřeby, z nichž otázka bydlení, kulturního pobytu v bytě je základní.

Vývoj moderní techniky pak umožňuje, a v budoucnosti v neobvykle velké míře ještě umožní, aby i v bytě mohl být je-

dinec účasten na kulturním a veřejném životě, formou reprodukováných akustických i optických informací (telefon, gramofon, rozhlas, videofon, včetně projekčně-optických reprodukcí životních událostí a uměleckých výtvarných děl).*)

Graf F:

časový koeficient $\frac{13}{11} = 1.20$ udává průměrně nejžádoucí poměr

mezi časem v bytě, pokud není zatížen domácími pracemi a mimo byt. Při tendenci zkracování pracovní doby umožňuje intenzivní účast na veřejném, kulturním i politickém životě, tvůrčí práci na pracovištích, plné využití bytu a možnosti jeho údržby. V rozsahu tohoto časového koeficientu jsou poměrně velmi značné diferenační možnosti časového rozvržení denních životních funkcí jak v oblasti ekonomické tak kulturní a společenské. Zvyšování tohoto koeficientu, motivované tvůrčí prací — nebo prací jinak společensky důležitou (intenzivní výchova dětí), prováděnou však v bytě, je zjevem společensky kladným, zvláště při dnešních výhledech informační techniky.

U vzdělaných žen v samostatných povoláních (učitelky, profesorky, lékařky, úřednice, atd.) zabývajících se částečně domácími pracemi, tento časový koeficient nestačí, eventuálně vyvolává známou „uspěchanost“ spojenou s důsledky nervového přepínání u intelektuálních povolání (učitelů, profesorů, svobodných technických povolání atd.) přechází často v koeficient vyšší, jestliže část své pedagogické práce přenáší do bytu (příprava přednášek, výuky, opravy úkolů atd.) právě tak, jako se doma věnují intenzivnímu studiu a literární odborné a vědecké činnosti. Časové koeficienty

*) Sociologický fragment byl vypracován v letech 1932—33, kdy nebylo ještě dnešní televize. Reše otázku „výtvarné umění v bytě“ poukázal jsem, že moderní projekční technika nám oproti akustice nevytvořila dosud vizuální obdobu gramofonu, umožňujícího hudební reprodukci v bytě, která pak dokonce byla rozhojňena o dnešní reprodukci rozhlasovou. Vypracoval jsem proto návrh světelného tělesa spojeného s možností barevné reprodukce z negativů typu Agfa-Color a Codak-Chroma. Dnešní výroba gramofonových desek měla by odpovídat výroba filmových negativů, umožňujících barevnou projekci malířských a grafických děl v bytě pro kratší i trvalejší (celodenní) dobu sociopsychické potřeby.

Uměrně větší pobyt v bytě vypraveném potřebným zařízením reprodukční akustické a optické techniky, neochudí člověka o sociální aspekty vnějšího života, jestliže všechny procesy bytové věcné, prostorové a energetiky budou harmonicky a sociopsychicky umožňovány také způsoby nové techniky. „Vyprázdnění“ bytu od části dosavadního statického nábytku, t. j. hlavně židli, stolků, skříní atd. a nahrazení jich mechanismem, po použití ihned odstranitelným, bude ve smyslu dnešního technického rozvoje závažnou reformou historického vývoje bytové interiéru, v němž umělecké, výtvarné a kulturní hodnoty a díla zaujmou nikoliv jen volné místo mezi statickým nábytkem, ale získají daleko účinnější emocionální prostorovou působivost. Jestliže statické rozměry stěn a prostorů omezují množství statických skutečných výtvarných děl v bytě, možnost časově delší či kratší projekce byt obohatí o tyto vizuální reprodukce, které podstatně obohatí nejen formy života v bytě, ale i psychický tonus jeho obyvatel. Jako gramofon a rozhlas umožnily v prostorovosti bytu poslouchat celou světovou hudební produkci, takovou obdobu nutno vytvořit i pro optické vnímání v bytové prostorovosti světové výtvarné produkce. Můj návrh projekčního svítidla byl v tomto směru prvním námětem. Dnešní televize do značné míry uskutečnila optický reprodukční vjem, tj. vnesla do bytu možnosti vnímání divadelní, filmové a výtvarné produkce, doposud však chybí výtvarná obdoba gramofonu — nástěnná projekce výtvarných děl, uskutečňovaná nikoliv programově, ale z vlastní iniciativy a potřeby jednotlivce, samozřejmě za předpokladu systematického a všespolečenského zvyšování lidové vzdělanosti.

těchto vrstev se tak pohybují od 1.20 až do 2.00 a více, čemuž se blíží i koeficient veřejných úředníků s šestihodinovou pracovní dobou při jednoduché frekvenci.

Graf G:

časový koeficient $\frac{14.50}{9.50} = 1.50$ je horní mezí denního časového rozvržení dospělých s pravidelnou pracovní dobou, kdy se nemusí za určitých okolností práce a dostatečně aktivní společenské účasti v životě projevovat ani jako antisociálně-pohodlný, ani jako časový rozvrh typický pro starší ženaté úředníky. Při racionálním využití dovoluje tento o něco málo zvýšený časový koeficient (event. až do Kčd = 2.00) kulturní a účelové využití všech bytových služeb a zařízení jednotlivci, nezátíženými povinnými domácími pracemi (úklid, otop, vaření, čištění atd.). — Máme na mysli ženaté intelektuální jednotlivce, eventuálně svobodné, kteří mají k dispozici služebnou bytovou výpomoc a strávují se jak v bytě, tak i restauracích a podobně.

Je to současně typický časový koeficient pro některá svobodná povolání (lékaře, právníky atd.) a konečně i pro umělce, pokud nemají pracovnu u svého bytu. Jinak je to vhodný časový koeficient pro mládež a děti vůbec, nejsou-li přetěžovány domácími pracemi a školními úlohami. Pro děti v předškolní výchově je ovšem nutno počítat s časovým koeficientem vyšším.

Graf H:

časový koeficient $\frac{16}{8} = 2.00$ u pracujícího, t. j. při šesti až sedmihodinové pracovní době tento časový koeficient znamená, že mimo pracovní dobu a cestu do práce tráví téměř všechny čas doma. V takové formě je jevem naprosto nespolečenským. Je však typický jako časový denní rozvrh většiny vdaných, ale nezaměstnaných žen, které, vzhledem ke svým domácím a rodinným povinnostem a pracem z nich plynoucích, musí čas mimo byt omezit jen na nejnütnější nákupy potravin atd. a nejnütnější pochůzky s minimem jejich společenských potřeb.

Tento časový koeficient se přirozeně ještě zvětšuje u žen s více a hlavně s mladšími dětmi, kde žena-matka zaměstnává se nejen bezprostředním dozorem, ale i různými pracemi jako šitím, správou prádla atd.

Je to také časový koeficient velké části dětí fyziologicky a kulturně nedostatečně podchycených (mimo čas trávený ve škole) a zatěžovaných často neúměrným množstvím školních domácích úkolů — a konečně je také typický pro částečně zaměstnané důchodce a vysloužilce, kteří nepracují každodenně a větší čas věnují procházce a různým formám oddechů.

Graf J:

časový koeficient $\frac{18}{6} = 3.00$. Tento koeficient je přirozeně do značné míry oprávněně typický u starých lidí a důchodců, kteří již nepracují a čas mimo byt tráví procházkou, návštěvami, zábavou — a nemají jiných zvláštních potřeb. Uplatňuje se však také hlavně u starších výdělečných proletářských žen, jako pradelen, pomocnic na „velký úklid“, umývaček, posluhovaček atd., které si občasně přivydělávají, jsouce jinak plně zaneprázdněny prací o rodinu v bytě.

Tento koeficient a také vyšší je však také typický — byť jen v určitém životním údobí — pro jistou část středostavovských žen (vdaných s mnoha dětmi). Podstatně je tento koeficient ulehčován buržoasní ženě možnostmi mít trvalou i občasnou domácí služebnou pomocnici a dostatkem jak nábytkového, tak ostatního účelového zařízení.

Vysoký časový koeficient je také příznačný pro staré, doma — bez pomocnic — pracující maloživnostníky (krejčí, obuvníci atd.).

Od časového koeficientu většího 3.00, stává se ovšem byt spíše formou nekulturního vězení, hlavně žen. Při časovém koeficientu 3.00 dochází k jednostranným nehumanistickým deformacím životního slohu, které vyřazují podstatnou část dnešních žen v plné životní síle z kulturního a společensky produktivního života, ke škodě celé společnosti.

Historické rodinné bydlení bylo přímo podmíněno touto skutečností. Životní vazba ženy s průběhem i technickou formou rodinného bydlení, ve všech směrech jeho biologických, materiálních i duchovních a sociálních znaků se dnes zřejmě uvolňuje. Počáteční vývojová sociální a kulturní ženská emancipace, vyhraňující se dnes v konkrétní požadavky zrovnoprávnění ženy s mužem v rozsahu celého života, odráží se také v novém začlenění ženy do celkového společenského procesu — a to se všemi důsledky pro její historické poutání s bytovým procesem. Nové byty, a hlavně rodinné — nutno tedy řešit daleko racionálněji — pokud se týče domácích prací — a pokud se týče rodinného života, daleko humanističtěji, než dosud. Zřejmě docházíme k nové provozní i časové ekonomice rodinného bydlení.

Je třeba usilovat o sociální časový koeficient v jeho kulturní formě (t. j. snížením pracovní doby) a pro možnost časových koeficientů vyšších.

Časové koeficienty vyšší než 3.00, mimo zvláštní případy je ovšem třeba omezovat, pro všechny lidi usilovat o kvantitativní rovnováhu mezi časem ztráveným v bytě a venku, o harmonii účelů, kterým je určitý časový úsek věnován.

Stejně časové koeficienty bydlení se ovšem velmi různí kvalitativně, t. j. druhem a hlavně kvalitou procesů a zařízení. Konservativnost, až zaostalost vulgarisují procesy (způsoby provádění) domácích prací, hospodářská slabost (hlavně v proletářských vrstvách) nedovoluje využití moderního nářadí (pračky, sporáky, ledničky atd.).

LXXXVI. Rozbor časového koeficientu Kč = 1

(sociálního časového bytového koeficientu)

Graf A

Kvalitativní rozdílnost sociálního časového koeficientu v souvislosti s pracovním zaměstnáním.

Při dnešních poměrech, t. j. osm až devítihodinová výdělečná práce, se 3—4 hodinami oddychu mimo byt, navozuje časové rozdělení, které zkrácením výdělečné práce na 8 hodin znamená určitý sociální pokrok a také časové umožnění vyšší bytové kultury.

Graf B

Asociálním je však nadále i tento časový koeficient, kde čas mimo byt je tráven veskrze jako čas normální výdělečné práce prodlužované však ještě přivýdělečnou nutností.

Graf C

Kvalitativně ukazuje se tento časový koeficient teprve zkrácením výdělečné pracovní doby na 7, eventuálně 6 hodin. Teprve 9—10 hodin času věnovaného osobní kulturní a fyziologické potřebě jedince, projeví se viditelně jak v kulturnosti veřejného, tak rodinného života a i v kulturně estetickém utváření bytu.

Graf D

Zkracováním pracovní doby výdělečné práce vyplyne větší čas pro vlastní a čistě osobní zájmy, jak v bytě, tak venku; pokrokem však nebude, jestliže tento čas bude věnován jen osobním a náhodným zájmům, ať již v bytě nebo venku. V třídní kapitalistické společnosti, kde přebytek volna za určitých předpokladů mají právě vrstvy hospodářsky silné (nepracující), tento volný čas je také pobídkou k naružením životem lenošivého pohodlí asociálního života.

Sociálně-humanistické využití volného času při pracovní době menší 6 hodin bude kulturně-ekonomický problém socialismu.

Socialistické pojetí práce, socialistické využití moderní techniky při dalece menší pracovní době než dnes, dá sice lidem nové možnosti osobního volného času, ale vytvoří zároveň konkrétní podmínky pro zcela nové druhy společensky významné, nikoliv však „výdělečné práce“.

ROZBOR ČASOVÉHO KOEFICIENTU K_c-1 (sociální časový bytový koeficient)

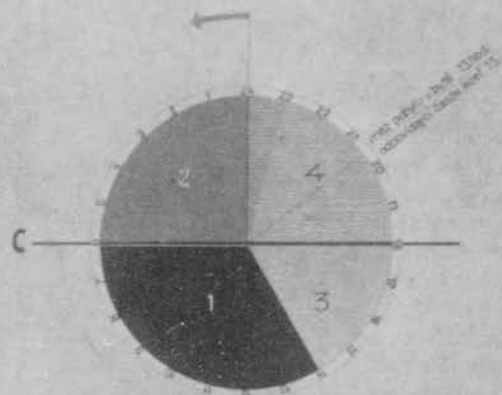
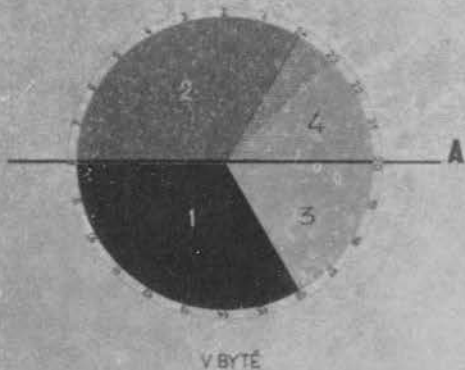
A

B

C

C

VBYTÉ

D

- LEGENDA:
- KATEGORIE I (SOCIÁLNĚ NEVÝHODNĚNÉ) - 100% BYTŮ
  - KATEGORIE II (SOCIÁLNĚ VÝHODNĚNÉ) - 100% BYTŮ
  - KATEGORIE III (SOCIÁLNĚ NEVÝHODNĚNÉ) - 100% BYTŮ
  - KATEGORIE IV (SOCIÁLNĚ VÝHODNĚNÉ) - 100% BYTŮ

LXXXVII. Možnost uplatnění nízkého časového koeficientu ve výši nájemného

Socialistické pojetí výrobní produktivity se týká také účasti lidové veřejnosti ve veřejné, správní, řídicí a kontrolní sféře. **I to bude závažným ekonomicko-politickým problémem socialismu.**

V socialistickém řízení společnosti se daleko více uplatní laický dobrovolný živel, takže vznikne nový druh práce: sociálně morální činnost v mnoha oborech, které jsou dosud doménou pracujících odborníků. Konečně lze předpokládat, že v důsledku všespolečenského měřítko právě v socialismu vzniknou zcela nové způsoby sociálně-kulturního veřejného i soukromého života, nová životní náplň.

Kvalitní socialistický časový sociální koeficient bude sice dán silně zmenšenou dobou povinné (výdělečné) práce, ale morálně vystupňovaným požadavkem dobrovolné účasti každého pracujícího ve všech oborech společenského řízení. Snížením povinné pracovní doby zvýší se morálně povinná doba na úseku veřejné, tvůrčí i produktivní společenské práce na všech úsecích života, t. j. ve výrobě, spotřebě, správě i kultuře.

Již dříve bylo uvedeno, že výkonem služby omezené časové možnosti bydlení některých povolání (zaměstnání) měly by diferencovat výši nájemného, hlavně ve vrstvách sociálně slabých; nižší časový koeficient je v některých vrstvách pracujících dán trvalými časovými podmínkami práce, je tedy také zjevem trvalým. S ohledem na dnešní minimální mzdy by tato skutečnost opravňovala k tomu, aby u pracovníků s trvale a nutně nižším časovým koeficientem bydlení (menším než 1) umenšovalo se bytové nájemné tak, že připadající část celkového nájemného na osobu se změněnými časovými možnostmi bydlení by byla snížena na násobek této částky s příslušným nízkým koeficientem.

Příklad: Rodina průvodčího elektrických podniků v Brně s jedním dítětem v r. 1933.

Časový koeficient otce Kč = 0.65

Měsíční nájemné Kč 225,—

		Po úpravě
Měsíční nájemné Kč 225,—		$225 \times 0.65 = 146.25$
otec	Kč 75,—	Kč 48,75
matka	Kč 75,—	Kč 75,—
dítě	Kč 75,—	Kč 75,—
	Kč 225,—	Kč 198,75

Místo Kč 225,— bylo by nájemné sníženo na Kč 198,75

Pro právo na uznání nízkého časového koeficientu bydlení vedle určitých druhů práce, je také směrodatná i činnost ve veřejných, odborných, kulturních a osvětových institucích, vynucující si účast na schůzích, akcích atd. Potvrzení o aktivním členství v kulturních, osvětových a podobných zájmových a veřejných institucích, mohlo by také sloužit k uznání nízkého časového koeficientu.

LXXXVIII. Teoreticky odvozený minimální časový koeficient

potřebný pro využití minimálního bytového zařízení

Aby určité bytové zařízení mělo v bytě svůj funkční význam, je zapotřebí také určitého času k jeho používání (využití). Týká se to především minima nutného zařízení. V následujících tabulkách je schematicky vyznačeno kolik času denně celkem toto minimální zařízení na obyvateli bytu vyžaduje, aby bylo účinně využito. Nemůže-li obyvatel bytu věnovat ani tento minimální čas pro jednotlivé vyznačené úkoly, nemůže ani účelně využít minimálního zařízení bytu.

ROZBOR ČASU U VÝDĚLEČNÉHO MUŽE (Tab. 78)

Úkony:	Minimální bytové zařízení pro 1 člověka (bez vaření):	Minimální časová délka používání zařízení za jeden den průměrně:
Spaní (odpočinek atd.)	postel	8 hodin
Hygiena (denní umývání, umývání rukou po práci, 1 X týdně koupel)	umývadlo, sprcha, vana	15 minut
Úprava šatů, strojení, převlékání, čištění a ukládání šatstva Úklid šatů	skříň na šaty	10 minut
Úprava prádla, strojení, převlékání, čištění, ukládání, úklid prádla atd.	skříň na prádlo	10 minut
Teplo: topení, udržování tepla, tělesná stolička, WC	kamna, WC	10 minut
Jedení: (ráno 5—10 minut, poledne 15—30 minut, večer 15—30 minut)	jídelní stůl, židle	35 + 35 min. = 70 min.

Domácí práce (četba, práce atd.) ukládání potřeb	pracovní stůl, židle	30 minut
	pracovní skříň	15 minut
		160 minut = 2 hod. 40 min.

Pouhé minimální bytové úkony muže používajícího minimálně nutný nábytek vyžadují tedy 10 hodin 40 minut, až 11 hodin, t. j. časový koeficient $Kč = \frac{11}{13} = 0.84$.

Počítáme-li na domácí zábavu, klid a oddych mezi jednotlivými úkony, ještě celkem 60 minut, ukazuje se, že celkový proces bydlení spojený s úměrným využitím nábytkového zařízení, vyžaduje na mužském obyvateli časové délky přibližně 12 hodin, t. j. sociální časový koeficient

$$Kč = \frac{12}{12} = 1.$$

Při nedostatku času vede chvatné využívání nábytku k onomu typickému nepořádku (šaty a prádlo namačkané ve skříních, pohozené po koutech, pověšené na stěnách atd.). Typický nepořádek jako trvalý stav bytu.

ROZBOR ČASU U ŽENY (tab. 79):

1. SAMOSTATNÉ VÝDĚLEČNÉ ŽENY,
2. ŽENY - HOSPODYNĚ,
3. ŽENY-MATKY A HOSPODYNĚ.

Minimální bytové úkony ženy jsou tytéž jako u muže. U žen je však třeba počítat více času na tělesnou hygienu, úpravu vlasů a odívání: místo průměrných 25 minut, průměrně 75 minut, t. j.

10 hod. 40 min. + 50 min. = 11 hod. 30 min. = 11.5 hodin

$$\text{z toho časový koeficient } Kč = \frac{11.5}{12.5} = 0.92.$$

Samostatná výdělečná žena.

(K minimálním bytovým úkonům přistupují minimální pracovní úkony spojené s přípravou stravy a úklidem nádobí.)

Celkově minimální bytové úkony včetně stravy vyžadují u výdělečné ženy
11 hod. 30 min. + 2 hod. 20 min. = 13 hod. 50 min. a více, t. j. časový koeficient $Kč = 1.25-1.40$ (při minimálním oddechu) eventuálně $Kč = 1.50$ (při úměrném oddechu).

Úkony:	Minimální zařízení pro tyto práce:	Minimální časová délka používání těchto zařízení za jeden den průměrně:
domácí hospodyňská práce (připravuje jídlo jen pro sebe)	snídaně, stůl, sporák	10 minut
	oběd, stůl, sporák	30 minut
minimální úklid	večeře, stůl, sporák	30 minut
	mytí nádobí, výlevka	10 minut
domácí zábava klid a oddych mezi jednotlivými úkony		80 minut
		60 minut
		140 minut = 2 hod. 20 min.

Žena-hospodyně.

(bezdětná, eventuálně s jedním až třemi odrostlými dětmi). Žena, která připravuje stravu pro celou rodinu při tomtéž minimálním zařízení, potřebuje k přípravě a výrobě stravy minimálního času více, než žena vaří jen pro sebe.

Úkony:	minimální zařízení pro tyto práce:	minimální časová délka používání těchto zařízení za jeden den průměrně:
domácí hospodyňské práce (připravuje stravu pro celou rodinu)	snídaně	30 minut
	stůl, sporák	2 hodiny
	oběd	1 hodina
minimální úklid	stůl, sporák	1 hodina
	večeře	1 hodina
	stůl, sporák	4 hod. 30 min. = 4.5 hod.
	mytí nádobí	1 hodina
	výlevka	

Pro ženu hospodyně minimální bytové úkony včetně vaření pro celou rodinu vyžadují přibližně minimálního času

12 hodin + 4.5 hodin = 16.5 hodin, t. j.

$$\text{časový koeficient } Kč = \frac{16.5}{7.5} = 2.20$$

Tato žena v zájmu chodu domácnosti přes den minimálně odpočívá a nadto zkracuje si spánek, omezuje návštěvy divadla, kina, kulturního a společenského života.

Žena-hospodyně, matka.

(s více menšími i většími dětmi)

Žena hospodyně-matka, vedle všech prací hospodyně, pečuje a stará se o děti (dětské potřeby, výchovu dětí, dozor nad nimi atd.). Více strávníků, různá kvalita a kvantita stravy, práci hospodyně-matky značně komplikují. Časově nelze schematicky vyměřit, avšak příprava jídla zabírá více méně všechen její čas. Zde mluvíme o ženě „otrokní rodiny“, domácnostně provozovaného života. Denně nutno nejméně pro tuto práci počítat 2, ale i více hodin. Pro ženu hospodyně-matku bytové úkony celkového procesu bydlení, včetně vaření (přípravy stravy) vyžaduje přibližně minimálně

12 hodin + 4.5 hodin + 2 hodiny = 18.5 hodin, t. j.

$$\text{časový koeficient } Kč = \frac{18.50}{5.5} = 3.5$$

Tato žena v zájmu chodu domácnosti a hlavně v péči o děti a domácí práce zkracuje si i spánek na minimum a účasti na kulturním životě se téměř vzdává.

Celkový proces bydlení vyžaduje tedy na ženě (hospodyně-matce, podle velikosti rodiny) minimálně časový koeficient $Kč = 2.2-3.5$ a i vyšší.

Složitě propletené předivo objektivních i subjektivních příčin ženiny pracovní vázanosti s bytem, udává ovšem také veliká řada všemožných, její rukodílnou práci ulehčujících účelových zařízení.

Soběstačný (uzavřený) byt, mající nejvíce znaků soukromí, zvláště tradičního domácího stravování, je přes ony — pro ženu nehumanistické skutečnosti — daleko převažujícím typem dnešního bydlení, hlavně středostavovských a dělnických vrstev.

Osvobození ženy od domácích periodických služebných prací, vyřazením hlavně vaření z bytových procesů, při dosavadních koncepcích kolektivního bydlení jak u nás, tak hlavně v SSSR, vede k docházce za jídlem do společných jídelen — k téměř zásadnímu vyřazení společného rodinného jedení, tedy nejen jako životní anabolické funkce, ale i s ní souvisejícího rodinného životně cenného etického styku. Nejzávažnější nedostatky kolektivního bydlení v tomto rozsahu ukazují se v tom, že ochuzuje a za jistých okolností i rozbíjí bytové soukromí v jeho rodinně společensky nejhumanističtějších úkonech. Nelze popírat, že právě společné, konvenčními návyky (eventuálně zlovyky) nedefinované rodinné jedení, dává nespočetné příležitosti k duchovně-kulturním a výchovným projevům rodinného soužití.

TEORETICKY ODVOZENÝ MINIMÁLNÍ ČASOVÝ KOEFICIENT PRO VYUŽITÍ MINIMÁLNÍHO BYTOVÉHO ZARÍZENÍ

ABY URČITÉ ZARÍZENÍ MĚLO SVŮJ FUNKČNÍ VÝZNAM V BYTĚ JEŠTĚ ZAPOTŘEBÍ URČITÉHO ČASU K JEHO POUŽÍVÁNÍ.

V DOLEJŠÍ TABULCE SCHEMATICKY VYZNAČENO KOLIK ČASU DENNĚ CELKEM TOTO MINIMÁLNÍ ZARÍZENÍ NA OBÝVATELE BYTU MINIMÁLNĚ VYZADUJE, ABY BYLO ÚČINNĚ VYUŽITO.

NEMŮŽELI OBYVATEL BYTU VĚNOVATI ANI TENTO MINIMÁLNÍ ČAS PRO JEDNOTLIVÉ VYZNAČENÉ ÚKONY, NEMŮŽE ANI ÚČELNĚ VYUŽITÍ MINIMÁLNÍHO ZARÍZENÍ BYTU.

úkony

MINIMÁLNÍ ZARÍZENÍ PRO 1 CLOVĚKA MUŽE • BEZ VÁŘENÍ MINIMÁLNÍ ČASOVÁ DĚLKA POUŽ. ZARÍZ. BYTU ZADEN

spaní hygiena

ODPOČINEK ATD.

PŮSTEL

8 HODIN

UMÝVÁNÍ RÁNO DENNĚ
UMÝVÁNÍ RUKOU PO
PRÁCI 1x TYDNE V KOU-
PELNĚ • ÚPRAVA SÁTU,
STROJENÍ, PŘEVLEKÁNÍ
ČISTĚNÍ UKLÁDÁNÍ SÁT
STVA UKLID SÁTU
ÚPRAVA PRÁDLA, STRO-
JENÍ, PŘEVLEKÁNÍ, ČIS-
TĚNÍ, UKLÁDÁNÍ, UKLID
PRÁDLA ATD
TEPLO • TOPENÍ, UDRŽO-
VÁNÍ TEPLA, TELESNÁ
STOLICE (WC)

UMÝVADLO, SPRCHA, MÝVA

15 MINUT

SKŘÍŇE NA SÁTY

10 MINUT

SKŘÍŇE NA PRÁDLA

10 MINUT

KAMNÁ WC

10 MINUT

jedení domácí práce

RÁNO 5 MIN POLEDNĚ 15 MIN VEČER 15 MIN

• 2

ČETBA, PRÁCE ATD

UKLÁDÁNÍ POTŘEB

JÍDELNÍ STŮL, ŽIDLE

35+35 MINUT

STŮL PRACOVNÍ

30 MINUT

SKŘÍŇ PRACOVNÍ

15 MINUT

POUHE MINIMÁLNÍ BYTOVÉ ÚKONY MUŽE, POUŽ. MINIM. NUTNÝ NÁBYTEK VYZADUJÍ MINIM. 10 HOD 40 MIN = 11 HODIN T. J. ČASOVÝ KOEFICIENT $\frac{11}{13} = 0,84$

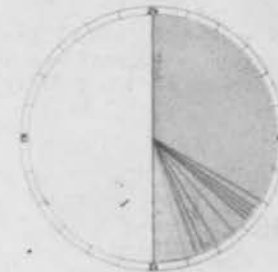
DOMÁCÍ ZÁBAVA, KLID A
ODDYCH MEZI JEDNOTL.
ÚKONY, CELKEM

60 MINUT

celkový proces bydlení vyžaduje celkem
minimálně na obyvatele časové délky

12 HODIN T. J. ČASOVÝ KOEFICIENTU $\left[\frac{12}{13} = 0,92 \right]$

výdělečný
muž

TEORETICKY ODVOZENÝ MINIMÁLNÍ ČASOVÝ KOEFICIENT PRO VYUŽITÍ MINIMÁLNÍHO BYTOVÉHO ZARÍZENÍ

ABY URČITÉ ZARÍZENÍ MĚLO SVŮJ FUNKČNÍ VÝZNAM V BYTĚ JEŠTĚ ZAPOTŘEBÍ URČITÉHO ČASU K JEHO POUŽÍVÁNÍ.

V DOLEJŠÍ TABULCE SCHEMATICKY VYZNAČENO KOLIK ČASU DENNĚ CELKEM TOTO MINIMÁLNÍ ZARÍZENÍ NA OBÝVATELI BYTU MINIMÁLNĚ VYZADUJE, ABY BYLO ÚČINNĚ VYUŽITO.

NEMŮŽELI OBÝVATEL BYTU VĚNOVATI ANI TENTO MINIMÁLNÍ ČAS PRO JEDNOTLIVÉ VYZNAČENÉ ÚKONY, NEMŮŽE ANI ÚČELNĚ VYUŽITÍ MINIMÁLNÍHO ZARÍZENÍ BYTU.

úkony

MINIMÁLNÍ ZARÍZENÍ PRO 1 ČLOVĚKA MUŽE • B E Z V A Ř E N Í MINIMÁLNÍ ČASOVÁ DĚLKA POUŽ. ZARÍZ. BYTU ZA DEN

spaní hygiena

ODPOČINEK ATD.

PŮSTEL

8 HODIN

UMÝVÁNÍ RÁNO DENNĚ
UMÝVÁNÍ RUKOU PO PRÁCI 1x TYDNE V KOUPELNĚ • ÚPRAVA ŠATŮ, STROJENÍ, PŘEVLEKÁNÍ ČISTĚNÍ UKLÁDÁNÍ ŠATŮ
STYVA, UKLID ŠATŮ
OPRAVA PŘÁDLA, STROJENÍ, PŘEVLEKÁNÍ, ČISTĚNÍ, UKLÁDÁNÍ, UKLID PŘÁDLA ATD.
TEPLO, TOPENÍ, UDRŽOVÁNÍ TEPLA, TĚLESNÁ STOLICE (WC)

UMÝVÁNÍ RUKOU

15 MINUT

ŠKŘÍNE NA ŠATY

10 MINUT

ŠKŘÍNE NA PŘÁDLA

10 MINUT

KAMNÁ, WC

10 MINUT

jedení domácí práce

RÁNO 5 MIN. POLEDNĚ 15 MIN. VEČER 15 MIN.
ČETBA, PRÁCE ATD.
UKLÁDÁNÍ POTŘEB

JIDELNÍ STŮL, ŽIDLE

35+35 MINUT

STŮL PRACOVNÍ

30 MINUT

ŠKŘÍNE PRACOVNÍ

15 MINUT

POUHE MINIMÁLNÍ BYTOVÉ ÚKONY MUŽE, POUŽ. MINIM. NUTNÝ NÁBYTEK VYZADUJÍ MINIM. 10 HOD 40 MIN. = 11 HODIN T. J. ČASOVÝ KOEFICIENT $\frac{11}{13} = 0,84$

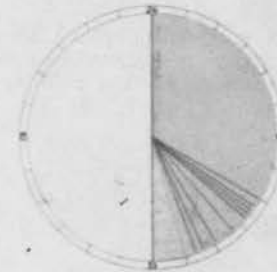
DŮMÁČ ZÁBAVA, KLID A
ODDYCH MEZI JEDNOTL.
ÚKONY, CELKEM

60 MINUT

celkový proces bydlení vyžaduje celkem minimálně na obyvatele časové délky

12 HODIN T. J. ČASOVÝ KOEFICIENTU $\left[\frac{12}{13} = \frac{12}{13} \right]$

výdělečný
muž

THEORETICKY ODVOZENÝ MINIMÁLNÍ ČASOVÝ KOEFICIENT POTŘEBNÝ PRO VYUŽITÍ MINIMÁLNÍHO BYTOVÉHO ZARÍZENÍ

úkony

MINIMÁLNÍ ZARÍZENÍ PRO ŽENY JAKO U MUŽE

MINIMÁLNÍ ČASOVÁ DÉLKA POUŽITÍ ZARÍZ. BYTU ZA DEN

SPÁNÍ HYGIENA JEDENÍ DOMÁCI PRÁČE	BYTOVÉ ÚKONY JAKO U MUŽE		VYŽADUJE CELKEM	10 HOD 40 MIN
			TJ PŘIBLIŽNĚ	11 H 00 MIN
			VČETNE DOM ZÁBAVY, ODDYCHU	12 H 00 MIN

PRO ŽENY JEŠTĚ NUTNO POČÍTATI VÍCE MINIMÁLNÍHO ČASU NEŽ PRO MUŽE POUHÉ MINIMÁLNÍ BYTOVÉ ÚKONY VYŽADUJÍ U ŽENY

TĚLESNÁ HYGIENA ... 75 MINUT
MINIMÁLNĚ ... 11 HOD 20 MIN

ABY UŘÍČTE ZARÍZENÍ MĚLO SVUJ FUNKČNÍ VÝZNAM V BYTĚ JEŠTĚ ZAPOTŘEBÍ UŘÍČITÉHO ČASU K JEHO POUŽITÍ

V DOLEŠÍ TABULCE SCHEMATICKY VYZNAČENO KOLIK ČASU ČINNĚ CELKEM TOTO MINIMÁLNÍ ZARÍZENÍ NA OBYVATELI BYTU MINIMÁLNĚ VYŽADUJE, ABY BYLO ÚČINNĚ VYUŽITO.

NEMŮŽE OBYVATEL BYTU VĚNOVATI ANI TENTO MINIMÁLNÍ ČAS PRO JEDNOTLIVĚ VYZNAČENÉ ÚKONY NEMŮŽE ANI ÚČELNĚ VYUŽITÍ MINIMÁLNÍHO ZARÍZENÍ BYTU.

11,5 HODIN TJ ČASOVÝ KOEFICIENT $K_c = \frac{115}{125} = 0,92$

úkony ženské domácí práce

DOMÁCI ÚKOLY PODYTOVÉ PRÁČE	PŘIPRAVUJE SOBĚ SNÍDANĚ OBĚD A VEČER. MINIMÁLNÍ ÚKOL		SNÍDANĚ ... 10 MINUT OBĚD ... 30 MINUT VEČER ... 30 MINUT ÚKOLY ... 10 MINUT
	DOMÁCI ZÁBAVA KLID A ODDYCH MEZI JEDNOTL. ÚKONY		60 MINUT

výdělečná žena

celkový proces bydlení včetně přípravy stravy vyžaduje minimálně na ženě minimální časové délky

13 HOD 30 MIN - 14 HOD TJ ČAS KOEF $K_c = \frac{135}{150} = 0,9$

hospodyně

hospodyně matka

ŽENA HOSPODYŇNĚ MATEŘSKÁ	DOMÁCI HOSPODYŇSKÉ PRÁČE	PŘIPRAVUJE STRAVU LE PRODNĚ A PROČLUB DĚTI		SNÍDANĚ ... 30 MINUT OBĚD ... 2 HODINY VEČER ... 1 HODINA ÚKOLY ... 1 HODINA
-----------------------------	--------------------------	--	--	---

45 HOD

MATKA	VYCHOVÁNÍ DĚTI	PRÁČE		2 HOD 30 MIN - 3 HOD - 4 HOD
-------	----------------	-------	--	------------------------------

ŽENA HOSPODYŇNĚ celkový proces bydlení včetně vaření vyžaduje přibližně na ženě minimální časové délky

10,5 HODIN TJ ČASOV. KOEFICIENTU $K_c = \frac{105}{125} = 0,84$

ŽENA HOSPODYŇNĚ MATKA celkový proces bydlení včetně vaření vyžaduje přibližně na ženě minimální časové délky

10 HODIN TJ ČASOV. KOEFICIENTU $K_c = \frac{100}{125} = 0,8$

celkový proces bydlení ženy hospodyně podle počtu dětí vyžaduje minimálně

časový koeficient $K_c = \frac{105}{125} = 0,84$

Zásadní vyřazení i jedení z bytového života je v celospolečenském měřítku jednostranně unáhleným schematismem.

Pro některé vrstvy — hlavně intelektuální — může znamenat sespočetnění vaření včetně jedení (především pro ženy) únosnější a pokrokově humanističtější formy bydlení; podobá se formám hotelovým (viz americké „apartment hotels“, belgické „fleets“, atd.). V celospolečensky zaměřeném vývoji se ukazují jako humanističtější požadavky, aby se vedle maxima pomocných služeb mimo byt (čištění šatstva i prádla, úklid, centrální otop atd.) také mimo byt pravidelně vyráběla připravená strava (různé formy centrálních, rayonových a i jinak fundovaných kuchyní), kterou by bylo možno každodenně periodicky nebo volněji konsumovat v bytovém prostředí, v soukromí.

Bude třeba organisovat pravidelnou dopravu hotových i polohotových jídel (polotovarů) do bytu a změnu dosavadní komplexní kuchyně v provozně racionalisovanou úpravu jídel, opatřenou průběžným jídelním výtahem pro více bytů. V tomto výtahu bude pro každý byt samostatná skříňka (skříňkové výtahy). Tento způsob uplatnil se již v tradičních amerických obytných velkodomech.

Jako kulturně ekonomicky nejúnosnější forma rýsuje se tedy perspektivní kolektivisace bydlení nikoliv z elementů pouhých obytných buněk-nocleháren pro jednotlivce, ale elementárně utvářených bytových soukromí, bytových jader, schopných provozu humanistických soužitných (nejčastěji rodinných) procesů. To také udává ony determinanty, jež nutno rozvíjet, nikoliv však materiálně-třídně, nýbrž ve smyslu sociopsychických stimulů určité společenské vrstvy a jejího životního slohu.

Zmíněné předvívo objektivních a subjektivních příčin ženiny pracovní vázanosti s bytem nelze mechanicky, ani staticky rozetnout, ale je třeba hluboce sociologicky, ekonomicky a sociopsychicky je analyzovat.

Mnohé dnešní návrhy na byty pracujícího člověka a speciálně dělnické, jsou nejrůznějšími obdobami rozetnutí „gordického uzlu“: jsou buď mechanickým oklešťováním tradičního maloburžoasního bytu, nebo neživotně schematickou koncepcí kolektivního sespočetňování bytových procesů bez zřetelů na jejich všechny — hlavně etické a humanistické — aspekty. Částečné ulehčení ženinyh domácích prací neřeší však bytovou otázku podstatně, pro skutečné její kulturní osvobození; to může zajistit jen komplexní organisace a zajištění služebných bytových procesů včetně vaření mimo byt za pomoci průmyslové a výrobní techniky — a ovšem za předpokladu dosažení i vysoké kvality. Nesčetné ankety v tomto směru však ukazují, že právě kvalitativní nedostatky a obtížná kontrolovanost těchto služeb nutí převážnou část ženohospodyň tyto práce provádět — třeba s různou výpomocí — v bytě.

Teprve kvalitní bytové služby, včetně výroby úměrně diferencované stravy dopravované do bytů, jak v celkovém množství, tak i v dílčích normách denního stravování (snídaně, oběd, večeře) a konečně i polotovarů, mohou i sociálně-produktivní ženě a matce vytvořit podmínky pro takové bydlení a rodinné soužití, v němž nejenže nadále budou rozvíjeny kladné aspekty genetické pospolitosti, ale budou vznikat i nové — pravděpodobně převážně duchovní — aspekty vyššího humanistického soukromí. Dosažitelné to bude obzvláště v hospodářsky spravedlivějším sociálním rádu.

Závěrem zdůrazňujeme, že v jakékoliv kolektivisaci bydlení nutno vycházet nikoliv jen z racionalisticky pojatých prostorových, provozních a procesuálních potřeb, ale také z jejich humanistických analýs a jejich etických aspektů, důležitých pro vytvoření nejrůznějších forem lidské životní pospolitosti (rodina) a svobodného soukromí jako dialektické části, ale i protiváhy anonymní hromadnosti.

LXXXIX. Časový koeficient a forma bytu

Graf A:

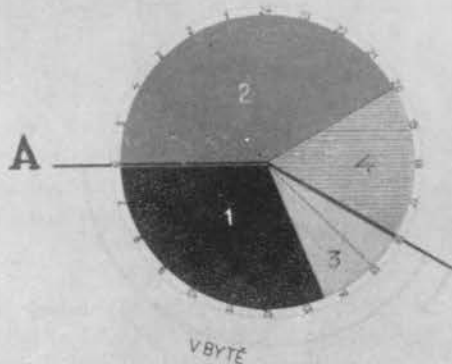
Při časovém koeficientu menším než 1 ($Kč < 1$) nemá obyvatel bytu dostatek času pro vykonávání všech úkolů bydlení a nemá tedy ani možnost k úplnému využití příslušného bytového zařízení. Časový koeficient menší než 1 ($Kč < 1$) je jednou ze sociálních příčin rozkládajících vztahy proletářský, třebaže z buržoasních typů vzniklý rodinný bytový útvar. Deformuje bytový provoz v důsledku kapitalistické dělby práce, která právě v dělnických pracích nabyta nejnehumanističtějších forem i časového vykořisťování. Příčiny, způsobující, že $Kč$ je menší než 1, jsou u jednotlivých sociálních vrstev a povolání různé. Je-li nízký časový koeficient způsoben dlouhou pracovní dobou nebo vzdáleným pracovním místem, je sociálně nežádoucí (vulgární nízký časový koeficient). Je-li však nízký časový koeficient způsoben zvýšenou kulturní veřejnou činností jedince, poukazuje spíše na potřebnost nové bytové formy a na nově výhodnější uspořádání bytových úkonů (kulturní nízký časový koeficient). Projektování bytů pro vulgární nízký časový koeficient nemůže být v žádném případě humanisticky zodpovědnou architektonickou úlohou. Naproti tomu kulturní nízký časový koeficient vede k přesnějšímu vymezení bytu a omezení bytových místností a zařízení určených jen domácím pracem:

Obvyklé soběstačné, všemi pracovními zařízeními vybavené byty mění se v obytné apartmány, sestávající pouze z obytných místností (prostorových prvků) pro jedince nebo jejich svazek, jež jsou obsluhovány zevně organisovanou bytovou službou, jak ji umožňuje industrialisace, mechanisace, centralisace a nová organisace práce, kterou dnes v bytě většinou koná žena-hospodyně.

Od historických a dnešních soběstačně uzavřených bytových forem ukazuje se — jako humanistický pokrok pro ty vrstvy, pro něž je typický kulturní nízký časový koeficient $Kč < 1$, cesta k otevřené bytové formě, při níž příprava jídel, eventuálně i jedení děje se mimo bytový prostor, který slouží většinou jen konsumu životních potřeb a nikoliv jejich výrobě.

Všechny druhy odpočinku (noční i denní), osobní hygiena, duchovní a fyzická regenerace, činnost z osobního zájmu, intimní a osobně kulturní život, četba, reprodukováné informace všeho druhu, svobodné soužití určitých jednotlivců (ať již manželské, rodinné s dětmi nebo jiné), to jsou bytové složky bydlení oproštěného od výrobně-služebnostních domácích prací. Je to **antropologická koncepce** kolektivního bydlení, která předpokládá zásadní změnu tisíciletých forem rodiny.

ČASOVÝ KOEFICIENT A FORMA BYTOVÁ

A

PŘI ČASOVÉM KOEFICIENTU $\{ \leq 1 \}$ NEMÁ OBYVATEL BYTU DOSTATEK ČASU PRO VYKONÁVÁNÍ VŠECH ÚKONŮ BYDLENÍ A NEMÁ TĚDY ANI MOŽNOSTI VYUŽÍTÍ PŘÍSLUŠNÉHO BYTOVÉHO ZARÍZENÍ. ČASOVÝ KOEFICIENT $\{ \leq 1 \}$ JEŠTĚ JEDNOU ZE SOCIÁLNÍCH PŘÍČIN ROZKLÁDAJÍCÍCH VŽITÝ RODINNÝ ÚTVAR BYTU A JEHO PROVOZ.

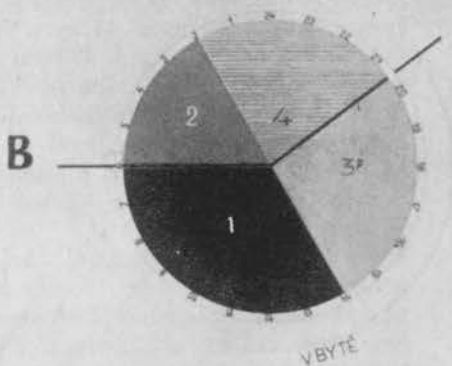
PŘÍČINY ZPŮSOBUJÍCÍ ŽE $\{ \leq 1 \}$ JSOU UJEDNOTLIVOU SOCIÁLNÍ VrstvĚ. JE-LI NÍZKÝ ČASOVÝ KOEFICIENT ZPŮSOBEN DLUHOU PRACOVNÍ DOBOU NEBO VZDÁLNÝM MĚSTEM, JEŠTĚ SOCIÁLNĚ NEŽÁDOUCÍ (VULGÁRNÍ NÍZKÝ ČASOVÝ KOEFICIENT) - NAPROTÍ TOMU JE-LI NÍZKÝ ČASOVÝ KOEFICIENT ZPŮSOBEN ZVÝŠENOU KULTURNÍ VEŘEJNŮ ÚČINNOSTÍ JEDNICE, POKRAŽUJE NA POTŘEBNOST NOVE BYTOVÉ FORMY A NA NOVĚ USPOŘÁDANÍ BYTOVYCH ÚKONŮ (KULTURNĚ NÍZKÝ ČASOVÝ KOEFICIENT).

KULTURNĚ NÍZKÝ ČASOVÝ KOEFICIENT $\{ \leq 1 \}$ VEDĚ K OMEZENÍ BYTOVYCH MÍSTNOSTÍ A ZARÍZENÍ URČENÝCH DOMÁCNÍ PRACÍ. OBVYKLÉ BYTY MĚNÍ SE V OBYTNÉ APARTMENTY, SOSTÁVÍJÍCÍ Z OBYTNÝCH MÍSTNOSTÍ PRO JEDNICE, NEBO JEJICH SVAZEK A OBSLUHOVÁNY JSOU ŽIVNÍ BYTOVOU SLUŽBOU, KTERÁ POKROUPLUJE INDUSTRIALISACI, CENTRALISACI A NOVOU ORGANISACI PRACÍ, ONĚ VĚTŠINU KONANĚ ŽENSKOHO PRŮMYSLU.

KULTURNĚ NÍZKÝ ČASOVÝ KOEFICIENT $\{ \leq 1 \}$ VEDĚ K OTEVŘENĚ BYTOVÉ FORMĚ. PŘÍPĚ PŘÍPĚ JE DĚLA (VĚTŠOVĚ) JEDNĚ DĚLE SE MIMO BYT, KTERÝ SLOUŽÍ VĚTŠOVĚ JEN SPRÁVĚ OSOBNÍ HYGIENĚ, INTIMNĚ A (VĚTŠOVĚ) KULTURNĚ SPOLEČENSKÉMU ŽIVOTU.

VÝROČNĚ OTEVŘENÁ BYTOVÁ FORMA (POKĚJĚ INDIVIDUÁLNÍ OBYTNÉ MÍSTNOSTI PRO JEDNOTLIVCE, NEBO URČITÝ JEJICH SVAZEK) PŘÍPĚ PŘÍPĚ MIMORODINNĚ VÝCHOVU DĚTÍ. TATO BYTOVÁ FORMA ZNAMENÁ (DROŠTĚNĚ) PROČESŮ BYDLENÍ (JĚJĚ SPOJENÝCH S PŘÍPĚ PŘÍPĚ) JĚJĚ ÚŘEĚNĚ, ÚŘEĚNĚ BYTU, ÚŘEĚNĚ (DROŠTĚNĚ) DĚLE ÚKONŮ SPOJENÝCH S DOMÁCNÍ PRACÍ (PRÁMĚ, AĚ).

JEŠTĚ TO FORMA BUDOVNOSTI. OTEVŘENĚM PROBLĚMĚM ZŮSTÁVÁ NADĚLE MIMORODINNĚ VÝCHOVĚ DĚTÍ. SOCIÁLNĚ A KULTURNĚ POKROKĚM TĚTO FORMY JEŠTĚ OSVOBODĚNĚ ŽENY OD DOMÁCNÍ PRACÍ.

B

PŘI ČASOVÉM KOEFICIENTU $\{ \geq 1 \}$ MÁ OBYVATEL BYTU DOSTATEK ČASU PRO VYKONÁVÁNÍ VŠECH ÚKONŮ BYDLENÍ. ČASOVÝ KOEFICIENT $\{ \geq 1 \}$ JEŠTĚ JEDNĚM ZE SOCIÁLNÍCH FAKTORŮ VYTVÁŘĚJÍCÍCH UZÁVŘENOU A SOBĚŠTAČNOU FORMU MĚŠTANSKÉHO BYTU (DOMACNOSTNĚ RODINNÝ PROVOZ A RODINNĚ VÝCHOVĚ DĚTÍ).

TENTO TYP BYTU VÝROČNĚ ČÁSTO V URČENĚM ŽIVOTĚ ČLĚNKŮ BYTOVÝCH ÚKONŮ A OBNĚ. JE-LI KŮJĚ SPOČĚ OD SOCIÁLNĚ A KULTURNĚ ŽIVOTĚ. PŘÍPĚ PŘÍPĚ ČASU PROJEKČUJE SE V URČENĚM VĚSTVĚCH TYPŮ ŽĚ ROZŠÁŘUJE KVALITATIVNĚ I KVALITATIVNĚ POČĚT POŽÁDÁVĚK A ÚKONŮ VYKONÁVANÝCH V BYTĚ. BŮTĚ ČÁSTO PŘÍPĚ PŘÍPĚ ÚKONŮ, JEŽ BY BYLO KULTURNĚ I PROSPĚNĚM JE VYKONÁVÁNĚ MIMO BYTĚ V TĚKOVĚTO BYTĚTU TRÁVĚ KULTURNĚM PROSTĚDĚM ŽIVOTĚ ŽENY DOMÁCNÍ PRACÍ.

RACIONALISACĚ KUCHYNSKÉHO ZARÍZENÍ A PROVOZU NENĚ SICE SOCIÁLNĚM ŘĚŠENĚM, ALE DO ZNÁČNĚ MĚRY ULEHČUJE ŽENINĚ HOSPODYNSKOU PRACÍ, UVOĚNĚJÍCĚ JĚ ASPON ČÁSTĚNĚ KULTURNĚM ŽIVOTU.

1. JEDNĚM ZE SOCIÁLNÍCH PŘÍČIN ROZKLÁDAJÍCÍCH VŽITÝ RODINNÝ ÚTVAR BYTU A JEHO PROVOZ.

2. JEDNĚM ZE SOCIÁLNÍCH PŘÍČIN ROZKLÁDAJÍCÍCH VŽITÝ RODINNÝ ÚTVAR BYTU A JEHO PROVOZ.

3. JEDNĚM ZE SOCIÁLNÍCH PŘÍČIN ROZKLÁDAJÍCÍCH VŽITÝ RODINNÝ ÚTVAR BYTU A JEHO PROVOZ.

4. JEDNĚM ZE SOCIÁLNÍCH PŘÍČIN ROZKLÁDAJÍCÍCH VŽITÝ RODINNÝ ÚTVAR BYTU A JEHO PROVOZ.

5. JEDNĚM ZE SOCIÁLNÍCH PŘÍČIN ROZKLÁDAJÍCÍCH VŽITÝ RODINNÝ ÚTVAR BYTU A JEHO PROVOZ.

6. JEDNĚM ZE SOCIÁLNÍCH PŘÍČIN ROZKLÁDAJÍCÍCH VŽITÝ RODINNÝ ÚTVAR BYTU A JEHO PROVOZ.

7. JEDNĚM ZE SOCIÁLNÍCH PŘÍČIN ROZKLÁDAJÍCÍCH VŽITÝ RODINNÝ ÚTVAR BYTU A JEHO PROVOZ.

1	JEŠTĚ JEDNOU ZE SOCIÁLNÍCH PŘÍČIN ROZKLÁDAJÍCÍCH VŽITÝ RODINNÝ ÚTVAR BYTU A JEHO PROVOZ.	PROVOZ
2	JEŠTĚ JEDNOU ZE SOCIÁLNÍCH PŘÍČIN ROZKLÁDAJÍCÍCH VŽITÝ RODINNÝ ÚTVAR BYTU A JEHO PROVOZ.	V BYTĚ
3	JEŠTĚ JEDNOU ZE SOCIÁLNÍCH PŘÍČIN ROZKLÁDAJÍCÍCH VŽITÝ RODINNÝ ÚTVAR BYTU A JEHO PROVOZ.	PROVOZ
4	JEŠTĚ JEDNOU ZE SOCIÁLNÍCH PŘÍČIN ROZKLÁDAJÍCÍCH VŽITÝ RODINNÝ ÚTVAR BYTU A JEHO PROVOZ.	V BYTĚ

Antropometrická koncepce kolektivního bydlení, která se často pokládá za vrcholnou otevřenou bytovou formu (pouhé individuální obytné místnosti pro jednotlivce nebo určitý jejich svazek), předpokládá ovšem výchovu dětí mimo rodinu. Znamená oprostění procesu bydlení nejen od úkonů spojených s přípravou jídla (vaření), od úkonů souvisejících s domácími pracemi (praní, topení, čištění, úklid atd.), ale i od řady dosud vžitých genetických a sociopsychických vztahů.

Je to však problematická forma budoucnosti. Jejím otevřeným a zřejmě nejzávažnějším problémem jeví se právě mimorodinná výchova dětí. Podstatným sociálním a kulturním pokrokem této formy je osvobození ženy od domácích prací a vyřešení úrovně jejího společenského života, právě tak jako naprosto svobodného společenského života dětí. Předpokládá se, že pokud v socialismu budou společenské životní procesy převažovat nad soukromými, budou znamenat nejen zvýšení celkové životní úrovně, ale i jednotlivců. S tímto předpokladem souvisí i společenské začlenění ženy a dětí do plnokrevného společenského života a v zájmu vyšší životnosti všech i tendence, aby vlastním bydlením — bytem — byl jedinec vázán co nejméně, maje všechny podmínky pro vyžití jakoukoliv činností zabezpečeny ve veřejnosti a v jejich zařízeních.

Proto v projektech takto antropometricky koncipovaného kolektivního bydlení, např. sovětských architektů, vychází se z názoru, že bytové soukromí možno omezit na nejzákladnější projevy individuálních biologických potřeb, včetně intimního styku, že zespolečněné domácí bytové práce a společenská kolektivní výchova dětí, poskytují životně reálné důvody i pro časové omezení nutného pobytu v bytě, jakožto v individuálně-soukromém prostředí. Ukazuje se zde časový koeficient daný 9—11 hodinami pobytu v bytě a 13—15 hodinami pobytu venku (Kč 0.6—0.84) jako časoprostorově ekonomický předpoklad odhadovaného socialistického životního slohu.

V takovémto teoretickém rozvíjení vrcholná otevřená forma bydlení konstituuje jako definitivní element obytný prostor pouze pro jednotlivce s možnostmi určitého, ale jinými, než čistě osobními funkcemi nezatíženého svazku (legalisuje se spuzití např. muže se ženou, ale nikoliv s dětmi). Proto od samého začátku předpokládá tato koncepce mimorodinnou výchovu dětí, zabezpečujíc jim vlastní obytné prostory, které v koncepci soběstačného uzavřeného bydlení v té míře mít nemohou.

Otevřená bytová forma (kolektivní bydlení) znamená u dospělých oprostění bydlení ode všech procesů a úkonů spojených s přípravou jídla (vaření), s čištěním a údržbou prádla (praní, žehlení atd.) i s údržbou bytu (otop, čištění, úklid atd.). Tímto „vyprázdněním“ bytu od všech ekonomickotechnických domácích prací dochází se jak k nové časoprostorové koncepci bydlení, tak k novým elementům bytové skladby. Má-li osvobození ženy od každodenních domácích prací kladný důsledek v jejím začlenění do ekonomického i kulturního společenského života — jako rovnocenného partnera mužovi bez zvláštních omezení vzájemného soužití o jeho procesuálních forem, vyřazení dětí z rodinné a hlavně tradičně mateřské výchovy a převedení do všespolečenské výchovy znamená hluboký zásah do tradičního soužití rodičů s dětmi, jehož únosnost je třeba bedlivě analyzovat.

Ani v sovětské avantgardní architektuře tato problematika dosud není vyřešená a v dohledné době vyřešená nebude. Také v západním kapitalismu, nikoliv ovšem jako všespolečenský typ, ale jako výhodná bytová skladba pro určité vrstvy, je upravená koncepce kolektivního bydlení využita. Pro vrstvy oboustranně zaměstnaných manželů, eventuálně spolužijících dvojic, dostatečně finančně silných, jsou realizovány obytné domy s komfortním obytným jádrem, často se zařízením dopravy hotového, podle výběru stanoveného jídla do bytu, s různými zařízeními pro děti předškolního věku (jesle, školky atd.), s obstaráním a s administrativou všech potřebných služeb (čištění, úklid atd.).

Jiným typem určitého stupně kolektivního bydlení jsou obytné objekty s komfortními vícepokojovými apartmenty, včetně malě vysoce mechanizované přípravy jídel v domech s komplexní bytovou službou, dodáváním jídla atd., ovšem opět nikoliv jako sociální typ, ale jako do značné míry exklusivní forma komfortního bydlení bez vlastního služebnictva, eventuálně zúženého jen na tajemnické, komornické služby. V obou případech z životního slohu vycházející časový koeficient je menší než 1 (Kč < 1); je to však životní sloh v prvním případě celkem intenzivní, většinou intelektuální práce, ve druhém případě silně angažovanosti na společenském životě.

GRAF B:

Při časovém koeficientu větším než 1 (Kč > 1), má průměrný obyvatel bytu dostatek času pro vykonávání všech základních úkonů bydlení. Časový koeficient Kč > 1 je jedním ze sociálních faktorů přirozeně vytvářejících různé stupně uzavřené a soběstačné formy měšťanského bytu (domácnostní rodinný provoz a rodinná výchova dětí). Tento typ bytu ovšem vyvrcholuje často v úplném zaneprázdnění člověka bytovými úkony a odvádí jej k jeho škodě od sociálního a kulturního života. Přebytek času projevuje se v určitých vrstvách tím, že rozšiřují kvantitativně i kvalitativně počet požadavků a úkonů vykonávaných v bytě; byt se často přepňuje zařízením a úkony, jež by bylo kulturnější a prospěšnější vykonávat mimo byt. V takovýchto bytech trvá i v kulturním prostředí dokonce i stupňované zatížení ženy domácími pracemi, dochází k paradoxnímu pohlcování ženina životního prostoru prostorem bytu, k jednostranné deformaci životní radosti v životní služebnosti.

Z této koncepce původně soběstačného bytu lze však připojováním vlastního bytu na nové bytové účelové (dětské) plochy a tím provozním uvolňováním odvodit řadu nových perspektivních bytových forem s postupně únosnými stupni kulturní procesuální kolektivisace a nenásilně uvolňovaného soukromí.

Při racionálním omezení a vybavení domácích prací moderní technikou a okrajovými službami je to plánovitě, ale humanisticky motivované vyřazování dětí z bytu. Takové domy je možno nazývat **sociálně rodinnými domy**.

I.

Sociálně rodinný dům prvního stupně představuje bytové domovní formu, kde veskrze velikostí i skladbou celkem stejným bytům odpovídá určitý počet rezerv-

ních individuálních kabinetů (pokojů o 6—9 m²) pro děti s rezervami po jednom i více kabinetech v každém patře podle potřeby připojovaných k jednotlivým bytům (malobytům). Tím se vlastní byt (malobyt — bytové jádro) uvolňuje. Při snížení počtu členů rodiny se kabinety opět odpojují. Připojované kabinety však nájemné nezvyšují, proto — **sociálně** rodinný dům.

II.

Sociálně rodinný dům II. stupně má stejné normativní byty s připojováním individuálních kabinetů pro děti, má možnost společných (kolektivních) bytových ploch jak pro nejmenší, tak i pro odrostlejší děti. Kolektivní bytové plochy jsou v údržbě jednotlivých rodin, eventuálně pod dohledem starších dětí.

III.

Sociálně rodinný dům III. stupně je dům s normativními, ale velikostí od 24—48 m² odstupňovanými byty, s individuálními i kolektivními bytovými plochami pro nejmenší, větší i odrostlé děti, umístěnými ve zvláštních patrech domu.

IV.

Sociálně rodinný dům IV. stupně má bytová společensko-rodinná jádra kulturně-humanistické účelnosti, bezprostředně spojená s jídelní přípravou, výtahem pro dopravu jídla do bytu, hygienou (WC, lázeň) a vstupem do bytu. K bytu lze připojit podle počtu členů rodinného nebo jinak pospolitého života příslušné množství pokojů (kabinetů 6—9—12 m² velikých). Zmenšením počtu členů se kabinety opět od bytového jádra odpojují a v původní své formě tvoří individuální místnosti pro bydlení svobodných, mladých.

Tento kabinetový typ bydlení dává nejvíce možnosti i v bytovém racionalismu zachovat kladné hodnoty humanistického soukromí. Definitivní byt tvoří se teprve **distribucí**, t. j. příslušným přidělovacím stavebně-bytovým úřadem. Je to typ vlastní plánovitému bytovému hospodářství socialismu.

Bytové formy, odvozené z koncepce soběstačného bytu, ale s vědomým zachováváním humanisticky cenných prvků soukromí, ukazují na význam rozdílu mezi antropologickým a antropometrickým pojetím architektonické tvorby a jejich úkolů.

V antropologickém pojetí lze využít všech mechanizačních, technických i standardních vymožeností a všech způsobů jejich kolektivní organizace v takovém souhrnu, aby neničily právo na svobodné soukromí, které i solidaristicky vyspělé socialistické společnosti, bude chtít být větší než v dosavadní.

Úzce antropometrické pojetí, mnohé i humanisticky cenné hodnoty soukromí spíše schematisuje, vulgarizuje a dokonce i likviduje. V antropometrické koncepci dnešního sovětského architektonického konstruktivismu se projevil skutečnému životu cizí sklon k nadměrnému měřítku hromadnosti, k utváření se společnění veřejné obsažnosti na úkor soukromého života.

V antropologickém pojetí uchrání se koncepce kolektivního bydlení jak vulgární kasernace soukromí, tak uniformity hromadnosti.

Vyšší, t. j. kolektivní způsoby průběhu určitých úkonů a procesů využívající formy bydlení, jsou však závislé také na vývoji užších i širších sociálních vzájemných vztahů. Architekt svým dílem nemůže tyto vztahy ignorovat jsou-li dosud živé; může však novým vznikajícím vztahům a potřebám napomáhat; socialisticky orientovaný architekt pak těm, které směřují k socialistické společnosti, rozeznáváje ovšem prvořadě od podřadných, aktuální od dlouhodobých. Byt s řadou pomocných služebních zařízení, hlavně však na úvěr koupených, není ještě bytem bez starostí a bez strachu z jeho ztráty. Není ještě bytem svobodného člověka. Socialistický byt bez strachu z jeho ztráty, byť skromněji zařízený, nemusí být vždy nejpokrokovějším úkazem architektonicko-technické produkce, ale určitě takovým úkazem je v humanistickém vývoji životního prostředí.

Ukázali jsme, že pro některé proletářské vrstvy so-

ciální pokrok v bydlení znamená umožnit jim i časové podmínky pro řádné bydlení (připoutat je více k bytovému prostředí). Pro jiné vrstvy, hlavně buržoasní, bude ozdravením jejich sociální mentality spíše omezení a zkrácení času, který dosud, ať z jakýchkoli příčin, věnují bydlení.

To bude nepochybně také jeden z důležitých motivů sociálně-bytové politiky v socialismu, v němž dnešní rozpor mezi měřítky objektivní architektonické tvorby a měřítky její sociálně-třídní realizace a formy bude řešen z humanističtějších posic permanentní rekonstrukce životního společenského prostředí.

Jestliže v kapitalismu jsou v důsledku třídního rozvrstvení různá měřítka dána bédností minima, průměrností a exkluzivností (luxem), v socialismu odpadají tyto extrémy a jednoznačným měřítkem se stává v průměru vysoko a soustavně rozvíjená úroveň na podkladě vědecko-technického a hlavně sociálně-humanistického pokroku.

Problematika ekonomického vývoje socialistické společnosti podstatně podmíní i realizační stavebně-architektonickou podstatu bytové otázky, která vedle principu architektury jen jako tvorby — podléhá jak procesům tvorběným, tak i odtžitým společenským dějům a zákonitostem vývoje životního prostředí ve směru politickém, sociálním i ideologicko-psychickém. **Jediné v pojetí architektury jako permanentní rekonstrukce životního prostředí se všemi jeho sociologickými, biologickými a psychickými aspekty, podmiňujícími jeho sociální, politickou a kulturní dynamiku, lze pochopit význam nejen vývoje pokrokových, ale i jak skutečně, tak zdánlivě retrogradních forem, pod nimiž se vyvíjí reálný sociální smysl architektury jako technického a kulturního díla, odpovídající skutečnému sociálně-psychickému rozvrstvení společnosti.**

XC. Soukromí a jeho procesuální a časoprostorový rozsah

I.

Soukromí je společenský pojem s řadou vztahů, jehož podstata a jejichž dynamika v každé společnosti jsou dány její strukturou a jejím pohybem; v kapitalistické společnosti dynamikou její antagoničnosti, třídní protichůdnosti. Třebaže pojem soukromí se v různých společenských útvarech a historických údobích různil, postupným kulturním a civilizačním vývojem a pokrokem se ustálil jako na lidské, společenským faktory co nejméně omezené bytostnosti jednotlivce, která je zdrojem absolutních smyslových i duchovních vjemů, představ i reakcí, bez nichž se stále civilizovanější a kulturnější člověk neobejde, neboť jimi reguluje vnější společensky relativní smyslové i duchovní vjemy, reakce společenské konvence, jejichž hromadnosti jako jednatel nutně podléhá.

Soukromí podle toho je souhrnem individuálně vědomých i podvědomých indukcí společenského veřejného života a za jistých okolností udržováním i obranou vlastního životního „já“ oproti tlaku vnějšího světa.

Historický vývoj ukazuje, jak se pojem soukromí v materiálním i duchovním slova smyslu, v souvislosti s kulturním a civilizačním rozvojem vyhraňoval, jak se stal dokonce typickým humanistickým aspektem vyšších společenských principů a jejich sociální skladby.

Ideologicky je postupně pojem soukromí ztotožňován s právem nejvyšší (osobní) svobody, která ovšem mimo rozsah soukromí v různých společenských rádech byla a je různě vymezena podmínkami sociálního prostoru a prostředí.

Soukromí konečně se stává společenským pojmem a souhrnem vztahů, které jsou sociálně, politicky, materiálně, duchovně a i ekonomicky dynamickým, tradičně, právně i morálně konstituovaným regulativem veřejného života.

Docházíme tak k soukromí jako humanistickému individualismu, dialekticky spjatém s humanistickým společenským kolektivismem, ke dvěma vzájemným neodpojitelným a často protichůdným vztahům lidské společnosti a člověka v ní. Pojem soukromí se často stává dialekticky převratnou hodnotou veřejnosti, zvláště pod tlakem kapitalistického antagonismu.

Právní, politické a sociální porušování — i ohrožování prá-

va na soukromí vyvolávalo a dosud vyvolává nejrůznější životní formy jeho obhajoby, neboť společenský vývoj, přes určité zvraty permanentně spěje k stále vyššímu harmoničtějšímu sepětí individualismu s kolektivismem v zájmu zachování lidského rodu.

Jedním z nevyváženějších nositelů práva na soukromí se všemi dříve uvedenými aspekty, bylo a je právo na bydlení; konkrétnost soukromí byla a je sžitovněna vždy konkrétním bytem. Boj o právo na byt byl vždy bojem o právo na soukromí a individuální svobodu a opačně.

II.

Procesuální průběh bydlení je do značné míry i sžitovňovacím průběhem soukromí. Kvantitativní převažování a kvalitativní přečehování procesů bydlení nad ostatními životními procesy je zároveň nadřazováním soukromí veřejnému životu; přehlížení a podceňování procesů bydlení a přečehující nadřazování veřejného života je současně i větším či menším stupněm ničením soukromí.

Nejhumanističtější vývojovou tendencí zůstává požadavek, aby soukromí bylo nositelem takového individuálního životního subjektivismu, který, byť někdy i protichůdně, ale dialekticky prověřuje a tím, v životně únosných rozměrech zpevňuje kolektivně anonymní objektivismus celé společnosti, ve prospěch každého jedince.

Bytové soukromí je časoprostorem onoho životního subjektivismu, vnější životní prostředí časoprostorem společenského objektivismu; z toho vyplývá také jejich dialektická životnost, harmonie, disharmonie i konfliktnost.

III.

Při vysokých, eventuálně neomezených časových koeficientech bydlení, jak se projevují v příkladech typických pro svobodné podnikatele, manažery, ředitele, některá svobodná povolání na jedné straně, tak pro příslušníky silnějších a nejsilnějších společenských vrstev (velkoburžoasie) na straně druhé, mají tito jednotlivci a vrstvy pro účely svého bydlení také více různých možností, než jediný byt.

K dispozici mají dostatek prostředků k realizaci více obytných útvarů, počínajíc komfortními městskými byty v luxusně nájemných i vlastních domech, ve více místech (městech), pokračuje letními (příležitostnými) byty v nejrůznějších zámčích, letohrádkách, vilách a komfortních chatách v lázeňských, rekreačních a turistických krajinných oblastech, končíc obdobnými bytovými formami i objekty v cizině. To vše zcela ve shodě s rozsahem i volností jejich svobodného, třídně (a v určitých velkoburžoasních vrstvách nadto ani právně-politicky) neomezovaného sociálního prostoru. Život těchto silných vrstev není tedy vázán na jediný byt, na jediný soukromí. Mohou bydleť jakkoliv a kdekoliv ve svém sociálním prostoru, který je vždy větší než bezprostřední jejich životní prostředí. I když jeden ze svých bytů vybavují a považují za hlavní, a v tom směru jej formálně, právně i pro-

vozně konstituují, přece jen pojem jejich soukromí je u nich — slabším společenským vrstvám protichůdně — spjat daleko těsněji s jejich vedoucí a určující aktivitou ve veřejném sociálním prostoru a životním prostředí. Jejich neviditelnému vlastnění a mocenskému řízení hmotných a výrobních společenských zařízení odpovídá viditelně, akčně otevřené jejich soukromí, pro které jediný byt — byť nejkomfortnější zařízený — není zřejmě dostačujícím centrem. Základním rysem tohoto mocenského soukromí je jeho aktivně výbojný a agresivní poměr k obecnému sociálnímu prostoru, konkrétně řečeno, k všeobecnému životnímu prostředí, na rozdíl od soukromí vrstev jednotlivců hospodářsky slabých, které je spíše (někdy s vypětím všech životních sil) chráněno a bráněno, aby alespoň v nejskromnější míře a pasivní formě mohlo být udrženo.

Kapitalistické, mocenskými vrstvami uplatňované pohlcování a přisvojování nejen sociálního prostoru, ale i životního prostředí hospodářsky slabších společenských vrstev a tříd, znamená také typický vývoj kapitalistického pojetí soukromí. Prostřednictvím ovládaného sociálního prostoru a životního prostředí kapitalisticky pojímané a rozvíjené soukromí vedoucích vrstev nejenže je egoistickým podkladem pro tvorbu materiálního a provozního zařízení soukromí vedoucích vrstev, ale do značné míry vykonává i negativní tlak na formu a hlavně obsah a rozsah soukromí společenských vrstev slabších a závislých. Konstituuje i bytovou otázku jako vykořisťování bytem (u bytů nájemných činží, u rodinných domků stavebními náklady), snaží se i bydlením zvyšovat jednak existenční závislosti slabších společenských vrstev a tříd, a omezovat tím svobodu jejich soukromí. (Tovární dělnické kolonie, charitativní výstavby obytných domů pro „chudé“ atd.).

Takovéto kapitalistické rozrůstání původního pojmu soukromí. v mocenský prospěch velkoburžoasie, žijící vlastně v celém sociálním prostoru a životním prostředí „jako ve svém“ jako v prvořadě jejím osobním potřebám podřízeném časoprostoru, je nesporně mocenskou a paradoxní deformací historicko-humanistického pojmu soukromí. Vyvolává proto v nejrůznějších lidových vrstvách, včetně středostavovských, nejrůznější způsoby aktivní i pasivní obrany, hospodářsko-existenční boje, v nichž vedle boje o právo na existenční práci, permanentně trvá boj o právo na přiměřený, hospodářsky dosažitelný byt, jakožto časoprostorovou podstatu jedincova života, byt jako výraz životně nepostradatelného soukromí, práva osobní svobody.

Ve všech liberalistických společenských režimech je pak tento požadavek svobody v soukromí (bytě) nejrůznějšími zákonnými předpisy — byť často v tak či onak deformovaném rozsahu — zabezpečován; přirozeně, vzhledem ke dříve uvedenému, velmi často systematicky nedodržován, tím spíše, že konkrétní požadavky práva na byt jsou zaručovány jen morálním právem na bydlení.

V životním slohu vedoucích a silných společenských vrstev jsou uskutečněny všechny ekonomické, politické, kulturní,

materiální i duchovní svobody, tvořice nejen jejich mocenské, ale i jejich silně rozvětvené soukromí. Svobodu svého soukromí mohou plně uplatňovat v celém rozsahu a oblasti veřejného života.

Naproti tomu v životním slohu pracujících, kapitalismem vykořisťovaných vrstev, nejen že je nutno o tyto svobody bojovat (např. ekonomicko-politický a sociálně-kulturní boj dělnické třídy), ale nad to je třeba bránit, aby životněspolečenská moc vedoucích vrstev ve veřejném životním prostředí dokonce neničila vymezené, — nezabezpečeným bytem krutě však omezené — svobody soukromí.

I minimální uplatňování jen hlavních myšlenek těchto svobod a koncepcí těchto vrstev, naráží vedle materiálních obtíží na kapitalistický sociální antagonismus, jenž ve svém zájmu těžce a s odporem připouští jakékoliv nové životní normy pracujících společenských vrstev, jež by seslabovaly mocenskou autoritu vedoucích vrstev kapitalistických.

Proto kapitalistická řešení bytové otázky pracujících společenských vrstev propagují uplatnění všeho toho, co tak nebo onak všeobecně ulehčuje životní bytové úkony, t. j. moderní technické vymoženosti, nejrůznější užitkové mechanismy (spotřebiče) ke zmenšení námahy domácích prací (hlavně žen) a ke zvýšení tělesného a psychického pohodlí (muže i ženy), připouští a aplikuje i vymoženosti objektivistické avantgardní architektury, používá celou řadu dalších kulturně-ekonomických zařízení a tendencí i v dalším uspořádání bytu ve smyslu osvobození ženy od množství domácích prací atd. Přesto však celý souhrn procesů řešení bytové otázky pracujících vrstev je více méně jen charitativní reformou, neřešící tento úkol z hlavních jeho determinant, neboť daleko významnější podmínkou pro byt pracujícího člověka, jenž by byl také jeho svobodným soukromím, je osvobození produktivní lidské práce od vykořisťování. Osvobození člověka od vykořisťování člověkem je jednou ze základních determinant svobodného bydlení a soukromí pracujících.

V antagonistické kapitalistické společnosti dochází k rozporům mezi svobodnou a vykořisťující prací, mezi všesociálním a antagonistickým životem, mezi svobodným soukromím pracujícího člověka a agresivním pojetím tohoto soukromí vykořisťujícími vrstvami, mezi svobodným bytem a bytovou kasernací, mezi bydlením sociálně svobodným a závislým, mezi kulturním humanistickým a reakčně-spekulativním soukromím. Tyto těžce konfliktní rozpory jsou ovšem v zájmu kapitalistické koncepce zakrývány nejrůznějšími pseudo kulturně ideologickými a sociopsychickými šidítky problematicky překlenujícími vývojovou nutnost koncepce humanisticky i ekonomicky lepšího společenského řádu, jakým se beze sporu i v celosvětovém měřítku jeví koncepce socialistická.

Ve směru oněch zakrývacích tendencí jsou utvářeny a koncipovány — i s pomocí mnohých vnějších stavebně-realizačních prostředků avantgardní architektonické koncepce — návrhy i realizace bytových forem pracujících vrstev tak, aby v nich obyvatelé „pohodlně žili (dokonce neobtěžováni

ani hlukem a nečistým továrním ovzduším), například i v lesním a zahradním prostředí, a hlavně, aby nepřicházeli na nebezpečné myšlenky sociálních a politických reforem a dokonce revolucí (firma Baťa, ve svých lesních obytných čtvrtích a koloniích).“

Problém humanistického soukromí může být v kapitalismu řešen jen antagonisticky, t. j. ku prospěchu jedněch, na úkor druhých, právě tak jako bytová otázka.

Proto problém soukromí bude a dnes v SSSR již je z nejzávažnějších humanistických úkolů, předznačujících řešení bytové otázky. Socialistická společnost, utvářející novou obsažnost sociálního prostoru a životního prostředí, bude formulovat a realizovat i novou obsažnost humanistického pojmu soukromí a s tím spojenou koncepci bytové otázky jako všespolečenského, nikoliv již antagonistického bydlení.

Jak je však problém složitý, ukazuje vývoj bytové otázky v SSSR. Právě sovětská revoluční architektonická avantgarda, jak ve směru výtvarného racionalismu, tak konstruktivismu nezaložila bytovou otázku na řešení, a tím méně přesvědčivém vyřešení vyšší psychické, materiální a sociální rovnováhy — nebo dokonce harmonie — mezi životním soukromím a veřejností. Kapitalistické antagonistické rozpory soukromí různých společenských tříd řešila deklarativní likvidační zájmu soukromí v názoru, že vlastně celý pojem soukromí a humanistická touha po něm jsou produkty kapitalistického antagonismu, že je v podstatě atavistickým odporem individualismu proti kolektivismu. V souvislostech překonání antagonistické společnosti socialistickou, byla i sociologie nazírána jako maloburžoasní věda, touha po soukromí jako aspekt beztřídní společnosti cizí — a soběstačný byt jakožto výraz tohoto soukromí, za překonaný útvar.

Sovětská architektonická avantgarda, přes určité tendence výtvarně racionalistického směru, přistupovat k úkolům nikoliv jen antagonisticky, přiklonila se k budování všeobecného, všespolečenského a všezahrnujícího životního prostředí, jako výrazu socialistické všelidové svobody, v němž tak či onak oproti vnějšímu uzavřené soukromí jevílo se dokonce atavistickým zlem, které nutno v zájmu socialistické solidarity překonávat, odstraňovat, nejrůznějšími zařízeními likvidovat. Ve smyslu tohoto sociopsychického a sociologického schématu, byl historicko-kulturní pojem, lépe řečeno procesuální souhrn soukromí rozložen do řady jednotlivých procesů a úkonů, jež v naprosté většině byly vřazeny do souboru veřejně společenských funkcí a úkonů.

Historicky vyvinutý pojem soukromí, jednostranně a schematicky nazíraný však jen v jeho antagonistických formách, byl likvidován nejen jako sociopsychický, biopsychický a sociokulturní fakt, ale označován jako socialistickému člověku nepotřebný a dokonce socialismu škodlivý.

Za nejhlavnější nositele soukromí byly prohlášeny postupně — přirozeně, že jen teoretickými bioekonomy — všechny formy genetického soužití, nejvýrazněji se jevující rodinnou pospolitosí, domácnostním životem.

Pod pojmem soukromí jako nutného zla, zůstaly tak vedle neurčitě formulovaných, ale také více méně zpochybněných aspektů jako stud, osobní citlivost atd. jen spánek s částečnou tělesnou hygienou a sexuální styk; ale i minimum individuálních úkonů z těchto funkcí vyplývající, uvažováno bylo (spánek) i v kolektivních formách (zásadně u mládeže). I v sovětské socialistické společnosti došlo tak k novému překrytí, změnčenění, zpochybnění a znehodnocování soukromí, k nečekané deformaci v humanistickém životě nepostradatelného soukromí. Tentokráté nikoliv z příčin nepřátelského třídního životního vykořisťování, ale naopak ve snáhách zvýšit a zpřístupnit aspekty životní svobody všem vrstvám pracujícího lidu. Je nutno konstatovat, že tak idea komunismu unáhleným radikalismem a schematicismem byla deformována v nekulturní a nehumanistický „komunalismus“, proti němuž v mnoha jiných oblastech byl několikráté V. I. Lenin nucen se ohradit.

Sovětská architektonická avantgardní koncepce bez jakýchkoliv analyticko-sociologických, sociopsychických a socioekonomických podkladů a průzkumů, ztotožnila se téměř jednoznačně s likvidací rodinného soužití v rozsahu celé společnosti, jež by mohla a měla uskutečnit formou jednorázového zákonného vládního výnosu (mnozí ekonomové spolupracující s architekty o to usilovali konkrétními návrhy), aniž si uvědomila, že změna rodinného soužití ve směru jejího zúžení a eventuálně „zrušení“, bude reálně dlouhodobým nepředstavitelně složitým genetickým procesem, souvisejícím s vývojem těžko stanovitelných sociálně-ekonomických determinant, permanentním procesem právě tak nezjistitelného množství přechodných rodinných forem.

Sovětská avantgardní architektura na podkladě obdobně radikálně pojatých dalších změn strukturálního života (vyřazení dětí z rodiny, volná manželství, povinná účast ve veřejném životě žen i mužů, všespolečenská výchova dětí atd.), řešila bytovou otázku sice velkoryse, ale velmi schematicky, deklarativně, neživotně. V nejrůznějších alternativách a variantách rozvíjela různorodé prostorové i typologické formy kolektivního i polokolektivního bydlení, neuvážujíc celkem vůbec o problematice soukromí, zvětšeného nad ono dříve uvedené okleštění (spánek, hygiena, sexuální styk). I když postupně v celkových areálech kolektivního bydlení určitou část řešila přece jen jako víceprostorové uzavřené bytové jednotky, tedy jako určité soukromí, daleko převážná část byla řešena systémem obytných buněk s okleštěným soukromím.

Onen sociologický a životní schematicismus se dá vysvětlit nejen tím, že otázka životního soukromí, jako podstaty kulturního bydlení, stala se v sovětském prostředí tehdejší pro nás nepředstavitelné bytové tísně a porevolučního nedostatku nové výstavby otázkou do značné míry okrajovou, i tím, že v sovětské společnosti ve veřejném prostředí neexistovaly již důsledky dřívějšího antagonistického tlaku a pracovního vykořisťování, odůvodňujícího i touhu a nutnost bytové uzavřenosti (soukromí), a dokonce i tím, že ve výstavbě obro-

vitých energetických děl objevily se nečekané nutnosti nejjednodušším kolektivním způsobem co nejrychleji ubydliti masy pracujících (mládeže). Nelze však nevidět, že v koncepci avantgardní architektury, hlavně jejího konstruktivistického směru, jenž se vydával za vysloveně vědecký, byl právě těžký vědecký závažný nedostatek životní realnosti. Většinou nepostřehnutelné nedostatky v ideologických schematických architektonických manifestačních plánech, ukázaly se jako nehumanistické reality prováděcích plánů, nezaložených na vědeckých znalostech skutečného životního slohu lidí přesněji řečeno na znalostech skutečných životních slohů v různých sovětských oblastech.

Jak vizionářský schematicismus, tak nereálný zájem o skutečný životní sloh současných, třebaže sociálně politicky přetvářejících se lidí, nevycházely z vědecky reálných analýz; architekti byli zde vedeni pouhými tvorebnými tendencemi, nikoliv však rezultátem, eventuálně syntézou skutečných funkcí a jejich podmínek.

Nejsouc podložena vědeckou půpravou, úměrnou socioekonomické velikosti a strukturální diferenciaci bytového úkolu, nebyla sovětská architektonická avantgardní koncepce s to vyřešit ani kvantitativně, ani kvalitativně sovětskou bytovou otázku v tomto údobí.

Pod tlakem vulgárních nedostatků stavební výroby, komplikovaných nadto ideologicko-politickou situací a depresivní mentalitou lidí, klesajících pod ponurostí, pod závadami sice prostorově velkolepé, ale zblízka ve všech směrech permanentně rozestavěné, ale stále nedokončované architektury, pod trvalým dojmem nepřehledného množství provizorií všeho druhu, pod nedostatkem základních hygienických a instalačních zařízení, pod deprimujícím vzhledem a omšelostí starých, ale i sotva dokončených nových, špatně prováděných staveb a nevzhledností celého životního prostředí, — vznikala psychická masová podrážděnost proti stále velkolepějším, ale stále prakticky neuskutečnitelným perspektivním plánům bytových staveb, nadto však — pro veřejnost děsivě — jednoznačně spojovaných se základní změnou jim přirozeného rodinného soužití. V této situaci, kdy zdaleka nebylo novými zařízeními pro všechny nahrazeno to, co bylo revolucí zničeno, protože sloužilo jen některým, kdy veřejný život a prostředí byly stále více neklidem nových nejistot, než pravidelně fungujícím rytmem jistot již trvale zabezpečených, — objevilo se spontánně a živelně tradiční rodinné soukromí, byť i v nejavističtějších a nejskrornějších formách, jako nepostradatelná a vlastní život zabezpečující protiváha oproti veřejnému dění; nikoliv nepřátelská, ale humanisticky a životně uklidňující. Architektonické projekty kolektivních domů, kombinátů a komun, v nichž soukromí muže a ženy představovaly standardně dvě obytné, eventuálně společnou sprchou a WC spojené buňky, jsou doplněny bohatou řadou společných místností a prostor, jako jídelen, čítáren, studoven, speciálních pracoven, odpočíváren, společenských a zábavních síní, divad-

lem, kinem, vnitřním i venkovním zařízením pro sport a tělovýchovu atd., atd. zcela jednoznačně manifestovaly ideologicky sice velkolepost, ba možno říci, humanistickou monumentálnost kolektivního bydlení a jeho provozu, ale — pro veřejnost děsivých — za podmínky upuštění od tradičního, humanistického individuálního soukromí, zrušení rodiny, výchovy dětí v samostatných dětských domovech a dokonce také — podle některých socioekonomů — v samostatných městech. Strach z těchto plánovaných zásahů do tradičního života v značné části širokých vrstev, vedl dokonce k paradoxnímu zjevu: ke svépomocnému rekonstruování nejzchátralejších bytů v dřevěných i cihelných městských domech pro účely rodinného, třebaže nekulturně stísněného soužití. Velkorysé plány kolektivních bytových staveb se společenskými zařízeními znehodnocované a při skutečné stavbě oklešťované o nejrůznější společenské místnosti, jež měly být postaveny z důvodů ekonomických později, onen strach a podrážděnost stupňovaly až v netajený i aktivní odpor proti vulgárním stavebním „holotypům“, jejichž škaredost však byla dokonce některými radikálně-ekonomickými architekty vydávána za rané období výstavby socialismu, za přirozenou asketickou tvářnost, jako uklidňující protiváha dříve zmíněných obav, nejistot a strachu. Za těchto okolností avantgardní architektonický schematicismus byl z hlavních příčin, pro které se sovětská vládní a stranická činitelé rozhodli pro jinou, pro výstavbu v tomto období sociopsychičtější a z řady dalších důvodů i stavebně realizovatelnější koncepci, která by nejen nenarážela na tradiční návyky až dosud živé formy života (např. rodinného soužití), která by nenechávala stavby — hlavně instalačně — nedokončené vzhledem ke svým požadavkům jak na druhy moderního materiálu, tak na vysoce vyspělou techniku, jež však v té době v SSSR ještě nebyla. Pod tímto tlakem bylo rozhodnuto pro koncepci, která by dokonce mohla vedle ekonomicky účelového úkolu plnit i určité emocionální úkoly, spočívající ve vypjatě sociopsychickém uklidňování, harmonizování a tím překonávání vážných kontrastů životního prostředí.

Tak došlo postupnou likvidací architektonické avantgardní koncepce k obnově architektonického eklekticismu, jenž vedle svých normálních možností, protichůdně sovětskému konstruktivismu, nepodmiňoval se vůbec účelově žádnými jednoznačnými a obávanými změnami sociogenetickými a ekonomickourbanistickými teoriemi ničícími starý způsob společenského městského života, jak to činila avantgardní koncepce ve svých kolektivních objektech nově pojatých sídlišť, nepočítajíc vůbec s rekonstrukcí starých měst. Tato eklektická koncepce řešila své a hlavně bytové úkoly v daleko větším souladu se skutečnou mentalitou sovětských lidových vrstev, v jejichž podvědomí vzdor jejich socialistické společenské dynamice, živě pulsovala řada tradičních vztahů.

Sovětská eklekticionistická architektonická koncepce neznamená proto v bytové otázce vědomé řešení jakéhokoliv no-

vého pojmu soukromí; projevujíc se však ve více méně reformovaných, prostorově a plošně — dokonce i procesuálně — racionalizovaných tradičních útvarech, zpevnila opět skladebnost uzavřeného, soběstačného rodinného bytu s jeho vícepokojovostí, s komplexností domácího stravování (kuchyní), včetně i větší vázanosti ženy na údržbu bytu. Oproti schematické anonymnosti kolektivního života a bydlení postavila opět protiváhu pevného soukromí. Děje se tak i za cenu — vzhledem k bytové tísní — nové dělby tohoto soukromí, t. j. přidělování jednoho uzavřeného bytu často dvěma i třem rodinám.

V zevně honosných stavbách jsou poměrně velmi skrovně vybavené byty, dosažitelné však jen rodinám vysoce zasloužilých jedinců o výstavbu socialismu, tedy jako sociálně-politická odměna, nikoliv jako jedno ze základních lidských práv. Jsou dokladem další deformace soukromí tentokrát ne z kapitalisticko-antagonistických příčin, ale z ekonomicko-morálních, při tom však ve svém výsledku přece jen základem nehumanistických. Masovému nezájmu o bytové sespolečenštění soukromí jako první fáze jeho úplného potlačení — zřejmě unáhleně spojovaná s budoucí komunistickou společností — byla nahrazena opět tradičním, třebaže rozsahem silně racionalizovaného soukromí, doplněného řadou kolektivních zařízení pro výchovu dětí, ulehčení stravování, čištění atd., často ovšem opět nere realizovaných. V této koncepci regenerace soukromí, v souvislosti s doplňujícím kolektivním zařízením, neuplatňuje se však pokrok racionálního soukromí tak, jak jej sleduje dnešní světová architektonická avantgarda všeobecně, socialisticky orientovaná část architektonické avantgardy československá zvláště.

I v kapitalistickém prostředí vznikají pokrokové tendence po řešení bytové otázky ze stanovisek sociálních, ekonomických a do značné míry i politických — a v tom směru se také zabývají i pojmem soukromí. Tyto snahy vycházejí z objektivistického (většinou úzce konstruktivistického názoru), petrifikují třídní standardy soukromí, racionalizují je také ve smyslu buď technického, nebo estetického standardu, aniž by problém soukromí hlouběji analyzovaly.

Dochází ke koncepcím vysoce racionálních malobytů, „minimálních bytů“ založených i na racionalizaci bytových procesů, sledujícím také do jisté míry minimálnost stavebních nákladů. Představují však řešení bytů pro nejširší lidové vrstvy nedostupné.

Procesuálně-technická racionálnost jako základ pro plošně-prostorovou a funkcionální dimensionálnost bytu, vede k nové bytové diferenciaci, více méně odvozené ze středostavovského způsobu života a méně ze životního slohu pracujících lidí, do značné míry i k určitému kvalitativnímu zpevnění soukromí, očištěného od třídních tesauračních a prestižních aspektů. Soukromí, které by se za potřebných politicko-

sociálních změn mohlo stát sociopsychicky únosným elementem pro první stupně československé kolektivizace bydlení.

Socialistická část československé architektonické avantgardy (Svaz socialistických architektů) tuto koncepcí vědecky zpřesňuje v sociálně-politickém směru, t. j. s předpokladem socialistické změny společenského řádu.

Za předpokladu také nového sociálního veřejného prostoru se formuluje i nový pojem soukromí. I když se v prvních snahách projevují kolektivistické bytové tendence, záhy přistupují autoři k nutnosti sociálních analýz, ekonomických, politických, kulturních a psychických faktorů; z nich vyplývá celková společenská životní dynamika, její procesy v marxistickém pojetí i změnotvorná činnost ve všech úsecích — a tedy i v architektonické tvorbě.

Dochází se tak k sociologickým, ekonomickým a konečně humanistickým, sociopsychickým analýzám, ke stanovení určitých sociálních, ekonomických a humanistických životních norem, jako předpokladu antagoničnosti zbažené bytové otázky i bytového soukromí, jakožto souhrnu humanistických osobnostních aspektů, jejichž nerušený rozvoj v celospolečenském měřítku znamená a bude vždy znamenat její kulturnost. Celospolečenské kolektivní bydlení může být pokrokovým sociopsychickým jevem, jen za předpokladu, že bytové soukromí zbaví všech služebnostních procesů, aby tím gradovalo jeho humanistické procesy v harmonické souhře s obdobnými procesy ve veřejné části životního prostředí.

Nikoliv zničení soukromí, ani jeho vulgární prostorové a procesuální minimalizace (t. j. dva až tři biologické procesy v „obytné buňce“) s anonymním sespolečením všech ostatních životních procesů v naplněném i přeplněném sociálním prostoru (životním prostředí), jak představovala sovětská architektonická konstruktivistická avantgarda, avšak také nikoliv jen objektivistickou racionalizací soukromí bez vyřešení politicko-ekonomické obsažnosti vnějšího životního sociálního prostoru, jak se jeví v koncepci západoevropského konstruktivismu. A zovna tak ne v maximalistické formální i skladebné konvenční racionalizaci tradicionalisticky pojmávaného soukromí, jak se ukazuje v koncepci dnešního sovětského architektonického eklekticismu (klasického formalismu). **Jenom soukromí jako souhrn humanistických osobnostních aspektů, zbažený v celospolečenském měřítku služebnostních procesů, tedy soukromí v socialistickém sociálním prostoru a životním prostředí, může být podkladem pro sociálně a humanisticky nové formy bydlení.**

Z těchto předpokladů vyrůstá i tvorebná metodologie bytové otázky pro architektonickou projekci bydlení, v němž by kontrast soukromí a veřejného prostoru nebyl dán třídním konfliktem, ale ne také trvalým schematickým podceněním soukromého života ve prospěch nadceněné hromadnosti a anonymnosti života veřejného, nýbrž organicky vývojovou dynamičností a autonomní dialektikou mezi soukromím se všemi jeho stavy (samota, nezávislost, svoboda, citovost, nepřipravenost, snivost, touha, absolutnost atd.) a veřejným

prostorem a jeho stavy (hromadnost, solidarita, závaznost, logika, sevřenost, reálnost, zvučle, relativnost atd.). Nemůže jít o to, aby jakkoliv humanistické soukromí nebylo vydáno jakémukoliv tlaku veřejného životního prostředí, ale o to, aby jakékoliv pohlcování soukromí vnějším životním prostorem nebylo ve skutečnosti adaptací člověka technickým a procesuálním racionalismem sociálního civilizačního prostředí, ale naopak, aby časoprostorově a procesuálně vymezené a pevné soukromí bylo platformou účinné vůle a síly člověka adaptovat pro bytostný svůj a kulturní život všechny vymoženosti civilizační techniky a jejího racia daných civilizovaných životním prostředím.

Zvláštním problémem zůstávají proto časoprostorová materiální i duchovní vzájemná měřítka, jak soukromí, tak vnějšího sociálního prostoru— tedy vzájemný poměr soukromí a vnějšího prostoru.

V kapitalistickém prostředí odpovídají kvalitám i měřítku obsažnosti určitých soukromí kvality i měřítku obsažnosti určitých částí vnějšího sociálního prostoru, konkrétně řečeno, bytovému standardu středostavovských a komfortu vedoucích společenských vrstev odpovídají standardy, eventuálně komforty určitých částí vnějšího sociálního prostoru jediné jim přístupných (dosažitelných). Naproti tomu obsažnosti proletářského minimálního soukromí odpovídá sice kvantitativně část vnějšího sociálního prostoru, kvalitativně však daleko méněcenná. Děje se tak v důsledku kapitalistické antagoničnosti. V neantagonistickém životním prostředí v SSSR vidíme proto jako typický sialistický úkaz i obrovitá měřítka vnějšího sociálního prostoru a jeho životních, celospolečensky fungujících zařízení.

Protože však není uspokojivě vyřešeno socialistické životní soukromí, jsouc většinou značně omezováno pokud se týče jeho humanistické procesuální obsažnosti, řada těchto procesů, převedených z umenšeného soukromí do veřejného sociálního prostoru, vede v celospolečenském měřítku k určité nadměrnosti, gradované ještě emocionálností jak stupňovaného měřítka, tak formy.

Tak jako v názorech socialistických utopistů, i u mnohých současných sovětských vedoucích kulturních a politických osobností objevují se měřítka velkoleposti, monumentálnosti, nádhery životního prostředí — často tam, kde by bylo životnější a se stanoviska jednotlivce užitečnější mluvit o dokonalosti, užítkovosti a samozřejmosti, o koordinaci nikoliv jen vizuálních vjemů, ale hlavně procesuálních prožitků. Tento zjev, pramenící z celé řady příčin, ukazuje, že právě v socialistické společnosti bude humanistickým úkolem kritická a sociopsychicky podložena snaha chránit jedince před vulgárním tlakem hromadnosti. Marxisticko-leninské vystižení a stanovení této tendence není lehké, nemá-li se zvrhnout v asociální tendenci. A právě tak, jako schematizace marxisticko-leninské dialektiky byla škodlivá a znehodnocovala bytové projekty sovětské architektonické avantgardy, tak také idealistické intelektuální statické pojetí soukromí ochromovalo by snahy po koncepci skutečně socialis-

tického bydlení. Po boji proti antagonistickým předsudkům, musí však následovat vědecké analýzy bytostných lidských aspektů tak, aby mohlo být stanoveno, které jsou společenskému průběhu a vývoji prospěšnější v souhrnu soukromém, a které zase společnosti více prospějí v souhrnu celospolečenském. V tomto směru se najde také, nikoliv staticky, ale vývojově v jistých mezích pohyblivý a proporčně vyvážený poměr mezi rozsahem komplexního soukromí a komplexního vnějšího prostoru.

Jako důsledek schematického podceňování soukromí na jedné a přeceňování vnějšího prostředí na straně druhé se ukazuje vnější sociální prostor bez životní humanistické protiváhy, snadno proto podléhající různým spekulativním deformacím. Poměr mezi soukromím a veřejným prostředím a pro socialistickou společnost správně aktivní jeho míra, mohou teprve být zdrojem nejen nejvyšší individuální bytostnosti jednotlivce, ale i jeho kritického a účinného poznávání společenské aktivity.

V určitých mezích právě vzájemná napětí mezi humanistickým soukromím a celospolečenským sociálním prostorem, mezi individuálním a kolektivním poznáváním, budou vždy, ať již harmonicky či disharmonicky, ale v zájmu kladného společenského vývoje podnětnými regulátory kolektivní společnosti, neživotnějším způsobem chránícím ji před stagnací hromadnosti. Právě tak humanistické soukromí, uplatněné jako základní časoprostorový bytový element, umožní v koncepci kolektivního bydlení její vyšší civilizační i kolektivní humánnost, skutečnou životní únosnost.

Tvůrčí architekt vědom si sociopsychické a biopsychické bytové obsažnosti, nevidí proto nové bytové formy jen jako zprostředování typologické skladby, ale jako soukromí, t. j. bytostně životní prostorový element, jehož integrálem je celkový sociální prostor. V tom smyslu se pak musí také zabývat i jejich protichůdnými pohyby.

(Zvláštní kapitolu tvoří časoprostorový růst soukromí, např. v souvislosti s konkrétním růstem počtu členů rodiny v soukromí (bytu) rodinného. Zde právě nejčastěji vznikají nejvulgárnější deformace kvality soukromí jak z nedostatku prostorového, tak procesuálního. Tato otázka je hlouběji vysvětlena a řešena v Humanistickém fragmentu bydlení.)

Jak věda o bydlení, tak věda o životním prostředí jakožto nauky úzce spjaté s **terciérní oblastí lidské produktivity**, daleko dokonaleji osvětlí také i genetický problém bydlení v souvislosti s novými humanistickými hledisky, jak je může celospolečensky postavit právě jen socialismus. Jen celospolečenská organizace všech služeb terciérní oblasti utvoří také všelidově humanistické determinanty pro zcela novou bytovou skladbu soukromí.

Hodnotíme-li však dnešní reálný vývoj bytové otázky v SSSR, vidíme řadu okolností, jež tento úkol nejen komplikují, ale dokonce i nehumanisticky deformují. Nejvýznamnější takovou okolností jeví se nejasno o sociálním, kulturním a politickém významu humanistického soukromí a jeho různých

genetických forem. Nikoliv jen překonání kapitalistické průmyslové společnosti v její výrobní produktivnosti, tedy v primární a sekundární produkční oblasti, ale hlavně překonání kapitalistické antagonistické organizace v oblasti terciérní všelidově humanistickou služebností jeví se stěžejním, historicko-vývojovým úkolem socialismu, jako vyššího společenského řádu. Jen socialismus, který bude schopen účinné organizace, aby výsledky civilizačně technického pokroku byly zpřístupněny nejširším společenským vrstvám, bude také životně únosným překonáním kapitalismu jako společenského řádu.

Obrovitě současné a i bezprostřední perspektivní možnosti kapitalistického řádu v oblastech výroby, podstatně dnes (a hlavně perspektivně) jsou omezovány pokud se týče jejich sociální distribuce a forem i rozsahu služebností z toho plynoucích.

Tato nová distribuce všelidově sociálních služebností je pak tedy oním stěžejním úkolem zcela nové organizace obsažnosti socialistické terciérní produktivní oblasti, z níž také nejvyšší humanistické soukromí musí být nejen formálním pojmem, ale faktem se všemi svými životními a časoprostorovými vztahy, rozvíjeným všemi společenskými silami.

Jestliže dnes i v terciérní oblasti (společenských služeb) věcně i organizačně kapitalismus prozatím vytváří řadu civilizačně kulturních potřeb přístupných i širším lidovým vrstvám (aniž jim však zaručuje trvalou životní existenci zabezpečenou prací), tím více vynikne závažnost tohoto problému v socialismu, kde zaručená životní existence nebude moci spočívat jen na zabezpečené produktivní nebo tvůrčí práci, ale i v základním lidském právu na svobodné životní soukromí. Nikoliv soukromí vtěsnané do uzavřeného bytu, nikoliv však také trosky (minimum) soukromí otevřeného do hromadného mechanického a schematicky-neživotného sespolečnění; nikoliv byt jako uzávěra nebo rozptyl, z nichž teprve jako důsledek vyplývá rozsah i obsah soukromí, ale opačně, komplexně životně a svobodně fundované soukromí, z něhož budou vycházet jeho různé bytové formy, **to bude stěžejním úkolem socialismu**, který kapitalismus i při své výrobní produktivitě nebude v celospolečenském rozsahu schopen splnit pro své základní antagonistické znaky. Nikoliv tedy utváření soukromí z bytu ale tvorba bytu ze soukromí — nikoliv humanistický život z tvorby materiálního zařízení životního prostředí, ale naopak, tvorba životního prostředí ze skutečného života a jeho slohu. Konečně je třeba si uvědomit, že v souhrnu funkcí, které představují soukromí, vedle životních biologických i duchovních procesů počínajících a končících v bytovém soukromí (prostoru) je také řada dalších, vznikajících v bytě, ale ukončovaných ve vnějším prostoru (stravování, odívání, tvůrčí práce, myšlení, zábava, vzdělání atd.). Naopak zase řada procesů vnějšího prostoru vrcholí v bytovém prostoru (hygienu, citové vztahy, bezpečí, rozumové reakce atd.), nebo na ně dialekticky i protichůdně navazuje (únava-odpočinek, vyčerpání-regenerace sil, aktivita-klid, napjetí-uvolnění atd.).

V souvislosti s tímto jevem pozorujeme, že i původně antagonistický rys buržoasního životního slohu, t. j. životní důraz na širší soukromí, uplatňuje se i v životních podmínkách širších lidových vrstev. Letní chaty stávají se nejen rekreačním, ale i komplexnějším ulehčením hlavních bytů, zvláště městských. Není to však jednoznačný zjev větších hospodářských možností, ale spíše výraz touhy po vybudování skutečně komplexního soukromí, které v přírodním prostředí nabývá ještě mnoha aspektů psychického i tělesného uvolnění a osvobození, umenšujíc také negativní pocity „odcizení“, jak vyplývají z dnešního způsobu industriální a strojevé práce.

Tento jev naznačuje i pravděpodobný vývoj bytového soukromí a bydlení vůbec. Původně spíše uzavřenost bydlení přechází životně, nikoliv jen pod ekonomickým tlakem, v otevřenost bydlení nejen do sociálního, ale i přírodního prostoru s novými aspekty přírodní uživnosti. Nikoliv však idealistický „návrat k přírodě“, ale životní sloh, uvolňující se alespoň částečně od racionalismu průmyslové společnosti s touhou dnešních lidí po organicky a dialekticky novým bytových prostorách, dnes ještě uspokojivě nezačleněných do celkového urbanismu a krajinného plánování. Není dosud jasno o skladebných útvarech těchto „chatařských rekreačních objektů“. Požadavky přírodní samoty jsou zde ještě v konfliktu s požadavky jejich vyšší skladebnosti a dokonalejšího hygienického, instalačního i provozního vybavení a společenského uspořádání.

Přírodní rekreační bytové zony s rekreačními byty kolem měst, budou tvořit s hlavním městským bytem podvojnou konvenční bytové soukromí, dnes ještě ztěžující odhadnutelného dosahu.

Nikoliv jen kvalitativně sespolečněnými procesy dané kolektivní bydlení, ani moderní technikou umožněné nové otevřené zprostorování bydlení, ale i jeho zpřirodňení dané dialektickým, ale celospolečenským rozložením v trvalé a občasné bytové formy pro každého jedince, naznačují i problematiku budoucího veřejného sociálního prostoru a pozici životního a tím i bytového soukromí v něm; problematiku přechodu kapitalistické průmyslové společnosti, v socialistickou průmyslovou společnost a posléze i daleko perspektivní metamorfózy říše „nutnosti“ v říši „svobody“ a jí odpovídajícího nejsvobodnějšího soukromí — nejsvobodnější harmonie a nejsvobodnějších konfliktů.

XCI. Věda o bydlení

(Architektonická věda —
věda o životním prostředí)

Zvědečtění architektonické tvorby napovídá možnosti a tvorebnou a realizační problematiku i vědecké architektury. Mluvíme-li pak o vědecké architektuře z pozice vědeckého socialismu, docházíme k názoru, že komplexní zvědečtění architektury je nedělitelně spojeno se společností zbavenou historických, vědecky neodůvodnitelných anachronismů, hlavně všech forem antagoničnosti — se společností socialistickou. V tom smyslu mluvíme pak také o socialistické architektuře, která bude schopna plnit sociální úkoly, které kapitalistická architektura ve všech svých různorodých koncepcích plnit nemůže, nikoliv proto, že nejsou realizovatelné kapitalistickou technikou, ale protože odporují kapitalistickému antagonismu, konkrétně řečeno sociálně-ekonomickému vykořisťování práce jedněch vrstev ve prospěch druhých vrstev.

Právě tak jako dosavadní historické architektury včetně dnešní kapitalistické mají své vývojové determinanty v charakteru otrokářské, feudální, přechodné osvícenské a posléze kapitalistické společnosti, právě tak socialistická architektura bude vzházet teprve z obdobných determinant, ale socialistické společnosti. Přechodná údobí těchto architektur jsou pak dozíváním starých a vznikáním nových sociálních a ekonomických determinant.

Z dnešní současnosti stále sice ještě vidíme patrný rozvoj starých determinant, poznamenaných i ve svém pokroku kapitalistickým antagonismem, ale i různé příznaky vzniku determinant nových s patrnými znaky a tendencemi oproštění od kapitalistického antagonismu.

I když ještě tyto determinanty nejsou běžnou skutečností, nejsou běžnými životními podmínkami, ani platným životním slohem, můžeme se i dnes zabývat teorií socialistické architektury dialekticky, a to nejen ze stanovisek reálnosti světové techniky, její upotřebitel-

ností a uplatnitelností v socialistické realizaci (například v SSSR), ale, což je daleko důležitější, i dialektickými analýzami sociální, biologické a psychické procesualnosti a z toho všeho plynoucí ústrojně ekonomie společenských úkolů architektury.

V souhlase s vědeckým principem socialistické společnosti bude socialistická architektura, v daleko větší míře než dosud kapitalistická, podmíněna vědeckými, ale komplexně pojímanými skladebnými složkami, vědeckými determinanty, které v přechodném údobí mohou být (vzhledem ke své komplexnosti) i konfliktní, protichůdné. Mluví-li se dnes o zvědečtění architektury, má se na mysli většinou její technická ústroj. I v kapitalismu dochází ke zvědečtění určitých složek architektonického díla, avšak pouze jako díla technického. Toto zvědečtění se uplatňuje více méně ve stavebních realizacích a v možnostech různých technických konstrukcí. Naproti tomu socialistické zvědečtění architektonického díla bude daleko komplexnější a tím i kvantitativně i kvalitativně podmíněnějším procesem, týkajícím se celého sociálního smyslu architektonicko-stavebního díla v materiálním i duchovním rozsahu.

Ale právě proto, že i v dnešní kapitalistické společnosti probíhá částečný proces v rozsahu technického zvědečtění architektonického díla, je třeba již i dnes ukázat na to, že vědecká technizace, tj. zvědečtění a průmyslové stavitelství je pouze částečným — a notabene nikoliv nejměrodatnějším — jevem daleko komplexnějšího procesu.

V souvislosti s marxistickým názorem může být zvědečtění architektury jen výsledkem vědecky pravdivě poznávaných fakt, výsledkem sociologicky motivované tvorby nejen na podkladě sociálně-ekonomických příznaků, ale hlavně jejich vývojového uskutečňování. Tyto příznaky, vznikající nikoliv jen jako určité vývojově vrcholící stavy, nýbrž jako jejich vzájemné konfliktní napětí, vyvolávají nutnost analýs celé vývojově-historické účelové obsažnosti architektonického díla jako kulturního a civilizačního jevu.

Dosavadní jednostranné technokratické pojetí, uplatňující se v převážné části naší a západoevropské konstruktivistické koncepce, dospívá ke stavebně-technickému a antropometrickému schématismu, zužujícímu architektonický antropologický konstruktivismus na technicko-exaktní konstruktivnost, architektonickou prostorovost na afinní nebo kolineární odvození z typologické dimensionálnosti, procesualní potřeby

na mechanický standard zvěčňování atp. Zvědečnění architektonické tvorby je však i jen jako náběh k socialistické architektuře daleko složitějším, komplexnějším, podmíněnějším a dlouhodobějším procesem než technokratický postup.

Toto zvědečnění architektonické tvorby, umožněné stupněm stavební výroby, techniky a jejich metod, bude utvářeno ještě jednak dalšími novými vědeckotechnickými a typologickými metodami, ale hlavně antagonisticky nedefinovanými sociologickými, ekonomickými, biologickými, psychologickými, etickými, technologickými a organizačními předmětnými potřebami, více méně materiálními determinanty. Ty je pak nutno v jejich historickém, současném i perspektivním vývoji zkoumat a hodnotit. Souhrn takového zkoumání všech těchto determinant konstituuje **architektonickou vědu, t. j. vědu uvažující architekturu z podmínek potřeb životního prostředí, a také jako permanentní rekonstrukci tohoto životního prostředí.**

Historie architektury, teorie architektonické tvorby, teorie architektury životního prostředí, architektonická ideologie, ekonomie architektonisace, sociologie architektury, biologie, psychologie, filosofie a fysiognomie architektury, technologie architektury, organizace, architektura humanistická jako dialektická metamorfóza architektury přírodní atd. — tvoří zdaleka neuzavřený souhrn architektonické vědy, osvětlující architektonické dílo jak ze souhlasných, tak i konfliktních sil a proudů životního prostředí. Architektonická věda nám vytvoří teprve skutečně únosná kritéria pro řadu jevů architektonického vývoje, při nichž dosavadní kritéria architektury jako tvorby nevedou ke zcela přesvědčivým výsledkům. Jde hlavně o problematiku přejímání architektonického dědictví v souvislosti s nástupem nové společenské třídy k moci atd. Právě tak jako architektonická věda kriticky rozptýlí mnohé názorové mlhoviny architektonického vývoje, ukáže i na idealistickou spekulativnost mnohých našich avantgardních stanovisek. Není tedy architektonická věda dána rozsahem architektonické tvorby, ale rozsahem determinant pro architektonickou tvorbu, z nichž sociálně-ekonomické jsou nejproblematictější a nejsložitější.

Právě tak jako vědecky motivovaná architektura předpokládá vědu o architektuře (architektonickou vědu), i životní prostředí a jeho vývojová tvorba předpokládá **vědu o životním prostředí** jako obdobný, ale procesuální souhrn životních jevů. Jednotlivé oblasti vědy

o životním prostředí tvoří dílčí vědy o práci, vědy o fyzické i duševní regeneraci a oddechu, vědy o bydlení, vědy o výchově a osvětě, vědy o kulturní výtvarnosti a civilizační výraznosti životního prostředí; vědy o odívání, vědy o tělesné kultuře, vědy o společenském styku, vědy o životní tradici atd.

Z takového utřídění a diferencování vědy o architektuře a vědy o životním prostředí jeví se samozřejmým dialektické spojení tvorby každého architektonického úkolu s determinanty vyplývajícími z příslušného úseku vědy o životním prostředí. Tak např. architektonický nábytkový úkol je determinován jak ústrojnými poznatky architektonické vědy (typologie, technologie, ekonomie, sociologie atd.), tak procesuálními fakty z vědy o bydlení (procesuální normy, jejich průběh, vztahy atd.).

Pro vývojovou, ústrojnou, ideologickou a v těch směrech i formální orientaci architektonické práce má tedy základní význam věda o architektuře; pro sociální obsažnost a skutečnost architektonického díla obdobný význam mají dílčí vědy o životním prostředí a jeho procesech.

Pro úkoly bytové otázky má vedle architektonické vědy základně orientační a dialektický význam **věda o bydlení**, jak pro tvorbu plošně-prostorových norem a výsledných typologických, prostorových a skladebných forem, tak norem a forem životních bytových procesů. Věda o bydlení je normotvorná i formotvorná, nikoliv však živototvorná. Předpokladem živototvornosti je teprve tvůrčí syntéza, ať již projekční nebo realizační. Soulad, nebo zase konflikty těchto dvou složek, udávají teprve architektonickou skutečnost životního prostředí.

Uspokojování všech nutností ze stanoviska pojmu bydlení — jakožto životního procesu — konkrétními bytovými formami, je tedy determinováno silami životního prostředí; koncipování bytových forem je tvůrčí syntézou plánovitých představ architektů.

Věda o bydlení rovněž usiluje o zvědečnění pojmu **bydlení**, o jeho vědecky všestrannou analýzu, z níž teprve může vzejít bytová projekční koncepce, úměrná masové výstavbě, jak ji např. předpokládá i v kapitalismu bytová potřeba nejširších lidových vrstev a jak ji v daleko větší míře a tj. kvantitativně i kvalitativně na celospolečenské úrovni (standardu) bude vyžadovat potřeba socialistické společnosti ve snáhách o **sociální typ bytu**, zbavený jakýchkoliv antagonistických aspektů. Sociální typ bytu má ovšem ne-

omezené množství typologických, plošných i prostorových a účelově procesuálních forem, nemluvic o celkové jejich domovní a urbanistické skladbě.

Takováto koncepce, na rozdíl od dosavadní víceméně intuitivně-konvenční, nebo i intuitivně reformátorské, často v podružně-problematických typologických detailech uplatňované tvorby, musí být ovšem založena na exaktním zjišťování a kritickém rozboru všech složek bydlení.

Všechny tyto okolnosti také ukazují, že kritický rozbor zjišťovaných fakt musí být veden nikoliv z abstraktních, jen objektivisticky motivovaných hledisek, ale ze stanovisek reálných fakt a vývojových tendencí společenského života. Jinými slovy, upevňování kapitalismu na jedné a boj o realizaci socialismu na straně druhé, udávají také posice těchto hledisek a stanovisek.

V uplatňování kapitalismu (což je pravděpodobně ještě zdaleka nevyčerpaný proces) právě koncepce avantgardní architektury může být s úspěchem využita pro objektivisticky účelovou architekturu. A tu nelze přehlédnout, že právě obdobná koncepce — zvláště v sěpětí s poznatky sovětské sociální revoluce a sovětského konstruktivismu jakožto „konstruování nového života = strojba života“ — osvětluje a petrifikuje další hlediska a stanoviska, která se vyhraňují z oněch zjišťovaných fakt nikoliv jen objektivisticky reformované, jinak však společenskému antagonismu poplatné determinanty, ale naopak celospolečenské determinanty, v kapitalismu realizačně celkem neuplatnitelné.

I když se stanoviska marxistického je ekonomicko-politicky bytová otázka osvětlena jako otázka sociální, t. j. podstatně ovlivňovaná společenským rozvrstvením, vývojem a jeho civilizačním stupněm (v kapitalismu je, jak jsme ukázali, i byt materiálním nástrojem vykořisťování), je nutno vlastní problém bydlení zkoumat v jeho procesuálním a časoprostorovém průběhu.

Bydlení představuje v rámci nejrůznějších sociálních vztahů jednak souhrn životních procesů, úkonů a pohybů, spjatých s průběhem, účelových předmětných zařízení s vymezenou jim prostorovostí — a jednak i jejich celkovou urbanistickou skladbu jako část nejen přírodního, ale i sociálního humanistického prostoru.

Humanistické bydlení vždy bylo a je v mnohém i protikladným pojmem přírodně pojatému žití, životu. Bytový život není založen na živelném nebo jinak spon-

tánním průběhu přírodních zákonitostí, ale naopak na vymezenostech, utvářených dobovým vývojem, na mnohých protikladech vnitřní bytové a vnější prostorové obsažnosti. (V zimě požadavek, aby bytový prostor byl teplejší, v létě chladnější než prostor vnější, ve dne, aby byl stinnější, večer světelnější než prostor vnější atd.) Bydlení představuje humanisticky upravený rytmus přírodních dějů i přírodního života. Historický vývoj bydlení vtiskl civilisovaným lidem charakteristické aspekty životního rytmu, založeného na trvalé i periodické časoprostorové i věcné soustavnosti převážně části jeho potřeb; v nejstarších dobách, kdy bydlení bylo v úzké spojitosti i s prací, vtiskoval i časoprostorovou a věcnou soustavnost rukodílné práce. Dnes, kdy se bydlení vyhranilo jako souhrn potřeb více méně spojených jen s životní údržbou, rozvojem a reprodukcí vlastního člověka, je také patrný nejen rozpor, ale někdy i dramatický konflikt mezi rytmem života v tomto bytovém časoprostoru a rytmem produktivního sociálního prostoru, daného dnešní sociální, třídně diferencovanou časoprostorovou, materiální i energickou dělbou produktivní práce a jejich výsledných hodnot, účastí a mocí ve veřejném životě atd. Rytmus produktivního sociálního prostoru ovlivňuje rytmus bytového časoprostoru ovšem různě u jednotlivých společenských vrstev a tříd. Pracovní doba existenční práce — oproti volnosti svobodné práce, permanentní vynakládání ať již fyzických či duševních sil — oproti jejich řízení, vymezená mzda, — oproti dosaženým hodnotám, dialekticky navozují i kvalitativní protiklady mezi vázaným a volným časem, mezi vulgární regenerací vyčerpaných sil a jen osvěžujícím odpočinkem, mezi jen minimálními biologickými a komplexními humanistickými potřebami. To vše se pak projevuje hlavně v rytmu bydlení, který je u fyzicky pracujících vrstev nejen podstatně deformován, ale i desutilisován (nedostatek času, prostředků i životních sil pro komplexní souhrn bytových procesů a potřeb).

Věda o bydlení nemůže být ztotožňována s jakoukoliv jen bytovou péčí v sociálně-politickém (bytové zákony), tím méně v sociálně-charitativním (nouzové bytové stavby) smyslu. Naopak z vědy o bydlení vychází vědecko-dialektická kritika všech třídních i vývojových forem i jejich deformací, utilitárností i desutilitárností. Historická část vědy o bydlení, t. j. o postupném vývoji různých bytových forem v závislostech sociálních, politických, ekonomických, etnografických, geo-

grafických a kulturních osvětlení také vývojovou vědou, plánovitou i podvědomě tradiční tvorbu bytové konvenčnosti (tradice), bytové humanistické obraznosti i bytového soukromí, motivovaného sociálně, ekonomicky, biologicky, ideologicky a psychicky, bytový časoprostorový element jako základ vyšších domovních a urbanistických útvarů.

Proto bude třeba zabývat se ve vědě o bydlení sociálně-dialektickým procesem, utvářejícím soukromí na jedné — a vnější sociální prostor (prostředí) na straně druhé, a dále v důsledku toho vznikajícími individuálními (uzavřenými) a kolektivními (otevřenými) formami bydlení. Vědecky bude nutno tyto historické individuální (domácnostně pospolité) a kolektivní (obecně pospolité) formy nejen typologicky, ale i procesuálně utřídit v určitou vývojovou soustavu, aby se ukázala historická vývojová dialektika, z níž teprve bude možno spolehlivě usuzovat jak na oprávněnost, tak na únosnost nových forem současných i perspektivních.

Historická část vědy o bydlení osvětlení i vývoj jednotlivých bytových procesů a jejich věcných zařízení od nejprimitivnějších forem, ukáže také vliv civilizační techniky nejen na provozní změny procesů, ale i na zánik některých a vznik nových. Znalost civilisačně-kulturního vývoje bydlení je nepostradatelným podkladem pro správné hodnocení i jeho dnešního stavu. Konečně i historická část vědy o bydlení osvětlení také životní dynamičnost bydlení jak v procesuálním, tak materiálním směru se všemi sociopsychickými aspekty a věcnostmi; ukáže příčiny i formy historicky rozvíjeného bytového prostoru v jeho nejširším rozsahu životních funkcí (v bytě se bydlelo, pracovalo, člověk byl počat, rodil se a umíral) až do dnešního rozsahu, kdy byla podstatná část těchto funkcí převedena do jiných účelových prostorovostí životního prostředí. Humanistická část vědy o bydlení osvětlení, které procesy, kdy a za jakých všeobecných i zvláštních podmínek byly převedeny do bytového souhrnu a kdy a které byly z něho vyřazovány. Souhrn bytových procesů a funkcí nebyl nikdy konstantní; měnil se a měnil s nejrůznějšími zvraty ve smyslu kulturním, civilisačním i biologickým. Věda o bydlení proto každou bytovou funkci a proces analyzuje v celém historickém a časoprostorovém vývoji — i jako stále do budoucna otevřený jev. Proto takovým otevřeným, ve skutečnosti staticky nikdy nedořešeným úkolem v každé společnosti zůstává i bytová otázka, především

slabých sociálních vrstev, dnes v kapitalismu nejširších vrstev středních a dělnických.

Vývojovému růstu a životním potřebám středostavovských a dělnických vrstev neodpovídá ani kvantitativně, ani kvalitativně úměrná bytová výstavba, protože její vývoj je deformován řadou jí protikladných sil — v zájmu vedoucích společenských vrstev. Kapitalistický stavební ruch, ač mnohokrát rozvinutý za účelem masové výstavby bytů, podporovaný dokonce jak provozně, tak věcně racionálními bytovými projekty, avšak neodpojitelně spojený s podnikatelským ziskem, ve většině oněch akcí ustrnul, nedokončiv zdaleka zamýšlený rozsah výstavby. Provozní racionálnost bytu byla a je dosud podmiňována racionálností kapitalistického podnikání za účelem zisku. Není to racionálnost procesuální, humanistická.

Potřebné masové městské výstavbě bytů může uspokojivě vyhovět jen koncepce sociálního typu bytu, založená nikoliv na osobně pojatých potřebách a přáních (jak tomu je ostatně ve všech oblastech průmyslové výroby spotřebních předmětů) jen z analyzovaných zvyklostí, lépe řečeno zvyklostních norem, nýbrž z objektivních analys původních procesů.

Ony zvyklosti — a dokonce bez jakýchkoliv zvláštních objektivních či humanistických analys — jsou uplatňovány v kapitalisticko-podnikatelských bytových stavbách jako více méně statické, od případu k případu oklešťované normy i formy, jež přirozeně zdaleka nevyhovují životním skutečnostem pracujících vrstev středostavovských a tím méně dělnických, odkázaných většinou na nájemný městský byt.

Je zřejmé, že sociální bytový typ musí být utvářen metodologicky daleko exaktněji a komplexněji, humanisticky životněji.

Typologický ústroj takového sociálního bytového typu nemůže být dán jakýmkoliv jen subjektivním přáním nebo názorem, a tím méně kváziobjektivně-spekulativním odhadem, jak se projevuje ve většině dnešních akcí bytové výstavby.

Teprve objektivní analýzy jak celkového souhrnu procesů bydlení, tak jednotlivých těchto procesů a úkonů z nich plynoucích, objektivní analýzy časoprostorových a energetických jejich důsledků v sociálně-humanistickém prostoru a v životním, i krajinnými faktory determinovaném životním prostředí, mohou úspěšně vést nejen k účinné revizi historické koncepce městského bydlení, ale také k jejímu překonání novou životnou koncepcí.

Není to dnes jen konservativnost oficiálních úřadů, která v mnoha čistě architektonických soutěžích vítězné projekty neuskutečnila; v příčinách nerealizace sehrály také roli humanisticko-procesuální nedomyšlenosti mnohých nových bytových, hlavně typologických koncepcí. Četné příklady těchto revizních i překonávacích snah vidíme i v dílech avantgardní architektury, i když prozatím daleko účinnější jsou v různých revizích tradičních koncepcí, než v objevných nových koncepcích, pokud novými koncepcemi nazýváme ty, které tak či onak alespoň naznačují možnosti nového životního slohu.

V kapitalismu je pojem **masového sociálního typu bytu** vždy poznamenán jak méněcenností standardu, tak životního slohu. Proto komplexně kvalitní masový sociální typ bytu lze koncipovat jen za předpokladu socialistického životního slohu. Je pak tvorba masového sociálního typu bytu oproti tvorbě bytů daných konkrétními individuálními přáními — jak je představuje soukromá výstavba pro určitého objednatele — tvorbou na podkladě anonymní sice, avšak vědecky zjišťované normativnosti, nikoliv tedy — jako v případech kapitalisticko-podnikatelských nájemných bytů — na podkladě třídní koncepce.

Masový sociální typ bytu má ovšem neohraničené množství typologických půdorysných, plošných a prostorových forem, včetně neomezených variant procesuálních. Oproti dosavadní třídně-konvenční (i tradiční) diferencovanosti a celkové skladebnosti, oproti dnešním elementárním bytovým prvkům, jak je představují tradicí vytvořené účelové, pomocné i komunikační prostory, oproti tomu všemu založenému na antagonistických procesuálních formách i normách, je třeba vytvořit novou diferencovanost a celkovou skladebnost bytu s elementárními účelově-prostorovými objemy determinovanými novým a vyšším životním slohem. Pokud tento vyšší životní sloh širokých lidových vrstev lze jen předpokládat a jeví se jen v určitých příznacích kulturně-politické aktivity, je samozřejmě také hledání nové bytové diferencovanosti, obsažnosti a skladebnosti jen teoretickou, i když vysoce tvůrčí práci se všemi aspekty reálně nedoložitelných tendencí.

Extrémní krajnosti dnešních skutečných bytových forem, dané bytovými brlohy v domovních barabiznách na jedné — a přepychovými bytovými apartmenty na straně druhé, mají svůj nekvantitativnější střed v konvenčních, životními návyky i zlovyky ustálených

bytových formách maloměšťácké mentality a ekonomiky středních a určité části pracujících (i dělnických) vrstev.

Tento středostavovský (maloměšťácký) typ bytu je dnes dokonce i onou konvencí, která je pro převážnou část proletářských vrstev hospodářsky nedosažitelným blahobytem bydlení. V dnešní oficiální sociální bytové péči jsou také tyto konvenční formy maloměšťáckého bydlení — ovšem různě ještě oklešťované — propagovány a realizačně uplatňovány. Skutečný sociální typ bytu nelze odvodit z takového maloburžoasiho bytu ani zvětšováním a tím méně mechanickým zmenšováním, ani jakoukoliv spekulativní racionalisací bytových instalačních zařízení.

Studující elementárnost bytových procesů, dojdeme také k elementárně plošným, prostorovým i věcně-účelovým prvkům bytu, k jeho elementární časoprostorové a utilitární obsažnosti. Konec konců i k takovému pojetí bytového rozsahu, který má aktivní životovný a nikoliv jen pasivní životně-regenerační význam. **Koncepce sociálního typu bytu není tedy založena na částečném nebo jinak neúplném souhrnu procesuálních bytových elementů, ani na vulgární prostorové ekonomii a spekulativní nejracionálnější technice, jak se bohužel mnozí odborní autoři domnívají, nýbrž na všeobecném sociálním standardu, jak jej může uskutečnit pouze beztřídní společnost.**

Elementární prostorové prvky bytu udávají svým počtem statickou diferencovanost a svým souhrnem statickou skladebnost a celkový objem, tedy celkovou statickou velikost bytu. Tato bytová statická je pak z nejzávažnějších problémů rodinného bydlení, neboť dříve či později právě velikost bytu přichází do konfliktu s důsledky růstu rodiny a jejích potřeb. Z toho vyplývá, že masový sociální typ bytu bude vedle procesuálně nových elementů muset mít oproti tradiční statické novou dynamičnost, t. j. určité možnosti svého procesuálního nebo prostorového zvětšování a zmenšování v souladu s počtem obyvatel. Právě tato dynamika ukáže se (vedle sespolečnění určitých domácích pracovních úkonů) jako nejvýraznější tendence ke kolektivním bytovým vazbám, ke kolektivnímu a současně maximálně svobodnému bydlení.

Je však možné, že komplexnost sociálního typu bytu, dnes teoreticky požadovaná pro jeho koncepci, bude ve skutečně již socialistické společnosti, alespoň v raném jejím údobí přechodu, tak či onak omezena z příčin obdobných těm, které vidíme v dnešní socia-

listické sovětské společnosti, kde téměř protichůdně omezují komplexnost jakéhokoliv typu bytu. Je to jev úzce související s nedostatky sovětského celospolečenského budování socialismu, jehož celosvětové důsledky a z toho plynoucí nutnosti vykonávají racionálně omezující tlak na značnou část úkolů jen vnitřně celospolečenských, a tím také na neomezeně komplexní řešení masového sociálního typu bytu jako nejvyšší kvality. I tento úkol podléhá ekonomické zákonitosti, že **masová kvantitativnost úkolu bez úměrné tomu organizace materiálu a práce, znehodnocuje kvalitu úkolu.**

Věda o bydlení se ve speciálních analýzách bude pohybovat i v oblastech jiných věd; tak tomu bude v biologických analýzách anabolických a katabolických funkcí, analýzách úkonů z nich plynoucích jako je výživa a všechny procesuální formy stravování, trávení i vyměšování, včetně jejich sociálních norem. Kulturní vývoj norem těchto procesů v různých etnografických a geografických podmínkách svérázně ovlivní obsažnost bytového pojmu.

Zvláštní kapitolu tvoří fyziologické a anatomické reakce lidského organismu, vznikající bydlením, t. j. řadou každodenně se opakujících pohybů po určitých stejných úsečkách (energetika bytu a její psychická reakce).

Sexuální provoz, jeho formy a deformace vyvolané bytem, vzrůst rodiny, těhotenství ženy, nemoce léčené v bytě, úmrtnost, hygiena, odpočinek, nahota a polonahota jako výraz soukromí, vzájemný rodinný stud a jeho formy a deformace atd., jsou obory, v nichž věda o bydlení bude mimo své vlastní průzkumy v odůvodňování určitých konkrétních bytových forem, hledat kritéria a poznatky pro správné vymezení nej-různějších — i protikladných — životních funkcí, které odehrávají se často i v bytě, vyžadují určitých věcných, etických a estetických isolačních zařízení a úprav (isolace zvuková, optická atd.). Harmonické řešení těchto aspektů, těchto procesů udává nejen biologické, ale i duchovní a pospolitě klima bytu. Třebaže v ubytovaném soukromí se uvolňuje a osvobozuje člověk od psychického soustředění nutného v pracovním a společenském prostředí, přece i do bytového prostředí vchází ve stavech různé fyzické a psychické únavy, často i psychózy. Tyto tělesné a psychicko-psychózní stavy také udávají řadu nesčetných subjektivních aspektů v používání jinak objektivního účelového zařízení, do značné míry někdy i dramatizující

běžný a plynulý průběh života v bytě. V tom slova smyslu je bytový prostor jakožto soukromí **životním prostorem** na rozdíl od jednoznačně účelových prostorů, jako pracoven, dílen, kanceláří atd. Právě proto však bývá normální bytový provoz narušován patologickými aspekty obyvatel. Tady mluvíme — právě z humanistického stanoviska — o potřebě sociální kontroly bydlení, přicházející v úvahu právě při sociálním typu bydlení.

Z předcházejícího všeobecného rozboru je patrné, že věda o bydlení, jsouc konstituována jako věda pro projekci a realizaci lidského ubytování v souvislostech se společensko-ekonomickým rozdělením produktivní práce (průmysl, zemědělství, doprava) bude členěna v řadu oborů nestejně sice rozsahu a i účelové důležitosti, ale nicméně komplexní životnosti. Nikoliv z objektivního jednoznačného stanoviska inženýrského, ale z architektonického, důležitého pro humanistickou harmonizaci individuální protikladnosti bytových procesů v pospolitém bytovém soužití.

SOCIOLOGIE BYDLENÍ osvětluje, že původní procesy a úkony nemohou být organizovány v bytě v jejich čistě biologické formě, nýbrž v úpravě sociálně vyvinuté se soustavným průběžným motivem kulturním. Jinými slovy, že předpokladem bytové organizace biologických procesů je jejich sociální a kulturní norma. Vývoj jednotlivých norem biologických procesů, a to vývoj se stanoviska sociálního, hospodářského, politického a kulturního, tvoří sociologickou část historie bydlení, v níž je nutno zabývat se příčinami historických změn těchto norem, pokud se týkají výživy, odpočinku, práce atd. Dnešní norma denní výživy — to je snídaně, oběd, večeře, jejich kvantitativní a kvalitativní hodnota a význam se stanoviska klimatické i sociální odlišnosti. Proč dnes k jídlu sedáme, když v historické době se běžně v kulturní společnosti k jídlu leželo atd.? Na vývoji těchto norem pozorujeme, že některé z nich se zřejmě vytvořily mimo rámec obydlení, které je dodatečně organizovalo, jiné že byly vytvořeny jako důsledek bydlení. V prvním případě mluvíme o normách základních biologických úkonů, v druhém případě o kulturních normách, vzniklých předcházející bytovou organizací norem základních procesů. V prvním případě mluvíme většinou o potřebě lidí, kteří nalézali v bytě nejprimitivnější ochranu před nepříznivými živly, v druhém případě o potřebách lidí, kteří kulturně, sociálně i politicky srostli

s prostředím bytu tak, že tento vytvářel z nich vyšší, náročnější a hospodářsky i politicky silnější jedince, kasty, vrstvy, třídy.

Sociologie bydlení objasňuje sociální, politický i právní dosah nejen obydlí, ale i lidí bydlících, to je obydlí vlastnicích anebo obydlí používajících s určitými hospodářskými, sociálními nebo politickými povinnostmi vůči vlastníku obydlí. V sociologii bydlení mluvíme o hospodářských, sociálních, politických a kulturních tendencích, spojených s ubytováním lidí, nebo s opatřováním obydlí pro určité vrstvy. Sociologie bydlení osvětluje vztahy jednotlivých forem bydlení k obyvatelům, objasňuje proč a z jakých příčin některé vrstvy organizovaně bydlely a jiné nebydlely a jaké hospodářské, sociální a politické a kulturní důsledky se dostavovaly a dostávají u vrstev buď bydlících nebo nebydlících. Všimá si historických i současných motivů spekulace s obydlím jedince nebo určitých vrstev, tříd (dělnické kolonie, domy rodinné, nájemné atd.), uvádí do vzájemného vztahu celkový proces bydlení s procesem práce a výroby. Objasňuje dále vztahy všech složek sociálního dění a sleduje obydlí jako jeden z katalyzátorů celkového sociálního procesu. Osvětluje byt jako součást prostoru sociálního děje, složitými faktory vyvinutou pro určité účely (jedni praví — vytvořenou, jiní dokazují — vylastněnou) nebo jako část, v níž vyvrcholují částečné nebo povšechné nedostatky prostoru sociálního. Sociologie bydlení obnažuje v prostoru bydlení dva póly příslušné hospodářsko-sociální anodě, a katodě, mezi nimiž probíhá životní výboj potřeb proletariátu a kapitalismu. Po osvětlení příčin převládnutí monogamického typu rodiny uvádí sociologie bydlení do vzájemného vztahu vývoj a provoz taktů konstituové rodiny s obydlím: různé formy hospodářské, sociální, mravní i spekulativní tendence domácnostně konstituované rodiny v bytě, genese tohoto vývoje, důsledky pro společnost, stát, kulturu, kolektivů i jedince. Sociologie bydlení analyzuje jednotlivé etapy tohoto vývoje, vyúsťuje zjišťováním příčin rozkladu rodin měšťanských i proletářských a precisováním tušených již složek, vytvářejících nový útvar rodinný. Sociologie bydlení objasňuje vliv sociálního rozvrstvení společnosti nejen pokud se týká provozu bydlení, ale též pokud souvisí s organizací bydlení. Ve své aplikační části obnažuje rozpor mezi idealistně přiznávaným právem na bydlení a jeho hospodářsko-právním materiálním omezením „právem na byt“. Z otázky integrální rozpadá se

nakonec sociologie bydlení do otázek diferenciálních: mluvíme vedle sociologie bydlení o sociologii bytu vlastněného, nájemného, individuálního, kolektivního, bytu lidí pracujících, dělníků, úředníků, intelektuálů, živnostníků, továrníků, státníků atd., tedy rozbor obydlí jednotlivých povolání, rozbor obydlí proletářských a sociálně vyšších vrstev, tedy rozbor obydlí jednotlivých tříd. Úhrnem — stavovský a třídní problém bydlení.

Předmětem sociologie bydlení je i analýza souhrnných životních možností jednotlivých vrstev nebo sociálních tříd, pokud se projevují určitým životním slohem a vytvářejí různé stavovské a třídní, kvalitou i kvantitou odlišné standardy bydlení, jejich složek a jejich vlivů na jedince a společnost. Objevuje se zde nejozřejavější problém třídního standardu bydlení, v němž dříve zmíněné normy biologických úkonů nabývají nejpodstatnější deformace: deformace třídní. Sociologie bydlení vymezující třídní a maximální požadavky kladené na bydlení a eventuálně na byt jednotlivými vrstvami nebo třídami, přivádí nás k pojmu historického i dnešního malobytu, k bytovému minimu, měšťanskému bytu, panskému bydlení. Objasňuje nám vztah bytového minima se sociálním a třídním minimem existenčním. Sociologie bytu objasňuje různé bytové formy se stanoviska sociální, hospodářské a politické základny obyvatelů, kteří žijíce různým životním slohem, kladou na byt nejen rozdílné, ale i protichůdné požadavky, pro něž mohou nebo chtějí přinášet rozdílné oběti.

Sociologie bytu konečně vidí v bytě investice hospodářské, sociální a politické, které vyvolávají nutně výdělečnou individuální nebo třídní egoistickou, spekulativní a dokonce neskrývaně stranicko-demagogickou bytovou politiku, jejíž sociologickou obětí je hospodářsky slabý člověk. Pozemková renta, nutná rentabilita stavebního objektu, vlastnické právo, průmyslové spekulace s pracujícím člověkem — i při nejkrásnějším charitativně vytvořeném obydlí pro sociálně slabého člověka — prohlédají stěnami, podlahami i prostorem těchto bytů na obyvatele, ukazujíce mu sociologickou závislost bydlení.

Neúspěšnost dnešní bytové politiky zcela logicky vysvětluje se tedy vědeckou sociologií bydlení.

PSYCHOLOGIE BYDLENÍ je dnes více méně vyčerpávána požadavkem jakési neurčité estetiky, zřejmě nedostatečně používané pro požadované psychické

(nervové) uklidnění a regeneraci člověka, včleněného mimo byt do pracovního procesu. Fysiologická regenerace obydlí patří více do biologie a ekonomie bydlení, ale nesporně úzce souvisí s psychologii bydlení, právě tak jako souvisí normální fysiologická únava s únavou psychickou (nervovou).

Psychologie bydlení si všimá, že do bytu se nejčastěji vrací většina lidí ve stavu duševního a fysiologického vyčerpání nebo zeslabení, což má přirozeně v bytovém provozu značnou odezvu. Unavený člověk se pohybuje, pozoruje a reaguje odlišně než normální; vchází tedy do bytu, pohybuje se v bytě a vychází z bytu s odlišnou psychosou. Mnohé příčiny jeho psychosy tkví v jeho psychické individualitě, jiné jsou původu vnějšího (venek, práce, společnost, prostředí, hospodářské poměry, politické atd.) a jiné zase původu vnitřního; vycházejí z vlastního bytu, z jeho provozu, zařízení a úpravy.

Protože základní úlohou bytu je člověku sloužit, být nástrojem, prostředkem, je hlavní důraz kladen na uklidnění psychických reakcí člověka do bytu vstupujícího a nikoliv jen na vyvolávání nových zážitků psychických. Jinými slovy, jestliže v ohledu fysiologické regenerace obydlí představuje biologickou nebo fysiologickou dávku, sílu, aktivní přínos, se stanoviska psychologického spočívá funkce obydlí do značné míry i v pasivnosti, v odebírání, v utlumení, v osvobození z určité psychosy, z určitého stavu, z určité mentality. Bylo by ovšem velmi zjednodušené vidět tuto věc vyřešenou formálně jen estetickou cestou optickou (barva, světlo, polostín, šero), akustickou (ticho, zpěv, hudba) nebo smyslovou vůbec. Je pravda, že dnešní estetika bytu mnohé z toho dosahuje různými způsoby, třebaže jen pro vrstvy hospodářských možností, při nichž se však právě motiv psychické únavy neprojevuje v té nejzazší a nejvulgárnější mezi, což estetice úlohu ulehčuje.

Psychologie bydlení souvisí úzce s psychologii hospodářsko-sociálního prostředí mimo byt, s psychologii práce atd. Schematicky dalo by se říci, že psychologie bydlení se týká psychologie pracujícího nebo upracovaného muže (živitela rodiny) a pracující nebo upracované ženy (domácí hospodyně). Otázka se stává složitější při výdělečné práci ženy, dětí, a počtem dětí. Psychologie bydlení stává se integrálem psychos jednotlivců, někdy v určité pospolitosti (rodině), jindy v určité opozici (výchova, vzdělání) proti sobě stojících. V psychologii bydlení osvětlíme také konkrétní

příčiny mnohých „rodinných dramát“, skrytých pod technickým zařízením bytu. Psychologie ženy zabývající se vařením, úklidem, absolvující řadu k tomu nutných pohybů, vliv mechanisace těchto pohybů na ženu výdělečnou, na ženu jen hospodyně, na ženu uzavřenou jen v určitém okruhu působnosti, rozdílném od obdobného okruhu působnosti jejího muže, jejich dětí, rozdílném okruhu působnosti a jeho výkonného obsahu ženy hospodyně a ženy t. zv. samostatné, psychologie muže a dětí daná jejich vnější činností — to vše představuje psychologické faktory, vstupující do každého bytu současně s člověkem a vždy dříve než jakýkoliv nábytek. Právě tak, jako každá práce, i práce spojená s hospodářstvím, provozem a využíváním bytu má svoji psychologii závislou nejen na člověku, ale také na formách a organizaci příslušných pomůcek a na sledovaném cíli (mechanisace a strojní zařízení, kuchyně, nástroje k čištění, ventilování bytu, elektrické pračky, umělé osvětlení, vaření plynem, elektřinou, jídlo jako výživa, jídlo jako pochoutka). Vidíme, že různé materiální předpoklady a různé žádoucí výsledky jsou důležitou měrou zúčastněny na utváření ženiny psychy; a právě tak by se mohly uvést složky obdobné u muže a dětí. Psychotechnický obsah bytu spojuje se zde s vytvořeným psychologickým vztahem mimo byt — a účelem obydlí je, aby sloučenina těchto dvou psychos nebyla pro člověka obalovým balastem, z něhož se nemůže vysvléci. Konstatujeme, že právě nežádoucím psychologickým výsledkem určité části dnešního bydlení je, že člověka váže na věci, na určité konvenční a hlavně uměle utišující zážitky, takže pak místo všestranného osvěžení jsme často svědky únavy bydlením. Zde psychologie bydlení vyúsťuje opět do sociologie. Jedni propagují byt osvobozený, zbavený všech etických, estetických i jiných dráždivých, utíkají na weekend do přírody, osvobozují se a zbavují aspoň na čas a jen předstíraně vědomí svého obydlí, zatím co druzí marně, byt všemi způsoby snaží se dosáhnout psychologického uklidnění — právě v tomtéž obydlí.

Konečně psychologie bydlení souvisí nejtěsněji s kulturními faktory. Umění v bytě, vzdělání, politika — kniha, studium, obraz, socha, hudba, debata, to všechno, chápáno samoučelně, individuálně, nedostihuje všeobecně svého účelu aktivně nebo pasivně psychologického, nýbrž dociluje často reakcí zcela jiných: socha — věšákem na klobouky nebo kravaty, obraz — zaplněním stěny nad příborníkem, pohovkou, hud-

ba ohlušením, lákadlem nebo provokací... Aplikace, psychologie bydlení vede nesporně k estetice bytu, avšak s účinem značně odlišným od účinu estetiky idealistně pojmávané. Estetická úprava obydlí nabývá skutečné účinnosti za předpokladu sociologické rovnováhy obydlí s vnějším sociálním prostorem a jeho životním slohem.

EKONOMIE BYDLENÍ je v jednotlivých svých částech značně rozpracována, avšak nynější normalizační, typizační a racionalizační úsilí představuje téměř zcela úsilí motivované výrobou, zatímco bydlení a ekonomie vyžaduje rovnocenné uplatnění zřetelů spotřebních, což znamená ekonomii uvést v soulad se stanovisky sociologickými. Ekonomie obydlí, vycházejíc z předpokladu, že obydlí je nástroj, prostředek všeobecně sociálního, hospodářského, politického, biologického a kulturního účelu, vidí v jeho nekontrole hlavní příčiny nejen obtíží a nedostatků moderního bydlení, ale také příčiny jednostranně a protisociálně vystupňované náročnosti bydlení určitých vrstev a příčiny jednostranně vystupňovaného, např. stavebního průmyslu. Kontrola, to je asi praktický závěr, aplikace syntetických výsledků ekonomických rozborů. Ekonomie bydlení vztahuje se také speciálně na ekonomii bytu a konečně na ekonomii úkonů, na ekonomii zařízení. V širším slova smyslu týká se ekonomie vyšších organizací bytových, domů, města, venkova. Rozdíl mezi městem a venkovem chápán ekonomicky je i dnes kapitolou velmi ožehavou.

Ekonomie provozu obydlí je ekonomii fysiologie, procesů (úkonů) a zařízení. Mluvíme o energetice bytu, úspornosti nutných pohybů v bytě, to je vlastních procesů bydlení, pohybu, spánku, jídla, hygieny, procesů hospodářských, vaření, úklidu atd. Energetika bytu, ekonomicky pojata, uvolňuje ženu i muže časově, ženu ozdravuje fysiologicky i psychicky, byt ekonomisuje. Ekonomie bydlení provádí analýzu plochy podle účelu a osob. Pro funkce bydlení stanoví minimální, ale dostačující plochu, diferencuje plochu a prostor podle účelu, organizuje je ve vyšší plošné nebo prostorové celky funkcionálně. Všimá se vlivů sociálních a hospodářských koeficientů, které buď možnosti obydlí zvětšují, nebo opačně zmenšují. Ekonomie provozu bydlení analýzou plochy a prostoru se zřetely k provozu dochází souběžně se sociologií bytu k bytovému minimu a jeho významu, vede k vědeckému řešení těsnosti bytu, jeho příčin a ná-

sledků, konkrétně problému přeplnění bytu. Rozebírá proces bydlení v soběstačných a samostatných bytech, vytvořených domácnostně provozovanou rodinou — a kolektivizace, nebo jiného sociálního zveřejnění určitých funkcí, pojatých do dosavadního konvenčního bydlení. Zodpovědně, sociálně odůvodněně redukuje bytový program na základě redukce procesů bydlení, provozovaných intimně, rozebírá pertikulární individuality procesů bydlení a hledá společný koeficient těchto procesů. Formuluje standard jak úko- nem, tak příbytkem.

Ekonomie výroby obydlí opírá se o masovou potřebu bytu, vyvolává nutnost masové výroby standardního příbytku. Zabývá se normalizací a typisací bytových zařízení jako třídím nebo sociálním standardem. A nesporně ve své syntetické části ekonomie výroby obydlí směřuje k uplatnění dnešních racionalistických metod ve výstavbě obydlí. Ekonomie sociálních přidě- lů obydlí analyzuje dnešní stav bytové plochy, dnešní formy získání bytů a formuluje eventuální nové způ- soby přidělu bytů. Ekonomie sociálního přidělu bytu je nutně částí sociální politiky a jejím vyvrcholením (na příklad v Sovětském svazu) je veřejný zábor byto- vé plochy.

Ekonomie bydlení zabývá se konečně analýzou ná- stupu do práce, vzdáleností bytu od pracovního mí- sta, času nástupem ztraceného a významem této ztráty pro bydlicí se stanoviska hospodářského i kulturního. Všimá si dále času ztráveného v bytě a mimo byt, pracuje se statistikami. Ekonomie bydlení je ekonomii časoprostorovostí bytových procesů. Není ekonomii výrobní a technicko-stavitelem, neboť — se stano- viska humanistického závěrečným motivem architekto- nického díla je nikoliv jen **co to stojí**, ale hlavně **za co to stojí**. Ekonomie bydlení je především součástí ekonomie životní.

TECHNOLOGIE BYDLENÍ prokazuje, že bydlení je umělá konstrukce, a vysvětluje nám vztah materiálu, formy a účelu. Technologie bydlení ozřejmuje použí- vání různých, přirozených i umělých materiálů a je- jich vliv na bydlicího člověka, má za úkol usoustav- nění zkušeností týkajících se stavební materie, tekto- nických faktorů, výroby umělých hmot, nalézání hmot přirozených, vědecké hodnocení stavebních materiá- lů, pokud se dodnes udrží a pokud jsou novým způ- sobem vyráběny.

Vliv výroby materiálu na jeho použití, nové opraco-

vání a zušlechťování materiálů, technologie materiá- lů, technologické odlišnosti staveb venkovských, měst- ských, průmyslových, obytných atd., význam stěny, zdi, stropu, materie nábytku, trvanlivost stavby a příčiny menší či větší časové trvanlivosti, formulace historické i současné „bydlitelnosti“ obývacího prostoru, teplo, světlo, voda a kanalizace v obydlí — — — to jsou nikoli všechny kapitoly technologie bydlení, která — jak různé objevy naznačují — stojí před převratnými změnami dosavadního materiálového charakteru by- dlení.

Nové hmoty umožní nejen nové pojetí dosavadního statického charakteru nábytku, ale předznačují i mož- nosti jeho dynamického charakteru. Znamená to, že určitá část dnešního nábytku nebude předmětně trva- lá část interiérového prostoru, ale pouze periodická, t. j. na dobu svého bezprostředního používání (hlav- ně sedací a příležitostný nábytek). Bude to ovšem znamenat také nový poměr člověka ke hmotě, k věc- nosti obytného prostoru. Opět nutno zdůraznit, že technologie bydlení není technologií stavební; tech- nologie bydlení týká se poměru člověka k materiá- lové účelové předmětnosti, nikoliv její konstrukce.

Technika bydlení, pokud se týká stavebního ústroje, je dnes nejpropracovanější kapitolou i vědy o bydle- ní. Nikoliv však se stanovisek životních procesů by- dlení. I zde jen technokratickým pojetím techniky bydlení s architektonickou výtvarností, která účelové- mu zařízení dává nejen zevní tvářnost, ale je účastna i na jeho procesuálním průběhu.

Umělecký tvar aristokratické kliky byl ve své době tímž dostatečně bezpečnostním opatřením palácových dveří šlechtického feudála, jako mechanismus moder- ního patentního zámku na dveřích současného de- mokrata: bezpečnou ochranou před vstupem nepo- volaného, tehdy nevolníka, dnes cizího občana.

Avšak i objektivní technika dnes má různé stupně nejen své vědecké vyspělosti, ale i sociální přístup- nosti a upotřebitelnosti pro jednotlivé společenské vrstvy rozdílné; i technika má tedy vedle racionálně- objektivních i aspekty formálně-subjektivní, i technic- ké krásno má aspekty společenského antagonismu.

Věda o bydlení, zabývající se oběma pojetími techniky přirozeně konfrontuje jejich výsledky a hledá jejich životní syntézu. Právě zde se ukazuje problematika dnešního vědecko-technického rozvoje; aby absolutní

převládnutí anonymní výroby nezničilo životní sebe- realizační síly člověka, v bytovém prostředí lidské bytostnosti obzvláště důležité.

Stavitelem technika bydlení týká se jak projekce, tak realizace bytu, domu — je otázkou stavby, adaptace, rekonstrukce. Zabývá se nejrozmanitějšími problémy: konstrukcemi, jejichmi druhy a typy (dřevěné, cihelné, kamenné, železné, betonové, železobetonové, kombi- nované atd. — pilířové, skeletové atd. — střešní a základové); vlivy různých konstrukcí na utváření pů- dorysu, prostoru; konstrukce typisované; konstruktivní standard, konstruktivní normál; technicko-konstruktiv- ní problematika vícepatrových a vysokých obytných domů; nosná pilířová konstrukce odpojená od typo- logického půdorysu, samonosné stěny, výplňové zdi- vo, posuvné stěny, pevná a variabilní diferenciaci bytu přenosnými stěnami; pevné domy, přenosné domy, rostoucí domy; suchá montáž; industriální a strojová realizace domu, bytu; dům volný, řadový; způsoby energetických instalací; konstruktivní rati- onalizace daná typisací, standardisací a mechanisací; zprůměrnění stavebnictví...

Dále: výroba stavebního materiálu; stavební realizační metody; řemeslné stavební práce, problematika ruko- dílné práce; umělé stavební konstruktivní hmoty; no- vé pracovní postupy; nové způsoby udržování staveb...

ORGANIZACE BYDLENÍ v kapitalismu je v podstatě závislá na podnikatelském stavebním ruchu. V posled- ní době objevují se i uskutečňují snahy o plánovité by- tové hospodářství. Plány záměrné bytové výstavby, do- kládané růstem obyvatel, ve spojitosti s městskými a regionálními regulacemi podchycují soustavněji by- tovou potřebu, jsou však výkyvy kapitalistické hospo- dářské politiky silně narušovány. Bytové zákonodár- ství není příkazem, dává pouze určité možnosti.

Masová výstavba sociálního typu bytu vyžaduje však plánovitou bytovou politiku, založenou nikoliv jen na spekulativních odhadech, ale na sociologických a ekonomických průzkumech. Netýká se pak jen výstav- by bytů, ale i jejich distribuce.

V kapitalismu, kde i byt je předmětem výdělečného vykořisťování, je byt tržním zbožím, které se kupuje. V socialismu se byt, jedno ze základních lidských práv, distribuje, jsa ovšem předmětem veřejné plá- novité bytové výstavby, jakožto součástí státního hos- podářského plánu.

XCII. Závěr k Sociologickému fragmentu bydlení

Vpravo:
Záběr z expozice Sociologický fragment bydlení
na výstavě „Stavebnictví a bydlení“
v Brně roku 1933

Sociologický fragment bydlení je instruktážně zpracovaná demonstrativně-aktuální část sociologických vztahů a jevů bydlení pro architektonické řešení bytů. Je procesuálně vymezenou aplikací určité části sociologie bydlení, která patří k základním kapitolám sociologie architektury.

Sociologii bydlení je třeba vědecky i metodologicky — pokud se procesuálního rozsahu týče — vymezit a usoustavit; jako autonomní část obecné sociologie má svá určitá specifika, důležitá pro architektonickou tvorbu bytů a urbanistickou tvorbu sídlišť.

Sociologie ukazuje také na rozdíly mezi antropometrickým a antropologickým pojetím architektonické tvorby, mezi pouhým předmětným zvěčňováním a humanistickým sživotňováním v souvislostech se sociálním a politickým vývojem.

Sociologie bydlení přispěje k osvětlení skutečného historického průběhu bydlení a historicko-proměnlivých funkcí bytu v souvislosti se společensko-politickým a kulturním vývojem.

Výsledky sociologického, metodicky zpracovaného průzkumu budou nepostradatelnými podklady pro ekonomické, prostorové a humanistické řešení bytové otázky v souvislosti s uplatněním — v jistém směru — převratných možností současné a perspektivní stavební techniky tak, aby dosavadní jednostranný vývoj techniky neohrozil podstatu lidské svobody, t. j. aby se vymoženosti techniky nezvrátily v jařmení svobodně bytostných sil člověka.

Možnosti nové techniky bude třeba permanentně prověřovat z posic skutečného humanistického stupně — třebaže jen tušených — perspektivních sociopsychických vztahů. Bude nutno, aby se vedle reálného vývoje nekladly překážky jeho obraznému předbíhání.

Jestliže v raně socialistických poměrech bude — třebaže v doznívající intenzitě — ještě trvat rozpor (v kapitalistických poměrech samozřejmý) a z toho plynoucí i odpor skutečnosti oproti jejímu předbíhání, vyplývá to z toho, že i socialismus bude poslední fází „říše nutnosti“; bude však i odrazištěm k „říši svobody“, v níž se i v architektuře, vedle její ekonomiko-technické zákonitosti, logičnosti a racionálnosti uplatní i mnohé dialektické elementy životní poesie, t. j. životní skutečnosti zpevňující i zpochybňující!

Pro tento perspektivní výhled je pak třeba orientovat celkovou sociologii architektury jako podklad budoucí architektury, jež bude posledním ze všech naučných odvětví, jež stane se vědou, ale zároveň jednou z prvních věd, které zlikvidují dualismus sfér „citu“ a „rozumu“, a která vrátí naukám živou smyslovnost, intelektuálnímu procesu lyrické zanícení, oheň a vášně: **abstraktní proces myšlení bude procházet vysokým žárem praktické činnosti, racionální plán na sebe bude brát bohatství hmotných forem, odpovídajících nejen utilitárnímu schématu, ale všem lidským dispozicím a poskytujících dojetí neuhazitelné touze lidského života.** (Karel Teige)

V tom smyslu sociologie architektury bude neodmyslitelným předpokladem pro vystižení životních funkcí z životního prostředí, které bude teprve základnou pro strůjné elementy architektonisace, t. j. tvůrčího tvorebného architektonického procesu. Vědecká architektura bude pak klenbou tohoto tvůrčího procesu sživotnění a zhmotnění, v němž rozumové i citové, civilisační i kulturní elementy, utilitární užitečnosti i bohatství forem budou v novém, celospolečenském životu zdravě se sejít.

Humanistická bytová distribuce — oproti dnešnímu kupování bytu — ať již formou vlastního nebo nájemného — bude ovšem muset být dokonale organizována. V tomto směru dnešní organizace bydlení představuje — v nejširších lidových vrstvách hospodářsko-existenční boj o byt.

Humanistická bytová distribuce bude jedním ze stěžejních problémů socialismu, jehož těžkosti vidíme dnes i v SSSR. Bude umožněna za předpokladu vyspělé stavební techniky, a podmíněna vědeckými sociologickými analýzami, co do typologického řešení a vybavení bytů a normativními analýzami, i co do velikosti a skladebnosti bytu. Nedostatek bytů při jakýchkoliv formách úřední distribuce však otázku bytovou nejen drammatizuje (protekciónářství), ale i patologisuje (přidělování více stran do jednoho bytu). Jestliže kapitalistický podnikatelský stavební ruch brání správné a dostatečné distribuci bytů svými výdělečně-spekulativními záměry, pak veřejná (městská, zemská, státní a družstevní) výstavba bytů může — nebude-li uskutečňována ve správném realizačním tempu — také deformovat i její distribuci. Bude-li pak — jak je nutno předpokládat — v socialistické společnosti možno získat byt jen distribucí (přidělem), objeví se stará bytová nouze v nových, tentokrát ovšem nikoliv spekulativních příčin: z výrobně nevyspělé stavební techniky.

Je patrné, že vyhovující organizace bydlení má základním problémem sociální bytovou distribuci, pro niž se projekce musí opírat o analyticky-normativně tvořené byty a realizačně v úměrném tempu dokončovaném.

Alespoň ve výčtu uvedme některé otázky, s tím spojené:

Okrajová bytová služba hospodářská, hygienická a kulturní. Obytné čtvrti, městské satelity, zahradní města. Dnešní pokusy o obvodová bytová sídliště pro nezaměstnané. Byty nájemné, vlastní, družstevní atd. Právní bytové předpisy. Problematika pozemkové renty. Právo stavby.

Organizace bydlení se zabývá problematikou různých urbanistických metod osídlovacích i rozsídlovacích v souvislosti s „rozprostraněním“ produktivních i hospodářských zdrojů. Problémy: Teorie nového osídlování se stanoviska kapitalistického a socialistického. Odstředivý pohyb bytových oblastí od městských jader. Urbanizace - desurbanizace. Bydlení a populace. Vztahy bydlení k pracovišti. Tovární bytové kolonie. Otevřené a zastavené formy bytové kasernace. Kapitalistická a socialistická problematika bytového fondu. Bytová rezerva — bytová tíseň. Problematika saturace bytové plochy. Perspektivní útvary nájemného bydlení. Statické a dynamické formy bytů. Socialistická koncepce: každému vlastní místnost a distribuční způsoby utváření bytů pospolitého (rodinného) soužití. Distribuční normy. Vědecká kritika moderních utopii nového bytového rozsídlení. Tvůrčí význam utopie jak s ohledem na sociálně-politické změny, tak vědecko-technické objevy...

Jedině na vědeckém, t. j. sociologicko-ekonomickém principu založená organizace bydlení může být podkladem pro účinnou a humanistickou bytovou politiku, zbavenou jak výdělečných aspektů kapitalistických podnikatelů, tak politické spekulativnosti všech těch tendencí, které brání, aby morálnímu právu na by-

dlení odpovídalo reálné právo na konkrétní byt. Společenský řád, který tuto tézi splní, uskuteční tím nikoliv deklarativní, ale skutečný humanismus.

Podle dříve uvedeného ukazují se hlavní kapitoly vědy o bydlení:

1. Historie bydlení
2. Sociologie bydlení
3. Biologie a fyziologie bydlení
4. Ekonomie a typologie bydlení
5. Technika a technologie bydlení
6. Psychologie a fyziognomie bydlení
7. Urbanistické a krajinné rozsídlení
8. Kultura a estetika bydlení
9. Organizace bydlení
10. Sociální distribuce bydlení
11. Teorie a kritika bydlení

Ve všech těchto kapitolách je nutno opírat se o výsledky mezinárodních vědeckých, hospodářských, kulturních a odborných institucí, korporací a laboratoří, o objevné práce různých tvůrčích skupin i jednotlivců. Výsledky těchto všech pracovníků nutno utřídit, usoustavit, vyhodnotit. V tom smyslu se jeví potřeba plánovitě světové spolupráce, plánovitě světové bytové politiky.

Ukazuje se, že utváření bytů bude daleko exaktnější prací a tvorbou než dosud. Současně však bude nutno zdůraznit, že všechny exaktní a normativní elementy (normy), jsouce podkladem, nesmí být patrní a hlavně cítěny v provozu humanistických funkcí bydlení, nesmí člověka omezovat; proto všechny normativní vyměřující číselné směrné údaje musí vycházet jak ze studia skutečného životního slohu, tak i z jeho perspektivních, kriticky sledovaných tendencí.

OLOGICKÝ FRAGMENT BYDLENÍ

